

Ü

LIÕPILAS LEHT

EÜ

S PÕHJALA

188

11

TALVEKUU

Hää oli
aga otta
sai

KAWA

ÜLIÕPILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄÄLEKANDJA

SIRGUNUD VÕÖRAHVA SÜDAMES, ELANUD LÄBI TÕUSUDE JA MÕÖNADE VAHELDUVA RIDAMIKU, ON EESTI ÜLIÕPILASTE SELTS PÕHJALA JÄTNUD SELJA TAHA ESIMESE POOLE SAJANDIPIKKUSEST AASTATESARJAST. TEE TAL ON LOOGELNUD NAGU RÄNDURIL KAUDU MÄGEDE JA ORGUDE, PIKI VIHMAHALLUST JA PÄIKESEKULDA, KUNI ON SAABUNUD PÄEV TÄNANE, PIDULIK JA HELGE, KUS KOGU PÕHJALASTE PERE ON KOONDUNUD VABA EESTI ÜLIKOOLILINNA AVALDAMA AUSTUST OMA SELTSILE JA HANKIMA UUT TULINDU RASKEIKS TULEVIKUPINGUTUSIKS.

AEG JU DIKTEERIB RAUDSE HALASTAMATUSEGA KEERUKAID ÜLESANNETEKOGUMEID, MILLISED NÕUAVAD RAHVUS-TERVIKULT — ERITI SELLE AKADEEMILISELT VALIMIKULT — TERASTUNUD TAHET, KARASTUNUD ELUJÕUDU, VANKUMATUT RIIKLUSETUNNET, VÄÄRAMATUT VEENDUMUST EESTLUSE ÜLISUURDE MISSIOONI JA SÜDANT, MIS TULVIL HARDAST KIINDUMUSEST OMARIIKLUSE IGISÄILIVUSSE.

SEDA KÕIKE NÕUDA OMA LIIKMESKONNALT ON OLNUD PÕHJALA SUURIMAKS ÜLESANDEKS KOGU MÖÖDUNUD POOLSAJANDI VÄLTEL. NEED SIHID TIIVUSTAVAD PÕHJALASKA TÄNASEL PIDUPÄEVAL — TEISE VIIEKÜMNENDI KÜNNISEL, — KUS TÖOTAME IKKA HOIDA KÕRGEL MEIE SELTSI ÜLLAID AATEID JA PÜHENDADA OMA ELUTÖÖTERVIK EESTI RIIGI JA RAHVA TEENISTUSSE.

Aug. Nassif

Non scholae, sed vitae discimus

RIIK ON ÕIGUSTATUD ÜLES SEADMA AKADEEMILISELE KODANIKULE PALJU SUUREMAID NÕUDMISI, KUI ÜHELEGI TEISELE, — TOOB JU RIIK NENDE ETTEVALMISTAMISEKS SUURI MAJANDUSLIKKE OHVREID.

KUID IGA ÜLIÕPILANE OMALT POOLT PEAB OLEMA TEADLIK NEIST KOHUSTUSIST. TA PEAB TEADMA, ET RAHVAS NÕUAB KÕIGE TÕSISEMAT SUHTUMIST AKADEEMILISELE TÖÖLE. RIIGIL ON VAJA OTSUS- JA TEGUVÕIMELISI KODANIKKE JA SELLEPÄRAST EI TOHI ÜLIÕPILANE UNUSTUSSE JÄTTA ENESEKASVATUSE KÜSIMUST.

ÜLIKOO, KUI TÕSINE ALMA MATER, PAKUB KÕIKE, MIS TEADUSE JÄRGI JANUNEV IIAL SOOVIB. ÜLIÕPILASORGANISATSIOON-KLUBI OLGU ÜLIÕPILASELE ABIKS TEMA ENESEKASVATUSE TÖÖS.

PÕHJALA LIIKMESKONNALE SOOVIN MA SELTSI JUUBELI PUHUL, ET TA KA UUEL ALGAVAL POOLSAJANDIL SÄILITAKS KÕIGE TÕSISEMA SUHTUMISE NEILE ÜLESANNETELE, MIS TALLE PEALE PANDUD RAHVA POOLT, MEELESTADES IKKA PÕHJALA DEVIISI:

NON SCHOLAE, SED VITAE DISCIMUS.

Alekisaj

VILHO SUOMI

E. Ü. S. Põhjalan viettäessä arvokasta juhlaansa 50-vuotisen olemassaolonsa ja toimintansa kunniaksi, pyydän saada esittää sille kunnioittavimman, sydämellisen tervehdykseni ja onnitteluni. Eestin ja Suomen nykyisen ylioppilaspolven on suotu nähdä veljeskansojen henkisen lähentymisen suuri haave toteutuneena. Edistyköön ja syventyköön tämä lähestyminen niin kansojen kuin ylioppilaidenkin ja erityisesti E. Ü. S. Põhjalan ja Eteläsuomalaisen Osakunnan välillä. Tähän tervehdykseeni sisältyykin luja usko ja toivo siitä, että näin käy ja samalla, että kunniakkaan puolivuosisataistaipaleen kulkenut E. Ü. S. Põhjala jatkuvasti kantaa toiminnallaan ja työllään rikkaan sadon Eestin kansallisen sivistyksen onneksi ja kunniaksi.

Eläköön E. Ü. S. Põhjala!

*

Neil päevil, kus E. Ü. S. Põhjala pühitseb väarikaid pidustusi oma 50-aastase kestvuse ja tegevuse auks, palun teda vastu võtta minu aupaklikem ning südamlikem terveitus ja õnnitelu. Eesti ja Soome nüüdsele üliõpilaspõlvele on antud näha vennasrahvaste vaimse lähenemise suurt unis-

tust tõeks saanuna. Edeneagu ja süvenegu see lähenemine nii rahvaste kui ka üliõpilaste ja eriti E. Ü. S. Põhjala ning Eteläsuomalainen Osakunta vahel. Minu käesolevas terveituses sisaldubki kindel usk ja lootus, et nii see on, ja et aukartustäratava poolsaja-aastase teekonna ületanud E. Ü. S. Põhjala katkestamatult kannab oma tegevuses ning töös rikkalikku vilja eesti rahvusliku kultuuri õnneks ja auks.

Elagu E. Ü. S. Põhjala!

Vilho Suomi

Eteläsuomalaisen Osakunnan kuraattori.

LAURI AHO

Eräät parhaimmista muistoistani siltä ajalta, jonka toimin Eteläsuomalaisen Osakunnan kuraattorina, liittyvät vuoteen 1930, jolloin ystävyysliitto E. Ü. S. Põhjalane ja osakuntani välillä solmittiin. Kesällä 1930 oleskeli ksv. Jaan Ots Eteläsuomalaisen Osakunnan vieraana Suomessa ja tämä E. Ü. S. Põhjalane ensimmäinen sympaattinen edustaja oli erinomaisen suositus Põhjalalle. Tästä ensimmäisestä persoonallisesta tutustumisesta lähtien Põhjalane ja Eteläsuomalaisen Osakunnan suhteet ovat säilyneet sydämellisinä ja läheisinä.

E. Ü. S. Põhjalane ja Eteläsuomalaisen Osakunnan yhteistoiminnan ja ystävyysliiton luonne on minun mielestäni kehittynyt sellaisella tavalla, jolla parhaimmat tulokset veljeskansojen lähentymisessä voidaan saavuttaa. Kaksi kansaa, niinkin läheiset sukulaiset kuin Eestin ja Suomen kansat, eivät aina voi saada päivänpoliittisia intressejään sopimaan yhteen. Ja oikeastaan on aivan luonnollista, että läheisten naapurikansojen välille voi syntyä erimielisyyttä esim. talouspoliittisella alalla. Toisistaan kauempana asuvien sukulaiskansojen on paljon helpompi toimia yhteisymmärryksessä, koska niillä on verrattain vähän sellaisia poliittisia ja taloudellisia kosketuskohtia, joissa niiden intressit voisivat joutua vastakkain. Meidän on

realisesti katsottava olevia oloja ja rehellisesti myönnettävä, että varsinkaan taloudellisen kriisin aikana kansamme eivät aina ole välttyneet erimielisyyksistä. Mutta veljeskansojen akateemisten nuorisojen yhteistoimintaan ei saa tuoda mukaan näitä päivänpoliittisia erimielisyyksiä. Päinvastoin ylioppilaiden ystävyys hengessä tapahtuva yhteistoiminta on pidettävä niistä erossa, ja sen on seurattava kaikkea sitä, mikä meitä yhdistää. Ystävyysliittojen on kummassakin maassa muokattava mieltä aatteelliselle heimotietoisuudelle, luotava persoonallisia suhteita, joiden avulla parhaiten opitaan tuntemaan ja ymmärtämään toisen kansan ajattelutapaa ja oloja. Ja tällaisen vuodesta vuoteen jatkuvan hiljaisen toiminnan avulla päästään varmasti tuloksiin: luodaan kummankin kansan keskuuteen ystävällinen, toista ymmärtävä mieliala, jonka pohjalla mahdollisesti esiintyvät erimielisyydetkin voidaan helpommin ratkaista.

Tällaista työtä tekee meidän ystävyysliittomme. Lähetän sydämellisen tervehdyseni puolivuosisataiselle E. Ü. S. Põhjalalle, jonka keskuudesta minulla on ollut onni saada monia ystäviä ja jonka piirissä Eestissä käydessäni olen aina tuntenut olevani kuin kotonani.

Mõnedki minu parimaid mälestusi sellest ajast, mil teotsesin Eteläsuomalainen Osakunta kuraattorina, on pärit 1930. aastast, kus sõlmiti sõprusliit E. Ü. S. Põhjala ja minu osakonna vahel. Suvel 1930 viibis ksv. Jaan Ots Eteläsuomalainen Osakunta külalisena Soomes; see E. Ü. S. Põhjala sümfaatlik esimene esindaja oli eriliseks soovitusseks Põhjalale. Sellest esimesest isiklikust tutvumisest alates on Põhjala ja Eteläsuomalainen Osakunta omavahelised suhted säilinud kõige südamlikumatena ja lähedasematena.

E. Ü. S. Põhjala ja Eteläsuomalainen Osakunta koostöö ja sõprusliidu iseloom on minu arvates arenenud sel viisil, millega võib saavutada parimaid tulemusi vennasrahva lähene-mises. Kaks rahvast, olgugi nii lähedased sugulased kui eesti ja soome rahvas, ei saa alati kokku sobitada oma päevapoliitilisi huve. Õieti on päris loomulik, et lähedaste naaber-rahvaste vahel võib tekkida lahkavamus nää-

Ülevaade

P. HINNOV

E. Ü. S. Põhjala ajalooost¹⁾

1. „Sõbrade Salgake“.

Peterburis ja selle ümbruses oli 19. sajandi teiseks pooleks kujunenud üsna suur eesti asundus, mille tähtsamaks keskuseks oli eesti Jaani kirik. Ärkamisaja rahvuslik liikumine leidis siin elavat vastukaja ja nn. „Peterburi patriootide“ ring, millest tuntumad nimed on maalikunstnik prof. J. Köler, ja keisri ihuarst dr. P. H. Karell ning dr. G. Hirsch, etendades üsna tähtsat osa ka kodumaa rahvuslikus liikumises. 1879. a. alates asutatakse siin rahvuskultuurilisi, heategevaid jne. eesmärke taotlemaid eesti seltse, milledest tähtsamad olid „Heategev Selts“ (asut. 1880. a.) ja „Kooli Selts“ (asutat. 1885. a.), mis hiljem ühinesid üheks „Eesti Hariduse Seltsiks“ (1907. a.).

Siinsete eriliste olude mõjul ärkab eestlaste rahvuslik enesetunne iseteadvamalt kui kodumaa haritud eestlaste seas, kus saksa keele ja traditsioonide mõju on täiesti valdav. Siin selle vastu on tunduv vene mõju, kuna üldiselt tun-

takse vene keelt ja loetakse vene kirjandust ning ajakirjandust. See ei jätnud mõju avaldamata siinsete eestlaste hingelaadile ja mõtteviisile, millega osalt seletatav on ka suurem kalduvus poliitilisele käremeelsusele kui kodumaal, eriti noorsoo seas.

Selles keskkonnas tekkis 1880-tes aastates esimene Peterburi eesti üliõpilaste organisat-

1) Allikateks käesoleva ülevaate koostamisel on olnud: E. Ü. S. Põhjala arhiiv — ajajärgu kohta 1909. a. alates, kuna arhiivmaterjal vanemast ajajärgust puudub; 2) Kaasaegne eesti ajakirjandus — „Peterburi Teataja“, „Postimehe“ juubelialbum 1857—1907, „Üliõpilaste Leht“ 1914—1916 j. t.; 3) „Sõbrade Salgakese“ kohta kaks juhuslikult säilinud dokumenti — Karl Hellat'i kiri „Sõbrade Salgakesele“ 28. IX 1886 viimase läbikäimise kohta EÜS-iga ja „Sõbrade Salgakese“ kohta protokoll mg. J. Truusmanni üle 21. V 1887; 4) Kaasaegsete tegelaste mälestused, enamasti suusõnalised, mis ajajärgu kohta enne 1909. a. moodustavad kandvama osa.

Põhjalikum käsitus E. Ü. S. Põhjala ajalooost ilmub lähemal ajal eriraamatuna.

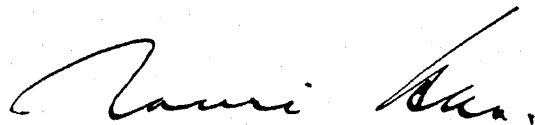
teks majanduspoliitilisel alal. Üksteisest kaugeimal asuvail sugulasrahvail on palju kergem teotseda üksmeelselt, kuna neil on võrdlemisi vähe sääraseid poliitilisi ja majanduslikke kokkupuute-kohti, kus nende huvid võiksid sattuda vastamisi. Meie peame realistlikult vaatlema tegelikke olusid ja ausalt möönma, et eriti majandusliku kriisi ajal meie rahvad ei ole mööda pääsenud mõtete lahkuminekust. Kuid vennasrahvaste akadeemilise noorsoo koostöösse ei saa tuua kaasa neid päevapoliitilisi erimeelsusi. Vastupidi, üliõpilassõpruse vaimus toimuv koostöö tuleb hoida neist lahus; see koostöö peab jälgima kõike seda, mis meid ühendab.

Sõprusliidud peavad kummalgi maal harima pinda ideelisele hõimuteadlikkusele, looma isiklike suhteid, mille abil kõige paremini õpi-

takse tundma ning mõistma teise rahva mõtlemisviisi ja olusid.

Säärase aastast aastasse jätkuva rahuliku tegevuse abil kindlasti jõutakse tulemusteni: luuakse kummagi rahva seas sõbralik, teist rahvast mõistev meeolu, mille põhjal saab kergemini lahendada ka võimalikke mõtete lahku minekuid.

Sellist tööd teeb meie sõprusliit. Saadan oma südamliku tervituse poolesajandi-vanusele E. Ü. S. Põhjalale, mille keskelt mul on olnud õnn saada mitmeid sõpru ja mille ringis Eestis viibides olen end alati tundnud otsekui kodus.

Vii! KARL HELLAT

«Tähtsamad ajaloo ajad on antud õnneks meil elada: vürstidel võetakse troonid, inimeste ausse astuvad alamad, käärimas-käimas terve maailm.

Andku Jumal ka meile mõistust, et aru saada ajaloo sündivatest asjadest! Andku Taara meile tarkust, et oma elu kaunistamise kallal töötada mõjuvalt mõistame! Andku Uku meile ühist vaimu, ühist meelt rõõmuks Eestile.»

Väljavõte K. Hellati kirjast Eesti Üliõpilaste Seltsile, kirjutatud Peterburis Lõikusekuu 30. päeval 1886. a.

sioon — „Sõbrade Salgake“. 80-te aastate alul oli kogunud Peterburi enam kui kümme-kond eesti üliõpilast, neist suur osa pärit Riia vaimulikust seminarist. Tekkis mõte asutada eesti üliõpilaste organisatsiooni, mille õhutamiseks oli teataval määral Eesti Üliõpilaste Seltsi loomine Tartus. Asja eestvõtjaks hakkas noor üliõpilane Karl Hellat, kes 1884. a. kevadel oli lõpetanud Peterburi Anna kooli ja juba õpilasena oli kujunenud veendunud eesti rahvuselaseks, olles läbikäimises Peterburi isamaalastega ja võttes osa eesti rahvuslikest organisatsioonidest.

Peamiselt tema algatusel ja õhutusel loodigi „Sõbrade Salgake“, kuhu kuulusid alguses järgmised üliõpilased mitmetest Peterburi õppeasutustest: Karl Hellat, Jaan Hanser, Tõnis Vares, Julius ja Aleksander Mõttus¹⁾, Peeter Birkenthal, Andres Erikson, Anton Põrk, Villem Kuul, Jaan Rehemaa, Nikolai Leismann ja Moorits Paul. Hilisemad juurdetulijad olid Aleksei ja Nikolai Janson'id, Andronik Tepaks, Hans Erjapea ja Paul Kulbuš (pärastine piiskop Plato). Esimestel aastatel kuulus seltsi koosseisu ka mg. J. Truusmann, kuigi ta seltsi asutamise ajal oli juba vaimuliku akadeemia lõpetanud.

Asutamiskoosolek peeti 13. novembril 1884. a. J. Mõttuse korteris, kus otsustati asutada selts Tartu EÜS-i eeskujul, keda oli palutud saata oma põhikirja ära kiri ja kes sellele palvele ka vastu tuli. Peale põhikirja väljatöötamist püüti seda ka ametlikult kinnitada, mis aga tolleaegsete poliitiliste olude tõttu jäi teostamata. Ei läinud korda leida selleks tarvilikke mõjuvaid eestkostjaid ja selts teotses lõpuni illegaalsena.

Seltsi tegevuse lipukirjaks oli „Töö isamaa kasuks“, millise tähe all sündis eesti üliõpilaste koondumine üheks sõprade ringiks, üksteise

¹⁾ A. Mõttus oli välja heidetud Tartu ülikooli teoloogia teaduskonnast asutatava eesti korporatsiooni „Vironia“ värvide avaliku kandmise pärast enne selle ametlikku kinnitamist, millele saksa korporatsioonid tõkkest tegid. Peale selle siirdus ta Peterburi Filoloogilise Instituuti.

toetamiseks ja eesti keele ning isamaaarmastuse alalhoidmiseks ja vastastikuseks õhutamiseks¹⁾. Lähedase isikliku vahekorra loomisele pandi erilist rõhku, nagu organisatsiooni nimigi näitab, ja „isamaalises vaimus“ korraldatud koosviibimised andsidki selles mõttes häid tulemusi. Vaatamata ettetulnud tülidele sidus organisatsiooni liikmeid tõsine sõprus, mis kestis veel kaua pärast nende Peterburist lahkumist ja kestab praegugi üksikute seni elavate organisatsiooni liikmete vahel. Vastastikku nimetati üksteist „sõbradeks“, kuna kõrgema õppeasutuse lõpetanud liikmeid, kes pidid seltsi toetama iga aasta teatava summaga, vastavalt oma sissetulekule, kutsuti „vanadeks“.

Koosviibimisi korraldati harilikult kord kuus seltsi liikmete korterites. Need toimetati algusest lõpuni, nagu öeldud, „isamaalises vaimus“. Algasid nad tavaliselt kõnega või refereerimisega, mis käsitles kodumaa olusid, eesti ajalugu või kirjandust, poliitilisi üritusi jne. T. Vares'e erialaks olid kodumaa agraarolud, mida ta tundma õppinud, olles Liivimaa olude revideerija senaator Manasseini tõlgiks; A. Mõttus refereeris kord Oleariuse reisist läbi meie kodumaa. Kõige sagedamini esines mitmesugustel teemadel K. Hellat, kes üldse oli kogu organisatsiooni hingeks ja tooniandjaks.

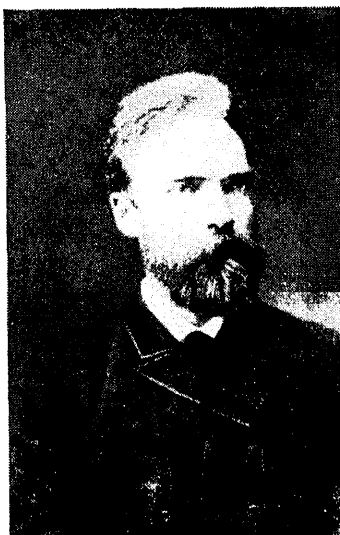
Referaadile järgnes lõbus koosviibimine teed või õlut juues; viimast rüübatu muistsete eestlaste kombeid järele aimates käest kätte käivast suurest puukannust. Kõneldi loomulikult ainult eesti keelt ja lauldi eesti laule. Oma võimetega laulu alal paistsid eriti silma N. Leismann ja J. Hanser; viimane katsetas ka luuletamisega ja kandis vahetevahel oma vaimusünnitisi „sõbradele“ ette.

Erilise pidulikkusega pühitseti „Sõbrade Salgakese“ pühapäevi — 26. märtsi, eestlaste pärisorjusest vabastamise mälestuseks, ja 13. novembrit — oma aastapäeva. Neil puhkudel korraldati koosviibimised kuskil restoraanis pidusöögiga. Priikslaskmise mälestuspäevadest võtsid osa ka mõned kutsutud külalised, näiteks J. Hurda abiõpetaja A. Mohrfeldt j. t. Aastapäevadel istuti koos „salapärase sinise

¹⁾ K. Hellat'i kiri „Sõbrade Salgakesele“ 28. IX 1886.

„Sõbrade Salgakese“ liige vil!
MOORITS PAUL 1889. a.

„Sõbrade Salgakese“ liige vil!
JAAN HANSER †

„Sõbrade Salgakese“ liige vil!
NIKOLAI REISMAN 1889. a.

tule“ ümber, mis pidi sümboliseerima muistsete eestlaste ohvrituld.

Käitumine koosviibimistel oli vaba, selles mõttes, et ei tunnustatud Tartu üliõpilaskonnas tarvitataavaid erilisi kombeid. Hellat püüdnud küll alguses sinna poole tüürida, kuid loobunud sellest, sest „sõbrad“, eriti Riia seminaristid, kes moodustasid umbes poole liikmeskonnast, ei tahtnud nende alla painduda ¹⁾).

Vene üliõpilaskonnas levinud poliitilisest liikumisest hoidus „Sõbrade Salgake“ täiesti eemale, kuigi sel ajal sagedased nihilistide atendaadid keisri ja juhtivate riigitegelaste vastu seltskonda ärevuses hoidsid ja ka seltsi koosviibimistel loomulikult kõneaineks olid. Üksikud liikmed avaldanud omavahelistes vaidlustes poolehoidu „keisritapjatele“, kuid aktiivselt ei võtnud keegi nihilistide organisatsioonist osa. Jäädi üldiselt truuks põhimõttele, et „keiser ei ole mitte eesti, vaid vene keiser, ja kui venelased tahavad temast lahti saada ja teda ära tappa, siis tehku seda ise. Eesti üliõpilasi vajab eesti rahvas ja neid on liiga vähe selleks, et mõnda neist ohverdada“ ²⁾).

Eesti „Heategeva Seltsi“ ettevõtetest võeti

agaralt osa ja pandi toime tema nimel ning kaasabil ka oma pidusid, mille sissetulek osalt või tervelt läks „Sõbrade Salgakese“ kassasse.

Vil! ANDRONIK TEPAKS

1) vil! N. Leismann'i mälestused.

2) vil! K. Hellat'i mälestused.

„Sõbrade Salgakese“ liige
vil! NIKOLAI JANSON †

„Sõbrade Salgakese“ liige
vil! KARL HELLAT

„Sõbrade Salgakese“ liige
vil! VILLEM KUUL † 1888. a.

Ka aineeline abiandmine oli seltsi tegevuses ette nähtud: igal liikmel oli õigus tarbekorral seltsi kassast laenu saada.

Omavaheliseks ühendavaks märgiks ja mälestuseks „Sõbrade Salgakese“ peale sellest lahkumist, võeti tarvitusele eriline sõrmus, sis-segraveeritud seltsi nime algtähtedega S. S. Annetamine sündis seltsi pühadel — 26. märtsil või 13. novembril.

Vaatamata seltsi liikmete väikesele arvule ja lähedastele sõprussuhetele nende vahel, tuli siiski ette ka üsna tõsiseid konflikte, millede lahendamiseks loodi oma aukohus. Tähtsamatel juhtudel võtsid otsustamisest osa kõik mitteaasjalised liikmed, kusjuures üks liikmetest kohtuistungit juhtis, üks või enam esinesid süüdistajatena ja sama palju kaitsjatena. „Sõbrade Salgakese“ kohtuprotsessidest tuleb lugeda vist kõige tähelepanuväärsemaks kohtumõistmist mag. J. Truusmann'i üle.

Viimane oli, kuigi juba akadeemia lõpetanud, Peterburis „Sõbrade Salgakese“ liikmeks olnud ning selleks jäänud ka peale asumist Tallinna tsensori kohale. Ühes vene kiriklikus ajakirjas ta oli avaldanud kirjutuse, mille „Sõbrade Salgake“ luges kahjulikuks eesti rahvale, nimelt olevat siin ülekohtuselt arvustatud eesti rahvuslikku liikumist, mis ei tunnustavat enam

ühtki autoriteeti, ja väljaantud eesti ajalehtede toimetajate saladusi, mis talle avaldatud sub bona fide. Kui J. Truusmann seltsi vanema¹⁾ T. Vares'e nõudmisel midagi ei teinud oma süü heakstegemiseks, otsustati ta seltsi kohtuistungil „Sõbrade Salgakese“ välja heita.²⁾

Teise kaasaegse eesti üliõpilasorganisatsiooniga, Tartu EÜS-iga, püüdis „Sõbrade Salgake“ sobitada lähemaid sõprussidemeid. Lähikäimine arenes esialgu väga hoogsalt, kuid varsti katkes see mõningate arusaamatuste tagajärjel, mida nähtavasti põhjustasid peamiselt mõlemate seltside teataval määral erinevad seisukohad poliitilistes küsimustes, samuti usulised vahed, sest „Sõbrade Salgakese“ oli suur osa liikmetest kreeka-katoliku-usulised, kuna EÜS-i liikmed olid kõik lutheriusulised, pealegi suur osa neist teoloogid. Avalikku lähikäimist takistas ka asjaolu, et „Sõbrade Salgake“ oli seaduslikult registreerimata, mille tõttu lähikäimine sellega võis tuua ebasoovitavaid sekeldusi.

1889. a. vaibub „Sõbrade Salgakese“ tegevus. Asutajad liikmed lõpetavad üksteise järele õppimise ja lahkuvad Peterburist. Senine organisatsiooni vanem T. Vares — 1887. aastal, kaks

1) Nii nimetati organisatsiooni esimeest.

2) Kohtu istungi prt. 21. V 1887.

P. E. Ü. S. 1897. a.

aastat hiljem tema järglane vanema ametis — K. Hellat. Lahkusid ka teised organisatsiooni liikmed, kuna uusi juurdetulijaid on üksikud. Salgakese senigi väike koosseis sulab üsna kokku.

Selle nähtuse põhjuseks oli esiteks eesti üliõpilaste arvu ajutine vähenemine Peterburis, sest haridusminister krahv Deljanovi määruse järele ei tohtinud ülikooli vastu võtta üliõpilasi sealt õpperingkonnast, kus oli oma ülikool. Kodumaalt oli eestlaste pääsimine Peterburi ülikooli sellepärast mõni aeg takistatud, kuna nad pidid minema Tartusse. Teiseks põhjuseks olid valitsuse uued surveabinõud salajaste üliõpilasteorganisatsioonide vastu. Peale üliõpilaste poolt toimepandud atentaati Aleksander III isiku vastu 1887. a. võeti kõigilt üliõpilastelt allkiri, et nad ei astu ühessegi salajasse üliõpilaste organisatsiooni, sest vastasel korral, kui see peaks selguma, heidetakse nad ülikoolist välja. Endistest liikmetest lahkus sel puhul küll ainult kartliku loomuga P. Birkenthal, kuid edaspidine uute liikmete vastuvõtmine oli väga raske. Tuli hoida täielikku saladust ja vastu võidi võtta ainult neid, keda arvati võivat kindlasti usaldada.

Nii vaibus „Sõbrade Salgakese“ tegevus liikmete laialivalgumise tõttu, kuna uusi juurde tulemas ei olnud. 1890. aastal on „Sõbrade Salgakese“ jäänud Peterburi ainult üksikud isikud, nagu H. Erjapea, P. Kulbuš ja A. Tepakš.

2. *Üliõpilaste koondis Heategeva Seltsi juures ja illegaalne Peterburi Eesti Üliõpilaste Selts.*

1890. aastal tuleb Peterburi kõrgematesse õppeasutistesse õppima jälle uusi eesti üliõpilasi, nagu Aleksander Tombach, Ferdinand Schmiedehelm ja Friedrich Bollmann, kes astuvad ühendusse veel siinviibivate „Sõbrade Salgakese“ tegelastega, kuid välise surve tõttu ei alustata uuesti selle organisatsiooni tegevust endisel kujul. Selle asemel koonduvad Peterburi eesti üliõpilased 1890. aastast alates Heategeva Seltsi ümber, mille tegevusest nad sel ajajärgul eriti suure agarusega osa võtavad. Kõige väljapaistvamat osa etendasid siin üliõpilased H. Erjapea ja A. Tombach, kes kaasa aitasid kõigi seltsi ettevõtete organiseerimistöös ja muuseas tõlkisid näidendeid vene ja saksa keelest eesti keelde seltsi näitelava jaoks. Ka üliõpilased, kes seltsi tegevusest osavõtmisel olid vähem aktiivsed, olid alalised heameelega nähtud külalised kõigil seltsi koosviibimistel ja peoõhtutel, kuhu neile sissepääs oli maksuta. Korraldati ka kõneõhtuid, kus üliõpilased esinesid kõnedega.

Omavahel moodustasid üliõpilased üsna distsiplineeritud koondise, kuigi kindla kodukorra alusel teotsevat organisatsiooni ei olnud. Peeti omavahelisi koosolekuid seltsi ruumides ja üksikute eesti seltskonna tegelaste korterites, kus muuseas pandi maksma mõningaid kõigi kohta maksvaid käitumise põhimõtteid, milledest ka üksmeelselt kinni peeti. Näiteks otsustati Heategeva Seltsi koosviibimistel tarvitada ainult eesti keelt, kuna seni seal üsna sagedasti saksa keele kõnelemist harrastati. Üliõpilaste üksmeelne eeskuju ei jätnud mõju avaldamata ja varsti kadus saksa keel Heategevast Seltsist täielikult.

Heategeva Seltsi ümber kogunud väikese eesti üliõpilaste koondise tegevus hakkab vaibuma 1895. aastal, mil A. Tombach ja H. Erjapea ülikooli olid lõpetanud ning üks selle koon-

dise agaramaid tegelasi F. Schmiedehelm suri. Kuid varsti elustub Peterburi eesti üliõpilaskonna tegevus uuesti, sest 1896. aastast alates hakkab Peterburi siirduma suuremal arvul üliõpilasi kodumaalt. Juurdetulnud noored üliõpilased loovad varsti ühenduse omavahel, samuti endiste Peterburis viibivate üliõpilaskonna tegelastega, mille tulemuseks oli kindlakujulise

millega pisut hiljem ühinesid veel Eduard Säck ja Jaan Reichmann.

Nimetatud kuue üliõpilase koondis alustabki tegevust Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi nime all, milleks vormiline otsus tehakse 26. novembril 1897. aastal. Varsti ühinevad nendega Georg ja Hermann Hellat'id, Nikolai Mets j. t. ning 1900. aastal on seltsis juba

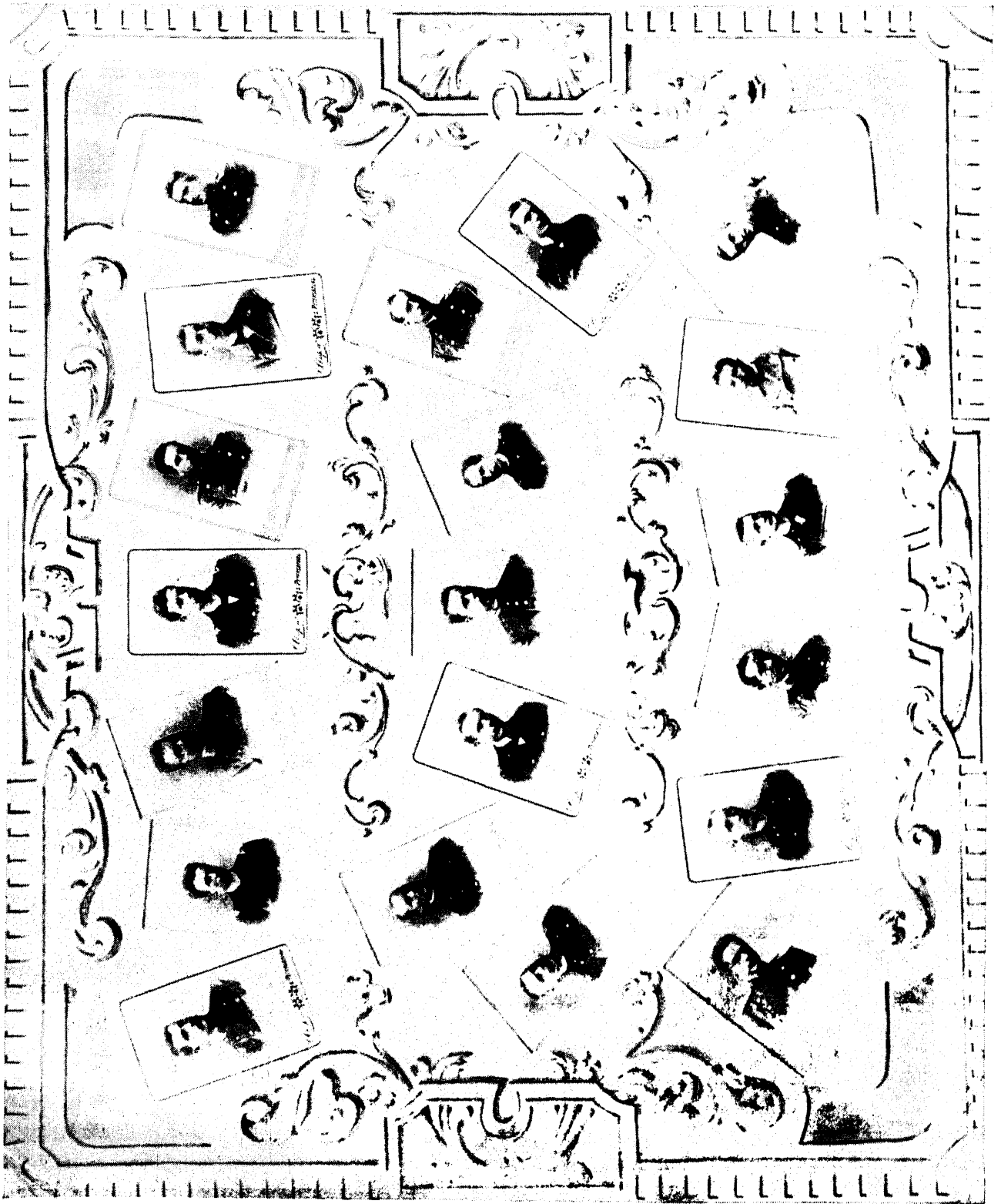

P. E. Ü. S. sajandi vahetusel.

organisatsiooni — „Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi“ loomine.

1897. aasta jaanuaris korraldas karskuse selts „Ustavus“ kõneõhtu Jaani kiriku kooli saalis, kus üliõpilane Jaan Teemant esines kõnega „Hinge surematusest“. Seda kõnet, mille kohta ilmus teade „Postimehes“, olid kuulama tulnud ka üliõpilased Nikolai Kann, Voldeemar Lender ja Rudolf Allmann, lootustega kohata siin teisi eesti üliõpilasi. Pärast kõnet tutvuneti omavahel ja loodi ühendus,

umbes 30 üliõpilast. Endastmõistetavalt kuuluvad vilistlastena P. E. Ü. S-i ka endised tegelased niihästi „Sõbrade Salgakesest“ (H. Erjapea, K. Hellat j. t.) kui ka hilisemast „Heategevuse Seltsi“ perioodist (A. Tombach). Algusest peale aitavad nad kaasa seltsi organiseerimisele ning ettevõtetele. A. Tombach tuleb 1897. a. sügisel üliõpilaste palvel karskuse seltsi „Ustavuse“ esimeheks, õieti mitte karskustöö edendamiseks, vaid selleks, et asutatava P. E. Ü. S-i tegevust selle seltsi juurde koondada. Peale

Peterburi Eesti Üliõpilaste Selts 1902. a.

1900. aastast saab H. Erjapea korter üheks seltsi kooskäämiskohaks, nimelt hakatakse siin pidama traditsiooniliselt seltsi omavahelisi koosviibimisi kutsutud külalistega. Peterburi Eesti Üliõpilaste Selts algab oma tegevust samas vaimus ja samadel ideelistel põhimõtetel, millel olid teetsenud „Sõbrade Salgake“ ja „Heategeva Seltsi“ ümber kogunud üliõpilaste koondis, nimelt on ta juhtivaks eesmärgiks koondata eesti üliõpilasi nende rahvusliku meelsuse ning oma rahva ja kodumaa armastuse alalhoidmiseks ja õhutamiseks, üksteisega sõprussidemete loomiseks ning vastastikuseks toetamiseks. Töötati välja põhikiri, mida püüti ka ametlikult registreerida. J. Teemant, esimees, püüdis teha mis võimalik ja käis korduvalt kõrgemate valitsusvõimudega läbi rääkimas, kuid lõpuks oldi sunnitud registreerimise mõttest loobuma.

1897. aastal koostatud põhikirja alusel teotseb selts kuni 1906. aastani. Siis teostub seltsi elus üsna märgatav pööre, mis avaldub ka põhikirja muutmises n. n. „laiemale alusele“ siirdumises. „Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi“ ajajärku võib jaotadagi sellepärast kahte üsna oluliselt erinevasse ossa — esimene 1897.—1906., teine 1906.—1909.

Esimesel nimetatud ajajärgudest teotses PEÜS, nagu öeldud, karskuse selts „Ustavuse“ juures, mille ruumides käiakse koos ja mille nime all toimuvad seltsi ettevõtted, kuna Heategeva Seltsiga vahekorid kujunes mõneks ajaks halvaks. Tüli põhjus oli järgmine. Heategev Selts muuseas korraldas ka üliõpilaste ainelist toetamist ja korjas igal aastal nn. „uue aasta õnnesoovist vabastamise maksu“, mille sissetulekutest üliõpilastele laenu anti. Sellekohase palvega pöördus Heategeva Seltsi poole ka üliõpilane N. Kann, kuid seltsi eestseisus otsustas ta palve tagasi lükata, sest ta ei olnud luteriusuline. Luteriusulise üliõpilase Allmanni palve aga rahuldati 1). Heategeva Seltsi eestseisuse otsus äratas üliõpilaste seas suurt meelepaha, nii et 18 üliõpilast A. Grenzsteini poolt väljaantavas „Olevikus“ oma põlgust ja protesti sel puhul avaldasid ja kaastööst Heategevas Seltsis loobusid. Jaan Tõnisson ja Os-

kar Kallas püüdsid üliõpilasi Heategeva Seltsiga lepitada ja esimene sõitis selle eesmärgiga isegi paar korda Tartust Peterburi. Läbi rääkimised ei andnud aga tulemusi. Sellevastu, vaidlusel läks meeoleolu ägedaks ja vahekorid PEÜS esimehe J. Teemandi ning J. Tõnisson'i vahel kujunes teravaks, mis teataval määral mõjutas ka uue eesti ajalehe „Teataja“ asutamist Tallinnas.

Harilikult kord nädalas korraldas selts kõne- ja referaatõhtuid karskuse seltsi ruumides, hiljem ka „Kooli Seltsi“ koolimajades, kus käsitleti peamiselt eesti ellu- ja kultuuri-puutuvaid küsimusi. Lõbustuskoosviibimised peeti üksikute seltsi liikmete korterites — suuremad koosviibimised kutsutud külalistega enamasti vilistlase H. Erjapea juures. Abiandmise korraldamiseks puudustkannatavatele liikmetele korraldati Karskuse Seltsi nime all igal aastal avalik peoõhtu Pavlovi või mõnes teises Peterburi suuremas saalis. Kuna üliõpilane sel ajal oli seltskonna lemmik, kelles nähti rahva „tuleviku lootust“ ja kultuurikandjat, pidas seltskond oma moraalseks kohuseks neid toetada ja nende ettevõtetele kõigiti kaasa aidata. Üliõpilaste heaks korraldatud peod olid seetõttu harilikult ikka rahvarikkad ja andsid seltsi kassale üsna suuri sissetulekuid. Abiandmine sündis laenu näol, mille seltsi liige peale ülikooli lõpetamist pidi tasuma.

Karskuse Seltsi ülesandel esinesid üliõpilased ka avalikkude loengute ja kõnedega, samuti võtsid osa tema peoõhtute ja muude ettevõtete organiseerimist.

Liikmete arvu kasvamisega hakkasid seltsis ilmnema omavahelised hõõrumised ja vastuolud. Koosolekutel, kus arutati seltsi seesmise elu küsimusi, läksid vaidlused mõnikord õige ägedaks ja tehti üksteisele teravaid etteheiteid. Mõned leidsid, et selts liiga vähe tõsiste ülesannetega tegemist teeb ja liigsele lõbuharrastusele on kaldunud, et ühes sellega välisele etiketile liiga suurt rõhku pannakse jne. Osa liikmeid soovis seltsis mõningaid uuendusi korporatsioonide eeskujul, nagu värvide tarvituselevõtmist ühendava välismärgina. Selle küsimuse pärast tekkis 1900. a. seltsis lõhe; mõned liikmed lahkusid ja kavatsesid uut organisatsiooni

1) Postimees 1857—1907., lk. 175.

asutada. Siiski jõuti hiljem kokkuleppele ja 1901. aasta lõpul ühineti uuesti.

Vene poliitilisest liikumisest ei võtnud selts kuni 1905. aastani aktiivselt osa, jäädes siin truuks samale seisukohale, millele oli asunud ses küsimuses „Sõbrade Salgake“. Kodumaa poliitilist elu peeti aga hoolega silmas ja mõned üliõpilased, nagu N. Kann ja P. Lepp, tegid kaastööd „Postimehele“. J. Tõnisson'i isikuga ja tema poliitilise suunaga siiski hästi ei sobitud, ja PEÜS-i ringkonnast läkski välja algatus uue radikaalsema suunaga ajalehe, Tallinna „Teataja“ asutamiseks.

1903. a. tekkis lähem ühendus läti ja leedu üliõpilastega Peterburis, kel samuti olid siin omad organisatsioonid. Kolmest rahvusest üliõpilaste organisatsioonide esindajad käisid koos lätlase dr. Snickeri juures, kus vastastikku üksteise tegevusega tutvuneti. PEÜS-i esindajate käisid seal Aleksander Hellat ja Tamborg. Esimene kõneles eesti üliõpilaste organisatsiooni seesmisest elust ja püüetest, teine poliitilise elu arenemisest Eestis, C. R. Jakobson'ist, J. Tõnisson'ist, K. Päts'ust jne. Läti üliõpilaste organisatsioon, nagu selgus, sarnanes oma iseloomult eestlaste omale, kuna leedulaste organisatsioon nende esindaja seletuse järel oli täiel määral kodumaa poliitiliste voolude teenistuses. Tuldi üksmeelsele otsusele, et üliõpilased peavad „vene karu“ püüetele, kes nende rahvastele „oma käppa peale tahab suruda“, vastu töötama ja et tuleb selles mõttes omavahel¹⁾ ühendust pidada.

1905. aasta on oluliseks pöördepunktiks ka PEÜS-i ajaloos. Seni oli selts olnud enam vähem apoliitilise iseloomuga, sealjuures kindla rahvusliku meelsusega. Kuigi Peterburi üliõpilaste poliitiline radikaalsus, võrreldes Tartu üliõpilaskonnaga, juba varem oli silmapaistev, pidas ta siiski oma esimeseks kohuseks eesti rahvuslikes üritusis kaasatöötamist.

Revolutsiooni sündmuste ja meeoleu mõjul mitmed seltsi liikmed, eriti nooremad üliõpilased, tunnistavad omaks marksistlikud põhimõtted; eriti aga kasvab radikaalne sotsialistlik vool uute 1905. ja 1906. aastal seltsi juurdetulnud üliõpilaste kaudu, nagu Karl Luts, J.

Räppo, August Rei, Aleksander Oinas, Jaan Anvelt ja teised. Paljud seltsi liikmed astuvad sotsiaal-revolutsionääride erakonda (J. Räppo, Vanakesa) ja võtavad hoogsalt osa nende tegevusest: käivad miitingutel kõnelemas, teevad poliitilist kihutustööd tööliste seas ja eesti asundustes, levitavad kihutuskirjandust jne. Miitingukõnelejatena kõige väljapaistvamad olid Viktor Kingissepp, Vanakesa ja Johann Mölder. Seltsi seesmine tegevus jäi mõneks ajaks soiku, kuna välised sündmused kogu tähelepanu endile koondasid.

Uue voolu lõplikku mõjulepääsu seltsis tähistab selle põhikirja muutmise 1906. a. sügisel: heidetakse nurka „eduerakonna moraal“ ja „roogitakse välja kõik korporatsioonilised pruugid ja määrused¹⁾. Siirdutakse „laiemale alusele“ sellega, et seltsi astumist võimaldatakse ka neis õppeasutistes õppijale, mis õieti kõrgemate hulka ei kuulunud, kuna sinna astumisel ei nõutud keskkooli lõputunnistust, nagu kõrgemad kunstikoolid, kooliõpetajate instituut j. t. Sellest peale astuvad seltsi ka esimesed naisüliõpilased. Seltsi koosolekud on nüüd „avalikud“, s. t., neis võivad pealtkuulajatena või sõnaõiguslikkudena osa võtta usaldusväärsed isikud ka väljastpoolt seltsi. 1907. aastal registreeritakse selts ülikooli juures semljatšestvona, kuigi sinna kuuluvad üliõpilased ka teistest õppeasutistest²⁾, ja hakkab oma koosolekuid pidama ülikooli auditoriumides.

Radikaalide rühm, kuigi mitte eriti rohkearvuline, on väljapaistev oma suure aktiivsusega ja omandab 1906. aastast peale täielikult seltsi juhtimise. Liikmed, kes nendega ei sobi oma meelsuselt ja poliitilistelt vaadetelt, tõmbuvad seltsi tegevusest tagasi või astuvad koguni välja.

Välistegevus näitab PEÜS sel ajajärgul üsna suurt aktiivsust, kusjuures igal sammul erineb juhtiva rühma üldine meelsus ja poliitiline suund. Maailmavaatelistel juhtidena on tunnustatud Darwin, Häckel j. t., sotsiaal-poliitilisel alal K. Marks, kelle teooriaid käsitletakse kui teaduse tippsaavutisi ja „viimist sõna“. „Mate-

1) Sõnumed — 131, 1906.

2) Semljatšestvosse võisid kuuluda seaduse järel ainult ühe õppeasutise üliõpilased.

1) A. Hellati mälestused.

rialism“ ja „marksism“ on põhiteemad avalikkudel loengutel, samuti PEÜS-i toleaeegses kirjanduslikus tegevuses, mille saavutistena ilmuvad koguteoses „Ääsi tules“ I ja II¹⁾. Tartu EÜS-i eeskujul annab ta välja ka tähtsamatut „Külvaja“, samuti marksistlikus vaimus.

Eesti rahvuslikkudesse püüetesse suhtub radikaalne vool vastavalt marksistlikule doktriin-

saadikuna Peterburis viibides kutsuti K. Hellat kui seltsi vilistlane koosolekule, kus mõned tähtsad küsimused arutusele pidid tulema. Seal, põhjendades mõnedele Hans Pöögelmann'i poolt K. Hellati aadressil esitatud süüdistustele, esines seltsi esimees J. Räppo süüdistustega K. Hellat'i vastu, nimetades teda spiooniks ja äraandjaks ja nõudis tema seltsist väljaheitmist,

P. E. Ü. S. 1907. a.

nile ükskõikselt, isegi üleoleva põlgusega, kui äraiganenud kodanlikusse eelarvamusse. Samuti suhtutakse vene nihilistide „autoriteetide eitamise“ eeskujul iseteadva üleolekuga endistesse ja kaasaegsetesse rahvuslikkudesse tegelestesse.

Iseloomustav juhtum selles mõttes oli n. n. „K. Hellati protsess“ 1907. a. Teise riigiduumi

1) Ilumisaastad 1908 ja 1910. Viimasel aastal on küll juba tegemist uue seltsiga, mis esineb sama nime all endise PEÜS-i radikaalse suuna jätkajana.

mis teostuski. Üldse iseloomustas toleaege PEÜS-i juhtivaid tegelasi iseteadev ja üleolev käitumine. „Oma õiguste“ eest väljaastumises oldi järsk ja kaljukindel, kusjuures palju ei arvestatud seltskondlikku takti ega muid „kodanlikke eelarvamusi“. See tuleb nähtavale ka seltsi eestseisuse konfliktis Bergmanni Abiraha Valitsusega. Viimane otsustas 1909. a. kevadel muuta uueaasta õnnesoovidest vabastamise maksumusest saadud summade väljajagamise korda, nii et need ei saadetak enam otsekohe PEÜS-i

ekspertiistoimkonnale, vaid pidid välja jagatama Hariduse Seltsi juhatuse kaudu.

Oma otsust põhjendas ta 1) sellega, et tal kindlad arvud Peterburi eesti üliõpilaste kohta puuduvad, 2) lõhedega, mis PEÜS-is esile olvat tulnud. Hariduse Seltsi juhatuse omalt poolt teatas, et ta abiraha jagamisel toimib kõigi üliõpilaste asemikkude määramise järele.

Niisugune B. A. Valitsuse teguviis leidis PEÜS-i eestseisus endale olevat „alandava ja haavava“; ta „vaidleb sarnase teguviisi vastu ja nõuab B. A. Valitsuselt tema otsuse tagasivõtmist“. Ühtlasi juhib ta seltskonna tähelepanu sellele, et B. A. Valitsus PEÜS-ile „võimatuks teeb uueaasta õnnesoovi rahadest osa saada, mida ülemaaliselt kogu õppivale eesti noorsoole abiandmiseks korjatakse“¹⁾. Peab tunnistama, et selle teadaande sisus ja toonis väga suur „teadlikkus oma õigustest“ peegeldub.

Seltsi juhtiva voolu põhimõtted ja tegevus ei leidnud seltsis kaugeltki üldist poolehoidu ega heakskiitmist. Eriti vilistlased oma enami-kus suhtusid sellesse eitavalt ning mitmed neist loobusid isegi oma kohuste täitmisest seltsi vastu, kuna nad selles enam endist PEÜS-i ära ei tundvat²⁾. Ka seltskonnas on märgata endise heatahtliku suhtumise muutumist seltsisse, mis muuseas nähtavale tuleb selles, et seltsi peod oma külastajate arvult hõredamaks muutuvad. See nähe on osalt sellega seletatav, et radikaalsed üliõpilased ei jätnud ka näitelaval juhust kasutamata, et kodanlikele seltskonnategelastele kallale tungida ja neid naeruvääristada, mis viimaste indu üliõpilaste toetamiseks muidugi tunduvalt pidi jahutama.

1909. aastal oli Peterburis enam kui 200 eesti üliõpilast, millisest arvust ainult umbes pooled kuulusid seltsi nimekirja³⁾. Kuid ka neist on suurem osa seltsi elust tagasi tõmbunud ja mitmed ei täida isegi liikmemaksu õiendamise oma kohustust seltsi vastu. Aktiivselt võtavad seltsi tegevusest osa ainult umbes 30 isikut, kes siin valitsevat suunda pooldavad⁴⁾. Seltsi tegevusest kõrvalehoidunud liikmed koonduvad

omaette rühmitusteks ning peavad koosolekuid ja koosviibimisi erakorterites. 1908. a. peale on märgata sihikindla opositsiooni tekkimist, mille eriliseks tunnuseks tuleb lugeda tema rahvuslikku meelsust ja käremeelse poliitika eitavust seltsi tegevuses. Hakatakse aktiivselt seltsi juhtiva voolu tegevuse vastu välja astuma ja seda avalikult arvustama.

Nimetatud konflikti puhul, näiteks, Bergmanni Abiraha Valitsusega, protesteerib üliõpilane H. Kuusner PEÜS-i eestseisuse teadaande vastu, sest eestseisusel ei olevat mingit õigust olnud seda teha kogu seltsi nimel. See olevat otsustatud 22-liikmelisel peakoosolekul, mis oma vähese arvu tõttu ei olnud otsustusvõimeline; seltsi enamus seda aga ei pooldavat. Seni olevat küll ainult „üksikud healed, kes hoolsate karjaste võimupiirist ennast lahtirabelenud, seltsi juhtiva voolu vastu healt tõstnud“, kuid olevat palju „passiivlaseid patuoinaid, kes õigeusklikust karjast eemal seisavad ja sellega oma mitterahulolemist avaldavad“.

Seltsis kujunenud vastuolud tulevad nähtavale ka 1909. aasta kevadel PEÜS-i eestseisuse avaliku poleemika puhul üliõpilase J. Kangur'iga. Viimane oli 1906. aastani seltsi liige olnud, viimasel ajal isegi esimees, kuid peale seltsi „laiemale alusele“ siirdumist sealt „seltsi ära needes ja seda uueks asutiseks tembeldades“¹⁾ lahkunud. Oma kodanliku meelsuse ja frantliku esinemise ning rõivastumisega oli ta eriti sobimatu radikaalse vooluga, pealegi oli ta korduvalt selle vastu teravalt väljaastunud. 1909. a. kevadel leidis PEÜS-i eestseisus võimaluse teda avalikult „Peterburi Teatajas“ auvas-tases teos süüdistada, nimelt olevat ta soovi avaldanud ülikooli summadest abiraha saamiseks, kuigi tal oli võrdlemisi kõrgepalgaline amet ühes kindlustusseltsis. Kangur motiveeris oma tegu sellega, et tal peale oma teenistuse ühtki muud tuluallikat ei ole, teenistust võib aga leida iga üliõpilane, kes nagu tema ülikooli tööst eemale jääb. Temagi tahtnud end jälle enam õppimisele pühendada, milleks arvab endal samasuguse õiguse olevat nagu teistelgi, ning lootnud selleks võimalust ülikooli

1) Pet. Teat. 40, 1909.

2) Pet. Teat. 18, 1909.

3) Pet. Teat. 38, 1909.

4) Stud. jur. H. Kuusner — Pet. Teat. 46, 1909.

1) Pet. Teat. 23, 1909.

VII! VOLDEMAR LENDER.

VII! GEORG HELLAT.

VII! RUDOLF ALLMANN.

abiraha kaudu ¹⁾). Tema peasüdistaja Räppo olevat aga ka võimalikuks pidanud ülikoolist abiraha vastu võtta, olgugi et tal isiklikult olivat talu Võrumaal. Ühtlasi teeb ta seltsi juhtivatele tegelastele raskeid etteheiteid eesti avalikkude tegelaste mõnitamises (Hurt, Hellat), viistlaste ignoreerimises, erapoolikus toetussummade jagamisel, korralageduses seltsi asjaajamisel jne.

1) Pet. Teat. 36, 1909.

See poleemika tekitas ülepääsematu lõhe J. Kanguri ja PEÜS-i eestseisuse vahel. Opositsiooni vool, kuigi ei pidanud tarvilikuks J. Kanguri isikut oma kaitse alla võtta, leidis tema süüdistused nii mõneski suhtes olevat põhjendatud. Ta hakkab teotsema aktiivsemalt ja koonduma ühiseks aktsiooniks radikaalse voolu vastu, et seda juhtivalt kohalt kõrvaldada. Oma kindla kokkuhoidmise ja energia tõttu oli viimane seltsis tooniandjaks tõusnud, ilma et tal arvulist enamust oleks olnud. Vastasrinna koon-

VII! BERNHARD ETRUK.

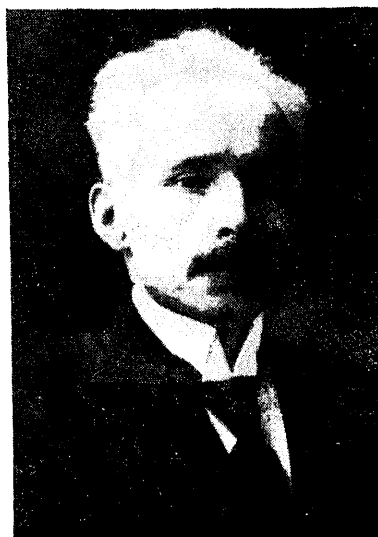
VII! GUSTAV JALLAJAS.

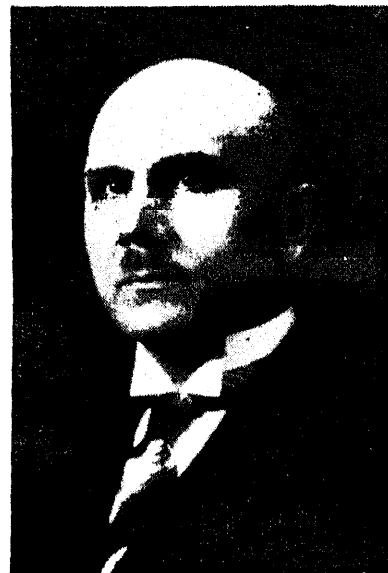
VII! JAAN ULK.

VII! EUGEN ANTSON.

VII! PAUL ETRUK.

VII! ARTUR TEDDER.

dumine ennustas sellele olukorrale lõpu, mis saabuski 1909. a. sügisel ühenduses uuele tegevusvormile siirdumisega — „Abiandmise Seltsi“ asutamisega.

PEÜS Põhjala 1909—1918.

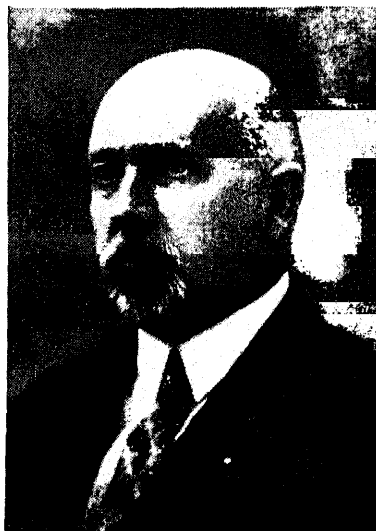
1908. aastast peale on märgata huvi tõusu seltsi tegevuse vastu ja tekib mõte sellele avaramat teotsemisvõimalust luua, teda kindlamale juriidilisele alusele seades. Eriliseks motiiviks

siinjuures oli ka asjaolu, et ülikooli auditooriumidesse, kus viimasel ajal koosolekuid oli peetud, teiste õppeasutiste üliõpilasi enam sisse ei lastud.

Kuna üliõpilaste organisatsioonid ei olnud lubatud, otsustatakse selts reorganiseerida ametlikult vilistlaste organisatsioonina Peterburi Eesti Üliõpilaste Abiandmise Seltsi nime all. Viimaseaja tülidele ja vastuoludele vaatamata oli ses küsimuses selts täiesti ühel meelel,

VII! GUSTAV KROMEL.

VII! OTTOMAR MADDISSON.

VII! ALEKSANDER KINK.

ja kui pika ootamise järele saabus põhikirja kinnitamine 3. novembril 1909, otsustati seltsi peakoosolekul — Jaani kiriku koolisaalis A. Re i juhatusel — jätkata PEÜS-i tegevust P. E. Ü. Abiandmise Seltsina ning sinna üle minna terves koosseisus.

Uus „laialdaste piiridega“ selts ei saanudki aga õieti tegevust alustada, kui tekkis konflikt, mis lõppes radikaalse voolu vähemusse jäämisega ja seltsist lahkumisega.

Alguse sai see juba legaalse organisatsiooni esimesel koosolekul 22. novembril 1909, kus

koosoleku juhataja, vilistlane H. Erjapea, ei lasknud J. Kanguri küsimust hääletada, kuna koosolekukord ei luba läbirääkimistel otsuseid teha. Nüüd protesteerisid samad üliõpilased koosoleku juhataja tegevuse vastu, kuid koosoleku enamus (35 — 23 vastu) avaldas juhatajale usaldust. Kui ka ettepanek koosolekut lõpetada ja ilma eestseisuse valimiseta laiali minna läbi ei läinud, lahkusid protesteerijad koosolekult, teatades, et nad eestseisuse valimisest ei soovi osa võtta. Koosolek läks päevakorras edasi ja eestseisuse valimistel, mis pidi koosne-

Grupp E. Ü. S. Põhjala liikmeid 1912. a.

muuseas külalistena viibisid ka K. P ä t s ja M. J a a k s o n. Kuna selts ametlikult oli vilistlaste organisatsioon, olid kinnitamiseks esitatud põhikirjale asutajate liikmetena alla kirjutanud kuus vilistlast — H. E r j a p e a, A. T o m b a c h, N. K a n n, O. M a d d i s s o n, A. L o s s m a n n, J. R e b a n e. PEÜS-i eestseisus soovis, et kõigepealt vastu võetaks PEÜS terves koosseisus, kuna nad siis uusi liikmeid vastu võtaks oma äranägemise järele; vormiliselt asutajad liikmed — vilistlased võtsid omale aga õiguse ka sisuliselt liikmete komplekteerimise omaks asjaks teha ja otsustasid ühes PEÜS-i liikmetega vastu võtta ka üksikuid üliõpilasi, kes seltsi nimekirjas ei olnud seisnud, või kes sellest mõningail põhjusil olid lahkunud, nagu J. Kangur. Selle vastu esines teatud rühm üliõpilasi protestiga ja nõudis, et viimasena ettenähtud päevakorra punkt — mitmesugused läbirääkimised — võetaks esimesesse järjekorda, mille juures taheti otsustada Kangur'i nime liikmete nimekirjast maha kustutada. Häälteenamusega võeti „läbirääkimised“ esimesse järjekorda, kuid

ma kolmest vilistlasest ja kuuest üliõpilasest, jäeti vabaks kolm kohta koosolekult lahkunutele¹⁾.

Vastuolu kahe voolu vahel oli sellega juba esimesel koosolekul teravalt nähtavale tulnud ning radikaalne vool sealjuures tunduvalt vähemusse jäänud. Järgmisel peakoosolekul, kaks nädalat hiljem, tuli uus jõukatsumine.

Sellele koosolekule olid ilmunud 25 üliõpilast, kes soovisid seltsi liikmeks astuda. Nähtavasti lootis radikaalne rühm nende abil enamust saada, sest jälle esineti ettepanekuga päevakorra muutmiseks, nimelt, et peale koosoleku formaalse osa otsekohe järgneks „uute liikmete vastuvõtmine“ ja siis läbirääkimised, muidugi eeskätt Kanguri küsimuses. Ettepanekud lükatakse aga tagasi, ja nüüd teatab üliõpilane A. Oinas „teatud protesti allakirjutajate nimel“, et nad ühtki endi seast ei soovi eestseisusse valida²⁾.

1) Peak. prot. 22. XI, 1909.

2) Peak. prot. 6. XII, 1909.

Radikaalse rühma vähemusse jäämine Abiandmise Seltsis oli sellega otsustatud. Paljud selle rühma liikmed kuulusid küll mõni aeg veel seltsi koosseisu, kus nad tavaliselt etendasid opositsiooni, kuid juhtivad tegelased otsusta-

Vii! ALBERT VÄARSI.

sid varsti lõplikult seltsist lahkuda ja koonduda iseseisvaks organisatsiooniks.

Lahkuminekuks põhjust andnud isiklikku laadi küsimuse lahendamiseks tegi Abiandmise Seltsi eestseisus ettepaneku käia teed, nagu sarnastel puhkudel üliõpilaste seas kombeks oli, nimelt moodustada aukohus, kes asja üle erapooletult otsustaks. Peakoosolek ei olevat auasjade üle kohane kohtumõistja, pealegi kus suur osa kohtumõistjaid ise on süüdistajad ja kus otsustamine kandub poliitilisele võitluspinnale. Kangur võttis ettepaneku vastu ja nimetas omalt poolt kohtunikeks vilistlased Maddison'i ja Lossmann'i. Ka tema vastu protesteerijad võtsid mõninga kõhklemise järele ettepaneku vastu, kuid loobusid sellest hiljem. Küsimus jäigi otsustamata, kuna protesteerijad ise seltsist lahkusid. Lahkumineku tõeliseks põhjuseks tuleb pidada mitte üht isikut — see oli ainult juhuslikuks tüliõunaks — vaid poliitiliste vaadete vastuolu ja osalt sellega ühendusesolevat isiklikku sobimatust.

Lahkunud rühm leidis toetajaid ka vilistlaste seas ja nende kaasabil läkski korda teist

umbes samalaadilise korraldusega organisatsiooni asutada (1910) ja registreerida, nagu oli „Abiandmise Selts“. Ametlikult oli see samuti koosnev vilistlastest, kuna üliõpilased esinesid abisaajatena või toetajate liikmetena ja kandis nimetust: „Eesti Selts Peterburi linna kõrgetes ja kunsti õppeasutustes õppijatele ja nende kursuse lõpetanutele abi andmiseks“.

Kuna endise PEÜS-i eestseisus radikaalide vähemusessejäämise tõttu varsti „Abiandmise Seltsist“ lahkus, ei andnud ta tema valdamisel olevat PEÜS-i varandust ja arhiivi „Abiandmise Seltsile“ mitte üle. „Abiandmise Selts“, kel vastuvaidlematult nende peale õigus oleks olnud, ei teinud sellest tüliküsimust.

Oma tegevuse algul peab „Abiandmise Selts“ üheks oma peaülesandeks majandusliku abiandmise korraldamist kehvamatele üliõpilastele¹⁾. Selleks korraldab ta avalikke peoõhtuid, perekonnaõhtuid, näitemüüke, võtab vastu vabatahtlikke annetusi, paneb toime korjandusi jne. Vähemalt esimesel tegevusaastal näib see osa

Vii! AUGUST TINNI.

seltsi tegevusest olevat esikohal. Kuid algusest peale toonitatakse teiselt poolt, et seltsi peamine ülesanne ei ole mitte abiandmises, kuigi selle sildi all selts on registreeritud, vaid võimalikult kõigi eesti soost üliõpilaste korraldamine nende rah-

1) Peak. prot. 6. XII, 1910.

vusliku meelsuse alalhoidmiseks ja kasvatamiseks, omavaheliseks seltskondlikuks läbikäimiseks, vaimseks arendamiseks ja rahvuskuultuuriliseks tööks. Võib ütelda, et nende eesmärkide taotlemisega „Abiandmise Selts“ pöördub tagasi neile ideelistele alustele, millel olid asunud omal ajal „Sõbrade Salgake“ ja PEÜS oma esimesel teotsemisperioodil ning millest viimane peale 1905. aastat oma radikaalse poliitilise tendentsiga kõrvale oli kaldunud.

et senises nimes on „liiga silmapaistvalt toonitatud abiandmise funktsioon“¹⁾, et see nimi pealegi oma liigse pikkuse tõttu ei ole sobiv ja segadusi tekitab oma sarnasuse tõttu naabri nimega. „Eesti Selts Peterburi linna kõrgemates ja kunsti õppeasutistes õppijatele ja nende kursuse lõpetanutele abi andmiseks“ nimetati omavaheliselt mitteametlikult „Peterburi Eesti Üliõpilaste Selts“. Valiti komisjon, kes nime muutmiseks ettepanekuid pidi tegema ja viimase ettepanekul otsustabki peakoosolek 3.

E. Ü. S. Põhjala koosviibimisel 1912. a.

Teisest tegevusaastast alates, kui lahkumine radikaalse vooluga lõplikult oli teostunud, on märgata seltsi ideeliste sihtide taotlemises tõusu: asutatakse raamatukogu, korraldatakse seltsis eesti keele loenguid, töötatakse kaasa eesti kultuurilistes ettevõtetes. Ühtlasi luuakse endi vahel tihedamaid sidemeid sagedamini korraldatavate koosviibimiste, perekonnaõhtute jne. kaudu. Peakoosoleku otsuse järele hakkavad seltsi liikmed üksteist kõnetama „sinaga“. Abiandmist teostatakse loomulikult endiselt, võimaluste piires, kuid see jääb enam kõrvalise tähtsusega ülesandeks.

Seltsi üldise ilme muutumist tähistab ka tema nime muutmise 1913. aasta kevadel. Leiti,

märtsil 1913 seltsile uueks nimeks võtta Eesti Üliõpilaste Selts „Põhjala“ Peterburis.

Et põhikirja järele selts oli vilistlaste organisatsioon, kuhu üliõpilased võiksid kuuluda ainult „toetajate liikmetena“, oli seltsi elu ametlikuks juhtijaks ja tema tegevuse eest vastutajaks vilistlastest koosnev viieliikmeline eestseisus²⁾. Tõeliselt oli selle osa seltsi seismises tegevuses ainult vormitäitmine: ta korraldas vormilisi koosolekuid ja koostas protokolle, mis enamasti sisaldasid juba enne üliõpilaste tõi-

1) Peak. prot. 17. II, 1913.

2) Alguses eestseisus koosnes 3 vilistlasest ja 6 üliõpilasest, kuid see kord muudeti ühe aasta pärast linnapealiku nõudel.

kondade poolt tehtud otsuseid, et neid esitada ametlikul revisjonil. Tegelikult seltsi juhtijaks oli kolmeliikmeline korraldav komisjon, kes põhikirja järele pidi eestseisusele seltsi elu korraldamises abiks olema ning mitmesuguseid selle poolt pealepandavaid ülesandeid täitma. Seltsi seesmisel elus kannab see komisjon harilikult eestseisuse nime. Peale selle valiti peakoosoleku poolt veel järgmised seltsi organid: 1) ekspertiis-toimkond, kelle ülesandeks oli abirahade määramise ja laenude andmise üle otsustamine, 2) tööbüroo, kes oli vahetalitajaks puudustkannatavatele üliõpilastele töö muretsemisel; 3) peotoimkond — avalikkude peoõhtute kui ka omavaheliste perekonnaõhtute korraldaja, 4) raamatukogu toimkond ja 5) kõnetoimkond.

Seltsi kodukord oli alguses n. ö. täielikult „demokraatlik“. Vastu võeti kõiki kõrgemate õppeasutiste õpilasi, kes selleks soovi avaldasid, kui nende mittevastuvõtmiseks ei olnud erilisi motiive¹⁾; oligi ju seltsi eesmärk koondata võimalikult kõiki Peterburi eestisoost üliõpilasi. Mingisuguseid kindlaks määratud kohustusi, välja arvatud liikmemaks — 2 rubla aastas — liikmel seltsi vastu ei olnud; seltsi elust osavõtmise ja mitmesuguste ülesannete täitmine seltsi huvides sündis igäihe enda heaksarvamise järele. Muidugi oli seltsis sellepärast üsna palju n. n. „surnud hingi“, kes olid seltsis ainult nimeliselt, ilma et nad ühestki seltsi ettevõtetest aktiivselt oleksid osa võtnud.

Seesmise elu korraldamise küsimuses tekkis 1912. aastal seltsis vastuolu, mis arenes terava konfliktini ning lõppes osa seltsi liikmete lahkumisega 1913. a. kevadel. Nimelt kujunes enamasti noorematest liikmetest koosnev rühm, kes nõudis seltsi korralduses põhjalikke reforme, millest tähtsamad olid järgmised: 1) suuremat tähelepanu seltsi seesmisele elule vastastikuse läbikäimise ja vastastikuse seltskondliku kasvatamise mõttes; 2) kindlamat distsipliini, näiteks sunduslikku peakoosolekul käimist jne.; 3) kitsendusi uute liikmete vastuvõtmisel ja lihtliikmete instituudi sisseadmist; 4) liikmemaksu suurendamist ja selle progressiivseks

muutmist. Esialgu leidsid uuendajate rühma püüded osalt seltsi enamuse pooldamist ja 1912. a. kevadel otsustas peakoosolek sisse seada lihtliikmete instituudi. Sama aasta sügisel aga kujunes vanemate seltsi liikmete seas arvamine, et uuendajad püüavad levitada seltsis korporatsiooni vaimu ja seltsi korporatsioonilaadiliseks asutiseks ümber korraldada. Kuigi need ise sarnaseid püüdeid omaks ei tunnistanud ega otsekohe sellelaadilise ettepanekuga kunagi ei esinenud, leiti tõendus selleks uuenduste pooldajate üldises käitumises, nende korporatsioonide seesmist korda kiitvates kõnedes ning neis uuendustes, mida nad läbi olid viinud või läbi viia kavatsesid. Nii oli, näiteks, korraldav komisjon, kus enamuse oli „korporatsiooni voolul“, otsustanud pidada seltsi aastapäeva koosviibimist alkoholiga, mis käis senistele traditsioonidele vastu, ja muretsenud seltsile vehklemisriistu.

Eesti korporatsiooni asutamise mõte Peterburis oli varemgi korduvalt liikvel olnud, kuid ei suutnud nii seltskonnas kui üliõpilaskonnas leida soodsat pinda. Kuna nüüd korporatsiooni vaimu seltsi tungimist kardeti, otsustasid vanemad tegelased selle vastu energiliselt välja astuda ja 6. detsembri 1912. aasta peakoosolekul võeti lihtliikmete instituudi küsimus uuesti päevakorda ning otsustati see kaotada. Uute liikmete vastuvõtmises jäid maksma ainult mõned vormilised kitsendused. Vahekord kahe võistleva voolu vahel arenes lahendamata konfliktini, mille tulemus oli, et vähemusse jäänud „korporatsiooni voolu“ agaramad tegelased (12 isikut) seltsist lahkuksid ja hiljem oma organisatsiooni, korporatsioon „Rotalia“ asutasid (1913. a. oktoobris).

See seesmine kriis avaldas mõneks ajaks seltsi elule halvavat mõju, kuid ei puudunud ka teatud positiivne tulemus: seltsi seesmise korralduse ja eesmärkide küsimused olid teravalt kujul üles tõstetud ning igakülgsest läbi arutatud¹⁾, mille tulemusena viiakse läbi mõned üsna olulised uuendused kodukorras: pannakse maksma uus kord uute liikmete vastuvõtmisel, hakatakse nõudma, et seltsi liikmed ei oleks samal ajal teistes üliõpilasorganisatsioonides, sea-

1) Näiteks kuulumine „mustasajalisesse“ akadeemistide korporatsiooni.

1) Üliõpilaste Leht 2—19, 1914.

takse sisse aukohus. Nii liikmete arvult kui seesmise elu intensiivsusest näitab selts sellest peale tõusu tendentsi, kuni maailmasõja viimsete aastateni.

Kuna selts algusest peale püüab luua tihedamat sidet oma liikmete vahel, ei taha ta piiruda endise PEÜS-i eeskujul kooskäimistega eesti seltside ruumides või erakorterites, vaid otsustab juba esimesel tegevusaastal võtta oma korteri. Selleks üüritakse 1—2 tuba, esialgu Eesti Naisühingult, järgmisel aastal Noorsoo Seltsilt. 1914. aastal üüritakse ruumid Hariduse Seltsilt, kus oli võimalik kooli saali kasutada suuremate koosviibimiste korraldamiseks ja kuhu jäädigi asuma kuni seltsi tegevuse likvideerimiseni Peterburis. Kodukorra järele ei olnud

muusikaga. Kõnedele ja referaatidele pandi erilist rõhku. Kõige viljakamaks selles mõttes osutus 1915. aasta, mille jooksul peeti 15 kõneõhtut ning kanti ette 25 referaati ja kõnet, suurem osa neist eesti kirjanduse ja ajaloo alalt.

Peale seltsis peetavate kõnede ja referaatide esinesid seltsi liikmed kõnedega ka väljaspool — eesti seltsides või Venemaa, eriti Peterburi ümbruse, eesti asundustes, millede haridusliku elu eest hoolitsemist selts üheks oma eriülesandeks pidas. 1910. aastal kutsuti selleks ellu eriline „asunduste komisjon“, kelle ülesandeks muu seas oli ka organiseerida asunduste elanikkude võimalikult rohkearvulist osavõttu Tallinna laulupeost 1910. a. Ka Peterburi Hariduse Seltsi poolt korraldatud I eesti asunduste laulu-

Grupp põhjalasi 1913. a.

seltsi korteris lubatud alkoholi tarvitamine ega kaardimäng, samuti suitsetamine, kui ruumis viibis üle kümne isiku. Nende määruste täitmise järele valvas korterivanem.

Ühtlasi asutas selts oma raamatukogu ja lugemislaua. Raamatukogule aluse panemiseks pandi toime korjandus, mille tulemusena saadi kingituseks üle 500 raamatu. Edaspidi määras selts iga aasta umbes 100—700 rubla raamatukogu täiendamiseks ja lugemislaua korraldamiseks, nii et Peterburi ajajärgu lõpul ulatub köidete arv raamatukogus umbes 1000-ni. Lugemislaua telliti kõik väljapaistvamad eesti ajalehed ja ajakirjad, peale selle vene- ja saksa keelseid.

Tähtsama osa seltsi tegevusest moodustasid omavahelised koosviibimised, mis korraldati kord nädalas — neljapäeviti. Need algasid kõnega või referaadiga ja sellele järgnevate läbirääkimistega, kuna ülejäänud aeg kulus lõbusaks koosviibimiseks teejoomisega, lauluga ja

peost Narvas 1912 võtab selts oma laulukooriga osa ja aitab kaasa selle organiseerimisel. Erilistel juhtudel korraldati kõnesid ka kodumaal. Nii võttis selts osa kogu eesti üliõpilaskonna poolt organiseeritud „karskuse lendudest“ märtsikuus 1914. a. ja ülestõusmise pühade ajal samal aastal. Järgmise aasta „karskuse lennust“ ei võtnud Põhjala osa temast mitteolenevail põhjusil, nimelt ei saanud määratud ajaks politsei luba.

Üks või kaks korda semestris korraldati suuremaid koosviibimisi seltsi liikmetele ja kutsutud külalistele lähemast tutvusringkonnast, nn. perekonnaõhtuid. Siin oli ettenähtud muusikast, deklamatsioonidest jne. koosnev eeskava ja oli korraldatud einelaud; peaosa õhtust täitsid harilikud seltskondlikud lõbustused. Osavõtt oli maksuline, kuid eriliseks tuluallikaks need õhtud seltsile siiski ei olnud, sest tuludest jätkus enamasti ainult kulude katteks. Nende peamiseks eesmärgiks oli seltsi liikmetele mee-

lelahutust pakkuda ning teatavat tutvusringkonda luua ja alal hoida.

Peale selle pani selts iga aasta toime ühe avaliku peoõhtu Pavlovi saalis oma aastapeo nime all. Ära jäid need ainult 1914. ja 1915. a.

VII! JOHANNES VOLDEEMAR SIMTMAN.

sõjaolude tõttu, kuna 1916. ja 1917. aastal korraldati nad Tallinnas. Eeskava täitjateks olid peale oma jõudude väljastpoolt palutud nimekamad kunstnikud.

Aastapidude peamiseks eesmärgiks oli seltsi seltskonnas tutvustada ja temale tulupidu hankida. Viimasel otstarbel pandi aegajalt toime ka näitemüüke, mille juures vilistlaste proud ja teised daamid lähemast tutvusringkonnast lahkelt kaasa aitasid. Kuna need seltsi ettevõteted seltskonnas üsna suurt poolehoidu leidsid, õnnestusid nad aineliselt üldiselt hästi. Saadud tulud kasutati suurelt osalt puudustkannatavate liikmete toetamiseks, mis sündis laenuandmise näol lühikeseks või pikemaks ajaks. Viimast liiki laenu tulid tagasimaksmisele peale laenusaaaja kõrgema õppeasutise lõpetamist.

Seltsi tegevusest kaasatöötamise alal eesti rahvuskultuurilistes üritustes on eriti nimetamisväärne, peale tema osavõtu Peterburi Eesti Hariduse Seltsi ettevõtetest, kaastöö Eesti Rahva Muuseumile. Ta aitas kaasa E. R. M. mõtte propageerimiseks seltskonnas, müüis tema

kirjandust ja postkaarte kõigil eesti seltside poolt toimepandavatel peoõhtudel, võttis osa tema heaks toimepandavate pidude korraldamisest, kogus Baltimaadesse puuduvatele raamatutele olulist lisa Peterburi avalikust raamatukogust jne. Ka „Estonia“ teatri osatähtede müümisel aitas selts kaasa, võttes oma peale nende levitamise Peterburis.

Maailmasõda tõi juba alguses olulisi muudatusi seltsi ellu. Eriti valusalt puudutas teda tema liikme Johannes Partii surm, kes viimasel kahel aastal oli olnud seltsi esimeheks ja tema üldiselt tunnustatud vaimseks juhiks. Reservohvitserina ta oli sõja algul mobiliseeritud ja langes juba 4. sept. 1914. a. Austria rindel. Tema mälestuseks asutati seltsi juurde Partii nimeline kapital, mille sissetulekutest määrati teatav protsent mõnedest seltsi tuluallikest ja millest pidi antama auhindu seltsi liikmetele paremate kodumaasse puutuvate kirjatööde eest.

Välistest kohustustest, mis sõda endaga kaasa tõi, on kõige tähtsam osavõtt üliõpilasorganisatsioonide vahelisest toimkonnast haavatud eesti sõdurite eest hoolitsemiseks, mida Põhjala täitis hoolega ja kohusetruult.

Uued ülesanded nõudsid suuremaid kulusid, kuna tulud aastapidude ärajäämise tõttu 1914. ja 1915. a. vähenesid. Et eelarvet tasakaalu viia, suurendati liikmemaksu ja seati sisse eriline sõjamaks. Abiandmiseks määratud summasid tuli tunduvalt vähendada ja lõpuks pidi selts oma abiandmise ülesandest peaaegu täiesti loobuma.

Kuna sõjaolud seavad seltsile suuremad nõudmised, hakkab ta oma liikmetelt nõudma kindlamat korda ja täpsemat kohustetäitmist seltsi vastu, milleks võetakse ette ka vastavad muudatused kodukorras. Sel ajajärgul tehtud uuendustest on tähtsamad asjaajamise koosolekute ja juhtserite instituudi sisseseadmine, peale selle vähemad, nagu kroonikaraamatu sisseseadmine, seltsi liikmete üksteise kõnetamine nimetusega „kaasvõitleja“ j. t.

Seltsi koosseisu sõda esialgu palju ei mõjutanud, sest üliõpilasi ei mobiliseeritud, välja arvatud reservohvitserid. Seltsi elu sellepärast, vaatamata raskustele, areneb normaalselt, näitab isegi tõusu kuni 1915. aasta sügiseni. 1916. aasta

Auvil! HANS ERJAPEA †.

Tulisemaid põhjalasi — auvil! Hans Erjapea sündis 1. aug. 1870. a. Hõreda mõisas aidamehe pojana. Kaotas varakult vanemad ja väikese orvu võttis onu Leinberg oma kasvatada.

Õppis alul kohalikus vallakoolis ja omandas keskhariduse Tallinna Aleksandri gümnaasiumis. Jatkas õpinguid Peterburi ülikoolis, alul filosoofia-, hiljem õigusteaduskonnas, mille ka lõpetas. Teotses Peterburis kohtuameti kandidaadina, kuid siirdus peagi advokatuuri, ajades peamiselt eestlaste kohtuasju.

Juba üliõpilasena kuulus H. Erjapea „Sõbrade Salgakese“ perre. Ja kui aastate kadudes teised liikmed studiumi lõpetanult Peterburist lahkusid, usaldati salgakese vaimline pärandus tema hoolde, kes säilitas selle innustunud eestlasena ja sütitas ka uustulnukaid. Ka võttis ta suurima usinusega osa Eesti seltside tegevusest. Tema korter oli pika ajavahemiku vältel Eesti seltskonna ja akadeemilise pere kogumiskohaks.

Eestisse saabununa teenis alul opteerimiskomisjonis, siis advokaadina, olles ühtlasi ka mereasjanduse peavalitsuse juriskonsult.

Lahkus sõprade keskest viimsele unele 26. juulil 1931. a.

kevadepoolseks lõpuks sunduslik mobilisatsioon ja seltsist lahkub umbes 35 prots. liikmete koguarvust, neist viis eestseisuse liiget.

Sellest peale hakkab seltsielu märgatavalt vaibuma. Tegevasse koosseisu kuuluvad nüüd peamiselt naisliikmed ja meesliikmed — arstiteadlased, keda ei mobiliseeritud. Need püüavad küll agaralt täita kõiki seltsi väliseid kohustusi ja ka seltsi seesmine organisatsioon hoitakse alal täies koosseisus kuni 1917. aasta lõpuni, kus liikmete vähesuse tõttu kõik toimkonnad oma funktsioonid üle annavad eestseisusele.

1918. a. kevadsemestril viibis Peterburis veel ainult õige väikene kogu seltsi liikmeid. Oma viimse peakoosoleku, millest võtavad osa 18 liiget, peavad nad 1. märtsil, kus otsustatakse jaanuaris 1918. a. asutatud Põhjala Tallinna osakonda tunnustada, kui „Seltsi asja organiseerijat kodumaal“ ja tervitatakse Eesti Vabariigi asutamist ning avaldatakse soovi „et Asutav Kogu võimalikult ruttu kokku astuks noore riigi põhiküsimuste otsustamiseks.“

Kevadel siirdus pea kogu Põhjala liikmekond kodumaale ja lõpetas sellega oma tegevuse Peterburis.

4. E. Ü. S. Põhjala 1918—1934.

1917. aasta sündmuste mõjul oli üsna suur kogu Põhjala liikmeid koondunud Tallinna, kus nad eriti kontsertpeo korraldamise puhul 5. jaanuaril 1918. a. lähemasse omavahelisse ühendusse astusid. Kohe kergib üles mõtte siin Põhjala osakonda asutada, omavahelise kindlama sideme loomiseks ja ühenduse astumiseks seltsiga Peterburis. See mõtte teostuski 7. jaanuaril 1918. Peetri Realkooli ruumides peetakse Põhjala Tallinna Osakonna asutamiskoosolek, millest ka vilistlased rohkel arvul osa võtavad; määratakse Osakonna tegevuspõhimõtted ja valitakse eestseisus kahest vilistlasest ja neljast kaasvõitlejast.

Osakonna teotsemiseks saadi põhimõtteline nõusolek seltsi eestseisusele, mida hiljem heaks kiidab ka peakoosolek¹⁾, kuid saksa okupatsioon katkestas viimasega ühenduse pidamise võimalused varsti täielikult. Osakond oli sunnitud teotsema iseseisvalt, ja oma 1918. a. aprillikuu peakoosolekul otsustab ta ajutiselt teostada kõiki seltsi funktsioone iseseisvalt,

1) Peak. prot. 1. III, 1918.

JOHANNES PART

Ksv. JOHANNES PART †.

Johannes Part on kõlarikkamaid nimesid E. Ü. S. Põhjala ajaloo.

Võrdlemisi lühikest aega oli tal võimalik Põhjalas teotseda, kuid seda suuremat tähelepanu väärib tema tegevus.

Eesti rahvuslane selle sõna parimas mõttes, truu isamaapoeg, — kelle süda tuksus alati tuliliselt eesti rahvale.

Saatus oli paisanud ta laiale Venemaale. Ohvitserina teenis ta Vene sõjaväes. Kuid see ei olnud elu, mis oleks vastanud Johannes Part'i arusaamistele elust.

Oma rahva parima tuleviku eest võidelda — see kuulus tema lipukirja, kuid mitte Vene ohvitserimundris.

Esimesel võimalusel heidab ta ohvitserimundri kõrvale ja 1911. a. sügisel astub Peterburi ülikooli õigusteaduskonda. Algul vabakuulajana, kuna puudus keskkooli atestaat. Hiljem sooritab keskkooli lõppeksamid ja silma-

kuni avaneb võimalus ühenduse loomiseks peaseltsiga¹⁾.

Kuigi seltsi liikmete kodumaale siirdumisega 1918. aasta kevadel selts oma tegevuse Peterburis lõpetas, ei olnud seisukord küsimuses, kas ta seal veel edaspidi teotsema hakkab või mitte, küllalt selge. Peaseltsi tegelastega tekkis sellepärast lahkarvamisi, kuna need viimast Tallinna Osakonna otsust ei tahtnud tunnustada, samuti mõningaid samme, nagu uute liikmete vastuvõtmist, mis see iseseisvalt oli teinud. Kui aga järgmisel sügisel selgus, et seltsi tegevuse uuestialgamiseks Peterburis vähemalt esialgu mingisuguseid väljavaateid ei ole, jõuti kokkuleppele ja otsustati, et „seni kui Peetri linnas seltsi tegevus uuesti ülesvõetud ei ole, võtab EÜS Põhjala Tallinna Osakond kõik seltsi funktsioonid üle ja astub EÜS Põhjala nimel üles“²⁾. Sellest peale enam lahkarva-

misi ses küsimuses ei esine ja Tallinna Osakond koondab endasse mõneks ajaks kogu seltsi tegevuse ja juhtimise.

Peale Tallinna Osakonna teotsemise lühikest aega veel EÜS Põhjala Narva Osakond okupatsiooni aja lõpupäevil, mille tegevusest võttis osa umbes kümnekond sel ajalõpuga Narvas asuvat seltsi liiget. Oma tegevuses pidas ta võimalikult lähedat kontakti Tallinna Osakonnaga kui seltsi juhtiva organiga. Osakond lõpetas oma tegevuse vabadussõja puhkemise tõttu.

Vaatamata raskele majanduslikule olukorrale ja okupatsiooni aja poliitilisele survele, avaldab Tallinna Osakond, samuti oma lühikesest kestvusest jooksul ka Narva Osakond, üsna intensiivset tegevust, käies selle juures Peterburi traditsioonide järele. Korraldatakse omavahelisi kõne- ja referaatõhtuid, kus arutatakse poliitilisi päevaküsimusi, üliõpilaskonda ja selle tuleviku väljavaateid puutuvaid probleeme jne.

1) Tall. Os. peak. prot. 23. IX, 1918.

2) Tall. os. prot. 18. IV, 1918.

paistvalt kiiresti ja hästi ka kõik ülikooli eksamid ning praktilised tööd. 1914. a. kevadel on kõik eksamid peale riigieksamite sooritatud.

Intensiivne töö ülikoolis ei takista Johannes Part'i osa võtmast sama intensiivselt ka seltskondlikust tööst. Sõbralik, elurõõmus, suure tahtejõu ja teotsemisvõimega kaasvõitleja. Ta on nagu sündinud juhiks. Ja varsti ongi ta põhjalaste juht — ta valitakse seltsi esimeheks.

Seltsi ellu on tekkinud teatav käärimine — rühm kaasvõitlejaid on omaks tunnistanud korporatsiooni põhimõtteid. Joh. Part'i tõekspidamistele need põhimõtted ei vasta. Ta raiub oma tõekspidamiste eest, enamuse lähed temaga, kuna vähemus lahku seltsist, et asutada korp. Rotalia.

Joh. Part seltsi esimehena loob kodumaa üliõpilasorganisatsioonidega ja nende juhtivate tegelastega tihedaid sidemeid, et leida aluseid ühiseks koostööks.

Püütakse organiseerida ka puudustkannatajatele liikmetele abiandmist tööbüroo asutamisega ja laenude hankimisega vilistlaste vastutusel. Pannakse toime ühine väljasõit maikuu 1918. a. Juba sel ajal kergib üles ka küsimus seltsi ümberkorraldamisest vastavalt uutele oludele ja asutakse uue põhikirja ning kodukorra väljatöötamisele.

Mõningaid sekeldusi tõi seltsile Tartu okupatsiooniaegsesse saksa ülikooli astumise küsimus. Okupatsiooni võimude suhtes astus selts algusest peale järsult eitavale seisukohale, samuti otsustas seltsi eestseisus ühineda eesti üliõpilaskonna üldise otsusega saksa ülikooli boikoteerida. Samale seisukohale asus selles küsimuses ka peakoosolek 1918. aasta septembris. Üksikud seltsi liikmed olid siiski teissugusel arvamisel, leides et saksa ülikooli astumine veel okupatsioonivõimude toetamist ei tähenda ja et seal avanevat edasiõppimise võimalust tuleb ära kasutada. Kolm liiget astusidki saksa ülikooli, põhjendades sellega, et boikoteerimise otsuse teinud peakoosolek oli liiga väikesearvuline ja et nad on valmis ülikoolist välja astuma, kui seltsi enamuse arvamine ses küsimuses selgub ja eitavaks osutub. Et tolleaegsetes oludes võimatu oli laialivalgunud seltsi liik-

Joh. Part on tuntud ka eesti asundustes Venemaal. Teda tuntakse tubli kõnemeheks, kelle sõnad tungivad sügavale iga eestlase südamesse ja hinge.

Ja siis 1914. a. suvi... Sõjasarve helid kutsusid mehi kokku veriseks tapluseks. Leitnant Part oli esimesi, keda saadeti väerinnale. Ja 5. septembril 1914. a. ei ole teda enam. Vaenlase kuul oli röövinud eesti rahvalt tubli poja.

Joh. Parti pataljoniülem omas kirjas Peterburi ülikooli rektorile iseloomustab teda, kui sangarit, kes lühikese aja jooksul võitnud alluvate ja kaasvõitlejate armastuse. Ta kirjeldab leitnant Part'i vägitegusid ja lõpetab oma kirja sõnadega: „Rahu Sinu põrmule, kallid sõber. Sa olid kangelane, mitte märgates seda ise, olles arvamusel, et ainult täitsid oma kohust“.

K. Terras.

mete enamust kokku koguda, otsustas eestseisus ses küsimuses korraldada seltsis referendumi, kusjuures ühtlasi otsustamisele tuli ülikooli astunud liikmete väljaheitmise küsimus. Referendumi tulemus esimeses küsimuses oli pea üksmeelselt eitav, ja mõnede liikmete erapooletuks jäämisel otsustati ülikooli astunud liikmed seltsist välja heita.

Vabadussõja ajaks soikus Seltsi tegevus meesliikmete sõjaväkke astumise tagajärjel. Enne seda, vastavalt üliõpilaste esindajate kogu poolt vastuvõetud sooviavaldusele, korraldasid Seltsi liikmed kihutuskooosolekuid rahvaväkke astumiseks kolmes vallas Järvamaal ja kolmes vallas Läänemaal. Kuna juba 1919. aasta esimestel päevadel toodi Tallinna mõned haavatud põhjalased, algatati Seltsi naisliikmete poolt oma palati asutamise küsimus. Peakoosolek otsustas määrata selleks 5% kõigi seltsi liikmete, nii vilistlaste kui kaasvõitlejate, sissetulekust; siiski jäi otsus teostamata, kuna ei saadud kokkuleppele haiglatega. Kogutud summa tarvitati sõjaväljal viibivate põhjalaste toetamiseks raha ja toiduainetega.

1919. aasta sügissemestril oli võimalus ülikoolis immatrikuleeruda ainult neljal seltsi liikmel, kuid juba järgmisel semestril tõuseb

ANTS PIIP

J. Part'i põrmu koju toomas

Saanud teate oma esimehe sõjameheliik-kan-gelaslikust surmast, otsustas Põhjala tuua tema jäänused sõjaväljalt. Selle teostamine koos kadunu vennaga jäi nende ridade kirjutajale.

Olles isiklikult tuttav sõjaväe liikumisvalit-suse ülemaga, sain kergesti loa J. Parti surnu-keha äratoomiseks. Kohe pärast venelaste teist-kordset sissetungi Austria-Galiitsiasse oktoobri algul 1914 sõitsime Jakob Partiga Peterburist Ljublini, et sealt jätkata oma kurba missiooni „krahv Ljubomirski parki Tarnobrzegi lähidal“, kus pidi maetud olema leitnant Part tema sõbra kirja järgi.

Juba Ljublinis leidsime, et ülesanne ei ole kaugeltki kerge. Esiteks krahv Ljubomirski mõisaid olla Galiitsias umb. nelikümmend, üks-teisest eemal sadu kilomeetreid: „Tarnobrzegi läheduses“ ei andvat vähematki selgust. Teiseks ebaõnnestus saada teateid Tsariitsõni polgu võitluskohtadest augusti keskel, mil langes Part. Kõige vähem teadis seda kohaliku väeük-suse ülem. Ja kuna sõjategevus üldiselt toimus

ka oktoobris 1914 samas rajoonis, kus maetud meie langenu, näis ülesande täitmine olevat täiesti lootusetu. Siiski mingi instinkt ei luba-nud jätta jälgede otsimist ka sealt, kus nende leidmiseks ei paistnud olevat vähematki välja-vaadet. See taktika aitas: kõnetades ühte juhus-likult poes nähtud, väljanägemiselt frondilt tul-nud ohvitseri, selgus, et tema oli oma polguga Parti polgu naabruses läbi teinud augusti sisse-tungi Galiitsiasse ja mäletab nagu olevat kuul-nud ka Parti erakorralisest surmast. Sääljuures nimetas ta paari kohta, kus tol ajal oleks Parti väeosa võinud olla. Arvas, et kui meie Tarno-brzegi sõidame ja säält krahv Ljubomirski mõi-satevalitsustelt järele küsime, siis saaksime haua jälile.

Kuigi ka need teated olid äärmiselt ebamää-rased, olid need ikkagi enam varemsaaduist ja meie otsustasime Jakob Partiga jätkata tee-konda.

Sõjaväeülemate kaasabil leidsime voorimeh-ed — ühele istusime ise, teisele asendasime

nende arv üle kahekümne. Eestseisus pidas siiski veel varaseks seltsi keskuse üleviimist Tartusse, kuna seal viibisid esialgu pea ainult naisliikmed, ja uutes oludes väärakaks esine-miseks peeti soovitavaks võimalikult kogu seltsi koondumist. Seltsi juhatus jäi endiselt Tallinnasse, kuna Tartusse nimetati eriliste vo-litustega esindaja, kelle ülesandeks oli Tartus asuvaid liikmeid koondada ja ettevalmistusi teha seltsi jäädavalt Tartusse asumiseks.

1920. aasta sügissemestri algul oli Tartu koondunud juba enamik Põhjala liikmeskon-nast, kes pidas tarvilikuks viibimata tegevust alustada täieõigusliku organisatsioonina. Kuna seltsi esimees aga välismaal viibis ning ka tei-sed eestseisuse liikmed oma seisukohta veel septembri keskel ei olnud avaldanud, otsustas Tartu kogunenud liikmete koosolek uue eest-

seisuse valida ¹⁾, ja järgmisel kuul registreeriti selts ülikooli juures Tartus asuva üliõpilasor-ganisatsioonina. Astunud sammu tunnustas hil-jem ka endine eestseisus, arvestades erakorral-ist olukorda.

Ületulemisega Tartu oli Põhjala asunud uutesse elutingimustesse, mis väga tunduvalt erinesid neist, kus ta seni oli elanud ning kust olid välja kasvanud tema senine korraldus ja traditsioonid. Tekkis vajadus vastavalt uutele ülesannetele ja elutingimustele ümber orientee-ruda ning õige suund rajada oma edaspidisele tegevusele ja arengule. Esimestel Tartus asu-mise aastatel elabki selts peamiselt uute teede otsimise ja oludele vastavatele eluvormidele siirdumise tähe all.

¹⁾ 25. sept. 1920. a.

kirstu, sest Peterburis saadud teadatel oli leitn. Part maetud vaid sinelisse mähitult. Voorimeestel ei olnud kuigi suurt lusti sõita lahinguväljadele, kuid on kästud: vastupanekut ei saa olla.

Kaks päeva veetsime teel piki hiljutisi lahinguvälju, täis värsked sõjajälgi, kuni jõudsime Galiitsiasse. Selles sõidu osas on eriti meelde jäänud lõhutud kirik, kus imekombel oli säilinud vigastamata vaid *crucifix*, ristilöödud Önnistegija kuju. Peatusime Krasnik'is, ja ööbisime sääil lahkes juudi perekonnas, kus peretütred loovutasid meile omad voodid — meie olla teelt väsinud, küll nad ise kuidagi hakkama saavat. Kusagil vainul, Suur-Lipa küla juures, nägin kalmu, aiaga piiratud, kus suurel ristil leidsin mitu eesti nime ja kellegi poolt pliiatsiga ristile kirjutatud kirikulaulu salmi. Vaikselt seisatasime kaaslasega nende sõjaohvrite viimse puhkepaiga ees... Lõpuks jõudsime päris õnnelikult Sani jõe äärde, Rozvadovi küla alla, kus alles mõne päeva eest löödud ägedaid lahinguid. Võsastik oli kuulidest otse maha niidetud. Säilinud külasilt tulba küljes kujutas sõna tõsisel mõttes sõelapõhja. Maa oli kahuri mürskudest muudetud aukude labürindiks. Jõeäärseis kaevikuis leidis värsked lahingu jälgi. Samasse

maetud sõduritel paistsid välja kel jalg, kel sineli hõlm. Mahajäetud relvi ja läbilastud mütse oli hulk. Suure haigemaja, mis põles ära ühes seesolijate sadade haavatutega, varemed olid veel liiga värsked. Külas säilinud hooned olid tühjad. Purunenud kõrtsi ühes nurgas leidsin vaid vana juudi, kes kõneles äsjastest koledustest, kuid kes meile juhatas ka teed edasi Tarnobrzegi pääle.

Edasi, ikka edasi; kauged kahuri paugud kuulutasid, et rinne ei ole enam kaugel.

Lõpuks, krahv Ljubomirski mõisate peakontor. Kuid siin valitseb tühjus. Vene väed on läbi käinud, rüüstanud lossi ja kontori, hävitanud väärtuslikumad muinsus- ja raamatukogu, millistest säilinud vaid harvad riismed. Kõik hävitatud.

Teateid mis vaja, ei saanud, ei saanud mingisuguseid.

Hakkasime siis harvade vastutulijate käest küsima, kus on ligem Ljubomirski mõisa parviga. Ka siin ei olnud alguses tagajärgi. Lõppeks keegi nimetas ühe umb. 20 km eemal. Muude parimate teadete puudumisel siirdusime sinna.

Öö aga saabus enne, ja tuli peatuda seal,

Peterburis oli Põhjala olnud eeskätt rahvuslik organisatsioon, mille peaülesandeks võõras ümbruses ja tollaegses poliitilises olukorras oli oma liikmete rahvuslik kasvatamine ja nende alalhoidmine eestlusele, laiendades oma tegevust sel alal võimalikult ka väljaspoole Seltsi. Nüüd oli see ülesanne kuigi mitte ära langenud, siiski põhjalikult muutunud. Kerkisid üles küsimused, kas Põhjala suudab Tartu oludes leida õiget tegevussuunda, mis vastaks tema kujunenud vaimsele omapärale ning kas see on küllaldane tema olemasolu õigustamiseks iseisva üliõpilasorganisatsioonina.

Neid kiiret lahendamist nõudvaid küsimusi kaaluti korduvalt seltsi juhtivate tegelaste poolt ning esmakordselt jõuti siin enam-vähem kindlatele seisukohtadele mõnede Põhjala tegelaste nõupidamisel 1920. aasta sügissemestril, millest võtsid osa *Timotheus Grünthal*, *Heinrich Laretei*, *Richard Övel* ja

*Nikolai Kaasik*¹⁾. Siin seatakse üles mõned juhtivad põhimõtted, mis edaspidi lähemalt välja töötatakse ning Seltsis üldiselt tunnustatakse. Seltsi edaspidise arenemise ja tegevuse suhtes leitakse võivat üles seada järgmised põhimõtted:

1) Selts jätkab oma rahvuslikku traditsiooni, mis uutes oludes väljendub oma liikmete kasvatamises kindla vastutustundega teovõimsateks akadeemilisteks kodanikeks, kes võiksid kasulikud olla Eesti riigile.

2) Püüab arendada oma liikmeid vaimselt tõelisteks kultuurinimesteks, hoidudes nagu senigi igasugustest võõrapärastest pimesi järeleaimamistest.

3) Püüab kasvatada ja arendada igat oma liiget kui indiviidi vastavalt tema võimetele ja positiivsetele kalduvustele.

¹⁾ R. Öveli mälestustest.

kus viibisime. Sattusime poolakast-metsavahi rüüstatud majja, kus kasakad ei olnud pelganud vaeva, et raamatuidki mõõgaga hakkida peenikesteks tükikesteks. Peremees oli siiski sõbralik. Ajasime juttu sellest ja tollest, ka sõjast. Tema oli kuulnud, et augusti ägedate lahingute ajal ümbruskonnas tõesti palju venelasi surma saanud. Sellest, et keegi oleks maetud kusagil mõisa pargis, ta pole kuulnud. Soovitas aga pöörduda mitte kaugel oleva karjamõisa valitseja poole, kes lahingute ajal olnud kohal: vast teab tema rohkem.

Hommiikul lahke metsavahi kaasabil poolrekvisitsiooni korras saime naabrilt osta hobustele heinu ja järgmisel päeval jätkasime otsimist.

Metsavahi poolt juhatatud karjamõisas ei leidnud aga ühtegi valitsejat. Ka ei olnud keegi midagi kuulnud ohvitseride matmisest mõisa parki. Keegi töömees teadis aga kõnelda, et mõni kilomeeter eemal kaasikus olla mitu vene sõdurite hauda: eks kaegu meie sealt järele.

Oli ilus jahedavõitu oktoobri õhtupoolik, kui jõudsime väikese üksiku kaasiku juurde. Metsa serval asuvast talust saime mehe, kes meile tuli näitama haudu. Mitu oli neid. Vii-

maks ühel haul on päätnis kase puusse lõigatud kiri: Johan Part! Saatus oli tahtnud, et meie jõudsime hauale.

Pääle esialgset vältimata vaikust asusime oma kurva ülesande täitmisele — sõjamehe esialgse puhkepaiga avamisele. Haud oli oma viis jalga sügav, seest vooderdatud õlgedega, kus puhkas sinelisse mähitult Johan Part. Ilma vahejuhtumisteta saime ta hauast kätte... Avasin surnud sõbra pale — see oli mulla raskuse all küll muutunud, kuid äratuntav oli ta siiski. Ja keset rinda paistis vastu tema surmav haav: nagu sümboliks, et ta võidelnud alati otseselt ja julgelt, tabas teda ka surmav kuul otse rinda.

Laotades tema näole kaasavõetud puhta siidrätiku, kattes teda valge riidega ja raputades ta peale kodumaalt kaasavõetud mulda, paigutasime Johan Parti surnukeha metallkirstu.

Ta hauakirja aga lõikas puust välja (nüüd paigutatud E. R. Muuseumi kogudesse).

Kaugelt Krakovi poolt kostsid kahuripaugud, andes tahtmatult viimast au langenud sõdurile.

Päike oli veerenud sügavale silmapiiri alla, kui Joh. Part algas oma teekonda kaugelt sõjaväljalt.

4) Üliõpilaskonna üldistes ettevõtetes ja organisatsioonide omavahelistes suhetes püüab selts edendada solidaarsust ja asjalikku koostööd.

Nende põhimõtete alusel püütakse arendada Põhjala edaspidist tegevust ning töötatakse välja uus kodukord. Viimase ülesandega ühenduses olevate küsimuste lahendamiseks tutvusetakse Tartu üliõpilaskonna ajalooga ja teiste riikide üliõpilaste organiseerimisviisidega; püütakse ilma väliseid eeskujusid kopeerimata kujundada eesti oludele vastavat organisatsiooni tüüpi. Sel alal on peamiselt tegevad Seltsi liikmed R. Övel ja H. Laretei ning lõplikult väimib kodukord 1925. aasta sügiseks.

Kodukorra koostamisel on eriti silmas peetud põhimõtet, et kaasatõõtamine seltsi organisatsioonides ja ametites oleks seltsi liikmetele teatavaks ettevalmistuseks mitmesugustel praktilise elu aladel, nagu avalik esinemine, kõnelemine,

koosolekute juhatamine, ametlikkude dokumentide koostamine, mitmesuguste ettevõtete organiseerimine, tutvumine pangaasjandusega, arvepidamisega jne. Peale selle on rõhku pandud üksiku isiku vastutuse arendamisele. Selles mõttes on püütud võimalikult hoiduda komisjonide süsteemist, kuna iga tegevusala eest hoolitsejaks on ette nähtud üks vastutav isik. Üldine vastutus Seltsi tegevuse eest on pandud esimehele, kellele vastavalt sellele on antud ka väga laialdased õigused. Oma kaastöölised juhatuses valib ta ise kabinetisüsteemi alusel ja esitab need peakoosolekule kinnitamiseks.

Üheks tähtsamaks, ühtlasi raskemaks reformiks kujunes Põhjala Tartu perioodi esimestel aastatel tema meesseltsiks muutmine. Kuna seltsi küsimuses vaated esialgu järsult lahku läksid, tekitas see mõneks ajaks üsna pineva õhkkonna; oli karta isegi seltsi lõhenemist. Siiski teostus see uuendus lõpuks ilma suurema vapustuseta.

Varsti peale asumist Tartusse tekkis seltsi meesliikmete seas rühm, kes seadsid oma ülesandeks Põhjalat meesseltsiks muuta ning keda selles mõttes toetasid ka mitmed vilistlaskogu juhtivad tegelased. Kuigi see rühm oli esialgu täielikus vähemuses, võis ta end varsti maksma panna oma aktiivsusega ja üksmeelse teotsemisega. Alati sellega, et juhatuse kaudu mõju avaldades keelduti uusi naisliikmeid kandidaatideks vastu võtmast, või juba olemasolevaid naiskandidaate peakoosolekule vastuvõtmiseks esitamast. Tuli ette isegi juba esitatud naiskandidaatide hääletamisel läbikukutamisi.

Muidugi ei võinud see tendents saladuseks jääda ning algas võitlus mõlema seltsi vormi pooldajate vahel. Enamuses olevad segaseltsi pooldajad soovisid asja avalikku arutamist ja küsimuse lõplikku otsustamist peakoosolekul; meesseltsi pooldajad aga püüdsid sellest hoiduda. Peakoosolekul käsitleti küsimust küll kaks korda ametlikult, kuid meesseltsi pooldajad ei püüdnudki oma seisukohta avalikult kaitsta ega põhjendada. Kui esimesel nimetatud peakoosolekutest vastav üldine nimeline küsimus esitati, teatas ainult üks seltsi liikmetest, et ta meesseltsi Põhjala organiseerimisevormina pooldab, kuna teised tema mõtteosalisel kindlakujulisest vastusest hoidusid. Mõlemal korral otsustati häälteenamusega jääda senise organisatsioonivormi juurde.

Siiski arenes olukord meesseltsi kasuks. Poolehoid viimasele suurenes, eriti uute seltsi astujate kaudu, ning lõpuks saavutati omavaheline kokkulepe 1924. aastal. Meesseltsi pooldajad nõustusid ainukese esitatud naiskandidaadi vastuvõtmisega tingimusel, et see viimaseks jääb. Kuna paari järgneva aasta jooksul viimsed seltsi naisliikmed vilistlaskogusse siirdusid, muutub Põhjala faktiliselt meesseltsiks.

Kuigi see seesmine võitlus kunagi ei olnud laskunud isiklikule pinnale ega tumestanud Põhjala liikmete omavahelist sõbralikku vahekorda, avaldas ta mõneks ajaks siiski seltsi elule halvavat mõju. Osalt sellega on ka seletatav, et ei suudetud hoolitseda õigeaegse küllaldase juurdekasvu eest, mille tõttu 1925. aastal, kui vanema põlve esindajad kõik ülikooli olid lõpetanud, tekkis liiga järsk üleminek uuele

generatsioonile, kellele mõni aeg teatavaid raskusi sünnitas seltsi elu iseseisvalt edasi arendada senises vaimus.

Vii! PAUL HINNOV.

Abiandmise alal püüdis selts esialgu jätkata endist suunda. Antakse endiselt lühi- ja pikaajalisi laene, milleks võetakse eelarvesse vastavad summad, pannakse toime ka pidusid, kuid varsti leitakse olevat tarvilik sel alal ette võtta ümberkorraldus. Pidude toimepanemise vastu seisis eriti vahepeal organiseerunud vilistlaskogu; selle asemel suurendab vilistlaskogu oma toetussummasid üliõpilastele. Abiandmise korraldamiseks asutatakse 1923. a. detsembris seltsi n. n. „pank“, mis oli täiesti seltsi seesmine asutis, kuna võlgade sissenõudmine sünnib ainuüksi vastavate seltsi organite kaudu. Põhikapital luuakse osatähtede müügi kaudu seltsi liikmete vahel ja kõik seltsi laenud oma liikmetele kantakse „panga“ arvele. Laenude andmine ja nende sissenõudmine on sellest peale ainult „panga“ ülesanne, kes võtab antud laenude pealt ka teatava protsendi.

Seltsi ainelise toetamise alal hakkab etendama tähtsat osa vilistlaskogu. Peterburis puudus vilistlastel oma eriorganisatsioon, kuigi nad mõne küsimuse arutamiseks ka oma erikoosolekuid pidasid. Uutes oludes peeti tarvilikuks iseseisvalt organiseeruda, oma põhikirja ja kodukorra alusel, sealjuures siiski üliõpilaskoguga

lähedasse kontakti jäädes, nii et mõlemad kogud koos ühise terviku moodustavad. Selle organisatsiooni loomine toimus 1921. aastal, kuid lähema vahekorra kindlaksmääramine üliõpilaskoguga nõudis pikemat aega mõnede siin esile tulnud lahkarvamiste tõttu, eriti uute liikmete vilistlaskokku vastuvõtmise küsimuses. Vilistlaskogu soovis jätta endale siin suuremat vabadust, kui sellega üliõpilaskogu võimaliku leidis olevat nõustuda, mis mõneks ajaks tekitas isegi üsna pineva vahekorra mõlema Põhjala organisatsiooni vahel. 1922. a. detsembris, vilistlaste ja kaasvõitlejate ühisel koosolekul, saavutati lõpuks mõlemat poolt rahuldav kokkulepe: üliõpilaskogust vilistlaskokku üleminek sünnib automaatselt, kuid vilistlaskogul on õigus sinna üleminevate liikmete vastuvõtmise küsimust hääletusele panna, kui selleks esineb vilistlaskogust motiveeritud sooviavaldusega. Ka teistes vähema tähtsusega küsimustes jõuti ühisele seisukohale ja sellest peale on valitsenud mõlema kogu vahel tumestumata sõbralik koostöö. Vilistlaskogu on järjekindlalt toetanud üliõpilaskogu suuremate summadega, mis moodustavad enam kui poole viimase eelarvest; ta on seltsile muretsenud aastate jooksul ka korteri sisseseade peale klaveri, mis on annetatud ühe seltsi liikme poolt.

Uus tegevussuund nõudis kõigepealt suuremaid ainelisi võimalusi. Kuna endised tuluallikad osaliselt nüüd puudusid, osutus paratamatuks, vaatamata võrdlemisi suurele vilistlaskogult saadavale toetusele, liikmemaksu suurendamine, mis ongi Tartus asumise ajal järkjärgult tõusnud mitmekordseks — esialgselt 8 margalt 36 kroonini aastas; peale selle esinevad veel mõned erimaksud. Sama eesmärgiga on pandud suuremat rõhku seltsi korterile ja selle sisustusele. Esialgne ühetoaline korter Tähetän. 22, millega piirdui Tartu asumisel osalt korterikriisi, osalt väikeste ainelistel võimalustel tõttu, vahetati esimesel soodsal võimalusel. 1921. aastal asuti 9-toalisesse korterisse Riitän. 39, kuhu peatuma jäädik pikemaks ajaks, kuni ta veel avaramate ja nõuetele vastavamate ruumide vastu vahetati. 1934. aasta suvel kolis Selts oma praegustesse ruumidesse Pepleri t. 4.

Seltsi eduka arenemise üheks tähtsamaks

väliseks eeltingimuseks on küllaldane juurdekasv, mis aga Tartu asumise esimestel aastatel edeneda ei tahtnud. Senine liikmeskond koosnes vanematest üliõpilastest, kes olid Tartus võõrad ja kel siinse üliõpilaskonna noorema põlvtega puudusid küllaldased sidemed. Ka seltsi ümberkujunemise tõttu tekkinud kriisihkkond avaldas siin kahjulikku mõju. Liikmete arv selle tõttu langeb, mis kestab kuni 1925. aastani. Sellest peale on ühes meesseltsiks kujunemisega märgata seesmise kriisi möödumist, mis tuleb avalikuks ka juurdekasvu tõusus; viimastel aastatel on see muutunud täiesti küllaldaseks.

Oma endiste traditsioonide kohaselt püüab selts arendada kõnede ja referaatide pidamist. 1923. aastal võetakse tarvitusele ka n. n. „Elav Leht“, mis kujutab endast lühikeste ettekannete sarja mitmesugustel teemadel. Nii referaadid kui „Elav Leht“ on püsinud kuni viimase ajani ühe seltsi silmapaistva tegevusalana, kuid on loobutud endisest püüdest, neid pidada süstemaatilise järjekindlusega. Selle vastu on sunduslikuks tehtud igal noorliikmel esineda vähemalt ühe ettekandega. Sellised ettekandeõhtud toimuvad nädala keskel.

Selle vastu muutub intensiivsemaks seltsi elu seltskondliku läbikäimise ja lähedaste omavaheliste sidemete loomise alal, milleks võrreldes endisega pannakse suuremat rõhku mitmesugustele koosviibimistele. Praegu näit. peetakse igal laupäeval omavahelisi vilistlaste ja kaasvõitlejate koosviibimisi-teeõhtuid, sageli sisustatakse neid ettekannetega, mis esialgu oma sisult sarnanevad Peterburiaegsetele, kuid meesseltsiks kujunemisega oma iseloomult vastavalt muutuvad. Harilikult igas semestris kord saab kombeks korraldada suuremaid koosviibimisi kutsutud külalistega, n. n. kohviõhtuid, peale selle on suuremad koosviibimised mardipäeval ja mai vastuvõttust osavõtmisel. Ka aastapäeva pühitsemist hakatakse toimetama suurema pidulikkusega, kindlaks kujunenud kava järele. Koosviibimised peetakse endise traditsiooni järele alkoholita, kuigi täiskarskuse põhimõttel selts kunagi ei ole seisnud. Viimasel ajal on siin erandeid tehtud vilistlaste ja kaasvõitlejate ühisel aastapäeva koosviibi-

mistel ja on asunud seisukohale, et alkoholi seltsi ruumides võib tarvitada juhatuse igakordse erilise loaga.

Kriisi õhkkonnast väljajõudmisega peale 1924. aastat on märgata omavaheliste sõprussidemete süvenemist ja teatava ühtlase vaimse ilme omandamist. Suuremal määral kui enne on seltsi ruumid saanud kaasvõitlejatele koduks, kus koos käiakse mitte ainult koosviibimiste, koosolekute jne. puhul, vaid mida külas-

koondise poolt — Tallinna Tehnikumi märk. Lipu tarvitamise kohta on kehtimas eristatuut.

Seltsi liikmeid ühendava sümbolina võetakse tarvitusele 1929. aastal eriline sõrmus, mis vastava kodukorras lähemalt fikseeritud tseremoniaaliga välja antakse igale põhjalasele tema tegevliikmeks vastuvõtmisel. Sõrmus on kullast ja rauast: sisemine külj kuld ja väline raud. Välisel küljel — massiivne kahekordne kullast „põhjatäht“. Seesmisel küljel graveeri-

SELTSI JUHATUS PRO II SEMESTER 1934. A.

Mart Gross-Haavisto, Mihkel Virkus, August Vassil (esimees), Hermann Üksti, Adolf Lahe.

tatakse võimalikult sagedasti, kui mitte muul eesmärgil, siis ainult kohtamiseks kaasvõitlejatega ja sõbralikuks keskusteluks.

1928. a. 2. detsembril — seltsi 44. aastapäeval — annetas vil. Mihkel Pung seltsile lipu, mis tunnistati seltsi lipuks seltsi üldkoosolekul 17. jaanuaril 1929. a. ja kinnitati sellisena vil! kogu poolt ning anti seltsile pidulikult üle 26. jaanuaril 1929. a. Tallinnas peetud vilistlaskogu aastapeakoosolekul. Lipuvarlasse kinnitati üleandmise päeval kolm kuldset märki: vilistlaskogu poolt suur põhjatäht, Tartu üliõpilaspere poolt üliõpilasmärk ja Tallinna

tud Põhjala deviis: Non scholae, sed vitae dicimus.

Eriti peale meesseltsiks muutumist hakatakse suuremat rõhku panema seltsi kasvatuslikule ülesandele, eeskätt muidugi noorliikmete suhtes. Selles mõttes on seltsi toodud, näiteks, „isa-“ ja „vanamehe-instituudid“, peetakse erilisi noorliikmete õhtuid viimaste tutvustamiseks seltsi eluga, minevikuga ja traditsioonidega, nõutakse neilt aktiivset osavõttu teatavatest Seltsi eluavaldustest jne. Samuti ka tegevliikmetelt nõutakse oma kohuste täpset ja korralikku täitmist seltsi vastu ja suuremal määral

kui enne peetakse silmas nende väarikat ning seltsi traditsioonidele vastavat käitumist seltsis ja väljaspool seltsi. Seltsi korra vastu eksimiste, ebakohase käitumise jne. puhul on teatav karistav võim antud eeskätt esimehele, vanamehele ja ka teistele juhatuse liikmetele. Peale selle on asutatud (1923. a.) seltsi kohus, kes lahendab kaasvõitlejate vahel ettetulevaid konflikte ja võtab seisukohta seltsi nõuete vastu eksimuste puhul.

Uue alana seltsi tegevuses tõuseb viimasel aastakümnel esile sport.

Tartu perioodi algul korraldati ühiseid suusamatke (Elvas), kelgusõite, mängiti tennist ja harrastati õige hoogsalt jahisporti Emajõel. Kergejõustiku võistlused kerkivad esmakordselt päevakorrale 1924. a., kui ksv. R. Övel annetas n. n. „pronkspoisi“ viievõistluse võitjale alalise rändauhinnana. Hiljemalt Tallinna koondise tekkides muutus „pronkspoiss“ peale personaalauhinna ka veel rändauhinnaks meeskondade vahel. Kuni 1932. a. oli viievõistluste korraldamine õige elav ja pronkspoiss rändas vaheldumisi Tartust Tallinna. Viimati võitis võistluse Tartu meeskond, ja viis auhinna arvatavasti jäädavalt Tartu, kuna Tallinna koondise likvideerimisele oli määratud.

Ka tennis hakkas hoogu võtma. Vilistlaskogu juhatus annetas rändauhinna, kuid asjatu viliste puudusel paarist võistlusest kaugemale ei jõutud.

Kuid korvpall ja võrkpall oli Tartus hoogu võtmas alates 1931. a. Korvpallis on Põhjala meeskond õige südilt esinenud ja 1933. a. tuli ta Tartu üliõpilaskonna üldklassi meistriks ilma ühegi kaotuseta.

Suveni on viimastel aastatel korraldama hakatud „suvepäivi“ maal, mis pakuvad meelelahutust, värskendust ja võimaldavad hulgaliselt arvul sõpradega kokkusaamist suvevaheajal. 1934. a. suvipäeval Purilas oli koos üle 80 põhjalase.

Üliõpilaskoguga paralleelselt teotseva vilistlaskogu keskuseks on algusest peale Tallinn, kuna sinna on koondunud suurem osa Põhjala vilistlastest. Peale osavõtu üliõpilaskogu tege-

vusest ning selle toetamise on ta tegevus seni avaldunud igakuuliste omavaheliste koosviibimiste ja iga-aastaste traditsiooniks muutunud ballide korraldamises.

1925. aastal loodi kolmas Põhjala auto- noomse korraldusega organisatsioon — Tallinna Tehnikumi Üliõpilaste EÜS Põhjala Tallinna Koondis. Nimetatud organisatsioon teotses Tartu üliõpilaskogu kodukorra alusel, lähedas kontaktis Tallinnas asuvate vilistlastega ja Tartu üliõpilaskoguga. Mõlema organisatsiooni vahel saavutati sellega teatav vaimse ilme ja tegevuslaadi ühtlus, kuigi see ei saanud olla täielik erinevate olude ja mõlema õppeasutise erineva vaimse suuna tõttu. Ligi kümneaastase eduka tegevuse järele pidi Tallinna koondis oma tegevuse 1934. a. sügisel lõpetama Tehnikumi likvideerimise tõttu. Koondise asemele asutati Tallinnas elunevate kaasvõitlejate lähemaks organiseerimiseks seltsi Tallinna osakond, milline teotseb siseelu alal oma organite juhatusel, välistegevuses aga allub vahenditult selt- sile Tartus.

Eesti üliõpilaskonna ühistest algatustest, eriti selle organiseerumistööst võtab Põhjala agaralt osa. Üliõpilaskonna organiseerumise küsimuses esines ta oma kavaga, mis tunduvalt erines nii Ajutise Keskesituse poolt vastuvõetud, kui ka tegelikult maksmapandud korraldusest. Põhjala kava nägi ette üliõpilaskonna keskorgani baseerumist olemasolevatele üliõpilaskorraldustele ja leidis ka väljaspool Põhjalat, eriti korporatsioonide ringkonnas, üsna laialdast pooldamist. Kuna Põhjala vaated teiste seltside omadest, eriti üliõpilaskonna organiseerumise küsimuses tunduvalt lahku läksid, kandideeris ta Edustuse valimisel oma nimekirjaga ning on seda teinud ka hiljemalt. Edustuse töös on eriti nimetamisväärt Põhjala esindajate kaastöö välistoimkonnas, kus nende poolt algatati SELL-i loomise ja CIE-ga liitumise küsimused ja kus nad nende ürituste teostamisest aktiivselt osa võtavad.

Seltside liidu asutamisest 1924. aastal võttis Põhjala osa ja oli liidu liikmeks kuni selle lagunemiseni. Peale selle kuulub Põhjala asutaja liikmena n. n. Väikeseltside liitu, kus

püüab arendada aktiivset koostööd — just viimasel ajal — liidu elustamise mõttes. Samuti on tema Vilistlaskogu Üliõpilasseltside Vilistlaskogude Liidu liige selle asutamisest saadik.

aastal. Juba varem oli Põhjalas huvi ärganud hõimuliikumise vastu, mille tulemusena esinebki nimetatud sõprusleping. Sellest peale on korduvalt tehtud vastastikuseid külaskäike, eriti

VILKOGU JUHATUS 1934. A.

*Istuvad: H. Ahven, A. Schipai (esimees), R. Övel, A. Susi;
seisavad: H. Maandi, U. Lender.*

Viimastel aastatel on seltsi esindajad üliõpilaskonnas kaasa töötanud üliõpilaskonna juhatuses, „Üliõpilaslehe“ toimetuses, kehalise kasvatuselise toimekonnas, SELL-i üliõpilasolümpiaadi päätoimekonnas, loteriitoimekonnas j. m.

Seltsi viimaseaja välistegevuse alal on tähtsamaks sündmuseks sõpruslepingu sõlmimine soome „Eteläsuomalainen Osakunta'ga“ 1930.

mõlemate organisatsioonide tähtpäevadel (aastapäevadel ja suvepäivil), hõimusedemete kindlustamiseks ja oma sõprustunnete avaldamiseks. Sellega ühenduses on algatatud seltsis ka muid üritusi hõimutöö alal. (Nii peeti näiteks sõpruslepinglase Eteläsuomalainen osakonna perre kuulunud suuurkirjaniku A. Kivi 100 a. sünnipäeva puhul seltsis vastav mälestusaktus jne.)

P. Hinnov.

NIKOLAI LEISMAN

PÕHJALA KOIT

Maailmaruumis rändava maakera avaruses on kõigile, mis elab, kasvab, määratud oma asupaigad. Mälestamata aegadest saadik on ka meie väikesele Eestile Loojalt annetatud kaunis kohake. „Ei hõbedat, kulda ei leidu me' maal, ei seedrid, ei palmid ei kasva ta ra'al“, siiski ülikaunis, armas, kallis on ta meile.

Ta on kaunis meile oma roheliste aasadega, sügavate keeruliste orgudega, mühavate linnulaulust kõlavate metsadega, kiirelt voogavate ojadega, kevadiste värvirikaste vaipadega. Ta on armas meile ka oma uduse ilmaga, talvise valge lumevaibaga, piiritute saladuslikult kohisevate merevetega, halja kehva võsastikuga ja meie isade palehigiga niisutatud igapäevase leiva andja põllupinnaga.

Ta meeldib meile nagu meeldivad kasvukohad taimedele, vabad veed kaladele, mäed, metsad, legendikud loomadele. Ta on kütkestav meile, nagu taevalindudele nende armastatud pesapaigad, ta on viimaks ülikallis meile, kui meie isade ja ohvrimeelsete kangelaste verega põlvest-põlve kaitstud ja meile võrratu varandusena pärandatud eestlaste pärismaa, kus õhk on meile kõige lahedam, taeva sina kõige heledam, virvendavad tähed nagu ainult meile säravad, kus hiilgav päike näeratab meile kõige lahkemini. Siin kõlab meie armas emakeel, kõik maa siin kajab kaunist eesti laulust.

Sellest kõigest ikka mölgub eesti meel, neist tundeist leegitemas eesti süda ja eriliselt tunnevad nad seda võõrsil. Seal igatsuse minutitel mõnigi on päikesepaistel pajatanud: „Päikene, lahkeke, paista ka mu Eestimaaale“; või jälle tuu-

*Vii! piiskop NIKOLAI LEISMANN —
Petseri kloostriülem.*

lekese maheduses salamahti sosistanud: „Tuulekene, kiireke, vii mu tervisi armsamale, kallimale kodumaale“. Laulikud on neid igatsuseohkeid salaja kuulanud ja jäädvustanud salmikuisse.

Neis rahvustunnetes ja igatsuse meeleoludes löigi koitma Põhjala. Neis tunnetes poolsajandit tagasi veetis õppeelu kümmekond eesti noort võõrsil, põhjas, vanas Peterburis. Selles majade ja inimeste meres olid kõik nad paisatud laiali, kuid leidsid üles üksteise, koondusid ja korraldasid koosviibimisi, kus vabanesid emakeele paelad, magusasti mõlkusid siin eestist meeled ja kõlas eesti lauluheli. See oli Eesti üliõpilaste sõprusseltskond.

Aja jooksul ühed lahkusid õppetöö lõpetanult, kuid uued eesti noored tulid asemele. Salgakene võrsus, tugevnes ja kasvas. Need, kes õppimise lõpetasid, ruttasid tagasi oma armastatud maale, siin pudenesid rahva sekka tööle ja üksteisega kokku puutudes olid ikka sõbrad, vennad.

Nii löi koitma nüüdne Põhjala.

A. Tombach

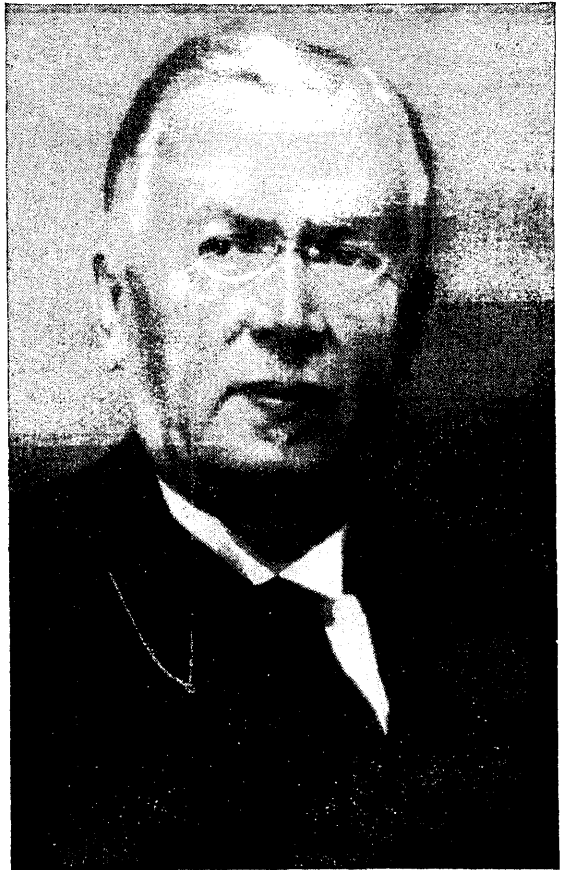
Mälestusi

Peterburi ülikoolis õppisin 1890—1894 a., ajajärgul, mis oli reaktioonäärsemad vene ülikoolide elus. 1884. aastal haridusministri Deljanovi poolt väljatöötatud uus ülikoolide põhikiri oli teinud lõpu sellelegi piiratud akadeemilisele vabadusele, mida võimaldas 1864. aasta ülikooliseadus. Väljaheitmise ähvardusel keelati üliõpilastele osavõtt igasugusest avalikust tegevusest, isegi legaalsest organisatsioonidest, rääkimata omavahelisest koondumisest ükskõik missuguse eesmärgiga. Ülikooli seinte vahel valvas üliõpilaste meelsust ja käitumist eriline ülikoolipolitsei inspeksiooni näol, väljaspool ülikooli aga avalik ja salajane, mundris ja mundrita üldpolitsei kojameeste kaasabil, kes võis laiali ajada süütuimagi koosviibimise, kui sellest osa võttis rohkem kui kolm üliõpilast. Vastuvõtt ülikooli oli tehtud sõltuvaks salajasest atestatsioonist, mida keskkoolide direktorid pidid andma iga üksiku abituriendi kohta; vastava määruse põhjal tehti takistusi ülikooli astumisel, eriti Peterburis, neile, kes olid lõpetanud keskkooli teises õpperingkonnas, kus oli oma ülikool jne. jne. jne. Kõik need üliõpilaskonna taltsakstegemist taotlevad määrused pandi maksma hoolimatu järjekindlusega, mis muutus aasta-aastalt üha intensiivsemaks rahutuste tõttu, mida tekitas uue korra elluviimine üliõpilaste keskel.

Kui ma koos Ferdinand Schmiehelm'iga, kes ühel ajal minuga oli sooritanud lõppeksami Tallinna kubermangu gümnaasiumis, 1890. a. sügisel Peterburi sõitsin, ei olnud meil üliõpilaste keskel ühtki tuttavat peale Friedrich Bollmann'i, kes aasta varem oli lõpetanud sama gümnaasiumi. Kas üldse või kui palju veel teisi eestlasi Peterburi kõrgemates õppeasutistes õppis, selle kohta olime täielikus teadmatuses, kuni kohtasime sama aasta talvepoolsel sügisel ühel Eesti Heategeva Seltsi peol üliõpilast Hans Erjapead

ja, kui ma ei eksi, samal õhtul ka Andronik Tepaks'it.

Neilt kuulsime, et mõni aeg enne meid Peterburi kõrgemates õppeasutistes oli olnud kümme-kond eesti üliõpilast, kes olid koondunud „Sõbrade Salgakse“ nimetuse all, lipukirjaga „Töö isamaa eest“ ja välistunnusmärgiga sõrmuse näol, millele oli graveeritud kaks S-tähte. Aja jooksul järkjärgult üha karmimaks muutunud väliste olude tõttu ei olnud see koondis saanud areneda, ja kui juhtivad tegelased, Tõnis Vares ja Karl Hellat, ülikooli lõpetasid ja Peterburist lahkusid, oli „Sõbrade Salgakese“ tegevus hoopis vaibunud. Meie kohtamise ajaks oli, peale informatsiooni andjate, selle salgakese liikmeist kohal veel ainult vaimuliku akadeemia üliõpilane Paul Kuhlbus.

Auvil! A. TOMBACH (Kaljuvald).

Kaaludes omavahel olukorda, jõudsime üksmeelsele otsusele: igasuguste välissekelduste vältimiseks ühineda isikliku sõpruse alusel, ilma ühegi välistunnusmärgita ja ilma oma koondisele vähematki organisatsiooni ilmet andmata. „Töö isamaa eest“ oli tolleagsete eesti eneseavalduste loomulikuks lipukirjaks. Selle deviisi võtsime ka meie omaks, ja kuna antud oludes iseseisev teotsemine ei olnud võimalik, otsustasime oma sihte taotella mittesilmatorkava kaastöö abil mõnes juba olemasolevas, legaalsel alusel töötavas Peterburi eesti seltsis. Niisuguseid seltsi oli tol ajal Peterburis kaks: Peterburi Eesti Heategev Selts ja Peterburi Eesti Kooli Selts. Kolmas eesti selts Peterburis, karskuse selts „Ustavus“ asutati mõni aasta pärast minu Peterburi jõudmist.

Meie valik langes Eesti Heategevale Seltsile, mis töötas Dr. Peeter Hellat'i juhatusel ja oli koondanud enda ümber intelligentsema osa Peterburi eesti seltskonnast; pealegi oli selles seltsis juba enne meid tegev kaasvõitleja Erjapea. Selts tervitas muudugi rõõmuga meie otsust, sest aktiivseid tööjõude oli tol ajal vähe.

Peterburi Eesti Heategev Selts, mille ametlikuks sihiks oli puudustkannatavate suguvendade ja õdede abistamine, varjatud eesmärgiks aga eestimeelsuse õhutamise võõrsile sattunud kaasmalaste keskel, hankis oma sissetulekuid peamiselt pidude toimepanekuga. Korraldati suuremaid pidusid kontserdi, näitemängu ja tantsuga, aga ka väiksemaid koosviibimisi, n. n. perekonna-õhtuid, kitsamale ringile. Eesti rahva vabastamispäeval, iga aasta 26. märtsil, korraldati traditsiooniline pidusöök. Jõulu ajal aga tehti vaestelelastele jõulupuu.

Pidude toimepanekul, mis oli seltsielu tähtsaimaks avalduseks, läks kõige rohkem abi tarvis ja siin panimegi meie, üliõpilased, oma käed külge. Pidutoimikonna tegevliikmetena tuli meil igalpool kaasa aidata. Kuna meie hulgas lauljaid ei leidunud, ei saanud me segakoorist J. Kappeli juhatusel osa võtta, kuid seda suurema inuuga rakendusime töö näitemängu alal. Näitekunsti seisukohalt ei suutnud meie asjaarmastajatena, mõistagi, midagi nimetamisväärsust pakkuda, kuigi seltsi näitejuht proua Ida Thomson, Carl Robert Jakobson'i õde, meie kallal tõsiselt vaeva nägi. Võiks vahest ainult märkida, et kaasvõitleja Erjapeal oli loomulikku andi vanameeste osade etendamiseks ja et armastajate osades esines võrdlemisi edukalt D a vid S a rva, kes siis küll veel üliõpilane ei olnud, vaid alles palju hiljem küpsuseksami sooritas ja Peterburi ülikooli astus, Põhjala peret suurendades.

Meile oli kohe silma torganud tol ajal seltsis etendatavate näidendite, enamalt jaolt üheakti-

liste jantide, sisuline väärtusetus. Et asja sellest küljest parandada, hakkasin mina, kui ainus kirjanuduslike kalduvustega isik tolleaegses Peterburi eesti üliõpilasperes, sisukamaid näidendeid eesti keelde tõlkima: alul kergemaid, asjaarmastajale jõukohaseid naljamänge saksa keelest, kuni näitlejate võimed niivõrd arenesid, et sõandati juba asuda säärase teoste lavastamisele nagu Gogoli „Kosjad“ ja „Revident“. Nende näidendite etendamine minu tõlkes oli omaltpoolt suursündmus Peterburi eesti elus. Ka ühe algupärase naljamänguga üliõpilaste elust katsusin õnne, kuid see ei pääsenud läbi kitsast väravast: tsensor Truusmann saatis mu teose tagasi kui „etenduseks mittesobiva“. Oli aga päris ilmsüütu tükike, igatahes ilma vähe-magi poliitilise värvinguta. See iseloomustab omaltpooltki tolleaegseid olusid.

Lauakõne tagajärjel, mille ma üliõpilaste nimel pidasin ühel traditsioonilisel 26. märtsi pidusöögil, sisendades sellesse kõnnesse arvatavasti tublisti noorus- hoogu, ei pääsenud ma ka edaspidisest kõnede pidamisest seltsi pidustustel, kuigi see suurema rahvakogu ees minule kui üliõpilasele oli veidi riskantne. Kõnlesin enamalt jaolt kirjanduslikel teemadel, mahutades sealjuures ridade vahele teatud annuse patriotismi, kuid siiski ettevaatlikult, ikka ainult nii palju, et seda ei saanud pidada separatismiks. Väikseimgi ettevaatamatus võis tol ajal saada saatuslikuks.

1894 a. märtsis toimus suurejooneline 75-aastase eestlaste vabastamise mälestuse pühitsemine Heategeva Seltsi poolt. Juba varakult algasid ettevalmistused. Kuulutati välja võistlus ja määrati auhinnad sel puhul ettekanda kavatsitava pidulaulu sõnadele ja viisile. Kuna pidulaulu sõnade võistlus ei andnud tulemusi, sest et ükski esitatud töödest ei tunnustatud auhinnavääriliseks, pööruti minu poole ettepanekuga luua sündmusväärne ja komponeerimiseks kõlblik tekst. Ma

nõustusin ja minu töö auhinnati seltsi erikomisjoni poolt. Kuid ka komponistidega ei olnud õnne. Kolm esitatud heliteost tunnustati vastava erikomisjoni poolt ainult osaliselt vastuvõetavateks ega määratud seepärast kellelegi komponistidest auhinda, vaid otustati igast teosest välja valida paremad viisid ja sel kujul pidulaul ette kanda. (Miina Hermann on pärastpoole selle minu pidulaulu trüki avaldanud „Kalev ja Linda“ nime all oma komponeeritud viisiga.) Pidulaulu ise läks korda ülihästi ja äratas tähelepanu ka väljaspool eesti ringkondi. Tegelasena võttis osa sellest juubelipeost ka „Sõbrade Salgakese“ juhtivaid jõude, Karl Hellat, kes esines peokõnelejana.

Need olid minuagse Peterburi eesti üliõpilaskonna silmapaistvamad esinemised Heategeva Seltsi lipu all ja Heategeva Seltsi sõiduvees, millede puhul üksikutele meist võimete kohaselt tuli pingutada oma jõudu seltsi kasuks rohkem kui teistel. Kuid peale selle oli pidude korraldamisega ühenduses hulk pisitoiminguid, mis üldise edu saavutamiseks ei olnud sugugi vähema tähtsusega, ja seal tõmbas meie terve eesti üliõpilaspere ühtlaselt kaasa. 1894. aastal oli see pere juba 15-päine.

Tasu meie seltsilt oma töö eest ei saanud. Tolleaegsete mõistete järele oli seltskondlik töö auasi, milleks tarbekorral omagi vähest raha kulutati, ilma seda tagasi nõudmata. Lugesid heategevuse mõiste alla käivaks ka üliõpilaste abistamise, korraldas Heategev Selts küll kord aastas peo, mille puhastulu määrati Peterburis õppivate eesti soost üliõpilaste toetuseks, kuid, kuna harilik ülejääk pidudest ei olnud suur ja enamikule meist elamisvõimalus oli kindlustatud ka kodunt saadava raha või stipendiumite ja eratundide näol, loobusime toetussumma terve eesti üliõpilaskonna kasutamiseks vabatahtlikult mõne üksiku kasuks, kes oli aineliselt kehvelmal järjel.

VII! KARL KARK †

Aastad, mil üliõpilased Peterburi Eesti Heategevas Seltsis kaasa töötasid, olid hiilge-ajajärguks selle seltsi elus. Üliõpilaste osavõtt elustas ja mitmekesistas seltsi tegevust ning tõstis seltsi prestiiži, ergutas aga ka ühtlasi eesti seltskonda Peterburis endisest ilmekamale ja iseteavamale eneseavaldusele.

Nii näit. kohe esimesel Heategeva Seltsi peol, millest külalistena osa võtsime, oli meid võõrastamapanevalt puudutanud asjaolu, et enamik pidulistest kõneles omavahel saksa keelt, mõned isegi õige vigast kadakasaksa keelt. Asudes tegevusse korrapidajatena seltsi pidudel, otsustasime rääkida iga piduliselega järjekindlalt ja demonstratiivselt ainult eesti keelt. See ei jätnud oma mõju avaldamata ja ma loen tolleaegse Peterburi eesti üliõpilaskonna otseseks teeneks, et Heategeva Seltsi pidu-

del aegamööda piduliste keskelt võõrkeelte kõla peaaegu täiesti kadus.

Edaspidised kogemused näitasid meile ka, kui hädavajalik tolleaegsetes oludes oli eestluse propaganda eestlaste eneste keskel, eriti nende juures, kes olid juba kauemat aega võõrsil viibinud. Ähvardas otse kohutav jõudude kaotsimine. Siin tuli päästa, mis päästa võis. Eeskätt muidugi hoolitsesime oma ridade täiendamise eest. Leidus üliõpilaste nimestikus mõni nimi, mis osutas kodumaa poole, olime kohe „maad kuulamas.“ Eriti agar ja ühtlasi osav selles oli kaasvõitleja Schmiedehelm. Nii mõnigi noormees, kes pärast-poole osa võttis meie ühisest tööst, on tema poolt rahvuslikust unest äratatud ja eestlusele tagasi võidetud. Kuid mitte ainult noorte üliõpilaste juures, vaid ka igalpool, kus vähegi

1. detsembril 1924. a. kustutas terroristide kuul Tallinnas Balti jaamas vil! Karl Kark'i elu. Rutates kohale, kus hädaoht suurim, langes mees oma parimates aastates, keset intensiivsemat tööd.

Ta oli sündinud Hellenurmes, Tartumaal 4. jaan. 1883. a. Õppis Tartu linnakoolis ja reaalkoolis ja astus 1901. a. Peterburi Teedeinsenerite instituuti, organiseerudes samal ajal Peterburi Eesti Üliõpilaste Seltsi. Võideldes majanduslikkude raskustega lõpetab ta õpingud siiski suure eduga. Pärast seda teenib mitmetes veeteede ringkondades. Siirdunud kodumaale asus alul teenistusse kaub.-tööstusministeeriumi, kust peagi läks Teedeministeeriumi nõunikuks, ministri abiks ja 1924. a. märtsist päale teedeministriks.

Veel nüüdki — pikk aastakümne hiljem, elab põhjalastes mälestus mehest, kes veel surmahetkelgi läks täitma omi ülesandeid — ja andis surmale oma kallima aarde — oma elu.

võimalik, tegi Schmiedehelm oma „misjonitööd“, nagu ta ise seda nimetas. Kord tutvustas ta mind kellegi kadakasaksastunud isikuga, keda ta oli juhuslikult kohanud saunas ja kelle ta seal-samas oli eestlaseks „misjoneerinud“!

Kuna meie koondis oli ilma igasuguse organisatsiooni ilmeta, ei olnud meil valimisi ega kodukorda, koosolekuid ega protokolle, ühe sõnaga, ei olnud midagi, mis oleks olnud tabatav nuuskuritele. Kuid vaatamata sellele valitses meil omavahelises läbikäimises kindel kord ja distipliin.

Nagu iseenesest oli juhtivale kohale meie koondises kerkinud kolmik: Schmiedehelm, Erjapea ja mina. Pärastised juurdetulejad aga tunnustasid selle kolmiku autoriteeti vaikival nõusolekul kui endastmõistetavat.

Kuna Heategeval Seltsil ei

VIII ALEKSANDER KASK

olnud alalisi ruume, pidasime oma lendkoosolekuid enamalt jaolt ühel ajal seltsi laulu- või näitemänguproovidega, mis korraldati harilikult mõnes eriti selles üüritud koolisaalis. Erikorradel aga oli meil koosolekukohaks lihtsalt ülikooli pikk koridor, kus loengute vaheaegadel segamatult võisime edasitagasi jalutades, oma asju arutada. Inspektori ja subinspektorite uudishimu vastu soomustas meid eesti keel. Sääraste lendkoosolekute pidamine ülikoolis eneses oli meile seda kergemini teostatav, et teistes kõrgemates õppeasutustes õppijaid meie hulgas oli ainult mõni üksik.

Erilise aukohtu sisseseadmiseks ei olnud meil minu üliõpilaspõlve kestel vajadust, kuigi me omavahel kaalusime selletaolise institutsiooni soovitavust. Me toimisime siingi lihtsustatud korras. Oli keegi kaasvõitlejaist millegagi hakkama saanud, mis ei vastanud meie aumõistetele,

siis kutsusime meie, s. o. harilikult kaks meest juhtivast kolmikust, noormehe oma juurde, katsusime talle pikemas põhjenduses selgeks teha, et ta ebasüüdsalt on talitanud, ja lõpetasime ähvardusega: „Kui sa, poiss, oma tempe ei jäta, siis pea meele, et sul meiega tuleb tegemist teha“. Ja kui imelik see ka ei näi olevat, see ebamäärane ähvardus mõjus alati.

Endastmõistetavalt toetasime hädakorral vastastikku üksteist ka aineliselt, nii kuidas seda igaühe rahalised ressursid lubasid. Olgu sel puhul jutustatud järgmine iseloomustatav juhtum. Kohtan kedagi noort kaasvõitlejat, kes oli tuntud oma kerge-meelsuse poolest, kord uulitsal võimatu mureliku näoga. Küsin, mis viga. Pika puikleemise järele vastab poiss, ta olevat teist päeva söömata. Vaatan imestunult ta otsa: „Aga miks sa niisugusel korral meie poole ei pöördunud? Me o'eksime sulle söögiraha andnud.“ „Jah, seda ma tean,“ vastab noormees, „te annate küll, kuid minusugust manitsete enne tund aega.“

Ähvardada ja manitseda tuli aga ainult üksikjuhtudel. Üldiselt valitses meie organiseerimata organisatsioonis üksmeel ja seltsimehelik üksteisest arusaamine, sest meid ühendas side, mis oli kõvem kui kõik vormipärase töötused: ühine tahe isamaa eest töötada.

1894. a. kevadel lõpetasin mina ülikooli, kuid, jäädes esialgu Peterburi, võtsin ka järgneval õppeaastal veel endiselt osa meie koondise elust. 1895. aastal aga sooritasid ülikoolis lõppeksami ka Erjapea ja Bollmann, kuna sama aasta sügisel, meie kõikide suurimaks kurvas-teuseks, kaasvõitleja Schmiedehelm sai õnnetut surma Nižny-Novgorodi laadal, kuhu ta oli sõitnud oma isa ülesandel. Algas meie koondise lagunemine, sest

varsti pärast seda tuli ka minul ajutiselt Peterburist lahkuda. Nagu pärast „Sõbrade Salgakest“, nii tekkis ka nüüd lühike vaheaeg, mille vältel eesti üliõpilaskond ei andnud peaaegu mingit elumärki endast.

Kuid varsti tuli juurde rohkel arvul uusi jõude. 1897. a. kevadel ilmus minu juurde üliõpilane Jaan Teemant, kes oli saadetud pinda sondeerima, kas ma ei oleks nõus võtma endale karskuse seltsi „Ustavuse“ esimehe kohused. Ma ei tahtnud esialgu päri olla selle ettepanekuga, sest lugesin ennast, olles ainult 25-aastane, liiga nooreks säärase ameti jaoks. Kui aga Teemant teiste eestisoost kaasüliõpilaste nimel mulle teatas, et minu valimise korral terve Peterburi eesti üliõpilaskond valmis on „Ustavuses“ kaasa töötama, nõustusin.

Siitpeale algab uus ajajärk Peterburi eesti üliõpilaste elus. Nagu meie varemalt Heategevas Seltsis, nii töötas nüüd uus üliõpilaspõlv täie hoo ja innuga karskusseltsis „Ustavus“, kuid juba palju avaramates oludes. „Ustavus“ soetas endale alalised ruumid, mis said ka üliõpilastele kooskäämiskohaks, ja kuna tol ajal, viinamonopoli sisseseadmise ajajärgul Venes, karkuse seltsid valitsuse poolt olid asetatud eriti soodustatud tingimustesse, avanes ka üliõpilaskonnale võimalus laialatuslikumaks ja vabamaks teotsemiseks. „Ustavusele“ aga olid aastad, mil üliõpilased tema kaitse all töötasid, samuti hiilgeajajärguks, nagu omal ajal meie osavõtt oli kaasa toonud Heategeva Seltsi õitsengu.

Muutunud olukorras õnnestuski toleaeagsel Peterburi eesti üliõpilaskonnal koonduda juba enam-vähem reeglipäraselt ja organisatsioon, mis siis loodi, sai tähtsaks etapiks pärastise Põhjala kujunemise teel.

Vil! Piiskop Plato mälestuseks.

Kui 1919. a. jaanuaris lähenesid Tartule Eesti võidukad väed, langes Krediidkassa keldris enamlaste metsikuse ohvriks vil! Paul Kulbuš (piiskop Plato). Ligi 500 kohalikku töölisi olid esitanud palve ta vabastamiseks, kuid asjata. Punased võimutsejad ei suutnud taluda tõsist rahvuslast, kelle süüregister sisaldas seda, et ta oli kirjutanud üleskutseid Ajutise Valitsuse loetamiseks ja pidanud sel puhul tänujumalateenistusi.

Paul Kulbuš sündis 13. juulil 1869. a. Pootsis, Pärnumaal, köster-kooliõpetaja perekonnas. Alghariduse omandas ta isalt. Lõpetanud Riia vaimuliku seminari asus ta Peterburi praosti kohale. Sääli pakuti talle paremaid kohti Vene kirikutes, kuid tõsise eestlasena jäi ta ikka oma Eesti koguduse juurde.

Pälvinud üldise lugupidamise, valiti ta 1917. a. esimeseks Eesti Ap.õigeusu piiskopiks, millisele kohale ta õnnistati piiskop Plato nime all 31. detsembril samal a.

Kirikupeana oli tal kypsemas rida reforme usuelu uuendamiseks. Kaugele- küündivaimaks neist pidi kujunema Eesti kiriku lahutamine Vene kirikust ja ühendamine Inglise piiskopkonnaga.

Vaatamata okupatsiooni ängistavale survele jätkas Plato innukalt eestluse propagandat, küllastades sellel otstarbel väsimatu rändurina 1918. a. vältel üle 70 koguduse. Oma sõbraliku kohtlemisega kõitis ta kõikjal inimesi ja leidis sõpru igast kodumaa nurgast.

1. oktoobril 1918. a. saatis ta Eesti välisesindajale A. Piibule Londonis ja Saksa 8. armee ülemjuhatajale pikema kirja, kus üksikasjaliselt valgustas vallutajate ikestavat tegevust ja protestib „vale, pettuse, vägivalda voolu vastu ja kõige teutonlaste surve vastu“.

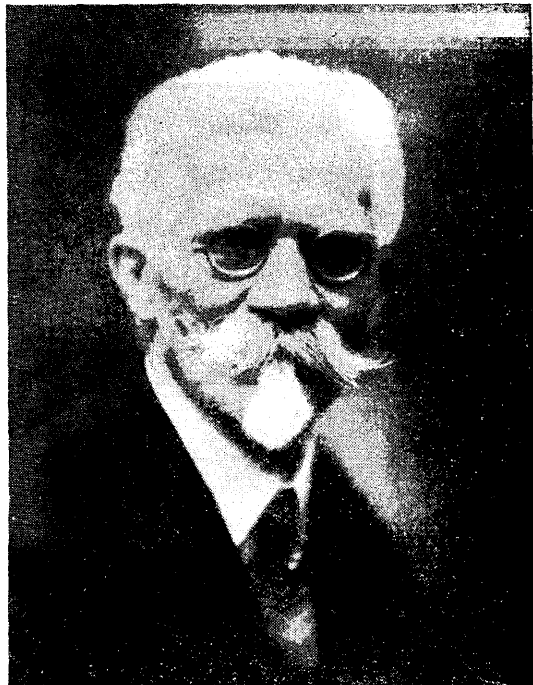

Vil! piiskop PLATO mälestussammas Tallinnas kloostrikiriku aias.

Kui aga pisut hiljem astus ametisse Eesti Ajutine Valitsus, kirjutas piiskop 12. novembril laskumise Eesti rahvale — avaldamiseks kõigis kirikuis. Sellest üleskutsesest õhkus tõsist soojustuld Vabale Eestile: „... toetage korda; pidage vennalikkude rahu, et uues loovas töös Eesti valitsusele ja rahvaesindusele abiks olla, täitke valitsuse käsku, austage õiguslikkude korda ja ärge unustage täitmast midagi, mis venna- ja isamaaarmastus teie käest nõuab“.

Aga kui saabus 14. (1.) jaanuar, päev, mil mõõdus aasta esimese Eesti piiskopi ametisseastumisest, läks too tõsine ja lihtne eestlane märtrisurma kõikumata usuga ja sügava rahuga, lausudes kaasvõngidele oma viimse õnnistusena: „ärge need, kes ellu jäävad, mitte minu tööd pooleli jätku, vaid sammugu kindlasti edasi meie armsa Eesti ja rahva kasuks“.

VÄSIMATU TÖÖMEES — AMANDUS ADAMSON

Vii! AMANDUS ADAMSON †

Kus iial võime kõnelda raugematu energia ja vääramatu töötahte võidukäigust, mis üksikuid meie rahva poegi viis viimase sajanditevahetuse rusuva ikke all surematu kuulsuse teele, kus iial räägime suurtest sangaritest vaimse kultuuri aladel, sääl ei saa nimetamata jätta nende väheste hulgas ka Amandus Heinrich Adamsoni nime.

Ta sündis 12. nov. 1855. aastal Paldiski lähedal Unga-Rätsepa talus, kus möödus ka ta varasem lapsepõli ema ja vanavanemate hoolet. Kerge polnud Amandusele see ta lapsepõli. Olles jäetud isast, kes kaptenina reisis kaugeid meresid ja hiljem teel kodumaale jäi kadunuks, juba kolme aastaselt, pidi ta jagama emaga selle rasket ja murerohket põlve, sest ema toitis perekonda pääle vanavanemate surma ainult õmblustööga. Ent ei võinud rõhuv murepõlv seltsida väikesele Amandusele kunagi vist kaaslaseks, sest alati kaasas noake, tükk savi või puud, andsid talle võimaluse oma loomupärast huvi nikerdamise vastu viia selle eriala harrastuseni.

Kui Amandus hiljem von Rammi eestkostmisel pääses Tallinna Toom-Vaestekooli ja -kodu kasvandikuks, avanes talle õpetajate soodustusel võimalus oma nikerdisi hakata müüma. Sellega teenis ta kümneaastaselt juba niipalju, et muretsetes ise endale rõivaid ja võis käia õppimas ühe tuntuma joonistusõpetaja juures. Ta nikerdistel oli Tallinna aadlike juures niivõrd edu, et kuberner andis talle lootusi isegi Peterburi Kunsti Akadeemiasse pääsu võimaldamiseks. See uus mõte ei andnud talle enne rahu, kui põgenes laeval salaja Peterburi, et otsida sääl võimalusi Akadeemiasse astumiseks. Kuid pettunult pidi ta pöörduma seekord tagasi Tallinna, kus asus nüüd õppima ühe puunikerdaja juurde.

Siiski ei suutnud ta jätta oma painajalikkumõtet, pääseda ometi Peterburi Kunsti Akadeemiasse, enne kui lõpuks omaaegse Akadeemia esimehe krahv Lütke kaasabil see teostus. Ja siit pääle, aastast 1874, algas Amandus Adamsoni kindel tõusutee.

Tema kompositsioonid ja viimistletud tööd äratasid professorite, kui ka kaasõpilaste, tähelepanu. Temast sai varsti akadeemia uhkus, keda

Professor A. ADAMSON oma viimse töö juures.

VII! JULIUS SELJAMAA

Iga rahva olemasolu on sõltuv reaalsest jõust, niihästi füüsilisest kui ka moraalsest. Väikesed riigid ei saa olla rikkad füüsilisest jõust, seda enam peavad nad rõhku panema teise teguri arendamisele. Kultuuriliselt kõrgel tasemel seisvat rahvast ei saa tänapäeval ajaloost kustutada ainuüksi vägivallaga. Olgu seepärast Eesti suurimaks püüdeks kultuurivarade kogumine ja arendamine, et teised meid tunneks ja meiega ka arvestataks.

Põhjala on omad jõud selleks rakendanud, et eesti kultuuri tõsta, et Eestit vastu viia paremale tulevikule. See on riiklik ülesanne, millist tööd tuleb tõsiselt tervitada.

*Julius Seljamaa
Valitsusest*

paljudki kadestasid. Talle avanesid Vene tsaari-riigi suuruste paleede ukсед ja tellimistest polnud kunagi puudu. 1878. a. lõpetas ta Akadeemia suure hõbeaurahaga „Ristija Johannese“ kuju eest. Siis vahepeäl, aastast 1886—1891, töötanud Pariisis, jõudis kunstinäitustel oma peenete nikerdusskulptuuridega tõmmata endale ka säälse publiku austava tähelepanu. Kuid rahutu kunstniku vaim ei jätnud teda sinna paigale. 1891. a. pääle töötas ta jälle Peterburis, tehes üksikuid reise vahetevahel Saksamaale, Prantsusmaale ja Itaaliasse. Sellest ajast ilusamad tööd on tal: „Koit ja Hämarik“, „Surev hüatsint“ j. t. Samast ajast on ka „Russalka“ mälestussammas Tallinnas.

1907. a. sai Adamson Peterburi Akadeemia professoriks ja varsti pääle selle ta alustas oma suurimat tööd Romanovite suguvõsa 300 aastase valitsemise monumendi väljatöötamist. Revolutsioonini töötas ta selle kallal vahetpidamata, kuid siis hävis peaaegu valmis töö, hävis ka ta varandus, mis oli mahutatud sellesse hiigelloomingusse, ning vaesena ja veel kord pettununa pidi ta tagasi pöörduma — seekord juba oma kodulinna, Paldiski vaiksesse suvilasse.

Siin möödus ta viimne loomisajajärk. Hingeliselt tasakaalu jälle leidnud, sai seegi produktiivseks tööperioodiks. Siia pöördusid mitmedki kodumaa linnad Vabadussõjas langenute mälestussammaste kavandite saamiseks. Ja nii kerkisid hiljem Adamsoni kavandite järgi monumendid langenuile Tartus, Pärnus, Rakveres, Narva-Jõesuus, Suure-Jaanis ja Viljandis, tekkisid ka mälestussambad dr. F. R. Kreutzwaldile Võrus, L. Koidulale Pärnus ja V. Reimanile Tartus.

Pikk, loomisrohke aastaterida oli riisunud lõpuks suure töömehe elujõu ja 26. juunil 1929. a. sulges ta oma silmad igaveseks puhkuseks. Säält — Paldiski suvilast kanti ta tema soovi kohaselt omaksete ja Põhjala pere poolt viimsele puhkepaigale Pärnusse, Vabadussõjas langenud kangelaste mälestussamba kõrvale. Selle oma elu lõpu loomisjärgu parima töö valis suur kunstnik oma igaveseks kaaslaseks.

Kuid tema hauamonumendi üle kerkib võimsam monument, võimsaim kõigest kivvi raiutust ja pronksi valatust — kerkib igale vaimusilma ette — see on Amandus Adamsoni elutöö koloss, missugust ei väära ükski maine rajaj.

Mälestame:

wil! Nikolai Janson	ksw! Theophil Lukk
„ Willem Kuul	wil! Aleksander Kieberg
„ Jaan Hanser	„ Friedrich Bollmann
„ Moorigs Paul	ksw! Oskar Loos
„ Julius Mõttus	wil! Jakob Kangur
„ Ferdinand Schmiedehelm	ksw! Konstantin Pöder
ksw! Karl Combach	wil! Karl Kark
„ P. Wahtrik	„ Konstantin Kosendorff
„ G. Liito	„ Harald Saks
„ K. Seppner	„ Hans Järw
„ K. Muuli	„ Dawid Sarwa
„ Rudolf Laurson	„ Maks Lasberg
„ Paul Kaks	„ Oskar Lepp
„ Johannes Part	ksw! Karl Ree
„ Rudolf Georgiin	„ Arnold Witta
„ Anton Reinberg	wil! Amandus Adamson
wil! H. Bransfeld	auwil! Hans Erjapea
„ Paul Kulbusch (Piiskop Plato)	ksw! Hans Roost
„ Jüri Kebane	wil! Ralf Soosaar

RICHARD ÖVEL

P KANDVAID IDEID PÕHJALAS

Vii! RICHARD ÖVEL.

Põhjala ajalugu on osa eestluse kultuurajaloost. Viiskümmend aastat akadeemilise organisatsiooni tööd, mitmed sajad akadeemilisi kodanikke oma rõõmudega ja muredega, oma ideedega ja noorusenergiaga on olnud rakendatud ühe suure eesmärgi teenistusse — töötamine oma rahva kasuks. Põhjala võib rahuldustunde tagasi vaadata tehtud tööle: Eesti lähem minevik näitab, et oli õige see suund, mida omaks võttis Põhjala oma rahva suhtes juba pool sajandit tagasi. Kui Eestist on saanud iseisev vabariik, kui Eesti on jõudnud tõusta väärikaks liikmeks teiste kultuurrahvaste peres, siis võib Põhjala täie õigusega nentida, et ka tema selleks jõudumööda kaasa on aidanud.

1.

Punase niidina käib Põhjala ajaloost läbi eestluse, eesti rahvusluse idee eest võitlemine. Selleks õieti kutsutigi ellu poolsada aastat tagasi „Sõbrade Salgake“ Venemaa pealinnas, kaugel omast rahvast umbkeelsete venelaste seas, kes pealegi vaenlikult suhtusid igasugustele muulaste rahvuslikele algatustele.

Milleks „Sõbrade Salgake“ Peterburis asutati, seda küsisid Eesti Üliõpilaste Seltsi juhtivad tegelased Karl Hellatilt 1886. a., kui viimane oli sõitnud Tartu kontakti looma sealsete eesti üliõpilastega. Ja vastus kõlas: ... ühte soovi õhkavad kõikide Peterburi eesti üliõpilaste rinnad ja see on: töö kodumaa kasuks, teineteise aitamine ja eestistamine¹⁾.

1) Karl Hellati aruanne „Sõbrade Salgakesele“ 28. sept. 1886. a.

Seda tööd on teinud Põhjala lakkamatult ja suure innuga. „Mis teist ka iganes ei saa, oma rahvast ärge unustage kunagi,“ ütles 80-aastane rauk, tuline isamaalane dr. Ph. Karell noorele Karl Hellatile ja viimane tähendab sel puhul omas eluloos: „Need sõnad lõikasid igavesti mu südamesse. Kannan neid seal, nagu Hannibal seitsmendal eluaastal oma isale antud vannet. Soovin neid tema sõnu noorematele edasi anda kui pühamat Eesti traditsiooni“¹⁾.

Iseendastmõistetavalt oli „Sõbrade Salgakeses“ algusest peale eesti meele kõrval kehtiv ka e e s t i k e e l. Organisatsioon oli selle poolest õnnelikus seisukorras, et temal ei olnud naabruses kultuurilisi mõjutajaid. Rahvuslust oma lipukirjaks seades, ei olnud „Sõbrade Salgakesel“ mingit kontakti vene üliõpilaskonnaga. Ei saanud juttugi olla seltsi püüdmisest kellegi vääriliseks tõusta, sarnaneda kellelegi kas või väliseltki. „Sõbrade Salgakesega“ oli rajatud e e s t i üliõpilaste organisatsioon, kellel oli iseteadvalt täita oma rahvuslik missioon ja kellele ei läinud korda muulaste kombed ja harjumused.

Laias Venes oli varitsemas suur hädaoht eestlaste venestamises. Paljud kadusid jäljetult,

1) Karl Hellati mälestused.

nagu kadusid paljud kodumaal kadakluse. Millist kahju see tähendas noorele rahvale, seda taipasid ärksamad eestlased ja südilt astuti pahega võitluse. „Sõbrade Salgakese“ juhtivaid tegelasi A. M ö t t u s ei tunnusta kompromisse: ta on kategooriliselt vastu muulastega abiellumisele ja ta on vastu ka, kui seltsi kandideeri-

ALEKSANDER MÖTTUS †.

vad liikmed, kes sündinud segaabiellust. Innuga võitlevad venestumise vastu ka teised, olgugi et esialgu vastane pahatihti tugevamaks osutub ja mõnedki tegelased kaovad, kas oma iseloomu nõrkuse tõttu või karjääri pärast. Aga ei heiduta see teisi võitlemast pahega. Tuletagem vaid meelde tulihingelist F. S c h m i e d e h e l m i möödunud sajandi viimsel kümnel, kes ühtki võimalust kunagi kasutamata ei jätnud, et oma „missionitööd“ eestluse kasuks teha.

Kui kadaklusk oma juuri pealinna sirutama hakkas, siis olid üliõpilased need, kes tõve eesti seltskonnast ravisid: demonstratiivselt kõnelesid üliõpilased seltskondlikkudel kogumistel vaid eesti keelt, ja peagi ei jätnud see oma mõju avaldamata.

Isegi radikaalsuse perioodil 1905. a. paigu oli küllalt juhtumeid, kus venestatud eestlasi uuesti eestistati.

Eriti tähtsaks osutus aga 1909. aasta. Rahvuslaste ja radikaalide otsustav lahing andis võidu esimestele. Internatsionalismile sümpatiseerivad liikmed lahkusid ja selts võis rahuli-

kult endiste ideaalide juurde tagasi pöörduda. Siit peale levib rahvuslik ideoloogia jõuliselt ka laiematesse eesti kihtidesse Venemaa pealinnas ja isegi radikaalidelt asutatud uus üliõpilaste selts ei erine mõne aasta pärast enam kuigi tunduvalt rahvuslikult häälestatud Põhjalast.

Venestumise protsent akadeemilises peres siit peale läheneb nullile. Aga ei piiratud üksinda akadeemiliste ringidega. Üha sagedamaks lähevad põhjalaste matkad eesti asundustesse. Peterburi kubermang oli eriliseks huviojektiks, kuid haruldased ei olnud ka matkad kaugematesse Venemaa nurkadesse.

Venemaal hariduse saanud eesti tegelaste erikaalu ei tohiks alahinnata: Maailmasõja ajal tõusis organiseeritud eesti üliõpilaste koguarv Peterburis umbes kolmesajani. Illustratsiooniks võiks mainida, et Vene pealinnas on oma hariduse saanud meie kolm riigivanemat, paarikümne ministri ümber ja terve rida vastutusrikkastel kohtadel olevaid avalikke tegelasi.

Akadeemilise pere juhtivad tegelased kodumaal jälgisid teraselt sündmusi Peterburi üliõpilaskonnas. Vajaliku kontakti alalhoidmiseks peeti tarvilikuks aeg-ajalt sõite ette võtta Venemaa pealinna (J. T õ n i s s o n, O. K a l l a s). Ka hilisemal ajal ei kaotata sidemeid (K. P r e i s b e r g). Terava pilguga avaliku elu vaatleja J. L u i g a ütleb dr. med. Peeter Hel lati surma puhul¹⁾: „Näis koguni üksvahe, et eesti elu Peterburis elavamalt liikus kui kuskil mujal.“

Kui Saksa okupatsiooni ajal AOK 8 ülikool Tartus pandi eesti üliõpilaskonna poolt boikoti alla, siis loomulikult ei kõhelnud Põhjala silmapilkugi sellega ühinemast. Kolm liiget ei soovinud alistuda seltsi otsusele ja nad heideti välja.

Üldse oli Põhjala suhtumine okupatsiooni-võimudesse kompromissita eitav.

Ja siis — Vabadussõda. Ei olnud kaksipidimõtlejaid meie seas. Eesti riigi loomine ja selle kaitsemine põliste ja uute vaenlaste vastu, need mõisted olid kõikidele põhjalastele aksioomid, mis ei vajanud põhendamist. Eesti rahva vabastamine oli saamas tõsiasjaks, seepärast pidas

¹⁾ J. L u i g a — „Päevamured“, lk. 185.

Põhjala sihiks on töö oma rahva kasuks. Seda ülesannet suudame meie seda edukamalt täita, mida rohkem saame ligi tõmmata töötajaid käsi. Seepärast pooldab Põhjala koostööd kõikide organiseeritud akadeemiliste ringidega, sest kõikide meie lahusolevad teed viivad lõpuks ikkagi ühele sihile ja see siht on EESTI RAHVA, EESTI RIIGI HEA TULEVIK.

August Peet

Vii! AUGUST PEET.

igauks meist omaks pühamaks kohuseks suurele tööle jõudumööda kaasa aidata.

Meile sai õnn osaks kaasa elada suurt aega Eesti rahva ajaloos. Eesti vapper sõjavägi võitis meile vabaduse, nõutades omale aukoha maailma vabadusvõitluste sangarlikkude vägitegude ajaloos.

Meie ei oleks aga väärt iseseisva rahva õigust, kui meie kättevõidetud vabadust kindlustada ei oskaks või ei tahaks. Ei ole veel aeg kätte jõudnud puhkamiseks. Töö on alles veel pooleli, kõik on veel laokil. Tuleb tervitada valitsuse algatust eestluse alusmüüride kindlustamises, kuid tahaks, et ei jäädaks siin peatuma poolikute abinõude juurde. Õppigem kas või neilt, kes seni end meie õpetajaiks on kehitanud. Tõstkem eestlus aukohale. Loogem olukord, kus eestlane olla tähendaks auasja; loogem olukord, kus häbistav oleks olla ülejoosik, rahvuslik äraandja. Tehkem majanduslikult ebaumavaks olemine kadakaile ja meie pääseksime kurbnaljakast ja tagajärjetust manitsemisest eestlaste laste muulaste koolidesse saatmisel. Kaua laseme meie endile meeldida Eesti mõnitamist piiri ääres? Kaua tahab riik omal kulul koolides kasvatada riigivaenlikke kodanikke?

Need on vaid üksikud momendid eelseisvas suures töös. Ei saa seepärast ka Põhjala oma

viiekümnendal aastapäeval vaadata oma rahvuslikule tööle ainult ajaloolase pilguga, vaid ta peab teadma, et ta seisab keset eluvõitlust ja et palju on veel võidelda.

2.

Põhjala on seadnud omaks ülesandeks kasvatada kvalifitseeritud tööjõude, kes oleksid suutelised elus rakendama oma teadmisi ja jõudu nii, et sellest kasu oleks meie rahval ja riigil. *Non scholae, sed vitae discimus* on Põhjala deviis.

Vaadelgem korraks meie tegelikku olukorda tänapäeval. Eesti produtseerib küll rekordilisel arvul akadeemilisi kodanikke, kuid meie haritlaskond on sidet kaotamas rahvaga. Ei ole normaalne see nähe, kui talunik või kehvik suure eneseohverdusega oma lapsi koolitab, aga nende teadmisi ja kogemusi hiljem hülgab ja omale vaimlisi juhte mujalt otsib. Väikese riigi tugevus seisab selles, kui ta poliitiliselt kui ka kultuuriliselt võimalikult homogeensemoodustab. Kõik rahva potentsiaalsed jõud on tarvis ühte sulatada; ei tohiks lubatav olla jõudude asjatu killunemine, ei tohiks kaotsi minna kulutatud energia.

Haritlastelt-rahvajuhitudelt ollakse õigustatud nõudma peale loomuliku mõistuse veel tead-

misi, kultuuri ja oskust eeltooduid otstarbekalt kasutada.

Teadmisi kogutakse koolides. Siin on tarvis vaid hoolitseda, et pinnapealsus maad ei võtaks.

Kultuuriga on aga asi keerulisem. On eksitus, kui arvatakse, et diplom ühtlasi ka kultuuruse tunnuseks on. Paraku mitte. Kultuurne võib inimene olla ka ilma diplomita ja ümberpöörduvalt. Diplomid ähvardavad meid küll uputada, kuid tõeliselt kultuurilistest inimestest on suur põud.

Meie haritlaskond komplekteerub suuremalt jaolt õige ebakultuursest ümbrusest. Kooli tülles ei ole õpilasel kasvatuslik külg kuigi hiilgaval järjel. Keskkoolil käib aga nähtavasti üle jõu peale programmilise õppetöö aega kulutada ka õpilaste üldkultuurilisele arendamisele. Vaadake kuulakem meie keskkoolide õpilasi omavahelistes kõnelustes: domineerib alevi halb žargoon. Kuidagi idealiseeritakse seda isegi, „ärksamad“ kirjutavad lehtedes ja peavad refereate selle üle, unustades aga, et veel lopsakamad on ju lööksõnad kasarmutes ja linnaöömajades, kust nähtavasti ongi pärit meie võrsuva intelligentsi braveerivad kõnekäänud.

Ja siis tuleb ülikool. Siin aga ei tunta huvi üliõpilase isikupärase arenemise vastu üldse mitte. „Maxime“ võib saada iga üliõpilane, kui ta valdab ainet, olgu ta siis omalt üldarenemiselt kui madalal tahes.

Olemegi jõudnud töö juurde, mis on täita meie oludes üliõpilasorganisatsioonidel, kui nad tahavad olla oma ülesande kõrgusel. Mida kodu ja kool pole suutnud anda, mida aga üliõpilane hädasti vajab, kui ta tõeliseks kultuurinimeseks saada tahab, seda peab jõudumööda võimaldama üliõpilasorganisatsioon.

Nende ridade ülesanne on siinkohal jälgida seda tööd Põhjalas.

Üldiselt on kultuuristamise tööd tehtud oma liikmete seas seltsi algpäevist alates. Aeg on vaid andnud kogemusi, loonud süsteemikindla rutiini teostamiseks. Nähtavate ja nägemata vahenditega viiakse liige tasemele, kus temale kultuurinimese nõuded hädatarvilikkudeks muutuvad. Üks jõuab sinna varem, teine hiljem; üks vastuvõtlikumalt, teine visalt. Uustulnukaid

tuleb vahel võõrutada igasugustest ürginimeste kalduvustest, mida, olgem avameelsed, pahatihti veel ette tuleb meie üliõpilaskonnas ja eriti alkoholi mõjul. Mis puutub Põhjala suhtumisse alkoholi küsimusse, siis selts ei ole asunud täiskarskluse alusele. Isegi seltsi ruumes on lubatud erandjuhtudel alkoholi tarvitada, kuid ühte nõuab selts eriti: tema liikmed ei tohi ei seltsis ega ka kuskil väljas kunagi tülikaks muutuda ümbruskonnale ka alkoholi mõjul mitte. Samuti on lubamatu joomisele provotseerimine, mis nõrkade iseloomude juures saatuslikuks võiks osutada.

Kõned, referaadid, vaidlusõhtud, „Elav Leht“, ühised teatrite, kontsertide ja kunstinaistuste külastamised, loengud noortele — need on vahendid positiivseks kultuuritööks Põhjalas.

Selts õhutab liikmete õppetööd ülikoolis, väljaspool ülikooli püüab aga soodustada isiku arenemist vastavalt tema positiivsetele kalduvustele: teaduslike kuldustega liikmest saagu tüse teadusemees, ühiskonna asjade vastu huvitundjale püütakse võimaldada kokkupuutumist poliitiliste küsimustega.

Nagu eelpool mainitud, on haritlasel praktilises elus vaja ka oskust oma võimeid otstarbekalt kasutada. Siin saab üliõpilasorganisatsioon oma liikmele õige tõhusalt kasulik olla. Põhjala on oma eesmärgiks seadnud olla seminariks tegelikule elule ettevalmistamisel. Oma mõtete vaba väljendamist paljude kuulajate ees, koosolekute juhutamist, ametlikku asjaajamist — kõike seda õpetatakse obligatoorselt ja süstemaatiliselt. Terve Põhjala konstitutsioon on koostatud nii, et isegi seltsi tehniline asjaajamine peale oma otsese ülesande on kaudselt üldise eesmärgi teenistuses: Põhjala koolist läbi käies peab liige omandama tarvilisel määral vilumust, et omal erialal tegelikult elus teotsetes ei tarvitseks ta tehniliselt abitu olla igapäevases asjaajamises.

Põhjala nõuab oma liikmetelt organiseerimis- ja otsustamisvõime arendamist. Komisjonide süsteem on üheks paheks meie tänapäevases ühiskonnas: tegijad on, aga vastutajat ei ole. Põhjalas on terve seltsi töö ära jaotatud üksikute alade järgi, millede eesotsas seisvad liikmed personaalselt vastutavad nende kätte usal-

datud töö eest. Terve seltsi töö eest vastutus lasub seltsi esimehel, keda valib üldkoosolek ja kes ise koostab juhatuse kabineti-süsteemi alusel ja esitab selle üldkoosolekule kinnitamiseks *en bloc*.

Võidakse vahest öelda, et siin harrastatakse ultramoodsat „juhi“ põhimõtet, kuid selgituseks olgu tähendatud, et Põhjalas on see kehtiv juba üle kümne aasta.

3.

Ajastikku, mil Põhjala asus Tartusse, võiks nimetada üliõpilasorganisatsioonide omavahevahelisi suhteid iseloomustades — *bellum omnium contra omnes*. Nii oli vähemalt mulje uustulnukal. Ei olnud see taplus ideede pärast, ei olnud ka vaimukust vahendite valikul tüldes. Üksikute vastutamata isikute ulakus oli see, mis pahatihti organisatsioonid omavahel

Seltsi aastapäeval 1933. a.

On ka ekslik järeldusi teha, nagu kasvataks Põhjala diktatuurile kalduvaid isikuid, või pooldataks sääl ainult ühte poliitilist suunda. Ei, Põhjalas valitseb täieline tolerants poliitilise meelsuse suhtes, kui see aga vaenlik ei ole Eesti rahvale ja riigile. Põhjala ei taha kasvatada massi, vaid isikut. Tegelikku ellu ei sammu kaasvõitlejad mitte grupina koos, et koos ka eluprobleeme lahendada. Sääl peavad nad juba ise seisukohti võtma, ükskõik milline poliitiline kreedo neil ka ei oleks, seepärast peab selts kaasa aitama, et liikmel iseseisvaks teotsemiseks oleks kogemusi.

Põhjala eesmärgiks on kasvatada oma liikmeid terves elujaatavas vaimus, täis kindlat usku Eesti tulevikku.

tülli ajas. Et vahepeäl kannatasid ühisettevõtted, see ei huvitanud asjaosalisi. Võiks keegi hetkekski kujutleda ja uskuda sõnumit, et Cambridge ja Oxford katkestavad traditsioonilised sõudevõistlused, kuna C. käinud O-l külas, peksnud puruks aknad ja löönud üksikuid O. liikmeid aiateibasse? Vaimuvaeselt ja ebatõenäoliselt leitud näide, võidakse öelda, kuid kahjuks on see vaid tõsiasjade loetus Tartu üliõpilaskonna kommetest kahekümnenda sajandi esimesel ja isegi teisel veerandil.

Neid kombeid ei ole Põhjala omaks võtnud, sest Eesti kultuuri ei aita see mitte edasi viia, kui akadeemilises Tartus teise „Petseri“ soetame.

Ei saanud Põhjala omaks võtta ka igivana

Vii! KARL TERRAS.

Ühenduses on jõud. Read koomale, siis suudame meie palju. Üksikasjades võib ja peabki olema lahkuminekuid, kui on tegemist iseseisvalt mõtlejate inimestega, kuid seltsi ülesanne on ideede mitmekesidust sulatada sünteesiks, mis moodustab seltsi ülesehitava ideoloogia.

Põhjala on seda suutnud.

f. Terras

vaenu organisatsioonide tüüpide vahel. Kui kellegagi sõdida, siis juba ühiste vaenlastega, mitte aga omavahel. *Divide et impera*, võiks öelda meie vaenlane, miks peaksime meie ise oma noorusenergiat kulutama tühjaks-tähjaks? Põhjala põhimõtte on olnud ja on ka praegu, et meie oskame näha ja tunnustada positiivset tööd igas teises organisatsioonis, julgeme aga pahede pääle tähelepanu juhtida ka kõige lähemate naabrite juures. Loomulik järeldus siit on, et meie ka endi suhtes liialt hellad ei ole ja oskame taluda kriitikat, mis on asjalik, olgugi vahest valus.

Alguses tundusid need seisukohad Tartus võõrastena, kuid peagi jäädi meid kuulutama. Meil on põhjust arvata, et Põhjala on suutnud Tartu organisatsioonidevahelise koostöö normaalsetesse rööbastesse viimisel asjakäiku tunduvalt mõjustada. Põhjala oli sillaks seltside ja korpide vahel edustuse moodustamisel. Põhjala seisukohti pooldasid korporatsioonid ja meil oli ainukese seltsina normaalne koostöö vahekorid korporatsioonidega. Ja vist küll esmakordselt Tartu üliõpilaskonna ajaloos. Teisalt oli Põhjala ikkagi selts ja meil ei tulnud mõttessegi end teistest seltsidest lahti lüüa, olgugi et ajutiselt seisukohtades lahkuminekuid oli. Seltside juhtivate tegelastega ei olnud meil mingit vaenu, otse ümberpöörduvalt —

mõneski asjas pöörduti meie poole ja ühiselt katsuti küsimusi ka lahendada.

Meil on julgust nentida, et isegi korporatsioonide omavahelistel vahekoridade selgitamisel on Põhjala suutnud tervendavalt kaasa mõjuda. Kahe Tartu korporatsiooni vahel olid vahekorid katkenud, või polnud neid kunagi olnudki. Kui „staabis“ (kõikide korpide ja Põhjala juhtivate tegelaste nõupidamised edustuse kampaanias) võimalikku häälte arvu loetlema hakati, siis oli Põhjala esindaja nõue, et tülitsejad korpide lepiksid, sest ükski hääl ei tohtinud kaotsi minna otsustaval hääletamisel. Ja lepitigi. Ei ole hiljemalt midagi enam kuulda olnud nende kahe organisatsiooni omavahelistest tülidest.

Terava pilguga ajaloolane märkaks, et selles perioodis ei leidu enam tooreid väljaastumisi kõrtsides, vaid lahinguid lüüakse ideelisel alusel üliõpilaskonna üldkoosolekutel ülikooli aulas ja auditoriumides.

Püüd kultuurilist ja asjalikku õhkkonda soetada üliõpilaskonna üldküsimuste lahendamisel, ära hoida asjatuid teravusi üksikute organisatsioonide ja organisatsioonide tüüpide vahel, oma töökspidamiste julge kaitsemine iga suguses olukorras — need seisukohad on muutunud Põhjala traditsiooniks.

ANTS PIIP

Töö ja talent

VII! ANTS PIIP.

Prantsuse suur loodusteadlane Cuvier (1769—1832), kes leitud lõualuu järele rekonstrueeris paleontoloogilise looma ürgkuju, olla öelnud: geenius on 95% vaeva ja 5% annet. Vähemalt nii lugesin ma noores põlvest kuskilt raamatust, vist Samuel Smiles'i „Omaabis“ (Self-Help). See vormel jäi mulle tugevasti meelde. Ühe osa sellest leidsin olevat igatahes õige: kui tahad midagi saavutada, pead tugevasti vaeva nägema, sihikindlalt ja püsivalt tööd tegema. Siin maailmas ei anta midagi, eriti edu, vaevata.

Aastate jooksul olin Cuvier oletuse juba peaaegu unustanud. Seal korraga loen teisel, et hiljutine maailmavõlur Thomas Alva Edison (1874—1931) olla öelnud umbes sedasama, kuid tõstes töö osa veel kõrgemale: geenius olla „ninety nine per cent — perspiration and one per cent — inspiration“ — annet vaid 1%, kuna tööd-higistamist aga 99%. Ja kes võis meieaja inimestest olla enam kvalifitseeritud kõnelema geeniuse iseloomust kui just Edison, see jumala sädemeist otse kiirgav inimene, nagu kiirgab tema leiutatud elektrilamp. Tema elulugu ja töötamise viis nagu tõendaks aina tema ütelist.

Nende kahe geeniuse tunnistusest jätkub, et selgitada töö ja talendi ehk vaimuande suhet. Edule on tarvilikud mõlemad, kuid eksitakse arvates, et edasi jõuavad vaid andekad. On kahtlemata õigus, et parimate annetega inimene omandab ja rakendab oma teadmisi kergema pingega kui tema vähemandeline kaaslane. Kuid

kõige suurim anne on täiesti surnud kapital, kui tema rakendamiseks ei tarvitata tööd ja vaeva, hoolt ja pidevat andumust. Kui palju andekaid inimesi ei ole just põhja läinud oma andekuse tõttu, kas või liigjoomise läbi, nagu uhkustades sellega, et neil ei olegi vaja tööd teha, sest ka ilma vaevata olla nende elu suurem kui teistel!

Õnnelik see andekas inimene, kes ei rahuldū vaid suhtelise eduga, kuid rakendab kõik oma jõu ja hoole antud talendi täieliseks arendamiseks ja kasutamiseks. Sest on ju öeldud raamatute-raamatus: kel on, sellele peab antama (Mat., XXV, 29), ja kellele palju usaldatud, sellelt palju ka nõutakse. Kui andekas inimene küllaldaselt vaeva ei näe, siis pillab ta oma talenti, ja teda nuheldakse selle eest kurjasti, sagedasti täielise põhjavajumisega. Selles on andekuse kurbmäng.

Vastavalt ütleb elutarkus, et kõige edu alus on töö. Kuna normaalne inimene evib alati annet teatud määral, kannab töö ka alati vilja. On aga kellelegi antud rohkem talenti — kannab tema sama töö vaid enam vilja, on õnnistuseks inimesele enesele kui ka kogu ühiskonnale.

TIMOTHEUS
GRÜNTAL

EESTI INTELLIGENTSI

ÜLESANDEID

I.

Intelligentsi all mõeldakse rahva haritud kihti, neid, kes otseselt või kaudselt, aktiivselt või passiivselt võtavad osa rahva vaimlisest elust. Intelligentsi kandvama osa moodustavad kõrgema haridusega isikud, nn. akadeemiline haritlaskond. Siit peavad tulema rahvale vaimlised juhid, ideoloogid, vaimuaristokraatia. Selles ringkonnas tõusevad uued ideed, uued sihid, mis vaimustavad ning elustavad rahvast.

Intelligents, omades laiemat silmaringi ja tundes, et rahva jõud peitub tema ühtluses ning harmoonilises rahvusluses, moodustab ainsa ühiskondliku koondise, mis on vaba seisuslikust ning klassilisest hingeelust. Tema on rahvuse geeniuuse, rahvusliku loomingu kehastajaks. Tema ülesanne on töötada ümber oma peaaigus see toormaterjal, mis hoovab rahva hingest, puhastada ning rikastada seda teiste rahvaste kultuuriga ning anda seda vaimlise varana tagasi oma rahvale.

On seepärast täiesti arusaadav, miks rahvust ei või olla ilma intelligentsita. Kultuur, rahvuslik ühtekuuluvus, rahvuslik iseteadvus, need kõik pole mõeldavad intelligentsita.

Milline tähtsus intelligentsil rahva elus on, seda näeme eriti piltlikult ka oma rahva ajaloost. Meie rahvas „ärkas“ alles siis, kui tõusid ta seast esimesed haritlased. Enne oli ainult hall mass, maarahvas. Intelligents ja tema juhid olid need, kes kasvasid meie rahva riiklikule iseseisvusele, kes andsid ideoloogia meie riiklikule olelule. Et meie rahvas saatuslikel 1917.—1919. a. end leidis ja suutis organiseeruda ning ei uppunud Vene revolutsiooni keerises, see oli meie intelligentsi teene. On õige, et vabadussõjas terve meie rahvas oli kangelane, kuid kangelased olime olnud juba 700 a. eest

Lembitu päevil, kuid siis ei osanud eestlased endid organiseerida. Nüüd aga seisid rahva eesotsas suured sõja- ning riigimehed, ja nende organiseerimisanne koondas osavalt rahva jõud vabadusvõitluseks. Samuti suur maareform, mis lahendati seaduslikult ning mis löi aluse vabale talupoja-kihile ja pühkis üle öö minema baltisaksa feodaalkorra jäänused, oli jällegi eesti noore intelligentsi töö. Samuti meie 1920. a. põhiseadus, ka selle löi meie intelligents, „kõikumatus usus ja vankumatus tahtes luua ja arendada riiki, mis on rajatud õiglusele ja seadusele ja vabadusele, kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning pandiks praegustele ja tulevastele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üldises kasus“. Intelligents, kes oli veel eluvõõras, kuid üles kasvanud Vene isevalitsuse surve all ja tundes vabaduse ning enesemääramise suurt väärtust, tahtis oma rahvale anda parimat. Kuid tegeliku elu kogemuste puuduses võttis intelligents liiga platooniliselt riigivalitsemise kunsti. Ta unustas, et tema peab valitsema, et tema on rahva peaju, et tema peab valvel seisma üldriiklikkude huvide eest. Olles hariduse saanud Vene liberaalsetes, kuid eluvõõrastes ülikoolides ning hõljudes teoreetiliste targutuste vallas ning seistes eemal olude sunnil riikliku elu juhtimisest, osutus iseseisvuse saabudes meie intelligents liiga vähe ettevalmistatuks tegelikule riiklikule tööle. Meie intelligents sai demokraatia põhimõttest nii aru, et rahvas, mass, peab riiki ka tegelikult valitsema. Terve võim oli riigis antud riigikogu kätte. Valitsus allutati absoluutselt seaduseandlikule võimule. Tasakaalustav võim puudus täiesti. Riigikogu, mida valiti ultrademokraatlikul viisil, langes rohkem ning rohkem üksikute kihtide esindajaks ja nende huvide läbisurujaks, üldriiklikkude huvide arvel... Selle

tagajärg oli, et riiklik tüdimus võttis maad, et aktiivsemad, iseseisvamad ja idealistlikuma arusaamisega kodanikud suruti riigi juhtimisest ikka enam eemale. Riiklikud huvid ähvardasid kaduda kihihuvilises demagoogias ning korrupsiooni udus. Silmapilgu „saamahuvide“ tuhinas oldi valmis eestluse huve unustama. 12. märts 1934. a. sai siin murrangumomendiks ning praegu tahame uskuda ja loota, et Eestis jälle üldriiklikud ning eestluse huvid on esikohal. Ühtlasi tahaks loota, et meie intelligent-sil nüüd 15-aastase kurva õppetunni järgi peake selge olema, kui hädaohtlik on riigile, kui intelligents on loid ja ei tunne oma ülesandeid riigi ning rahva ees.

II.

Ükski ülesanne pole teostatav ilma ägeda võitluseta ning ühtki võitu ei saavutata ilma organiseeritud jõupingutusega. Et olla teadlik oma ülesandest, et orienteeruda oma riigi elulisel küsimisel, selleks vajab iga rahvajuht põhjalikku mitmekülgset ettevalmistust. Suured ideed sünnivad tarkades peades ning suuri asju võivad korda seada ainult targad pead. Intelligenti vaim peab olema terav, sädemeid peab see pilduma, rahvast peab see kaasa kiskuma, veel enam — ta peab rahva sulatama kokku ühtlaseks tervikuks, et kaitsta riigihuve. Intelligenti tõsisem relv on tema vaimu teravus. Seda ei saavutata aga muidu, kui järjekindla, püsiva ning põhjaliku teadusliku tööga. Inimese suurim vaenlane on pealiskaudsus. Eriti hädaohtlik on ühiskonnale poolharitlane. Olles võõrdunud füüsilisest tööst ning võimetu võistleva teistega vaimlisel alal, jääb ta eluvõitluses teistele jalgu. Siit tema väiklane kadetus, irisemine, rahulolematuse ühiskondliku kõrraga. Riigikorra kukutajaid küpseb harilikult rohkesti poolharitlaste ridades.

Meil Eestis hädaldatakse tihti haritlaste üleproduktiooniga, kuid tõelikult on häda meil just poolharitlastega, kes ülikoolist endid konspektide abil läbi vedanud ning kellel teadusliku töö põhjalikkusest pole aimugi. Meil on sadade viisi üksikute alade kohta ülikooli lõpetanuid, kuid tõsise ettevalmistusega spetsialiste on nende seas vaid üksikuid. Tänapäev on ülikoolimehed etteheiteid teinud keskkoolile, et

Vilho TIMOTHEUS GRÜNTAL.

see ei valmistavat noori inimesi hästi ülikoolile ette, kuid ülikoolil endal tuleks tõsisemalt järele kaaluda, kuidas õppetöösse rohkem distsipliini ning põhjalikkust tuua, muidu ujutame endiselt oma maa poolharitlastega üle.

Meie võrsuva intelligenti tähtsam ülesanne seisab selles, et ta hakkaks teaduslikku tööd tegema põhjalikumalt kui vanem põlv on seda teinud.

Kuid teaduslik töö on edukas ainult siis, kui selle tegijal on hinges teatud moraalse ning vaimlise jõu tagavarad. Kui ta on elujaatav, optimistlik, kui ta tunneb end saatusest kutsutud olevat valitsema peremehena oma riiki ja teenima oma rahvast suurte rahvuslike sihtide nimel. Meie vanemal põlv on tihti puudunud rahvuslik iseteadvus, rahvuslik mõtlemine ning eneseväärtuse tunne. Nende rahvuslus avaldub tihti ainult sõnades, kuna tegudes patustatakse hoolimatult eestluse põhimõtete vastu. See tuleb sellest, et vana põlv oli kasvatatud võõras vaimus, ta oli lahti kistud omast rahvast. Tema vaatleb eestluse peale baltisaksa vaatenurgast, temal pole tihti usku oma rahvasse. Siit siis abitus, rahvuslike huvide ignoreerimine ja eestluse positsioonide nõrgendamine mingisuguse ebamäärase „õigluse“ nimel nende kasuks, kellel iialgi mingit õiglust meie rahva jaoks pole olnud.

VII! BERNHARD ROSTFELD

Hetkeks peatume tähtsal päeval, et tagasi vaadata tehtud tööle. Aga mitte selleks, et puhkama jääda loorberitele. Ei. Elujõuline üliõpilasorganisatsioon peab seisma näoga tulevikku, ta peab olema suuteline eluvõitluses peale jääma, siis vahest alles täidab ta oma kõrge ülesande kodumaa ees.

Ajalugu on teinud oma töö hästi, kui ta aasta-aastalt on organisatsiooni karastanud, elujõulisemaks muutnud. Meie, põhjalased, usume seda Põhjalast ja vaatame julgelt ning enesekindlalt tulevikku.

Meie, noored, tunneme aga endid peremees-tena selles riigis, mida on loonud meie sangarite veri ning riigimeeste tarkus. Meie ammutame oma jõudu ning iseteadvust oma rahva hingest. Uurides oma rahvast, tema iseloomu, vaimuvara, leiame, et tema vaimlised omadused pole millegagi madalamad kui Lääne-Euroopa rahvail. Olles kindlas kontaktis oma rahvaga, elades kaasa lahutamatu tema rõõmud ning mured, ei või aga me silmapilgukski unustada, et rahvas on tugev ainult harmoonilises üksmeeles ja oma tervikus. Eksivad need, kes Eesti tuleviku kindlustajaid näevad ainult talupojakihis ning kes seda kihti tahavad eelisõigustada ja soodustada teiste kihtide kulul. Pole kahtlust, et talumees on rahvusliku ürgjõu säilitaja, temast voolab välja terveid ja tugevatahtejõulisi isikuid, tema on see jõuallikas, kust intelligentsi ridadesse valgub uut verd. Kuid hoolimata kõigest sellest ei suudaks talupojakiht üksi riiki kanda ja valitseda, olgugi et meil 15 a. mõned ideoloogid vastupidist on püüdnud jutlustada. Tegelik elu ise aga näitas, millised kurvad tagajärjed säärasel ühekülgisel kihikultusel riigi suhtes võivad olla. Intelligents on see, kes korraldab rahvusliku võitluse rinnet, kes on kutsutud organiseerima oma rahvast, andes talle vaimlise mina

ning rahvusliku iseteadvuse. Intelligents on see, kes riiklikud huvid seab esikohale. Rahvuslikus võitluses on aga meie oludes nii harilikul kodanikul kui intelligendil mõlemal asendamatu ülesanne: üks on staap, teine on sõjavägi. Nende ühine võit on võimalik ainult ühise koostööga.

III.

Inimsoo ajalugu määritlevad tähtsas ulatuses raskused, milliseid tal tuleb võita. Need raskused esitavad meile teatud ülesandeid, mida tuleb lahendada, kui ei taheta kaduda. Raskusi ning vastavaid ülesandeid on igal rahval. Nende raskustega võideldes kujunevadki vastavad rahvuslikud ning riiklikud ideaalid.

Iga teadliku rahva tähtsaim ülesanne on säilitada oma olemist, vabadust, omapära. Selle eest võideldakse, surraksegi.

Meil, eestlasil, tuleb võidelda kõigepealt oma karmi loodusega, tuleb muuta oma kodumaa pind tootvaks ja asustamiskõlblikuks. Siin on tarvis suurt tööd ning suuri teadmisi, et luua meie rahvale uusi elamisvõimalusi. Teadliku ning sihikindla tööga, mida peab juhtima ning korraldama riigi abil meie intelligents, võiksimme ruumi luua veel paarile miljonile eestlasele kodumaal. See on suurim ülesanne, mis ootab meie tõusvat intelligentsi.

Meie põllumajandus on teinud suuri edusamme, aga ühtlasi ei saa salata, et suure edu kõrval on tehtud ka palju vigu, et mitmedki kalkulatsioonid olid ekslikud. Teaduslik alus on mitmel puhul osutunud nõrgaks. Samuti meie tööstus, kaubandus, ühe sõnaga terve meie majandus on kannatanud juhuslikkuse ning pinnapealsuse all. Oleme uisapäisa siin ning seal katsetanud ja kallist kooliraha maksnud, kuna resultaadid on nõrgad. Võime ütelda, et ühelgi teisel alal polnud me vähem riiklikuks iseseisvuseks ette valmistatud, kui majanduses. Ja veel praegugi on meil tõsine pöud majandusmeestest. Selle tõttu valitseb majanduslikul alal meil sihikindlusetus, juhuslikkus. Õige poliitika on aga olulisemaid küsimusi poliitilise iseseisvuse säilitamise alal. Meie ülikooli majandusteaduslik osakond pole tänini kuidagi nimetamisväärselt suutnud kaasa aidata meie majanduse korraldamisel ning ümberloomisel. Aga ega siin abi ei maksa kuskilt mujalt loota, kui endi käest. Meie lootused on noorte peal: noorus peab andma meile uusi jõude, mehi, kes vaimustatult tahavad Eesti riigi ja rahva kasuks töötada. Tööpöld on siin lai ja sadu ning tuhandeid haritlasi võime rakendada hea organisatsiooni juures majanduslikke väärtusi looma. Nii siis noored — ärge kartke, et teil pole tööd. Kodumaa vajab teid, kuid pange oma vaim tööle, „valitsege maad ja saatke seda eneste alla“, ärge lootke ainult vana peale, sest ei saa kõike nendelt nõuda. Iga uus põlv peab tulema uue energiaga, uute sihtidega.

Aga veel tähtsam ülesanne on intelligentsil täita poliitilise iseseisvuse säilitamisel. Iseseisvus ja omariiklus nõuab vaimu, kultuuri, ideid, nõuab tulise südamega patriootilist intelligentsi. Riiklikku propagandat ei tehta ainult otseselt. Kirjanikud, kunstnikud, õpetlased igalt elukutselt peavad olema riikluse teenistuses. Kõik nende looming peab kandma rahvuslikku ilmet. Lühikese iseseisvuse vältel on meie kirjandus ning teadus näidanud suurt tõusu. Lugeses Tammsaare rahvuslikku suurteost „Tõde ja õigust“, avastame hulga uusi eestlase iseloomu omapärasusi. Kuid kui palju

suurt ning vägevat eestlase hinges ootab veel kirjanikku!

Meie kool elab läbi praegu suurt murrangut. Oleme ühel arvamisel, et kool peab noorsoos kasvatama algatusvõimet, julgust, optimismi, patriotismi. See poolharitlaste poolt loodud ilmakodanlust õhutav kool, mis loodi vabariigi algaastail ja kus laste hingest katsuti kõik suur ning mehine välja juurida ning istutada sinna haletsemist ning klassivaenu, säärane kool polnud eesti kool. Meie rahva iseloomu tüsedam joon on individualism, ning seda vaba ja julge mehe kandvamat joont arendagu ja kasvatagu meie kool, juhtides noorsugu kõrgete eeskujude poole ja andes talle tulise loova vaimu. See vaim suudab meid edasi aidata kõigis raskusis, mis saatus ka meile ei valmistaks.

IV.

Rõõmustaval viisil on meil viimase aasta jooksul üldine veendumus maad võtmas, et meie peame oma riiklikus ning ühiskondlikus korras teatud ümberkorraldusi ette võtma, kui me tahame riiklikult püsida. On hädatarvilik, et riigi kodanikkond mõistaks ning tunneks, et praegu kaalul on meie saatus ning tulevik. On tarvis, et terve meie rahvas jälle tunneks end ühise rahvana, mitte aga üksikute vaenuliste ning omavahel sõdivate kihtidena, teades, et vastasel korral saatuslikud tagajärjed meid ei jää kauaks ootama. Võib olla, et mõnigi praeguse valitsuse samm ei rahulda meid täielikult, kuid ometi on see meie valitsus, kes teotseb Eesti riigi ja rahva huves. Kahjuks on meil veneaegse pärandina säilinud arusaamine, et kodanik peab alati valitsuse sammude üle irisema, olgugi et see on tema oma valitsus. See haiglane nähe, mis oli omane Vene intelligentsile ja mis lõppes nii traagiliselt, pole kohane eestlasele. Eesti akadeemilise intelligentsi poolt on meie rahval õigus nõuda rohkem patriotismi ja toetust valitsusele. Peetagu meeles, et *tua res agitur* — sinu asja aetakse!

Kui meil räägitakse rahvuslikust ümbersünnist, siis tahaksime näha murrangut oma terve rahva hinges. Me tahame, et meie rahvas tunneks ennast *p e r e m e h e n a* riigis, et ta jätaks

VII! VOLDEMAR PUHK

Rohkem tähelepanu majanduslikkude väärtuste loomisele

Võime olla uhked oma kultuurilistele ja poliitilistele saavutistele, mida on võimaldand meie rahvale ja intelligentsile omane püsivus, sitkus ja töökus.

Neid suuri aardeid tuleb väärikalt kaitsta, säilitada ning rikastada, kuid see on ainult siis võimalik, kui meil jätkub selleks küllaldasi majanduslikke väärtusi. Majanduslikul alal ootab meid suur tööväli tõsiste ülesannetega. Kas eestlane on kunagi kartnud tööd ja raskust? Ei kunagi! On ainult tarvis juhtida meie rahvuslikku tööd ja energiat rohkem sellele alale.

popsihingeelu. Meie noor haritlastepõlv hüüame iseteadlikult: „Eestimaa eestlastele!“ Me ei hüüa seda mingisuguses šovinistlikus paatosetuhinas, vaid see on meile aksioom, milleta riik ei või püsida. Sellejuures loeme eestlaseks igat oma kodanikku, kes oma hinge ning vaimuga loeb ennast lahutamatuult seotuks meie riigiga ja kellel pole mingit muud poliitikat, kui Eesti poliitika. Olles patrioodid ning valvates oma riigi rippumatuse ning iseseisvuse eest, ei saa me Eesti kodanikuks omas südames tunnustada neid oma kaasmaalasi, kelle süda on kaugel meist ära ja kelle jumalad pole meie jumalad. Meie südame veendumuse järgi kõik, kes meie isamaad oma kodumaaks loevad ja siin elada soovivad ning Eesti leiba söövad, peavad oma meele ning vaimu poolest saama eestlasteks sama loogika ning asjade seisukorra järgi, nagu helveetslasteks loevad endid kõik need sakslased, prantslased ja itaallased, kes elavad Helveetsias. Meie vanem põlv on siin väga paindlik olnud ning eestluse huvid olid mitmel juhul riiklike seisukohti ignoreerivalt ohverdatud. „Õigluse“ ja „vabaduse“ nimel on meie

vanem põlv eesti lapsi riigi kulul lasknud ümber rahvustada ja õnnetuiks muuta. Eesti keel on mõnes riiklikus koolis „võõrkeeleks“. Eesti ajalugu õpetavad mõnel pool isikud, kes teatud noorsoole baltlase ideaaliks seavad Johannes Reinhold Patkulli ja Klaus Kurselli! Mil moel säärases vaimus kasvatatud inimesed tahavad kord Eesti riiki teenida?

Kui vanem põlv sääraseid asju võis sallida, siis meie noorema põlve intelligentsi hinge säärane ideoloogia küll ei mahu. Me loeme endast mõistetavaks, et Eesti noorsugu, kuulugu millisesse rahvusesse tahes, tuleb kasvatada riiklikus vaimus ja Eesti vabariigi kodanikeks. Sel alal ei saa olla mingisuguseid kompromisse. Me nõuame seda meie riigi kõigi kodanikkude üheõigusluse nimel, sest me ei või lubada, et riigis mõni osa noorsugu kasvaks üles vaimus, mis ei lubaks temal täie hinge ning veendumusega meie riiki teenida ja talle truuks jääda rõõmus ning mures, hädas ning õnnes.

Me tahame, et terve meie riigis elav rahvas tunneks end täieõigusliku peremehena ning et kontvõõraid ei oleks meie keskel.

Aleksander Hellat

Quidquid agas, optime agas!

Kui Põhjala veel polnud Põhjala, vaid illegaalse organisatsioonina enese ümber kogus Peterburi eesti üliõpilasi, ka siis ei tahtnud ta pakkuda oma liikmetele ainult meelelahutust ja lõbu, vaid püüdis kõrgema eesmärgi poole, mille teenistusse ka üksikud seltsi liikmed pidid rakenduma. Kui Erjapeade külalislahkes kodus korraldati tantsuõhtuid, siis pidid isegi need koosviibimised taotlema isamaalisi ja rahvuslikke sihte. Ja kui hiljem Peterburi Eesti Üliõpilaste Selts jagunes kahte leeri, siis olid selle põhjuseks sügavad maailmavaatelised lahkuminekud. Näib, et Põhjala, misuguste kujude all ta ka oma tegevust on ilmutanud, on võtnud oma ülesandeid ikka tõsiselt. Seltsi eesmärgid on aastate jooksul muutunud nagu on muutunud seltsi ümbritsev elu. Aga elu ei seisahtu. Aina uusi eesmärke surub ta meile peale ja nõuab meilt nende täitmist. Meile, eestlastele, on osalt omane liialdamine. Veel hiljuti hädaldasime, et meie ei

ole 15 aasta iseseisvuse ajal midagi teinud, nüüd on juba kuulda hooplevaid hääli, mida meie kõik selle aja jooksul olevat korda saatnud. Tõde on keskel: palju on tehtud, kuid veel enam on teha. 15 aastat iseseisvust on tähtsusetat hetk rahva elus. Ainult esimesi vagusid võib ajada nii lühikese ajaga rahva poliitilisel, majanduslikul ja kultuurilisel elupõllul. Seda on ka meil tehtud. Kuid meie ei ole veel süvenenud neisse aladesse. Meie arusaamine poliitilisest arengust on primitiivne, meie juhime oma majanduslikku elu võtetega, pärit endistest muretuist aegadest ja oleme arvamusel, et kultuurielu taotleb ainult naudingut ja ei nõua mitte tööd. Vanemad kultuurrahvad võtavad oma ülesandeid tõsisemalt. Meie oleme väikerahvas, ümbritsetud ekspansioonivõimelisest suurrahvaist. Meie võime säilitada oma iseseisvuse, mis on rahvusliku elu suurim avaldus, kui meie seame enesele eesmärgiks anda parimat igaüks omal alal. Quidquid agas, optime

VII! ALEKSANDER HELLAT

agag! See on kõikide kultuurrahvaste eesmärk ja tunnusmärk. Põhjala noorpõlv, tegevliikmed ja noored on juba sunnitud selle hüüdsõnaga astuma ellu, sest võitlus ja võistlus muutub iga päevaga ägedamaks ja intensiivsemaks. Kui nad seda teevad, siis kindlustavad nad enesele tuleviku, näitavad rahvale, mis teed tal tuleb sammuda, teenivad ennast ja oma rahvast, nii luuakse riigile kindel aluspõhi.

50-aastase juubeli puhul soovin jõudu selle suure eesmärgi teostamisel.

Nikolai Kaasik

Vaimne töö Üliõpilasorganisatsioonis

VII! NIKOLAI KAASIK

Ülikooli aastad on meie teadushimulisele noorsoole maailmavaate kujunemise ajajärguks. Peamiselt nende aastate jooksul valmib ja selgineb noore akadeemilise kodaniku vaimne mina, kujunevad tema vaated ja veendid. See on aeg, kus noorsugu otsib vastust vägisi pealetikkuvatele küsimustele, püüab leida oma iseloomule vastavat sünteesi, mis suudaks teda rahuldada ja tõmmata kindlad piirjooned tema ja ühiskonna vahele. Õnneks on meie noorsugu juba koolipingilt tulles sedavõrd realistlik, et ei kaldu lahendama lahendamatu n. n. neetud küsimusi, nagu see oli domineerivaks haiguseks vene üliõpilaskonnas, vaid suhtub asjasse palju kainevalt. Kuid sellega ei ole sugugi öeldud, nagu mõõduks meie noorsoo maailmavaate kujunemise protsess valutult ja vaevatult. Noorpõlve elamused lõikuvad sügavalt hinge, mis veel nii hell ja karastamata, mis veel nii vastuvõtlik välistele mõjudele, noorurit ümbritsevale elule. Sellepärast ongi nii ääretu tähtis see õhkkond, kuhu satub noor akadeemiline kodanik, kes omas kindlusetuses veel kõigub hea ja halva lävel. Loomulikult ei ole see ainuke määrava tähtsusega tegur, loomulikult osutub siin tähtsamaks iga üksiku üliõpilase iseloom, kuid siiski ei saa eitada mõju, mida avaldab üliõpilasele tema lähem ümbrus, need sõbrad ja tuttavad, kellega tal on kokkupuuteid.

Üliõpilase lähemaks ümbruskonnaks on üliõpilasorganisatsioon. Selle rüpes ja selle otsese mõju all valmib tema vaimne mina, kujuneb tema elusuhtumine ja valguvad harjumuse raamidesse tema töökspidamised. On pikematagi selge, kui suure tähtsuse omandab selliselt üliõpilasorganisatsioon ja kui suurt vastutust ta kannab üliõpilase vaimse arengu eest. See vastutus paneb üliõpilasorganisatsioonile peale kohustused, millistest ta peab olema teadlik. Üliõpilasorganisatsioon peab moodustama niisuguse ühiku, kus iga üksiku liikme vaimne mina saaks soodsaimalt ja parimas suunas areneda vastavalt iga üliõpilase huvidele. Kuid sellest veel vähe. Üliõpilasorganisatsioon peab looma vajalikud eeldused üliõpilase arenemise kiirendamiseks ja soodustamiseks, ta peab andma võimalusi mitmekülseks vaimseks tööks ja õhutama oma liikmeid selle harrastamisele. Noorusele tuleb anda ese, mis kuulub noorusele. Ja temale ei kuulu üksnes ülemeelik lõbutsemine puhketundidel ülikooli õppetööst, vaid temale kuulub ka pidev vaimukultuuri harrastamine omasarnaste peres tema uues kodus ja peres — üliõpilasorganisatsioonis.

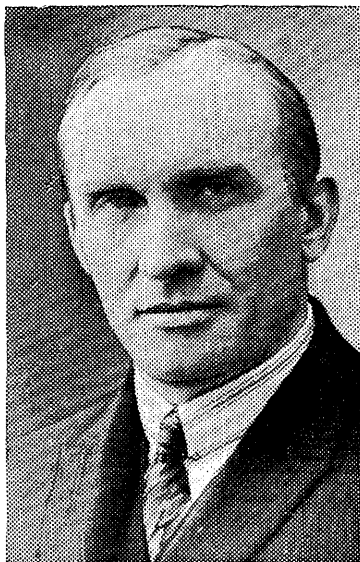
Ei ole kahtlust, et üliõpilase keskmaks vaimutööks tema stuudiumi aastatel on õppetöö ülikoolis. Oma huvidekohaselt valitud alal süveneb ta vastavatesse ainetesse, hankides endale

VII! ROBERT SINKA

Viil JÜRI NUUT

Viil ERNST SAARESTE

Viil JOHAN PIIPER

neid teadmisi, mis temale vajalikud edaspidi, kui ta asub tööle kvalifitseeritud jõuna ükskõik missugusele vastavat haridust nõudvale alale. Selles töös meie levinenum üliõpilasorganisatsioonide tüüp, nimelt intiim-organisatsioon, saab pakkuda oma liikmele vaid vähest abi. Sellevastu aga pakuvad üliõpilasele tugevat toetust n. n. akadeemilised ühingud ja seltsid, mis taotlevad koondada oma liikmeskonda ühtlaste teaduslike huvidega üliõpilasi ja pakkuda neile võimalusi süvenemiseks oma erialasse. Seda liiki üliõpilasorganisatsioone tuleb pidada peaaegu vastavate teaduskondade täienduseks, eriti aga sellepärast, et vaimse töö meetodid neis on lähedas suguluses ülikooli õppetööga, peamiselt rohkearvuliste seminaride omaga. Ülikooli õppejõudude osavõtt akadeemiliste ühingute tegevusest kannab neisse ka õpetaja ja õpilase vahekorra, selle erinevusega, et huvi alusel koostunud ühingu koosseis võimaldab põhjalikumalt süvenemist üksikasjadesse ja laialdasemat iseisvust tehtavas töös üliõpilasele, kuid sealjuures ei saa ikkagi märkimata jätta, et see töö möödub suuremalt osalt asjatundja silma all või on saadetud vastava õppejõu arvustusest.

Intiim-organisatsioonid ei saa anda ühele ainevallale keskendatud vaimse töö harrastamisele. Nende huvide poolest mitmekesine koosseis ei võimalda spetsialiseerumist, vaid nõuab vastupidi piirdumist ühises vaimses töös nende aladega, mis suudaksid huvi ja rahuldust pakkuda kas kõikidele liikmetele või vähemalt nende enamusele. Pealegi asjatundliku juhtija puudumine keelab omakord süvenemist üksikasjadesse, millistest arusaamine oleks võimatu või

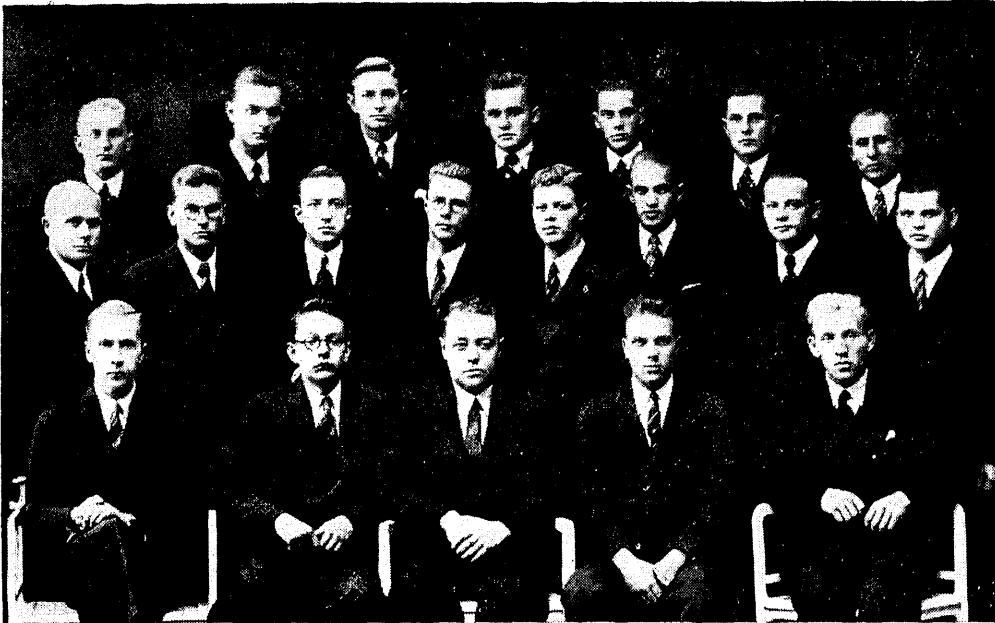
äärmuseni raskendatud vastavate eelteadmiste puudumisel. Sellest järeldub, et vaimne töö, millele intiim-organisatsioonid võiksid edukalt pakkuda oma kaasabi, peaks piirduma nende aladega, mida tavatsetakse nimetada üldhariduslikeks ja mis võrdset huvitavad kõiki üliõpilasi nende eriharrastustele vaatamata. Sellistesse aladesse kuuluvad eeskätt kirjandus ja kunst tema mitmekesisest avaldustes, kuid samuti ka ühiskonnateadus kogu oma rikkaliku tagapõhjaga. Need on ka alad, mille ümber keerlevad tavaliselt ka igapäevased jutuajamised omavahelises suhtlemises. On endastmõistetav, et sel alal üliõpilaste vaimne töö võib võtta ka vastastiku tutvustamise kuju ja põhjustada korrapäraseid vaidlusi ja seisukohavõtte. Niisugune mõttevahetusette on kasuks niihästi küsimuse ettekandjale, kui ka kuulajaile. Viimaseile on ta tutvustamiseks nende kaasvõitleja tähelepanu köitnud küsimuses, nende mõtteid liikuma panevaks teguriks. Ettekandjale on asi tähtis kahelt seisukohalt: ta peab süvenema asjasse, et temast anda ülevaadet, ta peab aga samuti kõik selgelt ja arusaadavalt esitama. Vastastikest mõttevahetusest selguvad tavaliselt antud küsimuse loogilised piirid, samuti aga ka üksikute liikmete seisukohad ja vaated. Niisuguste mõttevahetuste võimaldamine ongi üliõpilasorganisatsioonide ülesandeid vaimse töö soodustamise ja korraldamise alal. Üliõpilasorganisatsioon on selles asjas tugevalt seotud faktiliste eeldustega. Üks neist on eelnimetatud koosseisu mitmekesidus, teiseks otsustavaks eelduseks on aga asjatundja juhataja või lihtsamalt ütelda õpetaja puudumine, mille loogiliseks järelduseks on nii

õelda omaabi põhimõttele rajatud vaimne töö. Organisatsiooni kuuluvad üliõpilased on ise õpetajad ja õppijad vaheldumisi. Üliõpilasorganisatsioon ei saa siin luua mingit muud korda, ta peab vaid kõigiti soodustama ja õhutama seda vastastikku „vabaharidustööd“, milles avaldub tema liikmete vaimne tegevus.

Ülalõelduga ei ole sugugi tahetud väita, nagu oleks vaimne töö üliõpilasorganisatsioonis paratamatult pinnapealne. Pinnapealsus ei saa olla vaimse töö korralduse tunnuseks, ta on olemas töötegitajast enesest. Loomulikult ei ole tagatise

mulikult võitlema ka nende väärnähetega, mis kisivad üliõpilast vaimuvallast eemale. Siinkohal olgu iseäranis mõistetud hukka see lõbukultuur, mida liigselt harrastatakse mõningates organisatsioonides. Üliõpilasele on loomulikult omane lõbutsemine, kuid seda ei tohi viia kõrgele ideaalialusele ega tohi lõbutsemisest luua endale ebajumalat, mis nii paljudelegi juba toonud hukatust.

Vaimse töö korraldamises on üliõpilasorganisatsioonil tarvitada terve rida vahendeid. Tema otseseks sihiks on siin pakkuda võimalusi

COETUS PRO II SEMESTER 1934. A. (10 ksv!! puuduvad)
All keškel vanamees ksv! J. PETERSON.

selleks, et pinnapealsus ei pääseks valla üliõpilasorganisatsioonide vaimses töös, kuid nende auks peab otseselt tähendama, et rohkem on neis tehtud head ja tüsedat tööd, kui pinnapealset. Tuleb silmas pidada, et vaimne töö organisatsioonis on alati vabatahtlik ja see on juba küllaldaseks piksevardaks pealiskaudsusele.

Üliõpilasorganisatsiooni ülesanded oma liikmetele vaimse töö alal on eestkätt kahesugused: ta peaks neid selleks tööks õhutama ja ta peaks neid korraldama.

Vaimse töö õhutamiseks on üliõpilasorganisatsioonil võimalik teha väga palju. Ta peab sisendama oma liikmeisse huvi vaimsete harjutuste vastu, peab looma õhkkonna, milles vaimuavaldistel oleks esikoht. Organisatsioon, mis oma ülesandeks seab oma liikmete igakülge arendamise, ei saagi talitada teisiti. Õhutades oma liikmeskonda vaimsele tööle, peab ta loo-

mõttevahetuseks, mis haaraks kogu ühiku, kogu liikmeskonna. Ta peab loomulikult passiivseks jääma igasuguste vaimuharrastuste sisu määramisel, sest see on üksikust liikmest, kuid ta võib laialdaselt mõjustada vormi, eriti rõhku pannes väljendusviisile. Meie üliõpilastele on korduvalt ja põhjendatult ette heidetud väljendusoskuse puudulikkust kõnes ja kirjas. Tundub, et siin ongi see õige ala, kus üliõpilasorganisatsioon oma mõju maksma saaks panna. Väljendusoskus on suurel määral harjumuse asi, sagedasti osutub aga ainuliseks takistuseks n. n. rambipalavik. Nii kartuse võitmiseks, kui ka harjumuste hankimiseks peab üliõpilasorganisatsioon pakkuma oma liikmetele võimalusi oma mõtete väljendamiseks. Sagedasti on aga võimalustest üksinda vähe, vaid tuleb teha kohuslikuks sõnavõtmise, pidades meeles, et inimese intelligent ei sisaldu üksinda tema teadmistes,

Samuel Sommer

Põhjala rahvuslik töö eestlaste hulgas, kes lahutatud kodumaast

Mis ühendas Neeva jõe kaldal eesti üliõpilasi poolesaja aasta eest Sõprade Salgakeseks? Mis koondas hiljemgi seal võõrsil kõrgemate õppeasutiste kasvandikke omavahelisteks läbikäimisteks, mis kujunes aegapidi kindlakujuliseks üliõpilaste seltsiks? See oli rahvuslik tunne — loomulik tarvidus nende järele, kes võrsunud ühisest kannust, kes tunnevad endid nagu ühe pere liikmetena, kelle hinges nii palju ühist ja lahutamatu. Võõras ümbrus ja tundmatu õhkkond sunnib igat tõsist eestlast paratamatult otsima üles oma rahvuse liikmeid, et hetkekski tunda ennast nende seltsis jälle kodusena. Nii oli ka Põhjala tekkimise aluseks Peterburis rahvuslik tung alal hoida oma rahvust. See rahvuslik tunne, mis sundis eesti üliõpilasi Peterburis üksteist üles otsima, ei piirdunud aga üksnes omavaheliste läbikäimistega, vaid tundis tarvidust ka võõra rahva sekka laialipillatud eesti poegade ja tütarde seas õhutada armastust kodumaa vastu, et ükski neist oma rahvale kaduma ei läheks.

Sellest põhimõttest suunatud on Peterburi eesti üliõpilased teotsenud kohalikes üldkasulikes eesti seltsides küll kõnesid pidades, küll organiseerimises kaasa aidates, olles mõnikord ka juhtivatel kohtadel. Ainult 1905. aasta revolutsiooni kõrged lained kiskusid osa eesti üli-

VII! SAMUEL SOMMER

õpilasi kaasa, kes jäidki pahempoolsete sõiduvette; kuid punaseid üliõpilasi oli palju vähem kui neid, kes kindlaks jäid rahvuslikele põhimõtetele.

Põhjala liikmed ei piirdunud rahvuslikus töös ainult Peterburi seltsidega, vaid laiendasid oma tegevust kõikide eesti asunduste peale Vene riigis. Põhjala liikmed käisid sagedasti eesti asundustes kõnesid pidamas, koole ja

vaid ka väljendusoskuses. Tavaliselt pakuvadki organisatsioonid selleks küllaldasi võimalusi. Referaadid, elavlehed, kõneõhtud, sunduslikud lühikõned antud teemale — need on tavalised vahendid, mis tänapäev levinenud meie Tartu üliõpilaskorralduste organisatsioonides. Neile seltsivad omakorda ka koosolekud ja töö organisatsiooni organites, kus liikmed harjuvad mitte ainult kõnelemisega, vaid algelisemal kujul ka selle tavalise asjaajamise korraga, mis kaasaegses ühiskondlikus elus osutub möödapääsematuks tegevuse eelduseks ja mille tundmine ning millega harjumine on tarvilik kõikidele nende erilalale vaatamata.

Otstarbekalt korraldatud vaimne töö üliõpilaskorraldustes on mõjuvaks teguriks nii iga üksiku liikme, kui ka organisatsiooni enese arenemisele. Selles töös on jõudu, mis haarab ja viib edasi, jõudu, mis annab kogu organisatsioonile tema ilme ja väärtuse ja mis igat üksikut liiget sunnib kõikide oma looduslike vaimuvarade arendamisele. Meil on ammu juba tunnustatud üliõpilaskorralduste määravat tähtsust üliõpilaskonna arenemise radadel ja ei ole vähematki kahtlust, et selle tunnustuse saamise põhjustas pidev vaimukultuuri harrastamine. Üliõpilaskorraldus ja vaimne töö on loogiliselt lahutamatu mõisted.

seltse asutamas. Sagedasti korraldati ka pikemaid matkasid kaugematesse asundustesse rahvuskultuuriliseks tööks. Mõned säärased matkad ulatusid isegi Simbirski ja Samaara stepidesse — Krimmi ja Kaukaasia põletava päikese alla. Üldse on vähe neid eesti asundusi Euroopa Venemaa piirides, kuhu Põhjala liikmed ei oleks ulatunud oma rahvusliku äratamise ja eestluse alalhoidmise õhutamise reisudel.

Põhjala üliõpilaste kaastegevusel ja osalt algatusel korraldati 1909. a. esimene asunikude kongress Peterburis ja 1912. a. esimene asun-

nas ja asundustes kõigekülgselt rahvuslikku tööd teinud ja eestluse alalhoidmise põllul väsimatult töötanud.

Kodumaale asudes jätkab Põhjala oma õilsat traditsiooni ja ta ei keeldu ulatamast oma abipakkuvat kätt neile, kes meie kodumaa kitsasteski piirides kaugemale on jäänud meie rahvast ja tema kultuuri väärtustest. Eesti vabariigi algusest peale on Põhjala liikmed endid rakanud rahvuskultuurilisele tööle. Suuremad rahvuslikud reformid piirimaadel, nagu perekonnanimede panemine, rahvuslike valdade loomine, Petseri linna eestistamine ja rahvus-

Grupp põhjalasi Peterburis

duste laulupidu Narvas. Samuti on üksikute asunduste gruppide kongressid, laulupeod, asunduste päevad, hariduse ja keskkooliõpilaste kursused enamikus põhjalaste algatusel või kaastegevusel korraldatud. Muuseas Põhjala liikmete korraldusel viidi 1913. a. esimest korda Oudova maakonnas semstvo valimistel eestlased semstvo liikmeteks, ja kui Kerenski valitsuse ajal semstvo uprava esimehed nimetati maakonna komissarideks, siis eestlane Karl Thomson oli Oudova maakonna valitseja. Ühtlasi oli see ka üldse esimene kord, kus eestlased maakonna valimisest tegelikult osa võtsid. Praktiliseks järeltöökseks eestlaste valimistel Oudova maakonna semstvo liikmeteks oli see, et eesti koolide (neid oli 22) ülalpidamine võeti semstvo arvele, kuna senini asundused ise pidid oma koolide eest hoolitsema.

Vähe oli üldse neid rahvuskultuurilisi algatusi asundustes, kus Põhjala liikmed ei oleks ühel või teisel kujul tegevad olnud. Nii on Põhjala Peterburis olemise ajal Peterburi lin-

likkude koguduste korraldamine on Põhjala liikmete kaastegevusel toimunud. Piirimaade rahvuskultuuriliste küsimuste arendamine kuulub ka Põhjala nooremate liikmete üliõpilaste huvide piirkonda, sest nende loosungite hulgas, millega nad Üliõpilaskonna Edustuse valimistele ilmuvad, on ka piirimaade korraldamise küsimus olnud. Piirimaadel on veel tööd palju teha; neil vaimuväljadel tuleks kände juurida, soid kuivatada, külma põhjavett kõrvale juhtida, et valmiks põllud, kus lopsakalt kasvaks vili, mis rohkem lõikust annaks. Põhjala pere liikmetel, noortel ja vanematel, oleks siin tänulik tegevuspõld, kus endid tööle rakendada.

Rahvuslik vaim on Põhjala peres pool aastasada järjekindlalt valitsenud ja kõiki ühendanud — olgu ja jäägu see vaim ka tulevikus ta liikmete hinges domineerivaks aateks.

Seda vaimu — rahvuslikku vaimu — õhutada ja äratada, kosutada ja kasvatada olgu nende ülemaks sihiks ja pühamaks püüdeks, kelle käes on Põhjala saatuse juhtimine.

HELMUT MAANDI

Üliõpilane ja rahvas

Haritud pere rohkusest kõnel-dakse tänapäev väga palju. Küsimus on muutunud niivõrd akuutseks, et meie haridusala juhid tunnevad tõsist muret haritud jõudude liiga kiire juurekasvu pärast. — Meil ei soodustata enam kõrgema hariduse saamist, vaid vastuoksa, tehakse sellele takistusi. Kuid vaatamata vastuabinõude tarvitusele võtmisele ei taha ega taha vabuda noortes haridusjanu ega väheneda iga-aastane ülikooli sisseastujate arv. Tihti annavad ettevõetud kitsendused ja takistused sootu vastupidiseid tulemusi, nagu see ilmnas tänava sügisel, kus kõigile oletustele ja arvamustele risti vastu, oli ülikooli sisseastujate arv suurem kui mullu. Ülikoolis nähakse haritud proletariaadi vabritseerijat ja selle rohkearvuliseks muutudes ei saavat noori haritlasi kuhugi paigutada ja nende ohjeldamisega kardetakse tulevat tulevikus sekeldusi.

Allakirjutanu ülesanne ei ole laskuda arutlusse, kas on meil haritlaste üleproduktiooni ja kas haritud jõudude juurevoolule tuleb teha takistusi või

mitte. — Küsimus on olnud pikemat aega akuutne ja selle kohta on toodud andmeid pro ja contra.

Käesoleva artikli ülesanne on käsitleda küsimust sootu teiselt lähtekohalt ja nimelt puudutada neid vahekordi ja suhteid, mida näeme igapäev meie haritud pere ja laialiste rahvahulka-de vahel ning juhtida tähelepanu nendele asjaoludele, millised täita on õigel haritlasele rahva suhtes. —

Kas on meil kõrgema hariduse omajaid liiga palju ja kas meie võime kõnelda haritlaste üleproduktioonist, — see on vaieldav. Kuid et meie rahvaarvuga võrreldes on kõrgema haridusega isikuid üliõpilasi kaunis palju, on kõigile selge.

Üliõpilasi ja kõrgemat haridust omajaid nende päritolu järgi jälgides, leiame neid ka kaugeimatest kodumaa nurkadest, ja vaevalt leidub paika, kust ei oleks kõrgema hariduse omajaid ja kust ei oleks noori ülikooli astumas. (Viimasel ajal peab küll ütleva, et üliõpilasi hakkavad andma enam linnad,

Vii! HELMUT MAANDI.

eriti Tallinn, sest põllumajandust tabanud kriis on meie talupoja vaesestanud ja seetõttu ei suuda ta enam anda oma lapsele kõrgemat haridust).

Puistates meie diplomikandjaid ja üliõpilasi üle maa nende kodukohtadesse, näeme nende võrgu haaravat kogu maa. Arvestades veel seda, et igal üliõpilasel ja diplomikandjal — ühel rohkem, teisel vähem — on tihe side ja kokkupuutumine oma koduga, oma kodukoha ümbrusega, peaksime jõudma tulemusele, et meie rahvas on läbi imbinud haridusest, kultuurist, et meil peaks olema küllaldaselt määralt kvalifitseeritud jõude seltskondlike, riiklike ja teaduslike ülesannete teostamisel ja et meie rahva vaimline ja kultuuriline elu ei peaks jätma midagi soovida. Rahvahariduse üks lahutamata

osa peaks olema ka suur rahvuslik enesetunne ja iseteadlik suhtumine oma rahvuslikesse ja riiklikesse küsimustesse ja enesealandus ning orjavaim tohiks olla vaid halb mineviku mälestus.

Seda kõike tahaksime näha ja sellest kõigest tunneksime heameelt ja see kõik oleks väärtuslikuks pandiks sellele suurele energia- ja jõukulutusele, mis läheb igal aastal kõrgema hariduse saamiseks. Kuid siiski on liiga palju meie rahva hulgas harimatust ja pimedust, liiga palju orjameelsust ning alandlikkust ja kaugel olakse veel nendest omadustest, mida vajab vaba ja iseseisev rahvas selleks, et lüüa selg sirgeks oma põhimõtete ja tõekspidamiste eest. Vaatamata meie haritlaste rohkusele ja suure juurdekasvule, on meie riigis seltskondlikel ja riiklikel kohtadel nõrgavõimelisi ja madala haridusliku tasemega tegelasi. Väga mitmetel ja paljudelt aladelt on meie rohkearvuline haritlaskond lülitatud välja ja tal pole võimalusi anda meie rahvale seda, mis ta kohus ja milleks ta võimeline.

Millest see kõik, kus peituvad põhjused, see on meile selge, kui vaatleme küsimust lähemalt. Kuigi oleme üks ja sama rahvas, kuigi meie tohtjaks on ühine emake maa, siiski oma igapäevase elu igapäevastes vahekordades ei näe meie haritud pere ja lihtrahva vahel täielikku ühtesulamist ja teineteisest läbiimbumist ega seda südamlikku suhtumist, mida meile dikteerib eesti rahva teravikulisuse ja ühteohiu tarvidus.

Lõhe kahe leeri vahel on tihti liiga märgatav.

Viga selles küsimuses peitub haritlastes enestes. Paljud meie diplomikandid ei evi neid omadusi ja iseloomu, mida tahaksime näha õige intelligentse inimese juures, sest diplom üksi ei loo veel haritlast ega anna sellele kandjale tarvilikku intelligenti. Ja selle tagajärgi on, et väga paljud meie ülikoolilõpetajast on lülitatud välja seltskondlikest ja riiklikest ülesannetest ja need inimesed ei suuda luua tarvilikku kontakti oma rahvaga ja selle tagajärjel ei saa nad ka anda oma rahvale seda, milleks neil võimeid olemas.

Meie haritlaste pere kujutleb ennast liiga tihti märksa kõrgema lihtrahva suhtes. Liiga kiiresti kiputakse unustama, et alles hiljuti oldi ka ise võrsunud samadest talutaredest või töölisperekondadest.

Ei tahaks sellega siiski öelda seda, et meie haritlane peaks igal juhtumil laskuma harimata rahva tasemele ja võtma omaks nende vaated. Ei, sellest peab olema õige haritlane kaugel. Harimata rahva tasemele laskudes selline haritlane upub massi ja temast poleks kellelgi mingit kasu. — See on kunst omaette võita rahva usaldus, nii et käitumine ei oleks rahva suhtes üleolev ega poleks vaja laskuda temaga üheväärsele tasemele. Leida alati piir, kui kaugele minna oma käitumisega, on terve selle asja raskus. Ja selle piiri peaks iga intelligentne inimene alati avastama.

Neid omadusi ja iseloomusid

omades võib haritlane rahvale olla tõsiseks juhiks. Siis pole karta ka seda, et rahvas teda küllaldasel määral ei usaldaks.

Et neid omadusi aga saada, ja et kasvada rahvale juhiks ning kasulikuks teenäitajaks, peab haritlane oma rahvast igakülgelt tundma ja hoolega jälgima laialiste rahvahulkade üritusi, peab teadlik olema tema vaadetes ja tundma tema pisi-muresidki.

Ülikooli siirdub tänapäev väga palju noori meie vanematest haritlasteperekondadest. Selliste noorte kohta peab küll tõsitama, et väga sagedasti nende hulgas ei tunta meie lihtrahva elu ega osata ka aru saada nende hingelaadist. Siin ei aita ainult pealiskaudne vaatamine, kuidas rahvas töötab või lõbutseb, vaid siin tuleb palju sügavamale tungida ja minna ise rahva hulka. Alles siis saadakse teada, kuidas mõtleb rahvas, millised on tema tõekspidamised, millised tema mured ja rõõmud.

Kõneldes lõhest kahe leeri vahel on ka lõhe tekitajaks tihti lihtrahvas ise, kes sageli suhtub haritlastepresse umbusklikult ja vaatab selle peale kui klassi peale, keda kulukas ülal-dada.

Nii see aga olla ei tohi. — Kus on olemas erinevus kahe leeri vahel, seal tuleb see kaotada ja esijoones peab siin ühendust otsiva käe välja sirutama haritlane. Tee tasandajaks peab olema juba üliõpilane. Rahvale tuleb selgeks teha hariduse ja haritlase kasu, seegi, millest arusaamist kahjuks veel sagedasti puudub.

VII! AUGUST OTS.

Selles küsimuses on eriti üliõpilase kohus võtta algatus enda peale ja oma haridusrelva, nii palju kui see võimalik, rakendada rahva teenistusse. Ja kõige pealt minna ise rahva hulka, viia rahvasse kultuuri ja haridust, sest eriti kultuuri puudus on maal, kus elab enamused meie rahvast. Ühes sellega õpitakse ka tundma rahvast tema elu detailides ja saadakse kogemusi, mida hädasti vajab iga haritlane, kui rahva juht. —

Meie iseseisvuspäevil on käinud ülikoolist läbi 14—15 tuhat inimest. Peale selle on meil kogukas vanem generatsioon, kes omandanud juba enne meie iseseisvust kõrgema hariduse. Võidakse arvata seda, et meil pole vaja nii palju juhte, sest meie rahvaarv on niivõrd väike. — Halb sõdur on aga see, kes ei kannu oma seljakotis marssalikeppi ja halb üliõpilane see, kes ei taha olla oma rahvale juhiks. Kahtlemata kõik need tu-

handed ei pääse kõrgetele juhi-kohtadele, kuid omad väikesed ülesanded jäävad täita igale ja ka nende teostamisel on vaja juhi omadusi, vaja tunda ja aru saada oma rahvast.

Juba puht-materjaalne olukord paneb haritlase peale kohustuse, olla rahva teenistuses ja tarvitada oma haridust võimete kohaselt rahva suhtes kasulikult, rääkimata veel moraalsest kohustusest. Nii palju kulutab rahvas üldharidusele, nii palju ohverdatakse keskhariduse saamiseks ja mitte vähe lähed riigile ja rahvale maksma ka iga üliõpilane. Rahvas on õigustatud neid kulusid kuidagi tagasi saama ja haritlaspele peab olema kohusetunne neid tagasi anda. Haritlane peab looma sedavõrd enesekriitikat, sedavõrd uhkusetunnet, et ta ei taha saada armuandi, ei midagi tasuta võtta vastu, vaatamata sellele, et see tuleb oma rahvalt.

Mida tuleks siin teha ja kuidas olla?

Vigu leidub palju, kuid neid on võimalik kõiki parandada. — Nimetame ainult üksikuid.

Meie ametasutistes teenivad tuhanded kõrgema hariduse omajad ja neidki, kes käinud ülikoolis. Enamusel neist tuleb oma ülesannete teostamisel kokku puutuda rahvaga.

Kui palju meie ei kuule aga pahameelt, et kodanikke ametasutistes halvasti koheldakse ja asjata vintsutatakse. Ja väga palju on selles tõtt. — Kindel on ju, et ametasutisi tülitatakse tihti tühiste ja ka võimatute nõudmistega ja küsimustega, ning et liigse tüütamise taga-

VII! PEETER TAUK.

järjel võivad ka ametnikul närvid variseda. Kuid ei tohi unustada seda, et rahvas oma enamuses on harimata, väheteadlik, mispärast ei saa ka kohe lihtkodaniku ebatahtlikult käitumist mõista hukka. — Ametnik oma ülesande sooritamisel peab täitma kõigepealt oma kohust, mida temalt nõuab tema amet, kuid ühes sellega peab ta kui haritlane olema ka kasvataja ja sellisena toimima lakkamatult. Ta peab inimest õpetama ja juhtima tema arusaamatustes ja eksitustes ja seda tegema nii ilma üleolekuta ja asjata närvitsemiseta.

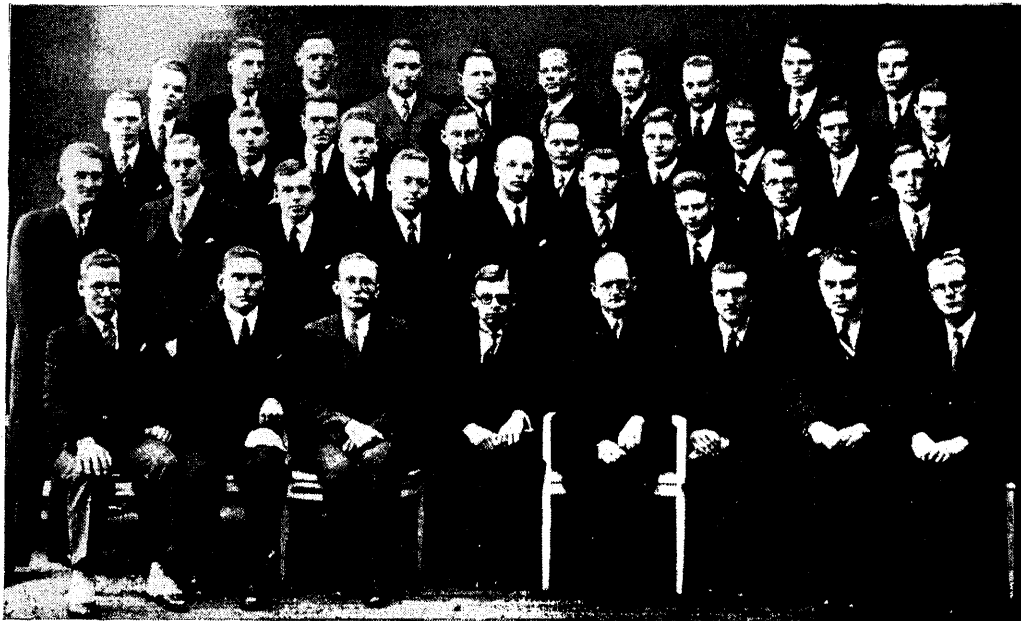
Teise näitena olgu mainitud elu mitmesugustes organisatsioonides ja seltsides. Meie iseseisvuspäevil on asutatud hulk ühinguid — küll majanduslikke, küll hariduslikke jt. — Nende järgi oli põlev tarvidus. Asutamise peale on kulutatud määratud energiat. See loomisjõupingutus pidi viima edasi meie ühiskondlikku elu ja kõr-

gemale tõstma meie kultuuri. Palju registreeritud organisatsioonid on aga varjusurmas. Varjusurmas mitte sellepärast, et nende järgi pole tarvidust, pigemini küll selle tõttu, et pole tegelasi, pole õigeid juhte. Asjatundmatu juhtimine ja selle tulemusena ilmnunud riid on sagedased nähtused, mis viinud

õpingute vaheajal läheb rahva hulka, et anda viimasele nõu ja juhatus, kuid ta peab minema rahva hulka ka selleks, et teda igakülgsest tundma õppida ja et selle tagajärjel kasvada oma rahvale tõsiseks juhiks. — Tööpiirkonnaks tal tuleb võtta esijoones maa, kus elutseb enamus meie rahvast ja kus kul-

muutunud oludes selliseid isikuid hädasti vajame.

Tänapäeva üliõpilane pööraku seega rohkem tähelepanu oma rahvale, olgu teetasandajaks haritlaskonna ja rahva vahel. Siis väheneb ka lõhe ja arusaamatused, nende kahe rahvaklassi vahel ja rahva üldkultuuriline tase näitab hoogsat tõusu. —

M. MIHKELSONI PEREKOND.

organisatsioonid hingusele. Seda just esijoones maal. Vaadeldes meie organisatsioonid, leiame nende juhtide koosseisu enamikus kas poolharitlastest või isehakanud võhikutest. Haritud pere osavõtt nende tegevusest on hoopis väike. Haritlaste hulgas kas pole üldse huvi asja vastu või põlatakse seda ala endale liiga madalaks.

Varem või hiljem peab siin tulema muudatus. Eriti suured ülesanded lasuvad siin meie rohkem arvuks üliõpilasperel. Üliõpilane peab olema see, kes oma

tuuri puudus annab tunda end kõige valusamalt.

Mõnikümme aastat tagasi oli üliõpilane rahvuskultuuri peamiseks levitajaks ja selle kandjaks. Samavõrd tagasi kõndis üliõpilane rahva hulgas, korjas vanavara, asutas seltse, pidas kõnesid, virgutas rahvuslikku enesetunnet ja hoidis tihedat sidet laialiste rahvahulkadega.

Nüüd, kus haritlaste kaader palju suurem, näeme sääras kultuurtegelast märksa harvemini, olgugi et ka kaasaegseis

Käib aga rahvas kultuurilist progressiteed, siis kasvab ka meie rahvuslik uhkus ja enesetunne, mida kahjuks meie laialistes rahvahulkades veel liiga vähe. On ju palju veel meis enda alahindamist, isegi orjavaimu ja päris vabanenud pole sellest ka meie haritlane. Veel ei evi meie küllaldaselt määralt neid omadusi, mida vajab vaba ja iseseisev rahvas. Kuid aeg on end juba sirgu ajada ja siin peab sammuma esirinnas meie üliõpilane, kui kasvav haritlane.

AUGUST VASSIL

Üliõpilaskonna rahvuslik töö loodava kultuurtoimkonna ülesandena

Praegune hetk nõuab rohkem kui kunagi varem kõigi ühiskonnakihtide mobiliseerimist, et rakendada neid hüvistama oma riiki ja rahvast. Erilised suured ülesanded asetuvad aga siin just üliõpilasperele kui tulevase haritlaskonna algmele. Akadeemilisel noorusel ei piisa momendil ainult diplomi saavutamiseks vajaliste eksamite sooritamisest, vaid programm tema jõudude ekspluateerimiseks on kujunemas hoopis laiapiirilisemaks: ta peab sirguma rahvuslikuks juhtkonnaks, kellel omariikluse säilitamine ning eestluse iseolemise helge tulevik eriti südame lähedal. Ja kellel maailmavaates eelkõige on kristalliseerunud positiivselt häälestatud rahvuskultuurilised tõekspidamised.

See kohustus dikteerib ka nõude aktiivseks teotsemiseks. Aega ja indu selleks peaks jatkuma eeskätt just Üliõpilaskonnal, kuna oleks ülekohus raisata sadandete noorte pulbitsevat energiat vaid jooksvate pisiprobleemide sõelumiseks.

Seda teotsemisvajadust on üliõpilasperes deklareeritudki juba mitmeid kordi. Edustuse valimisprogrammis serveeritakse aastast-aastasse ka rahvusküsimusi hõlmavaid tegevusalu. Nii nõuti veel möödunud semestril XIII Edustuse loomiskampanias, et Üliõpilaskond pääle egoistlike majandusküsimusi eesõigustavate sihtide taotleks senisest suuremal määral ka laiemale alusele baseeruvaid põhimõttelisi üritusi. EÜS Põhjala nendib sääl sõnaselgelt, et kaasaeg nõuab üliõpilasilt rohkem osavõtlikkust riigi ja rahva muredest, et pälvida seltskonna jäädavast sõprust ja luua tugev alus koostööks ja lisab samas selle nõudluse soovitamismooduse kohta juurde oma seisukoha: „Ärgu oodatagu ükski algatusi kohapäält, vaid tungitagu ise rahva hulka“. Samu mõtteid arendavad üliõpilasseltsidki, kui nad leiavad juba üliõpilaspõlves olevat vajaliku nõuda intensiivset kaasaclamist oma rahva eluavalduisile. Ka korporatsioonide rühm on tunnetusel, et „Edustus.... peab suutma alga-

Ksv! AUGUST VASSIL, seltsi esimees

tada ja kaasa aidata üldkultuurilisis üritusis“.

Pääle äsjaesitatud üldlauseliste programmi-punktide nois valimisproklamatsioones konkreetiseeritaksegi Üliõpilaskonnale asetatud ülesandeid. Üliõpilasseltside rühma arvates tuleb üliõpilaselu kiirest väljapoole suunduva rahvuskultuurilise töö intensiivistamiseks luua eriline kultuurtoimkond. EÜS Põhjala tegevuskava vihjab pääle muu ka neile uudismaile, kus esijoones janunetakse kasvava haritlaskonna ülekeeva energia järgi, märkides, et eriti hõlmaku üliõpilaskonna riikluse ja rahvusluse propaganda piirimaid ja väliseestlaste ümberrahvustatavaid ridu.

2.

Vastavalt neile rahvuslikust mentaliteedist häälestatud valimisloosungeile, on Üliõpilas-

konna juhatus ka koostanud tegevuse juhtmõtted pro XIII Edustus. Neiski lubatakse võtta rahvuskultuurilist tööd eriti südamelähedasena, luues sellesuunalise töö pidevuse säilitamiseks kultuurtoimkonna, millele on samas loetletud rida vägagi aktuaalseid rakendusala.

Möödunud semestri lõppkoosolekuil tehtigi ühele Üliõpilaskonna juhatuse liikmele ülesandeks suvevaheajal tegeleda rahvusprobleeme ja -propagandat haaravate harrastusaladega ning skitseerida ühtlasi alalise toimkonna struktuur ja selle teotsemise põhiteed. Sügisel võeti küsimus uuesti juba tõsisemalt päevakorda ja selle esimese tulemusena aktsepteeritigi kultuurtoimkonna ajutine kodukord.

Viimase järgi lülitatakse asutatav toimkond Üliõpilaskonna üldrakingusse Üliõpilaskonna põhimääruste §§ 74 ja 75 kohaselt, millistes normides määritletakse, et Üliõpilaskonna kestvate ülesannete ja ettevõtete teostamiseks ning juhtimiseks moodustab Edustus enda keskelt või ka üldse üliõpilaskonnast alalised toimkonnad, mis alluvad juhtimise ja kontrolli mõttes Üliõpilaskonna juhatusele ja milliste töökorraldus fikseeritakse Üliõpilaskonna juhatuse ja toimkonna enese kodukorras. Koosseisult on toimkond projekteeritud viieliikmelisena (juhataja ja neli liiget) ja komplekteeritakse Edustuse poolt üldistel alustel.

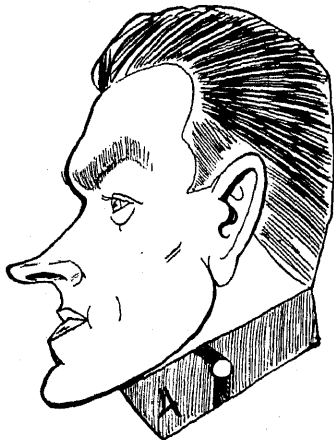
Edasi on eeltähendatud ajutises kodukorras piiritletud ka kultuurtoimkonna teotsemisalade üldsuunad. Nende kohaselt toimkonna ülesandeks on kogu üliõpilaskonnoruse rakendamine rahvuskultuuriliseks tööks, kusjuures eestkätt 1)

korraldatakse üliõpilaskõnelejate reservi üldrahvuslike ettevõtete puhuks, 2) organiseeritakse(!) nimede eestistamist, 3) soetatakse rahvusküsimusse puutuvat kirjandust ja 4) mõjutatakse rahvusliku kasvatuses süvendamist.

Algatust ennast ei suudetud aga kohe realiseerida, olgugi et ülesandeid, mis vajasisid täitjat, oli sigenenud külluses. Lahkarvamiste põhjustajaks kujunes siingi jälle liikmete rühma kuuluvuse probleem. Üliõpilaskonna juhatuses oli selles suhtes seisukoht üksmeelne: kultuurtoimkonna eduka tegevuse pandiks on teovõimsate isikute leidmine. Sääljuures peeti vajalikuks, et toimkonna juhataja kuuluks Edustusse. Nende nõuete täitmisel ilmnas aga jälle nois igivana kohtade püüdmise tung. Eriti kujunes toimkonna juhataja mandaat rühmade huviobjektiks. Kuna kokkulepe jäi sel korral saavutamata, siis võttis Üliõpilaskonna juhatus küsimuse Edustuse käesoleva semestri esimese koosoleku päevakorrast. See samm aga polnud kaugeltki mõeldud veel algatuse lõpliku muldasängitamisenä. Loodetavasti kõrvalduvad kõik takistused juba lähemal ajal, — hiljemalt siiski jooksva semestri lõpuks. Töö enese huvid dikteerivad selle kiirustamistarve.

3.

Loodava kultuurtoimkonna tegevusväljak kujuneb kindlasti väga avaraks. Puudus ju seni Üliõpilaskonnal keskne korraldis rahvuskultuuriliste üritiste teostamiseks. Hoolitsetud on seni küll välissuhete, tööbüroo, majandusala, haigekassa, kehalise kasvatuses j. m. eest, kuid r a h -

Ksv! (leitnant) NADEL revideerib, et kõikjal oleks kord ja distsipliin.

„Tean, tean, asi on klaar!“ — ksv! M. VIRKUS.

Ksv! V. LAAR — koosviibimiste tragi korraldaja.

vust ja riiki hõlmavate probleemide lahendamiseks on lepitud vaid *ad hoc* moodustatud ajutiste organitega, millised ei suuda anda sellisele tööle nõuetavat pidevust. Pole siis ka imestada, et ei ole jõutud kujundada kindlat süsteemi rahvus- ja kultuurpoliitiliseks aktsiooniks. Ja olugi et valimiskampaanias, pidukõnedes ja lipukirjades on asetatud rahvuslikriiklikud küsimused aukohale, siiski pole ju nende postulaatide hingestamiseks kasutatud kõiki vahendeid. Takerdutakse tegelikus elus ikka veel ebarahvuslikus, kuid meeldivaks saanud traditsioonide kammitsais, kust kuidagi ei tiivusta vallanduma ka eestilise enesetunde hoogus tõuseng. Lisaks sellele on sageli — liiga sageli, — lansseeritud pessimistlikke toone, et tõusev akadeemiline noorus on võõrdunud sellest keskkonnast, kust ta on sirgunud, on matunud oma maailma seinte vahele ning minetanud tema õlule asetatud suured ülesanded.

Kõigis neis küsimustes peab seniseile üliõpilaskonna organeile sirguma tusedaks abiliiseks momendil moodustamisel olev kultuurtoimkond.

4.

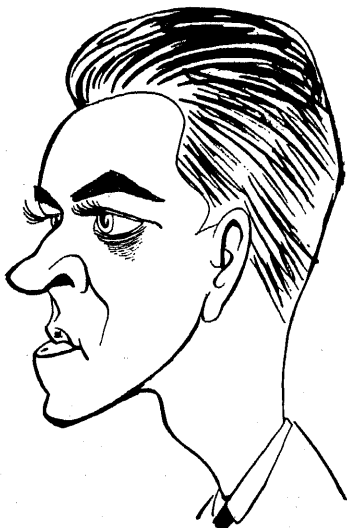
Ta programm peab kangastuma selgena ja realiseeritavana. Pole siin alul vaja haarata laiu probleemisarju ega kuhjata kokku pisiülesandeid. Piisab üldtähiste püstitamisest, millised aga olgu rajatud kindlale ja tervest rahvuslikust vaimust tiivustatud aluseile. Juhtmotiiviks tõusku tunnetus, et eestluse üllas enesetunne peab enese ajama sirgu eelkõige akadeemilises noorus.

Toormaterjali kõigeiks selleks on palju. Siinkohal vaid tähtsamat.

1. Meil on kujunenud Üliõpilaskonna tänu-likuks harrastusalaks rahvusliku kõnele- lenu korraldamine Vabariigi aastapäeval. Edustuse poolt on selle organi- seerimiseks loodud ajutised toimkonnad, kes omi ülesandeid vaatamata teotsemisaja lühisu- sele, kogemuste ja ettevalmistatud kõnelejate kaadri puudumisele on täitnud üle ootuste hästi. Seda meeldivat traditsiooni tuleb järjest süven- dada ja kasutada selleks talvise 24. veebruari kõrval ka südasuvist võidupüha. Kultuurtoim- konnal avaneb siin äärmiselt energiatnõudev teotsemisala. Töö edukuse tõstmiseks tuleb tal aegsasti organiseerida tarvilik kõnelejateko- gum. Sääljuures peaks toimkonnal olema varuks kohaseid esinejaid mitte üksi riiklikel pühadel, vaid ka igaks muuks juhtumiks. Rahvale tu- leb läheneda võimalikult sageli; ainult suuril pidupäevil teda meelestada, näi- taks ikka, et rünnakul puudub sisemine soojus- tuli.

Et kultuurtoimkonna ülesannetesarja kuu- lub ka selle alalise kõnelejatevaliku instrueeri- mine, tarvilike ja positiivsest vaimust hingest-atud kõneteemade andmine ja selgitamine, va- jaliste andmete ja kirjanduse hankimine jne. — see peaks olema selge iseenesest.

2. Teiseks tähtsamaks tegevusalaks, milline eriti viimastel nädalatel näib hoogustuvat, on innukas kaasalöömine nimede eestista- mise aktsiooni väärrikaks õnnestumiseks. Selles küsimuses on üliõpilasingkonnas juba al- gatatudki ühtteist, kuid kõik see on piirdunud

Vil! L. TEPAKS — noorim ja saledaim vilister. Insener (veesporti alal).

Ksv! U. TOHVELMAN — teeb, mis jaksab seltsi arhiivis.

Ksv! V. KOPPERMAN — vä- lissuhete soojendaja.

ikkagi ainult seisukohavõtmisega Üliõpilaskonna juhatuses, ERK'ide poolt kokkukutsutud nõupidamisega ja sääil loodud toimkonnaga (kuhu kuulub ka Üliõpilaskonna esindaja) ning üksikute innustunud vilistlaste ja kaasvõitlejate poolt astunud sammudega üliõpilasorganisatsioon. Aktsiooni rajamisel laiemale ja süsteemikindlale alusele võiks kultuurtoimkond pakuda märgatavat abi, kuigi see tööala nõuab määratupalju energiat, taktiküllast agitatsiooni ja lakkamatut propagandat, et tõmmata algatusele kaasa nii akadeemilist peret kui ka laiemaid hulki.

3. Vastavalt viimasel ajal avalduvaile kultuurorientatsiooni ümberhinnangu eeltoolte tuleks võtta revideerimisele Üliõpilaskonna seisukohad selleski küsimuses. Kaugelt enam: Üliõpilaskond peab ka siin sammuma pioneeriteed, peab haarama ohjad oma kätte, õhutama, propageerima, selgitama ja hoolsalt olema valvel sellise töö õigeks suunitlemiseks. Loodav kultuurtoimkond peaks selgi alal aitama aktiivselt kaasa nii, et uusorientatsiooni probleem võetakse lähemal ajal päevakorda otsustaval kujul.

Üldiste põhimõtete püstitamisega paralleelselt tuleb siin asuda otsekohe ka detailküsimuste vaagimisele. On ju ilmselt vaieldamatu, et enne kui akadeemiline noorus saab olla teerajajaks laiematele ringkondadele, peab ta kõigepäälitse heitma enesest igasugused kadakliku ja saksliku vaimusugemed. Näiteks võiks üliõpilasorganisatsioonides ometi kord asetada pisut enam sordiini alla saksakeelsete ja -meelsete laulude eelistamine (rääkimata muist kombeist, milliste võõrapärasus väärriks samuti mehlist tuulamist) ning anda aukoht eestilisele cantusele. Me muusikaline repertuaar sel alal pole enam sugugi nii arviliselt ahtapiirilise, et tudengeil tarvitseks sellepärast häbeneda. Kui kultuurtoimkond siingi innukalt appi tõttaks, siis võidakse anda olundeile peagi teine värving. Ülikooli lauluõpetaja E. Võrk teotsebki juba selles suunas, algatades üliõpilasorganisatsioonide *mag. cantandide* instrueerimistunde, kus tutvutakse vaid rahvuslike motiividega. Kultuurtoimkonna hoolikal abistamisel oleksid tulemused siin veelgi suuremad.

Kaalumisele võiks pääle muu võtta ka üliõpilaskonna ametliku kirjavahetuse keeleküsimus (esialgu vähemalt kas või SELL maa-de ulatuses) ja siingi vastavalt üldkultuurilisele vaadete revideeringule tähistada uusi suundi.

4. Loomulikult peaks kuuluma kultuurtoimkonna pädevusse ka igasugustest üleriiklikest rahvuskultuurilisist üritusist osavõtt ja aktiivne abistamine (nagu Eesti päevad jne.), kaasaaitamine rahvuskultuurilist ainevalda käsitleva kirjanduse hankimiseks, levitamiseks jne. Eriti tuleks toimkonnal hoolitseda trükitud propaganda eest. Ka „Üliõpilasleht“ veerge võiks selleks otstarbeks kasustada senisest suuremal määral.

Küllalt teovõimsale toimkonnale ei tohiks valmistada ületamata raskusi ka üliõpilaskonna ühissettevõttes mängida korraldaja osa. Kõne alla võiksid siin tulla näiteks akadeemilise pere teatriharrastused jne. jne.

5.

Suuremaist ülesandest võiks loetleda lõpeks veel ülikooli eestindamisenõude pidevat rõhutamist. Eesti Alma Materis ei pea mitte ükski kaikumaa eesti keel, vaid sääil peab hõnguma ka eestiline vaim. Paraku aga serveeritakse veel nii mõnelgi loengul liig vähe meie olustikku haaravat ainekku. Kui kultuurtoimkond seda üliõpilaskonna nimel alati valvsalt meeletab, ikka rõhutab, propageerib, ründab, siis võib neilgi aladel tulemuste saabumistempot hoopis kiirendada.

Ei nähtaks vist selleski mingit ülekohtu, kui üliõpilaste arvu piiramisel (kui see üldse tõuseb konkreetsemalt päevakorrale) kultuurtoimkond rahvusküsimusi käsitleva Üliõpilaskonna organina ikka jälle rõhutaks eestluse eluõigust vähemusrahvuste kõrval. Selles ei tohi keegi näha mingit vaenuavaldist nende vastu, pigemini küll eestluse sajandeid tagasi kõverdatud selgroo lõplikku sirgnemist.

5.

Piisab loetlusest. Toodu oli vaid tipp-ülesannete fikatsioon. Pisiülesandeid on pääle selle veel mitmeid ridamikke.

Kõiki neid ja teisi peaks aga kultuurtoimkond viima teatavasse selgepiirsesse süsteemi. Viimast peaks läbima ja hingestama igal sammul see teadmine, et eesti üliõpilane on kasvava intelligentsi liige, et ta valmistub juhiks, kellele elu veeretab teele kümned, jahtuhandeid ülesandeid, milliste lahendamisfinišiks peab olema eestluse tõeline rekreatsioon. Lõmmitusajastule peaks olema pööratud viimene lehekülj eeskätt just üliõpilaskonnas. Vanema ja noorema venna mentaliteedi kultiveerimisele

Juhan Kuslap

Põhjala välismärgid

Kõige ilusa jaoks on leitud alati sümboleid. Elumõtte parimaks väljendajaks on moto, juhtlause, milline on lühim tahteväljendus, sihimääraja.

Sümbol on suunanäitaja, teekaaslane, millega koos sammudes kauguste tagant leiame sihi, rahulduse. Moto liidab, köidab neid, kes selles on leidnud endale sisu. See kohustab, sunnib võitlema, sunnib leidma abinõusid, teid, kuidas jõuda sihile. Võitlus ühendab ja tugevdab, loob ühise kõikumata terviku.

Põhjala oma algaastail tegutsedes illegaalse organisatsioonina Peterburis, oli oma välismärgiks — embleemiks valinud sõrmuse, võttes eeskujuna Skandinaavia akadeemilistelt organisatsioonidelt. See oli kõigi põhjalaste ühtekuuluvuse embleem. Kaugel eemal kodust, talutaredest võitles põhjalane nende ideede ja sihtide eest, mida kuuldes iga tõsise eestlase süda valjumalt tuksatas: olla vaba eestlane, olla pere-mehe omas majas, omas kodus, omal maal.

hõimutöös, enese alavääristamisele ja igasuguste välismaiste fetišite hosiannatamise tumestamiseks on kord ometi saabunud viimne aeg. Kultuurtoimkonna ülesandeks ongi nende algul nii ületamatunäivate probleemide lahendamiseks kaasa aidata kogu jõuga. Otstarbeka rakingu, innustunud juhtkonna, hoolsalt koostatud töökava juures suudetakse lammutada paljugi neist iganenude hitistest.

Ning lõppeks. Kuna valitsusringkondades härra siseministri agaral juhtimisel pühendatakse kultuuri- ja rahvusküsimustele tõsist tähelepanu, siis just seegi töö dikteerib selguse vajaduse üliõpilaskonna kultuurorientatsioonis

Ksv! JUHAN KUSLAP.

Aastad veeresid, revolutsioonid, sõjad tegid oma hävitava töö — lõhkusid riike ja rahvaid, püstitades uusi riike, uusi kordi. Põhjala tuli sellest võitlusest välja võitjana, tervena — seesmiselt tervena. Ideed ja sihid, mis olid omaks võetud, moto, mida oli kantud, liitsid Põhjala jälle ühiseks tervikuks, kuid nüüd juba vabal pinnal, kodumaal, Tallinnas ja Tartus, et võidelda edasi, anda rahvale parimat vastavalt oma võimetele.

Sama embleem, sõrmus, nüüd küll juba uuendatuna on jälle Põhjala ühtekuuluvuse embleemiks. Sõrmus on kullast ja rauast. Kuld sümboliseerib Põhjala õilsaid püüdeid ja raud seda

ja rahvusliku ilu kreedo detailes. Viimasest sellekohasest nõupidamisest Tallinnas võttis küll osa ka üliõpilaskonna esimees ERK-i liikmena, kuid et küsimused olid kohapääl põhjalikult läbi kaalumata, siis polnud tal võimalik avaldada akadeemilise pere pretsiisseid vaateid. Et aga lähemas tulevikus tullakse uuesti kokku samal otstarbel, kuid juba kindlate seisukohtade ja algatuste fikseerimiseks, siis peaksid selleks ajaks kristalliseeruma ka üliõpilaskonna orientatsiooni üksikasjad ja kangastuma ta programm rahvuskultuurilisis küsimusis. Kultuurtoimkonnal — kui selleks otstarbeks loodud keskendaval organil — oleks selle koostamisel erilised kohustused.

VII! MIHKEL PUNG.

meele- ja tahtekindlust, mida vajame ülesannete teostamisel. Põhjatäht sõrmuse esiküljel on teenäitaja töös ja võitlustes. Meie juhtlause: *non scholae, sed vitae discimus* on lõigatud sõrmuse seesmisele küljele. Kasvatada end ja teisi tugevaks ning vastupidavaks elu ülesannetele ja võitlustele on iga põhjalase siht, anda tublisid eluks karastatud kodanikke riigile ja rahvale on Põhjala püüd. Sõrmust saades annab põhjalane pühaliku töötuse Põhjala nime aus hoida ja Põhjala isamaalises ülesehitamistöös terve oma jõuga kaasa aidata.

Sõrmust kannavad Seltsi tegevliikmed ja vilistlased. Erakordsetel juhtudel võib Seltsi juhatuse Vilistlaskogu juhatuse nõusolekul annetada sõrmust ka Põhjala sõpruslepinglastele — välismaalastele.

Sõrmus on Seltsi omandus, püha ning puutumatu, seda ei tohi võõrandada, pantida ega kinida. Seltsist lahkudes annab liige sõrmuse tagasi Seltsile. Surma läbi lahkunule antakse sõrmus hauda kaasa.

Sõrmust kantakse vasaku käe keskmises sõrmes. Sõrmuse saades töötab iga põhjalane: olla tõsine eestlane ja anda oma rahvale parimat vastavalt oma võimetele, pidada pühaks Põhjala nime ja hoiduda kõigest, mis seda nime võiks tumestada, kaasa aidata kogu jõuga Põhjalale kõigis tema õilsais püüdeis, lisandades uusi aardeid tema vaimsesse varasalve, olla oma kaasvõitlejaile tõsiseks sõbraks nii rõõmus kui

muredes, alistuda Põhjalas maksvale korrale, tunnustades, et distsipliin teeb organisatsiooni tugevaks.

Põhimõtted liidavad ja lahutavad. Kokkukuuluvust ei või nõuda sealt, kus ei ole üksteisest arusaamist. Kokkukuuluvus tekib, süveneb ja kasvab seal, kus osatakse üksteisest aru saada, mõista üksteist, hinnata ja austada; kus reast väljalangenu asemele võib astuda teine, et jätkata sama tööd, seistes täpselt samal kohal. De viis: *non scholae, sed vitae discimus* ei kohusta mitte seda, kuidas kergemini elu keerukaist labürindest läbi pääseda, kuidas iseendale enam mugavusi luua, vaid seda, et elu on antud töötamiseks, ühiskonnale hüvede loomiseks. Tehes seda, teeme head ka iseendale, meile jääb loova töö rõõm, rahuldustunne. Võttes omaks need põhimõtted, iga põhjalane annab ja tahab anda parimat, mis ta suudab.

Põhjalal on lipp, mis annetatud Seltsile Mihkel Punga poolt Tartus 2. detsembril 1928. aastal.

Lipuvärvid on helesinine ja valge. Lipu sinisel küljel on kujutatud kuldsest tammelehtede pärjast ümbritsetud kuusnurkne hõbedane põhjatäht hargnevate kiirtega. Selle kujutise all on seltsi nimi.

Lipu andis üle seltsi vanamehele H. Maandile vilistlaskogu esimees K. Terras järg-

VII! HARALD PUSKAR.

miste sõnadega: „E. Ü. S. Põhjalale on valmistatud meeldiv üllatus — ksvil! M. Pung annetab Seltsile lipu.

Embleem lipul — põhjätäht on olnud meie teejuht juba Neeva kallastel, juhtinud oma kiirtega vaimuvalguse ja teaduse allikate juurde. Tammepärg on püsiva ja viljarikka töö tunnus. Vilistlaskogude nimel seda lippu tänuga annetatult vastu võttes annan ma ta Seltsile edasi.

Lipp on Seltsi au ja uhkus. Hoidke teda alati väärikalt kõrgel. Ühendagu see lipp kõiki põhjalasi teaduse allikate otsingutel, ning Eesti riigi ja rahva kasuks töötamisel“.

Seltsi nimel lõi naela lipuvarlasse Seltsi esimees H. P u s k a r, kes avaldas kogu kaasvõitlejate nimel südamlikku tänu lipu annetajale. Omas kõnes Seltsi esimees ütles veel järgmist: „Töotan kõigi kaasvõitlejate nimel, et meie ülimaliks püüdeks on truuks jääda Põhjalale ja tema sihtidele ning põhimõtetele, mis juhitud tahtmisest tegutseda kogu oma jõu ja võimega meie kodumaa ja rahva häälolu kasuks. Oleme veendunud, et hoides alal ja pidades kaliks kujunenud traditsioone, me saavutame oma eesmärgid.“

Tallinna koondise nimel tunnustades lippu ka koondise lipuks lõi naela vardasse esimees E. P o t m a n sõnadega: „Olgu meie sinivalge lipp sümbolseks väljendajaks tema alla koondunud pere ustavusest ja armastusest oma kalli kodumaa vastu! Tuletagu põhjätäht meile igavesti meelde, et iga põhjalase ülimaliks mõtteks on

Põhjala sõrmus.

Pühakite tööks.

Meina tööks:

Olle kõige eeslane ja anda oma rahvale parimat võimalikult oma mõtlemisele:

Pidada pühaks Põhjala nime ja hoidada kõigest, mis seda nime mõttes kinnestada;

Kaasa anda kogu jõuga Põhjalale kõigis tema väljates püüetes, lihtes mis aardeid tema vaimulise arengule;

Olle oma kaasvõitlejatele kõigele jaoks üli rõõmus kui muredeks; Alustada Põhjalas mõlemale korrale ja korraldustele, tunnustades, et disiplinaarset organisatsiooni tugemaks.

Teades, raskendada tööle kõigele, kida: minna seda oma allkirjaga.

Lehekülg Sõrmuse Raamatust.

vaba ja õnnelik isamaa, ning tõendagu tammeleht, et igal meist on hinges mehemeelt oma ülima aate eest võideldes astuda ka üle igaviku piiri!“

Lipp on tunnustatud Seltsi lahutamatuks osaks lipu statuudi vastuvõtmisega Seltsi üldkoosolekul 7. jaanuaril 1929. aastal.

Lipp on Seltsi rõõmude ja kurbuste väljendajaid: riigi, ülikooli ja Seltsi pidulikkudel sündmustel lehvib ta rõõmsalt koos rõõmsatega ja on ka leinajana truuks saatjaks põhjalase viimsel teekonnal kalmistule.

Ja kui kord tõesti peaks ähvardama hädaoht meie rahva vabadust, siis ei kõhkle ükski põhjalane hetkekski viivitamast koguneda sini-valge lipu alla, et võidelda oma ülima aate eest!

VII! HEINRICH LARETEI

Põhjala omab teiste Tartu üliõpilasorganisatsioonide seas kindlasti oma isepärase ilme. Põhjala on sündinud Peterburis. Ta on üles kasvanud linnas, mis kaks korda on nime muutnud, milles aga iga muutmise järele on sündinud suured murrangud. Põhjala on läbi elanud tsaristliku Vene viimased hiilgepäevad Peterburis; on näinud Vene kolossi kokkulangemist pärast sõja algpäevade juubeldavat paatost Petrogradis ja on tunnud kommunistliku Vene laastavat sünniaega Leningradis. Seega kaasa elanud maailmasõja ja kaks revolutsiooni nende tsentrumis. Põhjala pere siirdus Eestisse vabadsõja algpäevil, asudes otseses ja osalt kaudses mõttes rindele (Põhjala pere üheks koondumiskohaks oli rindeäärne Narva).

Tartu asus Põhjala 1920. aastal juba täiskasvanuna. Täiskasvanu oli ka Põhjala esimene koosseis Tartus, karastatud ka-

HEINRICH LARETEI

Põhjala ja teised Tartu üliõpilasorganisatsioonid

hes sõjas ja kahes revolutsioonis.

Esimesed aastad Tartus ei olnud kerged, kuna seltsi varandused jäid suuremalt osalt Venemaale ja ka liikmeskond oli pikkade sõja- ja revolutsiooniaastate jooksul kannatada saanud. Ühetoaline, ilma kõige tarvilikumategi mugavusteta, oli esimene Põhjala korter Tähe tänaval.

Kohe alguses juba hakati põhjalikumalt arutama küsimust: mis peab Põhjalast Tartus saama? Peab ta omistama Tartus juba ajalooliselt väljaarenenud organisatsioonivormid, või tuleb midagi uut otsida, arvestades sellega, et ajalooline murrang — Eesti iseseisvaks muutumine — sunnib korrigeerima ka ennemurrangulisi vorme. Hakati tutvunema Tartu organisatsioonide vormidega, uurima nende kujunemist ja nende sobivust uute olukordadega. Tutvuneti lähemalt saksa üliõpilasorganisatsioonidega, kes on Tartu organiseerimisvormide prototüübiks; samuti hõimurahva „osakuntadega“ ja nende ajaloolise kujunemisega.

Põhjala Tartusse asumise ajal hakati parajasti looma Soome eeskujul uusi organisatsioone — maakondlikke kogusid. Nende suhtes asus Põhjala eitavale seisukohale, leides, et Soome üliõpilaskondade ajalooline kujunemine ei vasta Eesti omale ja neile nõudeile, mida iseseisev Eesti püstitab oma üliõpilasorganisatsioonidele.

Põhjala ei tahtnud pimesi järele aimata nii Eestis kui ka välismail olevaid vorme. Teiselt poolt ei tahtnud ta ka originaalitseda. Vaadeldes *sine ira* teisi organisatsioone, katsus ta leida igast organisatsioonist paremat, mida see võis pakkuda, et seda ümber töötada ja ühte sulatada. See ümbertöötamise ja liitmise protsess kestis pikemat aega. Põhjala kodukorda ei pandud maksma korruga tervikuna, vaid üksikute osadena selle järele, kuidas need praktilisel rakendamisel otstarbekohasteks ja läbiminevateks osutusid. Põhjala kodukorda võrreldi tol ajal Briti konstitutsiooniga, mis ei ole teoreetiline töö, vaid mis välja kujunenud on tegelikust elust ja traditsioo-

nidest. Kodukorra kodifitseerimine sündis juba mitu aastat pärast selle väljakujunemist.

Põhjala ei tundnud seda Tartu traditsiooniks muutunud antagonismi seltside ja korporatsioonide vahel, mis tol ajal eriti siitma torkas väljasttulnule. Ta sai hästi läbi ja otsis seda hästiläbisaamist mõlemitega juba algusest peale. Põhjalat huvitasid seltside ja korporatsioonide, kui üliõpilasorganisatsioonide vormide põhimõtted ja kujunemise põhjused. Ta nägi neis peajasjalikult kahe kasvatuspõhimõtte kehastust: individuaalse ja sotsiaalse, kui nii võib piiritleda. Nii ühel, kui teisel oli oma „raison d'être“. Anda peajasjalikult maalt talutarest tulnud üliõpilasele peale hariduse ka Euroopa kultuuri- ja seltskonnainimese käitumist individuaalse kasvatuse teel — oli ühede põhimõtte. Rakendada üliõpilast ja pärastist seltskonna- ja riigitegelast täie jõu ja innuga seltskondlikule tööle — teiste oma. Üks põhimõtte näis olevat kantud rohkem ärkamis- aegsest, opositsioonilisest paatosest, teine praktilis-reaalsetest kaalutlustest.

Mõlemad põhimõtted paistsid olevat välja arendatud (ma kõnelen pärastsoja-aastatest, nüüd on mõndagi muutunud) teatud määral liialdusteni. Ühelt poolt rebase instituudi väljaarendamine kuni liialdatud serviilsuseni, teiselt poolt välise, seltskondliku külje peaaegu täielik ignoreerimine.

Põhjala otsis sünteesi mõlema kasvatuspõhiksi vahel. Võttes omaks ühelt poolt isade

instituudi, kui parema kasvatusliku meetodi noore üliõpilase seltskondlikuks arendamiseks, katsus ta hoolt kanda selle eest, et sellega ei minda noore liikme individualiteedi ja enesetunde täieliku mahasurumiseni. Teiselt poolt rõhutades seltskonnategevuse tähtsust ja vajadust, katsuti ka sellele anda sisu, mis rohkem vastaks iseisva riigi kodanikule ülesseattavale positiivsele töö nõuetele. See individuaal-seltskondliku (seltskondliku läbikäimise mõttes) kasvatuse ja riigi ja seltskonna tööle ettevalmistamise süntees oli, mida Põhjala taotles oma uut põhikirja väljatöötama ja seltsi sisemise tegevuse ja traditsioonide loomisele asudes. Intensiivne akadeemiline töö, elav osavõtt üliõpilaskonna üritustest, vaba seltskondlik esinemine, oma individualiteedi väljendamine ja lojaalsus teiste mõttemõtte vastu — need olid eesmärgid, mille poole Põhjala püüdis oma organisatsiooni kujundamisel. Paistab, et Põhjalal on korda läinud lähemale jõuda neile eesmärkidele. Põhjalast on võrsunud terve rida kõrgelt kvalifitseeritud akadeemilisi tööjõude. Põhjala pere on intensiivselt ja lojaalselt osa võtnud kõigist üliõpilaskonna algatustest, alates Üliõpilaskonna kui organisatsiooni tekkimise ajast, olgugi et Üliõpilaskonna organiseerimisviisi suhtes Põhjala asus opositsioonis, taotledes organisatsioonide föderatiivset liitumist. Paljud Üliõpilaskonna ettevõtteid on oma idee saanud Põhjalast. Nii rahvusvaheline SELL liit, üliõpi-

VII! HANS AHVEN

laskonna kooperatiiv jne. Lojaalsusest teiste mõtlemisviiside vastu tõendab ka hea läbisäämine kõigi teiste üliõpilasorganisatsioonidega — nii seltside kui korporatsioonidega, mis Põhjalal on olnud tema Tartusse asumisest saadik kuni viimase ajani.

Murrang, mille Põhjala läbi tegi pärast Tartusse asumist, on üks raskemaid olnud. Ta on viinud ära osa liikmeid, kes ei saanud omaks võtta uusi põhimõtteid, mis üles võeti uues asukohas, on nõudnud palju sisemist võitlust. Kuid tagasi vaadates 14-aastasele tegevusele Eestis, paistab, et ülesseatud tähised on olnud enam-vähem õiged ja et resultaadid tasuvad töö, mis sel alal on tehtud. Põhjala on kujunenud üheks suuremaks üliõpilasorganisatsiooniks ja on leidnud vormi, mis teda õigustab olla vääriliseks liikmeks Tartu üliõpilasorganisatsioonide peres.

JAAN OTS

Üliõpilasorganisatsioonide osa akadeemilises ja avalikus elus

Kõigi muude organisatsioonide hulgas on üliõpilasorganisatsioonid avalikult kõige vähem tuntud. Ekslik oleks sellest järeldada nende vähest tähtsust. Ometi on üliõpilasorganisatsioonil oma kindel koht kogu meie akadeemilises ja ühiskondlikus struktuuris. Nad on õieti meie intelligentsi sepi-kojad, meie vaimne sõjavägi. Sinna on koondatud neid, kes on juhtind ning määrand meie rahva ligemat minevikku, sinna kuuluvad need, kes teevad seda praegu ja needki, kes teevad seda tulevikus. Need on määratu suured vaimsete ja ka füüsiliste jõudude kogumid, mida ei ole veel osatud täiel määral rakendada ega hinnata väärilt.

Isegi üliõpilaskonnas eneses on organisatsioone alahinnatud, on tehtud aktiivset kihutustööd organisatsioonide vastu. Igasugu moodsate „ismide“ parastsõjaaegses uimas ja naiivsuses ei osatud neid hinnata. Tolleaegsetel „moodsatel“ tudengitel oli otse ülemaks ideaaliks olla põhimõttelikult organiseerimatu, see oli nagu mingi kõlblas ideaal, mille taotlemine pidi osutama suurt tahtekasvatustlikku treeningut ja kangelast. Nüüd, õnneks, see „askees“ ei ole

enam moes. Kuid see tegi kahju organisatsioonidele ja nende populaarsusele. Organisatsioonide elu ja tegevus tõmbus kinniste seinte vahele. Et organisatsioonid selle rünnaku hiilgavalt võitsid, näitab seegi kurioosum, et kõik selle rünnaku juhid ise varsti organiseerisid! Vähemad juhid aga asutasid organiseerimatute organisatsiooni — „büroo“ sildi all, tegelikult ikkagi organisatsioon kõigi organitega, liikmetega, liikmemak-suga, kordadega jne. Muidugi ei võinud see ersatsorganisatsioon konkureerida organisatsioonidega ja nüüd on see vist juba päris surnud. Tegelikult on ligi poolled üliõpilasi organiseerimata, kuid mitte enam põhimõtte pärast — osalt majanduslikel põhjusil, osalt on need üldse ükskõiksed, vaikselt omaette elutsevad, mõnd ka seltskonda kartvad tudengid — enamvähem passiivset laadi inimesed, kes ei suuda ega taha kanda organisatsiooni kohustusi ja alistuda kordadele ja distsipliinile. Kõike seda osutab jõudude vahekord ja töö Edustuses, kui üliõpilaskonnas on organiseeritute ja orgmatute suhe üldjoones 1:1, siis Edustuses on see juba 28:2, vahest isegi 29:1 —

Ksv! JAAN OTS

organisatsioonide kasuks. Nii et võib öelda, tegelikult üliõpilaskond, s. o. organisatsioonid. Üliõpilaskondlik töö ja kohustused on õieti kogu ulatuses org-ide õlul. Seegi nähe kõneleb liigse kord organisatsioonide kasuks ja näitab nende asendamatu osa üliõpilaskonnas.

Omaette probleem on nende arvukate organiseerumatute organiseerimine; kui suur osa neid on tõesti üldiselt passiivsed ja algatusvõimetud, siis kujunevad need suureks koormaks riigile ja rahvusele. Kas just sellest osast üliõpilaskonnast ei võrsu need saamatud poolharitlased, kes teevad „üleproduktiooni“ ja tekivad rahulolematust. Niiviisi omaette olles võib neist juba loomult pessimistidest kasvada parandamatud pessimistid ja ühiskonna toetusele lootvad haritlased. Kui eestlane juba loomuldasa on passiivne ja omab kalduvust olla kuidagi omaette ja kinnine, ometi on hädatarvilik teha kõik haritlasjõud aktiivseks ja harjutada koostööle ning selgitada kohuseid

ja ülesandeid, mida kohustab — olla eesti haritlane. Kogemused näitavad, et kõiki seesuguseid organiseerimatuid on võimalik aktiveerida organisatsioonis, kui selleks sobivas vaimses keskkonnas. Siin on teha organisatsioonidel suur töö, kuid selleks vajavad organisatsioonid ka teatavat seltskondlikku ja ametlikku toetust, tuleb väärikalt tunnustada nende tööd. Juba üliõpilaskonna loomispäevil tehti siin vigu. Üliõpilaskonna kordades ei antud organisatsioonile ametlikku tunnustust, jäeti kõrvale need väärtuslikud jõutsentrumid, ei tahetud hinnata eraalgatust, paragrahviga määrati kõik üliõpilased üliõpilaskonna liikmeks. Kuidas tegelikult olukord on kujunenud sellest oli juttu eelpool. Organisatsioonid rakendati tööle mingi kõrgeima üldsuse teenistusse, tegelikult muidugi organiseeritute huvides, nii et see ebasoovitav ja passiivne ringkond võeti organisatsioonide hooldamisele, tehti see „institutsioon“ nii mugavaks, et majanduslike huvide seis-

kohalt oli tõesti kasulik olla organiseerimatu. Organisatsioonid ei julgenud isegi igakord avalikult oma nime all kandideerida edustusse, pidi otsitama ikka mõni „üldisem“ pealkiri ja edustuses ei juletud avaldada kaalukat organisatsiooni arvamust ega esindada organisatsiooni, vaid ikka midagi kõrgemat olematut. See oli ju õieti sel ajal, kui meil üldse see „kõrgete“ aadete kultus oli jõudnud selleni, et peeti naeruväärseks olla isegi rahvuslane ja käsitleda rahvuslikke küsimusi! Nüüd, kus meil on hakatud paljusid tolleaja eksitusi likvideerima ja väärtusi ümber hindama, tuleks ka siin organisatsioonide suhtes teha tarvilikke ümberhindanguid.

Palju aega, kulukaid kogemusi ning kallist õpperaha nõuab tegeliku eesti üliõpilaskonna kujundamine, mõtlen just kõigi rahvuslike org-ide sõbralikku koostööd — vähemusrahvuste kiilu väljalülitamist eesti organisatsioonide tervikkehast. Organisatsioon, kuhu au kuuluda nende ridade kirjutajal, on alati seda taotlend

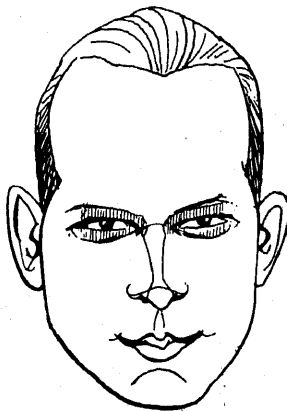
eaga väsi kunagi võitlemast selle eest.

Väljaspool üliõpilaskonda peetakse tihti organiseerimist nagu tahteks eralduda rahvast, ega leita mingit muud põhjendust organiseerimisel. Intelligentsil jäävad ikkagi paljud tihedad sidemed rahvaga. Kuid intelligents vajab pidevaks arenemiseks ja oma vastütavate ülesannete taotluseks üliõpilaskorralduse organisatsiooni näol vastavat vaimset keskkonda — omavahelist tutvust — noorte ja vanade vastastikust virgutust ja julgustust. Selleks on meie üliõpilaskorraldus ühes vilistlasinstitutsioonidega kõige ideaalsemalt sobivad. Seesugune noorte ja vanade alaline koostöö ja vastastikune mõjustamine kindlustab kogu meie riigi ja rahvuse pideva evolutsioonilise arenemise, vältides n. n. generatsioonide võitlusi ja kõike ootamatusi. Üliõpilaskorralduse organisatsioonide kaudu selgub ka iga akadeemilise kodaniku objektiivne hinnang. Sellel pinnal on võimalik igal ühel arendada ning näidata oma võimeid, siis arenevad juhid ning selguvad

SELTSI VANAMEHI

Ksv! ILMAR PEET

Vii! ERAST PUNG

Ksv! JÜRI PETERSON (praegune)

SELTSI KORTER 1921.—1929. A.

geeniusedki ja selle atestatsiooni ning vastutusega juhitakse nad kõik oma sobivale alale avaliku elu näitelavale. Kuivõrd sügavale avalikku ellu ulatuvad üliõpilasorganisatsioonide mõjud, jääb laiemale üldsusele tähelepanematuks, sest organisatsioonid teevad oma tööd vaikselt ja pidevalt.

Oleme seni jõudnud vaadelda üliõpilasorg-ide osa üliõpilaskonnas ja riivata nende tööd ja ülesandeid ka avalikus elus, kusjuures on selgunud nende asendamatu tarvilikkus ning suur tähtsus. Võidakse ju küsida, kas meie praegused üliõpilasorg-id oma olult ja laadilt on meile kõigiti sobivad. Meie organisatsioonid suures ulatuses on osutund meile vastavaks, kuigi mõned organisatsioonid ei ole veel jõudnud sellele tasemele, ometi on kõik organisatsioonid

pidevalt kohandund tegelike nõuete kohaselt ja peavad veelgi kohanema, vältides võõrapärasusi, et poleks sakslastel meie org-e hinnates enam võimalust öelda: „Ganz wie bei uns“. On tarvilik, et organisatsioone oleks mitmet tüüpi, erinedes mitte niivõrd väliseilt tunnuseilt, kui just vaimsest omapärasusest. Organisatsioonid annavad avalikkusele mitmekesiste võimete ja kalduvustega inimesi. Kui Vabariigi algpäevil vajas keerukas riigiparatuur suures hulgal administraatoreid, siis oli see tüüp erilisel organisatsioonide taotluseks, seepärast ongi tekkinud mulje, nagu ei suudakski organisatsioonid tarvilikul määral kujundada tarvisminevaid kultuurtegelasi ja teadlasi. Kes tunneb praegust organiseeritud üliõpilaskonda, see teab, et see arvamine ei

ole enam paikapidav. Arvatakse, et organisatsioon ennemini pidurdab kui soodustab tööd. Organisatsioonis alles õpetatakse suhtuma tõsisemalt töösse ning otsustavalt jaotama ja käsitama aega. Auhinnatöid teevad just esijoonel organiseeritud üliõpilased, kuigi selle töö tegemine on enam-vähem ainult ajaküsimus, samuti teadlaste järelkasv ja isegi peaaegu kõik õppejõud on andnud organisatsioonid.

Kõike seda kokku võttes peame mõõnma, et oleme vähe mõelnud sellele, millised suured rahvuspoliitilised ja kultuurilised väärtused on meile antud üliõpilasorganisatsioonide näol. Tõsi küll, neid tuleb veel edasi arendada, laiendada kogu eesti akadeemilist peret haaravaks, neid tuleb ka vastavalt vääristada, siis tuleb kindlasti kunagi aeg, kus kogu eesti akadeemiline pere on organiseeritud, kõik meie haritlasjõud on relvastatud organisatsiooni distsipliini all. Kuid sellest tuleb jõuda edasi — veel kaugemale, kõik eesti rahvuslikud üliõpilasorganisatsioonid tulevad viia tihedasse kontakti — üksteise kõrvale, et oleks kindel front ja tühikuteta rinne. Tahaksime meeleldi loota, et praegused tõsised ajad ning suured ülesanded ja kohused suudavad aidata läbi murda organisatsioonitüübilised takistused ja peatseks koostöö määrajakaks kujunevad üksnes rahvuskultuurilised põhimõtted ja taotlused. Saagu see me tänapäeva akadeemilise noorsoo suurülesandeks!

Evald Potman

E. U. S. PÕHJALA TALLINNA KOONDIS

1924—1934 A.

Kuna ajajooksul Põhjala vilistlaskonna enamus Tallinnasse oli koondunud, siis otsustati vilistlaskogu asukohaks kinnitada Tallinn. Sellega oli Põhjala kindlalt organiseeritud kahes keskus, Tartus ja Tallinnas, kuid ühes sellega oli senine ühtlane pere paratamatult ka lõhestatud. Et aga Põhjala tugevate ja usavate kodanikkude kasvatust taotleva ideoloogia teostamisel eeltingimuseks ja nõudeks on tihedaima kontakti pidamine organisatsiooni generatsioonide vahel, siis oli see päälesunnitud olukord suureks takistuseks Põhjala parimatele püüetele.

Loomulikult ei saanud Põhjala, olles tol korral lõpule jõudnud oma sisemise ümberkorraldusega vastavalt uuele ümbrusele ning olles veel tulvil tarmukat tegutsemishoogu, sellega kergesti leppida, vaid hakkas teid otsima selle olukorra paremaks lahendamiseks. Osaliseks lahenduseks oluks ka Tallinnasse, vilistlaskogu lähedusse, üliõpilaskogu koondamine. Põhjala tollaegsest tegevliikmeskonnast asus alaliselt Tallinnas aga liiga vähe selleks, et suuta ülal hoida kindlamat organisatsiooni.

Samal ajal oli Tallinnas kujunemisel kõrgem tehniline õppeasutus — Tallinna Tehnikum. Kuna Põhjala vil! kogu koosseisus oli umbes $\frac{1}{3}$ insenere, siis on loomulik, et tema huvi uue loodava kõrgema tehnilise õppeasutise vastu oli suurem kui see teistel üliõpilasorganisatsioonidel võis olla, seda enam veel, et paljud Põhjala vilistlaskogu liikmed kuulusid T. T. õppejõudude hulka ning seega oldi kõigiti informeeritud õppeasutise tõelisest

ilmest juba siis, kui mujal oldi selle kohta veel täielises teadmatuses. Seega oli Põhjalas loomulik kõlapind olemas mõttele, võimaluse korral T. T. üliõpilasi Põhjalasse tuua ning nende kaudu luua vilistlaskoguga tihedama kontaktis olevat üliõpilaskoondis. Ühtlasi oluks see Põhjala asutamise momendist säilinud vana traditsiooni jätkamine, mille järele Põhjala üheks püüdeks olgu koondada ühiseks pereks mitmesse kõrgemasse õppeasutisse kuuluvaid eriliste kutsealaste huvidega liikmeid.

Kui siis 1923. a. sügissemestriks T. T. õppekavad ja üldine õppekorraldus muudeti täiesti vastavaks tehnilise ülikooli õppekavadele, mis sündis suurelt osalt Põhjala vilistlase prof. *Ottomar Maddisoni* eestvõitlemisel, kadus ka vormiline takistus selle õppeasutise õpilaste vastuvõtuks Põhjalasse. Sama 1923. a. sügissemestril põhjalane *Nikolai Oll* katkestas õppimise Tartu ülikooli matemaatika teaduskonnas ning siirdus edasiõppima T. T. ehitusteaduskonda. N. Ollile tehtigi ülesandeks selgitada, kuidas on tegelikke võimalusi Põhjalale liikmete juurdetoomiseks T. T. üliõpilaskonnast.

Järgmise aasta sügissemestril, Seltsi aastapäevale sõites, viis N. Oll juba küllaldaselt määral informatsiooni Seltsile selle küsimuse lähemaks kaalumiseks. Enne Seltsi aastapäevalt lahkumist, ööl vastu esimest detsembrit 1924, pärast vilistlaste ja Seltsi juhtivate liikmete eraviisilist nõupidamist, andis tookordne Seltsi esimees R. Övel N. Ollile nõusoleku tegelikude sammude astumiseks Tallinnasse Põhjala koon-

VII! EVALD POTMAN

dise asutamiseks. Sellega nagu saatus tahtel otsustati põhimõtteliselt noorte inseneride juurdetoomine Põhjalasse ööl, mil langes oma kohuste täitmisel Põhjala vanemasse generatsiooni kuuluv insener minister *Karl Kark*.

Tallinnasse jõudes asus N. Oll energiliselt tööle ning koondanud enda ümber 9 mõtteosalist 1923. a. Tehnikumi astunud üliõpilaste seast, esitas ta Põhjala juhtivatele organitele juba vormilise ettepaneku Tallinna Koondise asutamise kohta. Vilistlaskogu peakoosolek oma otsusega 28. II 25 pooldas põhimõtteliselt esitatud ettepanekut ning 4. III. 25. a. Seltsi Juhatus võttis vastu esitatud 9 T. T. üliõpilast (*Karl Hirsch, Vladimir Kunnos, Leo Luiga, Johann Mahlapuu, Karl Norak, Evald Potman, Ottomar Puuman, Harald Saar ja Karl Sibul*). Põhjala noor-

Vili NIKOLAI OLL

liikmeiks, andes ühtlasi neile volituse Tallinnasse organiseerida autonoomset Põhjala Koondist.

Samal ajal, oma õpingud Tartus lõpetanud, siirdusid Tallinnasse kolm aktiivsemat Põhjala liiget: H. Laretei, A. Susi ja R. Övel ning löid suure hooga kaasa Tallinna Koondise organiseerimisel. Nemad kuulusid juba Peterburis aktiivsemate Seltsi liikmete hulka ning asudes maailmasõjast ja hiljem vabadussõjast osavõtu tõttu katkestatud õpingut jätkama Tartu Ülikoolis, lasus peamiselt nende õul Seltsi Tartusse ületoomine ning kohapealne organiseerimine ja kohandamine uuele ümbrusele ja uutele oludele.

Tallinnas oli neil võimalus veel kord oma laialdasi kogemusi organiseerimise alal töösse rakendada ja uutele noorliikmetele edasi pärandada. Seda tegid sarnase innuga ja armastusega asja vastu, et kuuluvad täie õigusega eelmaintud 10 kaasvõitleja kõrval Tallinna koondise asutajate liikmete hulka.

Tänu sellele oli kõige noorematel põhjalastel otsekohene kontakt aktiivse vanema generatsiooniga ja selle kaudu põlvest põlve kantavate traditsioonidega. Veel enamgi. Kuna samaks ajaks

valmis lõplikul kujul R. Öveli ja H. Laretei poolt väljatöötatud Seltsi uus kodukord, siis võeti see siin esimesena Põhjalas tarvituks ja kodukorra autorite vahetult kaastööl suunati Seltsi sise mine tegevus kohe alul kindlalt uue kodukorra põhimõtete kohaselt. Tänu selliste suurte eluliste kogemustega liikmete koostööle omas Tallinna Koondise liikmeskond kohe avarama käsitluse, nii ilmavaatelistes küsimustes, kui ka suhtlemises oma ümbrusega ning suutis selle tõttu alati kindlalt ja iseseisvalt esineda oma tõekspidamiste kaitseks. Olgu näiteks kas või omal ajal laineid löönud T. T. üliõpilaskonna ja haridusminister Mõttuse vahelise konflikti puhul, kus Tallinna Koondis sattus ainsana väga teravasse opositsiooni terve T. T. üliõpilaskonnaga, konstateerides, et vaatamata sellele, et üliõpilaskonnal on sisuliselt täieline õigus, on siiski vormiliselt ja taktiliselt lubamatult talitatud ning nõudis tehtud sammude hääks tegemist.

Üldiselt suutis Tall. Koondise liikmeskond välja kujuneda ja kristalliseeruda õige lühikese aja jooksul. Juba oma tegevuse teisel semestril esineb ta avalikkusele T. T. üliõpilaskonna edustuse valimistel ning kui organisatsioon leiab Tehnikumi üliõpilaskonnas tunnustust sellega, et tema esindaja N. Oll valitakse

Üliõpilaskonna Juhatause abiesimeheks.

1925. a. sügissemestril asus T. Koondis korterisse E. Inseneride Ühingu ruumidesse Kohtu t. 8, mis muutus aastateks Põhjala teiseks koduks.

Kuna õppetöö Tehnikumi juures nõuab pidevat töötamist, mis ei jäta üliõpilastele kuigi palju vaba aega, siis tuli seltsi tegevus kontsentreerida ühe kuni kahe õhtu pääle nädalas. Sellel päalesunnitud olukorral oli aga voo ruks, et andis võimaluse sisukalt täita kõiki Seltsi õhtuid. Seega hoidis alal tegevuses tempot ning vältis tühikute tekkimist Seltsi koosviibimistel.

Oma ideoloogilise aluse poollest ja tegevuse üldlaadilt kujunes T. Koondis muidugi täiesti sarnaseks Tartu Seltsile ega tarvitse seda sellepärast siinkohal enam käsitleda. Võiks vaid puudutada mõningaid Tall. Koondisele omaseid eriharrastusi, mis on osaliselt kujunenud tingituna erinevatest oludest ja erinevast ümbruskonnast, kuid osalt ka võib-olla liikmeskonna erinevast temperamendist ja vaimulaadist. Eriti tuleks rõhutada Tall. Koondisele omast elurõõmsat, vitaalset huumorimeelt, mis ilmneb pea kõikides Seltsi ettevõtetes.

Üks esimesi sellelaadilisi traditsioone loodi esimese T. Koondise liikme L. Luiga Tehnikumi lõpetamise puhul. Kaasvõit-

KOONDISE ASUTAJAD

lejad arvasid, et kuna insener peab elus oma toimetusi ja talitusi korraldama vabrikute vilede, häire signaalide ja masinate müra järele, siis ei tohi teda ellu saata kohandamatult vastavale miljööle. Et seda ei juhtuks, selleks korraldati lõpetajale diplomaaprojekti kaitsmise järelepäeva hommikul „üleslaulmine“ kujutatavale miljööle vastava instrumentaalmuusikaga. „Üleslaulmiseks“ kaasavõetavate instrumentide hindamisel oli mõõdupuuks selle kärkekitamise võime ning mõjuraadius. Et iga ettevõtte osaline püüdis maksimumi välja panna, siis kogunes „üleslaulmiseks“ terve rida autopaunaid, elektri signaalkelli, trumme, puhkpille igasugusel kujul, isegi häiresireene ning nende kõrval vanu panne, ämbreid, tühje pudeleid ja muud sarnast. Kui siis niisuguse äratuse noor insener närvivapustuseta välja kannatab, siis on ta küps elus vastu võtma, mis ka ei juhtuks üllatust ning kaasvõitlejad võivad koju minna teadmisega, et on omal kohustused südametunnistuse järele täitnud. Sellele järgnes õhtul noore inseneri lõplik võimete kontrollimine ja teadmiste eksamineerimine Seltsi eksamikomisjoni ees. Sest pole ju teab kui suur vägitegu kaitsta Tehnikumi aulasaali projekti, mille kallal on vähemalt terve aasta töötatud, õige mees peab suutma kaitsta projekti ka siis, kui ta seda näeb esimest korda alles eksamikomisjoni ees. Niisugused eksamikomisjoni istungid korraldati juba suuremate lavastistena, millest osa võtma kutsuti terve Põhjala pere ühes külalistega. Siin esitati eksamineeritavale kaitsmiseks eksprompt igasuguseid fantastilisi projekte ühes mudelite, joonestiste ja väitekirjadega. Enamasti kasutati aigena sündmusi meie avalikust elust, nagu: Kärevere silla uurimiskomisjoni istung (A. Ehvertile kaitsmiseks), eraakadeemia palee projekt (O. Otloofile kaitsmi-

KOONDISE ESIMENE JUHATUS

seks) jne. Siin oli kaasvõitlejatel võimalus vilistlaste hulka minnejale viimase müksu andmiseks ning seda võimalust kasutati harilikult ohtrasti kõige pöörasemate küsimuste esitamiseks. Küsiti näiteks: „Kuhu toetus redel, mida Jakob unes nägi?“, „Miks kartul vedelal kujul ise auruna ülespoole kipub aga mehe jälle maakülge tõmbab?“, „Miks on Nivea kreem kõige parem maakerateltelje võie?“ jne.

Kui siis raske ja põhjaliku katsumise järele eksamikomisjon tunnistab eksamineeritava küpsuseks tegeliku elu jaoks ja kõlblikuks Tall. Koondist vilistlaskogus esitama, alles siis oli noor insener valmis mees.

Samuti traditsiooniliseks kujunes T. Koondise esimesel tegevusaasta suvel ettevõtetud väljasõit Paukjärvele. Inimasulatest kaugel eemal sügavas metsas asuv järv (Aegviidu jaamast 17 km metsateed) oma haruldaselt puhta ja pehme veega kui ka erakordselt kauni ümbrusega võitis kohe esimese kokkupuute järele kõikide südamed ning muutus nagu mingiks muinasmaaks, kuhu salapärane tung ikka ja alati jälle

tagasi kutsub. Seni pole veel ühelgi suvel jäetud Paukjärve väljasõitu korraldamata.

Selline intensiivne, tugevatempoline sisetgevus kestis ühes liikmete arvu suurenemisega kuni 1930. a. lõpuni. Liikmete arv oli tõusnud juba 31-ni. Siis aga muutus T. Tehnikumi edaspidine saatus küsitavaks, lõpetati üliõpilaste vastuvõtt Tehnikumi ning asuti selle järkjärgulisele likvideerimisele.

Ühes sellega lõppes ka liikmete juurdevool Põhjala T. Koondisse, mis paratamatult tõi seisaku ja hiljem ka languse Koondise tegevuses kuni käesoleval semestril otsustati see lõplikult likvideerida senisel kujul.

Sellega oli Tallinna Koondis välistel põhjustel sunnitud likvideeruma päälle 10-aastast tegevust nii lootusrikkalt ja hoogsalt alustatud tööd.

Põhjalal on aga selle kaudu võimalus olnud kaasa elada ühele meie kultuurielus väga omapärasele sündmusele, on kaasa elatud ühe kõrgema õppeasutise loomisele ja on nähtud selle hävinemist.

HUGO VIHALEM

PÕHJALA MEESELTSIKS MUUTUMINE

VII! HUGO VIHALEM

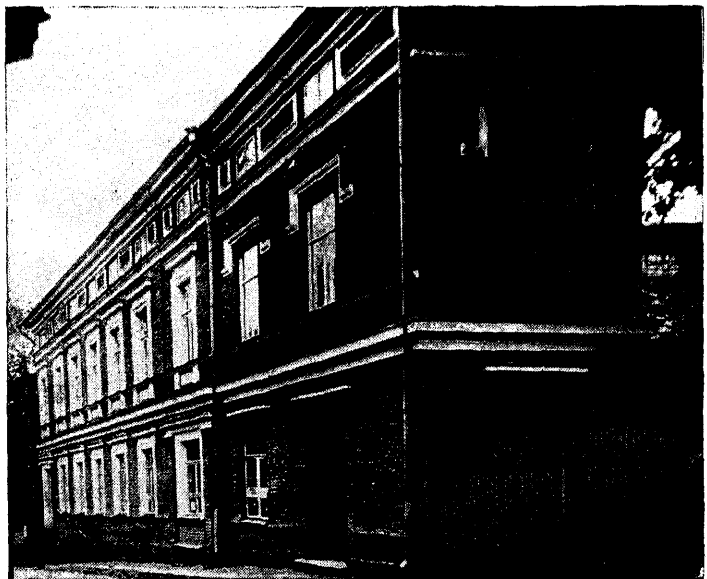
Põhjala sihid ja ülesanded Peetrilinnas olid lihtsad ja selged. Ta pidi olema kõikide seas kõrgemates õppeasutistes õppivate eestlaste koondiseks niihästi selleks, et ühisel nõul ja jõul taotleda meie rahvuslikke ideaale, kui ka selleks, et hoida kodumaast eraldatud eesti õppivat noorsugu kadumast võõra rahva sekka. Need sihid määrasid ka tolleaegse seltsi isikliku koosseisu. Ei saadud ega tohtinudki vahet teha mees- ja naisüliõpilaste vahel, sest kõik nad olid ühed eestlased, ühe ja ainsama kodumaa ja ühe rahva lapsed. Kutsudes oma ridadesse kõiki eestlasi nende soo peale vaatamata ei saanudki Põhjala kujuneda muuks, kui segaseltsiks. Kuigi asutatud üksnes meesüliõpilaste poolt, muutus ta segaseltsiks niipea, kui janu hariduse järele tõi Peetrilinna esimesi eesti naisi. Eestlaste kogumise idee muutus nii valdavaks

ja seltsi koosseisu määravaks, et segaselts muutus aastakümnete jooksul Põhjala traditsiooniks, tema aatelisteks aluseks.

Iseseisvuse saavutamise ja seltsi Tartu asudes pidid loomulikult revideerimisele tulema paljud seltsi senised sihid ja ülesanded. Nendest üks oli seltsi tüübi küsimus. Asudes nüüd juba kodumaal ja olles vaid üks paljudest eesti üliõpilasorganisatsioonidest, ei saanud ta ei tegelikult ega ka põhimõtteliselt määrata oma koosseisu endiste kriteeriumide alusel. Mõõduandvaks ei saanud enam olla kõikide eestlaste kogumine, seltsi isikliku koosseisu komplekteerimine nii ütelda välise tunnuse järele, üliõpilase rahvusliku kuuluvuse järele. Selektioon pidi toimuma teisel alusel ja selleks kujunes igale intiimorganisatsioonile omane vaimse ühtluse põhimõte. Loomulikult jäi püsima ka rahvuslik moment, kuigi täpsustunud ku-

jul: Põhjala liikmeteks võivad olla vaid need eestlased, kes täiel määral tunnustavad meie oma-riiklust. Endisele rahvatruudusele lisanes nüüd veel integraalne riigitruudus. Kuid see moment, mis ju omane, tahaks seda väga ja väga uskuda, kogu meie eesti üliõpilaskonnale, ei võinud seega kujuneda ka seltsi isikliku koosseisu ainukeseks määrajaks. Teda pidi täiendama ülalnimetatud seltsi vaimse ühtluse põhimõte, ükskõik missugusele konkreetsele sisule see ka ei toetuks.

Vaimse ühtluse põhimõttega osutus otsekohe suuremas vastulus seltsi heterogeenne koosseis. Ei saa tublisti kokkusulatatud vaimset ühtlust olla seal, kus esinevad looduslikult paratamatud erinevused sugude vaimuelu vahel. Ja mida rohkem arenes Põhjala vaimne pale Tartus, seda suuremaks muutusid erinevused tema mees- ja naisliikmete vahel. Vaimsele ühtlusele vastab

SELTSI KORTER 1929.—1934. A.

niisugune üliõpilasorganisatsiooni tüüp, kus valitseb homogeensuse põhimõtte koosseisu kujundamisel. Ainult siis on mõeldav ühtlane ja palju hoogsam arenemine, sest ta ei ole takistatud leppimatutest erinevustest. Varem või hiljem pidi ka Põhjala jõudma sellele äratundmisele. Ta tegi seda aga juba oma esimestel Tartus olemise aastatel, suundudes otsustavalt ühtlase meesseltsi poole. Loomulikult ei sündinud niisugune murrang üle öö. Kauaaegne traditsioon ei tagane nii kergelt uute elunõuete ees. Ja Põhjala pidi läbi elama küllalt tugeva seesmise võitluse selle küsimuse ümber.

Murrangu esimeseks tähistajaks ja algava võitluse esimeseks väljendusvormiks oli katse ja püüd pidurdada naisüliõpilaste juurdevoolu seltsi. Seda võimaldas kodukord: noorliikmeks vastuvõtmist otsustas juhatus, liikmeks vastuvõtmist aga peakoosolek, mõlemad aga tegid seda kvalifitseeritud enamusega. See soodustas meesseltsi pooldajaid, kes vähemusega siiski võisid takistada naisüliõpilaste vastuvõtmist. Juhatuses tuligi juba esimestel aastatel ette sedalaadi juhtumeid. Hiljem muutus see tendents täpsemaks ja mittemametlikuks normiks, vastuvõtmisel püüti püstitada proportsionaalsuse põhimõtte: noorliikmetest olgu $\frac{2}{3}$ meesüliõpilased. Kuid need palliatiivsed abinõud ja pidurdused osutusid siiski poolikuteks ja vähe paikapidavateks. Oli ilmselt tunda, et selts on kokku põrganud palju suurema probleemiga oma elus, probleemiga, mis nõuab ka palju radikaalsemat lahendust.

Peagi jõudsid esmalt üksikud liikmed, hiljem aga üha kasvav kogu liikmeid kindlale veendumusele, et seltsi töö edukuse tõstmiseks on vaid üks tee: seltsi muutumine meesseltsiks. See mõte ei jäänud muidugi saladuseks ja tekitas täiesti arusaadava vastuseisu segaseltsi pooldajate hulgas, eriti aga seltsi veel arvukas naisperes. Olgu siinjuures aga tähendatud, et selle küsimuse

NAISVILISTLASED

*Esimene rida: H. Mihkelson, H. Moorman, E. Susi, J. Steinman.
Teine rida: O. Talu, E. Lasberg, O. Verus, E. Antson.*

ümber tekkinud vaidlused ja võitlus kandsid eranditult põhimõtetlist laadi ega kandunud kunagi isiklikule pinnale. Käärimine ulatus ka peakoosolekule, kus viimaks võeti päevakorda ammu juba valusaks saanud küsimus seltsi koosseisu kohta: kas Põhjala peab jääma segaseltsiks. Peale vormilist laadi kandnud vaidluste asuti hääletamisele, mille tulemused olid segaseltsile kõige süütumad: vaid üks liige pooldas meesseltsi, ainult kaks keeldusid hääletamast selliselt formuleeritud põhimõtete üle, kuna kõik teised liikmed olid segaseltsi poolt. Hämmastava paradoksina aga peab tähendama, et just see, teatavas mõttes ajalooline koosolek, otsustas seltsi saatuse. Peale seda Pyrose võitu langeb segaseltslaste energia ja vastupanu täieliku apaatiani, sest kõikidele saab selgeks, et seda küsimust ei otsusta mitte peakoosolek, vaid seltsi meelsus. See kaldub aga üha kiiremalt meesseltsi poole, mille pooldajate hulk kasvab alatasa.

Meeleolu muutust soodustab suurel määral küsimuse puhtpõhimõtteline laad. Keegi ei ole

temast otseselt isiklikult puudutatud. Need meesliikmed, kes pooldavad segaseltsi, teavad, et nad jäävad ikkagi seotuks seltsiga ja paljud neist teavad otsekohe, et Põhjala meesseltsiks muutudes jäävad nad liikmeteks edasi. Ka seltsi naisliikmed teavad, et ümberorienteerumine ei ole sihitud nende vastu, sest meesseltsiks muutumise teeks on ette nähtud uute naisliikmete vastuvõtmisest keeldumine, sest et keegi ei mõtlegi Põhjalat muuta meesseltsiks naisliikmete väljaheitmise teel. Põhjala meesseltsiks muutumine pidi sündima loomulikult teel, ilma suuremate vapustusteta. Selle tõttu sündiski ümberorienteerumine väga vaikselt ja isegi vormitult: ükski peakoosoleku otsus murrangaastaist (1923/24) ei viita seltsi elus aset leidnud probleemi uuele lahendamisele. Alles siis, kui viimane naisliige siirdus seltsist vilistlaskokku ja kui siis saabus aeg kätte ka üldisele põhikirja ja kodukorra muutmisele, alles siis fikseerus neis kindlana meesseltsi põhimõtte, muutudes seltsi isikliku koosseisu määramise üheks aluseks.

Timotheus Grünthal

Põhjala Tallinna osakond 1918. a.

1918. a. algas meie rahvale väga kriitilises ja tõsises olukorras. Venemaal olid enamlasted võimule tulnud, kuid nende võim oli kaasa toonud pöörase korralageduse, kodusõja, sõjaväe hävingu, kirjeldamatud toitlusraskused ning lisaks neile kõigile hädadele oli likvideerimata sõjavahekord Saksamaaga ning Austriaga. 1917. a. sügisel olid sakslased Saaremaa ühes teiste saartega oma kätte kiskunud ning ainult kitsas Suur väin lahutas Saksa sõjaväe Eestimaa mandrist. Tänu revolutsioonilistele Vene madrustele ja sõjaväele olid ka Eestis enamlasted võimule pääsnud ning maapäeva Toompealt sõna otseses mõttes laiali peksnud. Enamline propaganda hakkas mürgitama ka eestlaste tervet organismi. Teisest küljest olid liikvel baltisakslased ja lootsid Venemaa nõrkust kasustades viia meie maa Saksa keisri alla, kus loodeti oma ajaloolisi eesõigusi säilitada ja suurendada eesti rahva arvel.

Sel saatuslikul tunnil seisis eesti intelligentsil täie tõsidusega ees küsimus: „Kas olla või mitte olla!“

Sel silmapilgul ei võinud üksikõikseks jääda ka põhjalased. 1917. a. lõpuks oli neid Tallinna kogunenud 20—30 isikut. Suur osa neist olid Vene sõjaväkke maailmasõja ajal mobiliseeritud sõjamehed. Tallinna jõudes võtsid mitmed neist osa Eesti rahvusväe loomisest. Nii oli nende ridade kirjutaja, Arnold Susi, Richard Övel jt. tegevuses ülemkomitees, samuti divii-

si staabis. 1918. a. jaanuaris, kui lahkumine Vene riigi küljest sai paratamatuks, käisid põhjalased iseseisvuse mõtet selgitamas väeosis. Nii käis A. Susi kõnelemas Tallinnas, kuna T. Grünthal kõneles Tallinnas, Rakveres ja Haapsalus.

Kui 23. veebruari hommikul 1918. a. enamlasted enne sakslaste tulekut Tallinnast välja löödi ja Eesti sõjaväelased okupeerisid praeguse Eesti Panga ning Maapanga hooned, siis võtsid sellest löögirühmast osa ka põhjalased.

Saksa okupatsiooni alates, kui pea kõik Eesti haritlased kuulutati lindpriiks, organiseerisid Tallinnas olevad põhjalased oma seltsi „Tallinna osakonna“, mis oli põhjustatud õieti veel seepärast, et selts ise oma juhatuse ning varaga oli jäänud piiri taha, Peterburisse. Osakond valis endale juhatuse, korraldas pidusid, referaate, koosviibimisi, väljasõite. Koos käia tuli ettevaatlikult, et mitte äratada okupatsioonivõimude ja kohalikkude sakslaste tähelepanu. Nii võimaldas reaalkooli direktor, praegune haridusminister N. Kann meile mitu koosolekut pidada reaalkoolis; mõned korrad olime koos Kloostri tänaval gümnaasiumis, Kaarli koguduse leerisaalis jne. Eriliseks kogumispaigaks oli meile Arnold Susi vanemate korter. See oli meile kõigile koduks, kus lahke ja elurõõmus majarahvas meiega jagas rõõmu ja kurbust. Vanahärra J. Susi, olles suur patrioot, huvitus väga meie noorte kavatsusist ja andis julgust. Ta

oli alati kindel meie rahva võidus, isegi kõige raskemal okupatsiooni survepäevil oli ta optimist. Teiseks kogumispaigaks oli meil Jaan Poska maja Kadriorus, kus praegu asetseb Itaalia saatkond. Ka siin võeti meid alati koduselt vastu. Muu seas peeti siin mitu referaatkoosolekut; kord esines meile huvitava ettekandega (seekord F. Kogeli korteris) taani ülikooli elu-olu ning üliõpilaste üle kirjanik Eduard Wilde. 1918. a. suvel kutsus Poska perekond põhjalasi Haapsallu külla. F. Kogeli ja tema musikaalse abikaasa kodus tundsiime endid alati mugavalt. Samuti ei saa mainimata jätta G. Hellati kodu, kus külalislahke pererahvas alati põhjalasile oma kaasabi ja moraalset toetust pakkus.

Üldse peab nentima, et raske okupatsiooniaeg aitas Põhjala perel eriti tugevasti kokku kasvada. Võib-olla ongi sellega seletatav, et Põhjala oli ainuke Venemaal olnud eesti üliõpilasseltsidest, kes 1920. a. Tartus eesti ülikooli juures tegevust jätkas ja kelle liikmeskond ei valgunud laiali teistesse seltsidesse, nagu see paraku sündis teiste Venemaal teotse- nud seltside liikmeskonnaga.

Ühtlasi aitas okupatsiooniaeg palju Põhjala sisemise ühtluse kujunemisele kaasa. Põhjalased võtsid selleaegses segases olukorras poliitilistes küsimustes kindlad rahvuslikud seisukohad, olles kategooriliselt vastu igasugusele koostööle sakslastega. Olgu vaid nimetada kolme liikme väljaheitmist

Arnold Susi

Kui loodi Üliõpilaskond

On iseenesest huvitav tule-
tada meelde sõnalahinguid ja
võitlusi, mis keesid 15 a. eest
küsümuse ümber, kuidas ja mis
alusel luua uus üliõpilaskonna
korraldusviis. Praegune „üli-
õpilaskond“, kui juriidiliste pii-
ridega organism, ei sündinud
valuta, ei astunud valmina maa-
ilma ette, kui Athena Zeusi
peast. Ka tema sündis „tuules
ja tormis“, tookord nii võidu-
kalt sammuvate radikaaldemo-
kraatlikkude hüüdsõnade ja põ-
himõtete sünnitiseana.

„Mõnda ringi on käinud aas-
tate kerilaud“, üliõpilaskonna
elu arenemine ja edustuse tege-
lik töö ja tegevus 15 a. jooksul
on andnud rohkesti materjali nii
„võitjaile“ kui „võidetuile“ oma
esialgsete veenete ja lahingupo-

seltsist, kes seltsi distsipliinile
ei soovinud alluda ja õppimist
eesti üliõpilaskonna poolt boi-
koteeritavas ülikoolis jätkasid.
Põhjalased töötasid Eesti ise-
seisvuse kindlustamiseks küll
avalikult, niipalju kui selleks
võimalusi oli, küll ka pöranda
all. Kui okupatsioonivõim kok-
ku varises, astusid põhjalased
kohe võitlusse Eesti vabariigi
eest, mõned neist väga vastutus-
rikkail kohil. „Tallinna osa-
kond“ oma intensiivse tööga oli
neid selleks ette valmistanud,

sitsioonide hindamiseks. Ja kui
võidaksegi õigusega osutada sel-
lele positiivsele tööle, mis on
ära teinud edustus selle aja kes-
tel, siis sama õigusega võidakse
teiselt poolt nentida, et nii mõ-
nigi kartus ja kahtlus, mis kuul-
davale toodi omal ajal praeguse
süsteemi vastu, on osutunud
põhjendatuks. Tõsi, esialgne
skepsis ja pessimism ta vastu
osutus järgnenud tegevusaas-
tate valgustusel pisut liialda-
tuks, kuid samuti on ka tõsi, et
kaugeltki ei täitunud ta peale
pandud lootused ja ootused.
Edustus näib kujunenud olevat
rohkem inertsit jõul töötavaks
ametiasutiseks, kes küll mõndagi
positiivset võib kanda oma kon-
tosse, kuid kes pole siiski suut-
nud kujuneda üliõpilaselu tuli-
punktiks, üliõpilaskonda koon-
davaks ja hingestavaks kesku-
seks.

Millised olid siis lahkumine-
kud? Ühel meelel oldi selles,
et on vajalik luua üliõpilas-
kondlik keskus, mis rakendaks
üliõpilaskonna üldiste ülesan-
nete tööle. Kõigil oli see veene,
et eesti rahvusliku vabaduse
koidikul on ka üliõpilaskonnal
kohustusi oma maa ja rahva ees;
et samuti, nagu võideldi kül-
g külje kõrval verist võitlust oma
rahvusliku olemasolu eest Va-
badussõjas, tuli jätkata ühis-
tööd ka oma riigi seesmisel
ülesehitusel. Oli aga selge, et
seks on vaja ümber korraldada

Vii! **ARNOLD SUSI.**

üliõpilaskond, lõpetada järsult
üliõpilaskonnas nii sageli end
kehtima pannud rusikaõigus ja
džunglisõja kombed, need vahest
nii tulemusrikkalt kohaldatavad
„vahekordade“ ja „vahekordade
puudumise“ lahendamise vahen-
did, ja liita üliõpilaskond, vähe-
malt teovõimne ja teohimuline
osa sellest, tugevaks teovõim-
saks organismiks. Mõtted läksid
lahku vaid küsümuses, milline
moodus on selleks otstarbekaim.
Küsümuse algatajad Tartus, ees-
otsas kadunud ksv! Joosep
Teinmaniga (olgu siinkohal soo-
jalt meele tuletatud see ideeline
ja tulinhingeline uuendatud üli-
õpilaskonna eesvõitleja, keda
kuri haigus nii vara hauda viis),
kasutades Soome ja Skandinaa-
via eeskujusid ja kogemusi, ar-
vasid ainukesel õige tee seks ole-
vat luua vormiliselt „üliõpilas-
kond“, kuhu pidid kuuluma sun-
duslikult kõik immatrikuleeri-
tud üliõpilased ja mille kasuks
kõik üliõpilased pidid sundus-
likult kandma teatavaid rahalisi
kohustusi. „Üliõpilaskonna“ or-
ganiks pidi olema keskedustus,
mis pidi valitama üldise, otsese,
võrdse ja salajase valimisviisi
järele proportsionaalsuse põhi-

mõttel, nagu seda nõudis tookordne demokraatlik doktriin. Koostati ka vastav eelnõu, mis saadeti üliõpilasorganisatsioonidele seisukohavõtuks. Need põhimõtted leidsid kõva vastuseisu kaunis arvukas üliõpilaskonnas. Muu hulgas just põhjalaste peres võttis laialt maad skepsis selle süsteemi otstarbekuse vastu; põhjalased kujunesid teissuguse organiseerimiskava kaitsjateks ja eestvõitlejateks. Meie mõtted olid järgmised: uus üliõpilaskonda haarav keskus peab olema orgaaniliselt seotud üliõpilaskonna aktiivsema ja teovõimsama osaga, kes koondunud mitmesugustesse organisatsioonidesse, kuna vaid sel eeltingimusel võib ta saada tõeliseks üliõpilaskonna juhtivaks organiks. See keskus peab seega võrsuma ajalooliselt kujunenud organisatsioonidest ja kujutama endast nende liitu, sealjuures mitte „Staatenbundi“, vaid „Bundesstaati“; see liit ei tohtinud olla lodev, sõltuv vaid organisatsioonide juhuslikust tujust ja „vahekordadest“. Asjaolu, et selline liidukujuline organiseerimisviis oleks jätnud liidu ukse taha organiseerimata osa üliõpilaskonnast, „metsikud“, ei heidutanud meid, kuigi nende protsent oli kaunis suur, sest sel amorfusel massil ei võinud olla mingit erilist kaalu. Nende kahe organiseerimisviisi ümber keerlesidki sõnalahingud.

On meeles esimene neist. See oli ülikooli aulas vist maikuu 1920. Oli kutsutud kokku üliõpilaste üldkoosolek (nüüd on niisugused koosolekud moest läinud, kuid vanasti neid mõnikord siiski peeti), kus pidi tulema arutusele ja otsustusele üliõpilaskonna uus vorm. Aju-tise keskorgani — Asemikkude Kogu — poolt oli laiali saadetud uus üliõpilaskonna põhikiri, Joosep Teinmani, A. Luha j. t. koostatud. Põhjala juhatus oli siis veel Tallinnas. Kätte saanud

põhikirja eelnõu, fikseeriti seal omad seisukohad ja otsustati üliõpilaskoosolekule Tartu sõita neid seisukohti kaitsma. Kuna asusime Tallinnas, siis puudus ka võimalus teiste organisatsioonide esindajatega küsimust arutada ja seepärast tuli toimida täiesti omal käel. Olgu siinkohal rõhutatud, et meil puudus ses küsimuses igasugune kontakt teiste üliõpilasorganisatsioonidega, toimisime täiesti omaette. Olime peaaegu veendunud, et jääme oma arvamustega üksi ja et põhikiri võetakse vastu ilma suuremate vaidlusteta. Kuid sõitsime siiski kahekesi R. Öveliga Tartu. Koosolek algas asjalikult ja rahulikult. Seltsid, eesotsas EÜS-iga võtsid oma alla aula keskkoha, korporatsioonid olid tagapool ja rõdul. Meid oli vähe, mahutasime endid äärde, keskkohale akna lähedusse. Pärast tavalist koosoleku juhatusel valimise protseduuri asuti üliõpilaskonna põhikirja juurde. Hoogsalt ja vaimukalt kaitses oma lemmikideed J. Teinman. Ta kõnet kviteeriti tugeva aplausiga. Lõime kahtlema, kas meil üldse maksab enam välja minna, ettepandud põhikirjale näis olevat kindlustatud masendav enamus. Võtsime siiski südame rindu, läksime Öveliga teineteise järele kõnepulti ja tõime oma liidu põhimõtte lagedale. Ei olnud väike meie üllatus, kui võimas aplaus ja heakskiit tunnistust andis, et meie oma seisukohtadega siiski mitte üksi ei ole ses täiskiilutud saalis. Ei taibanud esialgu, kes need kaasatundjad on. Pea aga selgus, et peamiselt need olid korporandid, kes võtsid meie põhimõtte omaks, kuid ka teatav osa seltsidest, muu hulgas just EÜS-ist. Nüüd arenes koosolek „sõjaks“. „Üliõpilaskondlased“ ründasid „liidulasi“, viimastele ette heites tagurlust, Tartu olude mittetundmist ja ei mäleta enam mida. „Liidulased“

rabasid jälle „üliõpilaskondlasi“ senise organiseerimistöö lõhkumise, tähtede taevast püüdumise, jne. Kumbki pool oli veendunud oma ainuõigsuses, kuna vastased mõistagi lausa ketserid olid. Sel koosolekul ei tulnud kuidugi midagi välja põhikirja vastuvõtust. Ka järgmine, mida oli au juhutada minul, ei toonud selgust küsimusse. Kuid oli märgata „liidulaste“ ridade koondumist ja oma mõtteosaliste väljatoomist, sest oli näha, et „üliõpilaskondlased“ ei olegi nii masendavalt ülekaalus arvu-liselt. Vist viimane selles koosolekute sarjas peeti V auditooriumis. Seal tuli hääletusele uus põhikiri §§-ide kaupa. Esimene, mis käsitas „üliõpilaskonna“ mõistet, võeti häälteenamusega vastu. Kuid üks järgmistest, mis kõneles kõigi üliõpilaste sunduslikust kuuluvusest üliõpilaskonda, kukkus läbi.

Muidugi oli suur ühel pool ahastus ja meelegibedus, teisel pool aga juubeldus, sest keegi ei teadnud oodata niisugust tulemust. Asja kainemal vaatlusel poleks mõistagi eriti põhjust olnud ei juubeldamiseks ega ka ahastamiseks, sest niisugune juhuslik ja üliõpilaste üldarvuga võrreldes väike koosolek (koosolekust osavõtjaid oli lõpphääletusel võib-olla saja ümber, võib-olla aga ka hulga vähem) ei olnud ei suuteline ega ka kompetentne otsustama niisugust suurt küsimust.

Üks huvitav üksikasi sellelt koosolekult! Koosoleku käigust oli näha, et „üliõpilaskondlasi“ ja „liidulasi“ oli umbes pooleks. Igal juhul kümme hääletust ühele või teisele poole võisid tuua „otsustava võidu“. Seal käsutab üks algatusvõimeline EÜS-i kuuluv, kuid siiski meie seisukohti pooldav „liidulane“ kiirmarsil „Vernerist“ (tookord oli see kohvik veel pea ainukeseks üliõpilaste kooskäämisekohaks) kohale tosina oma mõtte-

osalisi ja kui otsustamisel on „kas olla või mitte olla“, kas „üliõpilaskond“ või mitte, siis on enamuse „üliõpilaskonna“ vastu, see kukub hääletusel läbi.

Muu hulgas olid need ja sügisesed koosolekud parimaks kinnituseks meie poolt südilt kaitstavale väitele, et üliõpilaste üldkoosolek („Novgorodi veče“, nagu nimetasime teda) ei kõlba otsustavaks organiks. Mõnel „üliõpilaskondlasel“ oli kavatsus teha üldkoosolekust suure tähtsusega organ üliõpilaskonnas.

Sügiseks valmis uus üliõpilaskonna põhikiri, mis samuti rajanes „üliõpilaskonnale“. Jälle peeti mõned üliõpilaskoosolekud, kus löödi kõvad sõnalahingud. Kuid asja lõplik otsustamine viibis. Kuna aga vajadus üldise keskuse järele oli väga suur, siis lepitati ajutise korraldusega, mis nägi ette keskedustuse valimise kõigi üliõpilaste poolt 5-sabalise valimissüsteemi järele. Iseenesest sellega aga ei lõppenud veel vaidlused üliõpilaskonna organiseerimisviisi üle ja need kestsid edasi, kuni viimaks tegi neile lõpu ülikooli seadus.

1920. a. sügisel peetud üldkoosolekud olid üldiselt rohkem organiseeritud, „üliõpilaskondlased“ koondasid ka oma ridu ja enamuse oli nende käes. Kuid egas sellepärast veel „liidulased“ heitunud! Võideldi seda innukamalt. On meeles üks juhtum. „Üliõpilaskondlastest“ koosoleku enamuse oli tüdinenud „liidulaste“ ohtrast „suupruukimisest“ ja otsustas piirata kõneaega 5 minutiga. Meie, põhjalased, juhtusime istuma ühes reas 7—8 inimest. Võtsime siis endid järjekorras

kõnelejate nimestikku, nende hulgas T. Grünthal, H. Laretei, R. Övel, N. Kaasik, M. Ilves, V. Simtman ja teised. Keegi neist polnud just suu peale kukkunud. Ja järekorras muidugi ka kõnelesime. Lõppes ühel kõneaeg, tõusis naaber ja kas või poole sõna pealt jatkas eelkõneleja kõnet. Nii tuli umbes 35—40 minutiline kollektiivne kõne, omasugune „teatejooks“. Koosoleku enamuse lasi seda mõistagi suuremeelselt sündida.

Kuid meil ei olnud ka palju parata, sest „liidu“ kaitsmine jäi peaasjalikult just meie õlule. Meil oli küll sõpru ja liitlasi, kuid sõnavõtjaid oli nende hulgas vähe. Korporandid kinnitasid avameelselt, et „sõnade tegemisest“ nad ei hooli, nad eelistavat tegusid. Ja tegudes olidki kanged mehed. Kui üks mees hääletasid kas poolt või vastu. Ei olnud nende seas kõhklemisi või kaksipidi mõtlemisi. Ja kui nende juhtide poolt käsud kätte anti, siis olid ka murruna koos. Kompaktse massina võtsid nad siis oma alla teatava osa koosoleku ruumist ja mühava metsana tõusid hääletusel üles tihedad käed.

„Üliõpilaskonna ajalugu“ jutustab lähemalt, kuidas arenes üliõpilaskonna organiseerimine ja kuidas „üliõpilaskond“ viimaks jäi peale. Ei ole vajadust siinkohal seda käiku jälgima hakata. Küll kipuvad aga esile mõningad hinnangud ja järeldused. Kuigi vormiliselt „üliõpilaskond“ jäi võitjaks, siis ei tähendanud see mitte „liidulaste“ põhimõtte täielikku surma. Võiks koguni väita, et tegelik elu on loonud nende kahe põhimõtte omasuguse sünteesi: vormiliselt on küll olemas „üli-

Vii MIHKEL MIHKELSON.

õpilaskond“ oma edustusega, siiski aga domineerivad üliõpilaskoosolekud, kelle kõrval „metsikud“ on *quantité négligeable*. Edustus on kujunenud üliõpilaskoosolekute ja ilma nende organisatsioonideta ei ole praegune edustus mõeldav. Ja väljaspool edustust kujunevad organisatsioonidevahelised liidud, mis on edustuse kõrval nagu paralleelseks üliõpilaskonna esinduseks. Nende mõjuvõim üliõpilaskonna elus on suur. Niisugust arene-miskäiku nägi ette osalt juba Joosep Teinman, kui ta omavahelises jutlemistes silda otsides kahe voolu vahel, väitis, et „Üliõpilaskond“ ei lülita välja organisatsioone üliõpilaskonna tööst. Kuid organisatsioonide mõjuvõim edustuses on läinud palju kaugemale, kui seda esialgu arvasid „üliõpilaskondlased“, ja nad ei ole mitte enam abilisteks edustusele, vaid valitsevad temas ja edustus on organisatsioonidele vaid üheks enese maksmapanemise vahendiks.

Ksv! MART GROSS-HAAVISTO.

1.

Juba Peterburis harrastas Põhjala liikmeskonna tubli enamik pääle otsese õppetöö ka aktiivset teotsemist mitmel muul alal. Kõik need jõukulutused olid päämiselt siiski suunatud rahvaharidustööle. Püüti rakendada kogu noorusliku energiaga oma rahva teenistusse selles täies veendumuses, et tõusev intelligents peab juba üliõpilasena säilitama tiheda kontakti nende keskustega, kes ta on saanud teaduse varasalvede juurde.

Kuid ka tollest ajastust võib märgitseda koguka sarja välistegevuse sugemeid. Juba „Sõbrade salgakese“ päevil sobitatakse tihedaid sõprussidemeid Eesti Üliõpilaste Seltsiga Tartus. Käesoleva sajandi alul luuakse lähem kontakt läti ja leedu rahvusest üliõpilastega Peterburis, millist vahekorda hingestab ühine saatust ja ühine tarve pidurdada „vene karu“ survet vähemusrahvuste üle. Edasi tuleks märgitseda põhjalaste hoogsat osavõttu kodumaal teostavaist üldrahvuslikest üritist (kaastöö E. R. Muuseumile, „Estonia“ teatrile jne.), tõhusat kaasalöömist maailmasõjaaegses üliõpilasorganisatsioonide vahelises komisjonis, milline tegeles päämiselt haavatud eesti sõdurite

MART GROSS-HAAVISTO

PÕHJALA
VÄLISTEGEVUSE
SIHTJOONI

abistamisega ja sõbralikku koostööd umbes samal ajal kujunevais üliõpilaskondlikes blokkides. — Lõppeks ei või vaikides mööduda ka seltsi töekspidamiste hoogsast esiletõusust saksa ülikooli boikoteerimises 1918. a.

2.

Kuid välistegevusest tänapäevses mõttes võib alles jutelda tollest momendist pääle, kus selts oli juurdunud kodumaa mullas. Kohapääl oli tollal veel rajamata üliõpilaskondlik raking, määritlemata akadeemilise pere suhtlemise piirjooned teiste maade üliõpilaskondadega, kristalliseerumata Tartu tõusva intelligentsi „välispoliitiline“ kreedo. Sooritumas olid alles esimesed katsed noil alul. Põhjala perre kuuluvate innustunud kaasvõitlejate (R. Övel, H. Laretei, A. Susi jt.) pulbitsevaile jõureservidele avanes siin määratu lai uudismaa. Olund otse sundis sukelduma tõhe. Ja asutigi küsimustel kinni otse sarvist, kaaluti, arutleti, kirjutati, peeti nõu ja pandi mitme jõul lõppeks liikuma kogu üliõpilaskonna mehhanism: loodi ta organisatsioon, kangastusid välisuhete suundtähtsused, fikseeriti omagi seisukohad.

Tartu üliõpilaskonna välisuhetesuundade määritlemisel etendasid põhjalased silmapaistvat osa. Rich. Övel oli esimene, kes õhutas Eesti

üliõpilaskonda astuma Rahvusvahelisse üliõpilasliitu (CIE). Ta kirjutas sel teemal esimesena „Üliõpilaslehes“ sellekohase artikli ja avaldas eestindatult samas ka CIE põhikirja.

Algatus leidiski pooldamist ja juba 1924. a. sügisel võeti Eesti üliõpilaskond Varssavikonverentsil CIE liikmeks. Eesti delegatsiooni esimeheks oli sääl Rich. Övel.

Ka teise tähtsama välissuunitluse — SELL-liidu loomise — alusmäärude rajamisel on põhjalastel määrav ja vältimatu tähtsus. Siingi kätkes liidu mõte Rich. Övelis, kes tollaegse üliõpilaskonna välistoimkonna liikmena oli tegelenud üliõpilas-

Seltsi juhatusetuba.

A. GALLËN-KALLELA :
VÄINÄMÖISEN LÄHTÖ

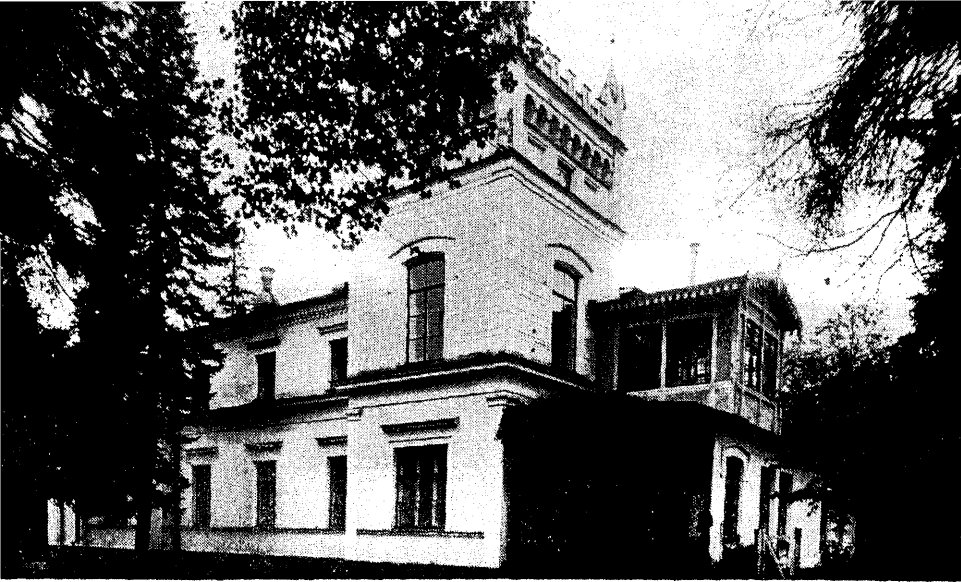
kondade rahvusvaheliste organiseerimisküsimustega, koostanud vastava kava Balti akadeemiliste perede liidu loomiseks ja esines sellega siis tähendatud toimkonna koosolekul. Olgugi, et algatus näis alul liialt uudsenä, et Rich. Öveli kaastööliste nägudelt õhus kurjaennustavat skepsist, siiski püstitatud mõte juurdus ikka kindlamini, kutsuti kokku konverents (kus aktiivselt kaasa löi ka teine põhjalane H. Laretei) ja pandi peagi alus mitme maa üliõpilaskondade ühiseks koostööks, millise otstarbekuses ja vajalikkuses nüüd — kümmeaastat hiljem — pole mingisugust kahtlust.

3.

Ka SELL-liidu edaspidisele tegevusele on põhjalased püüdnud jõukohaselt kaasa aidata. Nii oli esimeseks liidu bürojuhatajaks sama Rich. Övel, kes rakendas kogu oma jõu selleks, et sisustada vastset algatust tema õige sisuga ja panna talle väärrikas alus suure missiooni teostamiseks. Seda liidu suurt ülesannet pole põhjalased minetanud kuni tänaseni. Veel praeguse edustuse valimisprogrammis nõuab selts, et üliõpilaskond oma välisuhetes ikka hoiaks kõrgel eesti üliõpilaskonna hääd nime ja hoolega meeletaks riigi välispoliitilist orientatsiooni. Samas

kinnitatakse, et üliõpilaskonna organid peavad jätkama tihedat koostööd SELL'i üliõpilaskondadega ja sääljures täie innuga kaasa aitama Balti riikide liidu mõtte propageerimisele.

Toodust nähtub, et SELL'i saatus on Põhjalale olnud kehtvalt südame lähedal, ja et põhjalased näeksid meeleldi sellest liidust kujunemas kindlat ja kõikumamatut alust, millele võiks tugida mitte ükski vastavate maade Alma Materi kasvandikude pered, vaid mis oleks tõhusaks kaasaaitajaks ka nelja väikerahva poliitilisele,

SELTSI PRAEGUNE ASUKOHT TARTUS, PEPLERI 4.

majanduslikule ja kultuurilisele koostööle. Seda suurt aadet on Põhjala liikmed püüdnud alati innukalt teenida ka meie riigi välispoliitikat juhtides (A. Piip, J. Seljamaa, A. Hellat, H. Laretei).

4.

Suhetes teiste maade üliõpilaskondadega on Põhjalal kõige tihedamad sidemed hõimlaste soomlastega. Siin arenesid esimesed arglikud suhtlemisalgmed juba kohe pärast Tartu siirdumist. Seda seltsi „hõimuliikumise ärkamisaega“ meenutab ikka jälle hilisema sõpruslepinglase Eteläsuomalainen Osakunta perre kuuluvate Eesti sõprade poolt 1921. aastal seltsile annetatud Väinämöise pilt. Vahepeäl hõimuharrastused näiliselt soikusid, kuid läidetud tuli hõõgus tuha all edasi ning löi välja heleda leegina 1930. a., mil Helsingis kirjutati alla sõprusleping — ülaltähendatud osakonnaga. Tollest momendist päälle hargneb hoogus suhtlemine suurema soome üliõpilaskoondise ja Põhjala vahel. Kui peatsele juubelile saabuvad rida innustunud Eesti sõpru (L. Aho, V. Suomi, H. Salovius, V. Väisanen j. t.), siis on see kindlaimaks pandiks, et seltsi hõimuharrastus vaid üha hoogustub: et tõusetub vennastuli, mis soo-

jendab hõimude südameid — siin ja säälpool lahte. Hääd tahet ja jõudugi selleks näib piisavat.

5.

Üliõpilaskonna kui tegeviku tegevuses on Põhjala oma kindlate seisukohtadega esinenud juba selle algpäevist päälle. Nagu käesolevasse numbrisse paigutatud A. Susi kirjutisest nähtub, olid üliõpilaskonna rajamisel põhjalased eriti aktiivsed, esinedes iseseisva kavaga, mis diametraalselt erines hiljem kehtimapanud korrast. Kuigi nende (Öveli, Susi, Laretei, Simtmani) mõtted ei realiseerunud, siiski löödi innukalt kaasa igas üliõpilaskondlikus üritises. Neiski olid seltsil sageli erinevad seisukohad, milliseid kaitsti suure järjekindlusega ja milliste pärast oldi valmis hülgama ka igasuguseid rühmapoliitilisest kombinatsioonest sõltunud lubadusi, kohtadepakkumisi jne. Seltsi üheks vankumatuks põhiveendeks kogu tema esimese poolsajandi kestel on olnud vältimatu tunnetus, milline fikseeriti veel meie XIII Edustuse valimisproklamatsioonis, et Eesti oma riikluse seisukohalt on ilmingimata tarvilik meie intelligentsi koostöö ja üksmeelne rakedumine oma riigi ja rahva eduka tuleviku ra-

jamiseks. Selle koostöö üheks vääramatuks eeltingimuseks on aga lõhestuse ja sallimatuse kaotamine akadeemilisest perest. Senine rühmade mäng, riika parlamendi imiteerimine, kohtade kombineerimine ja vähemusrahvuste kaalukeelesüsteem vaid viib kaugemale üliõpilaskonna tõelisest sihist. Arvestades seda, pole Põhjala nii edustuses kui ka organisatsioonidevahelises suhtlemises kunagi tahtnud rõhutada vastuolusid seltside ja korporatsioonide vahel, eriti laulda kiituselaulu egoistlikele kihihuvele ja teha madalast parteipoliitilisest tasemest fetiši, mis vallutaks kõrgema rahvusliku platvormi. Sellest põhjustatuna on Põhjala nii mitmel korral läinud Edustuse valimistele üksikuna just selleks, et säilitada oma vabadust ning anda oma parim rahvuslikult häälestatud üliõpilaskonna kujundamiseks, kes vaid sellisena on suuteline kandma suuri riiklikke kohustusi. Eriti neid kohustusi, mis nõuab praegune silmapilk üliõpilaskonnalt kui tulevaselt Eesti juhtkonnalt. Põhjala on veendunud, et seda teed suudame sillutada hoopis kiiremini siis, kui üliõpilaskonna organite komplekteeringul arvestatakse esijoones isiklikku tublidust ja kogemust, mitte aga rühmapoliitilist kuuluvust. Rühmade, kauplemiste, kombineerimiste, jagamiste ajastu peaks kaduma ka üliõpilasmaja seinte vahelt. Suuremaid erivusi Põhjala maailmavaatelistes alustes võrreldes teiste üliõpilaskonnas teotsevate rühmitustega ja organisatsioonidega, esineb ka majanduskavas ja omaabi küsimustes. Põhjala on siin ikka rõhutanud otstarbekust ja vastavust majanduslikule kandejõule. Ta on ikka vihanud laiutamist, sotsiaalliidusi ja eba-produktiivsete büroode loomist. Siin on ta jutlustanud eriarvamusi üliõpilaskonna

haigekassa ja tööbüroo suhtes: haigekassa — päälegi sunduslikuna — nõuab seltsi arvates määratud kulu, kuna võimalik oleks teisel, ratsionaalsemal teel korraldada arstiabi andmist akadeemilisele perele ning tööbüroo oma praegusel kujul, kus registreeritakse vaid töötajaid, kellele pole võimalik hankida pikkade ajavahemikkude

litada oma prestiiži laiades ringkondades. Kerjamis- ja korjamismaania on niikuinii liigselt levinud — miks peab ka üliõpilaskond tallama sama teed. Meie arvates isegi toetusnädalate teine siht, — üliõpilaste lähendumine rahvale, — on nagu hoone, mille alusmüürid ehitatud liivasse. Avalikult väljakuulutatud almusepalumisega pole veel

juba pisireformidega saab teha märgatavat säästu. Põhjalik tuulamine tooks sellele kindlasti suuri lisandeid. Ja teiselt poolt — üliõpilaskonna ettevõtted, millised peaks aga olema suutelised ka midagi pakkuma, aitaksid tublisti vähendada võimalikke defitsiite. SELL'i olümpiaadi hiilgav õnnestumine nii tulemustelt — eriti aga majanduslikult (loodetava

KOOSVIIBIMINE SELTSIS, OKTOOBRI 1934. A.

kestel märkimisväärseid töövõimalusi, — on meile täiesti vastuvõetamatu. Ka on Põhjalal täielik antipaatia igasuguste tuhandeid kroone nõudvate ankeeditamiste (nt. majanduslik ankeet) vastu, milliste tulemuste väärtusse pole mingisugust usku paljudel ka päälle meie.

Samuti on eitavalt kategooriline Põhjala seisukoht toetusnädalate suhtes. Selts on veendunud, et sissetulekute hankimise viis sellisel kujul ei ole sobiv üliõpilaskonnale, kui ta tahab säi-

seni keegi teeninud kannuseid. Et üliõpilaskondki seda oleks suutnud, usuvad vaid fanaatikud. Rahva sekka siirdumiseks on ju küllalt teisi — akadeemilist peret õilistavaid vahendeid. Seniseid sellesuunalisi üritisi tuleb vaid süvendada ja laiendada ja vajalik kontakt üha tiheneb. Rahaliste ressursside stabiliseerimiseks aga võidakse väga hästi ümber korraldada sissetulekute ja väljaminekute ala. Praeguse üliõpilaskonna juhatuse sammud selles suhtes on tõestanud, et

300—350 kr. sissetuleku asemel andis üle kr. 1300) on parim näidis selleks, et pingutada jõudu ka teistel aladel ja kindlustada oma kassat „fair play’ga“.

6.

Juba algusest päälle on Põhjala innukalt kaasa lõõnud ka üliõpilasorganisatsioonide vahelises liitumistöös. Laia üliõpilasseltsideliidu päevil kuulus sinna ka Põhjala. Kui hiljem see koondis lagunes ning säilis nn. Väikeseltside liit

VII! ELLA SUSI

ELLA SUSI

KUIDAS MEIE RAAMATUKOGU TOODI EESTISSE

Talv 1917—18 oli viimane, mil Põhjala pere käis Peterburis koos. See pere oli küll tugevasti kokku sulanud, kuid paarikümne inimese ümber võis ikka kohata Eesti haridusseltsi-kooli ruumes Suurel Monetnjal (kus oli seltsi korter), kui päevakorras oli mõni referaat või peeti koosolekut. Olin siis esimest talve üliõpilane

ja küllastasin truuft kõiki neid koosviibimisi. Koos teistega võis mind siis ka alati leida meie suure raamatukapi ees raamatuid vahetamas, sest olin esmakordselt pääsenud rikkaliku eestikeelse raamatukogu juure ja lugesin hoolega eesti kirjandust, oli ta ju mulle tol ajal värsked ja puutumata ala.

Põhjala oli Peterburis kogunud ilusa raamatukogu, seal oli kõik nimetamisväärne, mis oli ilmunud eesti keeles, peale selle hulk vene- ja saksakeelseid raamatuid ja kaunis suur kogu tol

ajal ülikoolis tarvitataid õppe-raamatuid. Meie au ja uhkus oli aga nõndanimetatud „Baltica“ osakond, sari eesti ajalugu ja kultuuri käsitavaid raamatuid, millede seas oli nii mõnigi bibliograafiline haruldus. Võib siis ka kujutella, kui uhke ma olin, kui mind, 18-ne aastast II semestri üliõpilast, valiti kevadisel koosolekul raamatukogu toimkonna liikmeks. Toimkonna juhatajaks oli nüüd ammu juba igaveseks meie seast lahkunud Konstantin Pöder.

Normaalsest raamatukogu

(kuhu kuuluvad EÜS. Põhjala, ÜS. Liivika, ÜS. Raimla ja EÜS. Ühendus), siis arendas selts ka selles hoogsat võitlust oma seisukohtade kaitsemisel. Püüti liidu tegevust mitmekesistada, anda liitumisele kui sellisele sisu ja lähendada liitukooluvaid üliõpilaskogude üksteisele. Eriti aktiivselt esineti selles suunas käesoleval semestril, pärast seda, kui liit oli peaaegu siirdumas viimsele puhkepaigale ja kui isegi liidu kordades fikseeritud organid olid unustatud valimata. Põhjala esindajad liidu Esindajate Kogus — respekterides seltsi vanu tõekspidamisi — nõudsid kategooriliselt: kui ei suudeta leida mingisugust ülesannet koon-dumismõtte elustamises, siis jätab EÜS. Põhjala omale edasiseks

teotsemiseks vabad käed. Seltsi kannab kindel veene, et igasugustel liitumistel on mõte vaid siis, kui neil on tõsiseid ülesandeid, kui on tarve nende järgi. Puudub aga see algnõue, siis pole kunstlikult vaja lasta veeteerida ühelgi anakronismil.

Möödunud õppeaastal propageeriti eriti hoogsalt suure üliõpilasseltside liidu loomist, milline oleks haaranud kõik üliõpilasseltside vilistlaskogude liitu kuuluvad 9 organisatsiooni. Sellegi algatuse suhtes fikseeris Põhjala oma seisukohad. Neis rõhutati kõigepäält praeguse liidu laiendamistarvet ja kinnitati, et selts ei lähe kunagi kaasa säärase algatusega, mille sihid fikseerimata või milline meile olemasolevate andmete

põhjal pidi kujunema mingiks vastukaaluks või rusikaks. Põhjala on ikka kultiveerinud tolerantuse põhimõtet üliõpilaskonnas ja organisatsioonide vahel, — sellepärast ei sammuta ta ka ühtegi teed, milline ei suundu akadeemilise pere ühtluse taotlemisele. Niipea aga, kui selguvad selle suure mõtte tähised, teeb Põhjala kõik, et aidata luua sellist Eesti haritlaskonda, kes rakendub väärikalt edus-tama meie riiki ja rahvast.

Ulalkirjeldatud põhimõtted on kandnud seltsi tema pikal elumatkal. Aeg pole suutnud mätta neid tõdesid roostekoorma alla. Nad seisavad ikka seltsi kreedo kindlana alusmüürina ja määravad Põhjala teotsemis-suuna tulevikuski.

toimkonna tegevusest ei tulnud aga midagi välja. Kevadel 1918 lahkusid Peterburist kõik põhjalased, kelle kodu oli Eestis, ning järgmisel sügisel oli olukord kujunenud selliseks, et tagasipöördumisest ei võinud juttugi olla: siin okupatsiooni võim, seal — algav terror. Põhjalastest oli Peterburi jäänud vaid mõni üksik, kelle perekond kuulus Peterburi eesti koloniasse, nende seas ka Konstantin Pöder ja mina.

Küllastasin vahest kooli ruume, kus oli asunud selts ja kus veelgi asus juhatus ja raamatukapp, võtsin mõned raamatud lugemiseks ja viisin jälle tagasi. Nii möödus talv. Kevadepoolle hoiatasid mind ja ka ksv! Pöderit mõned meisse heatahtlikult suhtuvad õpetajad, et Peterburi eesti kommunistlikul keskorganisasioonil (ei mäleta enam selle asutuse ametlikku nime) on kavatus meie raamatukappi „natsionaliseerida“. Olevat juba mitu korda võit küsitud, kuid see oli Pöderi käes, ja kapi lahtimuukimist siiski ei alustatud. Hirmul raamatute saatuse pärast kandisin kohe mõned väärtuslikumad raamatud oma juurde koju. Ülejäänud raamatukogu aga (umb. 600 köidet) kandis ksv! Pöder, kes tol ajal oli poolhaige (ta haigestus pisut hiljem tüüfusse) seljas osalt oma korterisse, umbes

Ksv! KONSTANTIN PÖDER †.

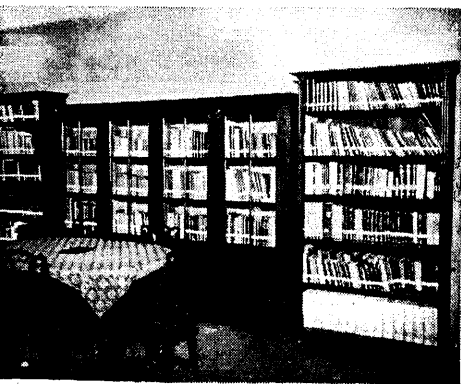
kahekilomeetrilise maa taha, osalt vilistlase Lasbergi korterisse, kes asus veidi lähemal. Samal teel päästis ta ka seltsi protokolliraamatu ja arhiivi. Olgu tähendatud, et see asi oli seotud tähelepanndava hädaohuga, sest kool oli enamliste võimude poolt üle võetud, ja kui oleks sattunud peale mõni asjast huvitatud isik, oleks asi võinud lõppeda kurvalt, natsionaliseeritud varanduste „kõrvaldajatega“ tol ajal ei naljatatud.

Meie raamatukogu oli nüüd kindlas kohas. Kuid suurem ja raskem osa meie ülesandest oli alles teostamata. Kui Eesti vabariigi iseseisvuse kujunemisega Põhjala katkestas sidemed Peterburiga ja otsustas asuda Tartu, kerkis päevakorraale küsimus, kuidas raamatukogu üle tuua Eestisse. Me pidime selle kogu toimetama Eestisse — ja tegime seda: Õnneks sõitis kevadel 1920 ühe delegatsiooni liikmena Venemaale R. Övel, tolle aegne Põhjala esimees, ning enamliste veoautol veeti meie raamatukogu jaama ja enamlaste vagunis tuli üle piiri Eestisse. Neljakesi me korraldasime seda

asja — pr. Lasberg, Övel, Pöder ja mina. Raamatud olid laiali, neid tuli vähemalt kolmest kohast kokku korjata ja laduda autosse. Isesuguselt võidurikkalt jonnakas meeleolu valdas meid, kui sõitsime mööda Fontankal asuvas eesti enamlaste peastaabist. Pean möönma, et süda tagus kõvasti rinnas, kaks ja pool aastat enamlaste režiimi oli teinud hel-laks ning närviliseks.

Jaama jõudes kandsime raamatud vagunisse, R. Öveli kupee nägi välja kui antikvariaadi ladu. Sagedasti olen tagasi mõeldes sellele „aktsioonile“ imestanud, kuidas meil see küll õnnestus, eriti raudteejaamas, sest hiljemini oli raamatute väljavedu Venest seotud suurte raskustega. Aga tol päeval vaatasid raudteeametnikud küll rahulikult pealt meie askeldamist veoauto ja vaguni vahel.

Kui hiljemini Tartu tudengina uuesti töötasin seltsi raamatukogu toimkonnas, kui nüüd vilistlasena satun seltsi ja võtan pihku mõne neist kõiteist, mida kord poolhaige kaasvõitleja kandis seljas kindlasse paika, siis meelestub alati päikesepaisteline maikuu päev, kihutamine mööda Peterburi tänavaid veoautol täis päästetud raamatuid ja Kostja Pöderi võidurõmsalt naeratav nägu.

Turgake Seltsi raamatukogutoast.

Pilk Seltsi klubitupa.

Valter Kopperman

Mälestusvisandeid sõpruslepingu allakirjutamisest Eteläsuomalainen Osakunta'ga

Põhjala oli esimesi üliõpilasorganisatsioone Tartus, kes astus hõimuharrastuse pääsukese-na kirjalikult fikseerimata sõprusse soome üliõpilasringidega. Seda järjekindlat hoogustavat suhtlemist kroonis ametlik sõprusleping, milline sõlmiti Seltsi ja Eteläsuomalainen Osakunta esindajate vahel Helsingis — 10. oktoobril 1930. a. Sellest ajaloolisest sündmusest kirjutab August Hinnov kui üks lepingu allakirjutajaist — seltsi päevikus:

„Saabusime Helsingisse koos Eesti Naisüliõpilaste Seltsi esindajatega 9. oktoobril umbes kell 14,30 paiku. Meeleolu kõigil ülev, kuigi peaaegu in corpore olime lahte vallutades sunnitud tooma veejumalale rahustusohvrit.

Vennasrahva graniidise pealinna sadamas oli meid vastu võtmas arvukas kogu sõprusorganisatsiooni liikmeid, eesotsas osakonna kuraatori L. Aho'ga. Sealt sõidutati meid autodel osakonna ruumesse, kus pärast mõnehetkelise üksteisega tutvumise pakuti ülimaitsvat soome kohvi.

Umbes kella 7 paiku õhtustasime üliõpilas-söögisaalis ning siirdusime sealt meeleolukale koosviibimisele osakonna ruu-

messe, kust lahkusime alles kesköötunni möödunud.

Järgneval hommikul alustasime päeval kell 9 tehtava omnibusematkaga Helsingist umbes 30 km kaugusele Tuunela kalmistule, et avaldada austust suurele eteläsoomlasele ja võimukamale soomelise kirjanduse suurmeistrile. Aleksis Kivile tema viimse puhkepaigas. Soomlaste, E. Naisüliõpilaste Seltsi ja meie esindajate poolt kaunistati tema kalmuküngast pärjadega.

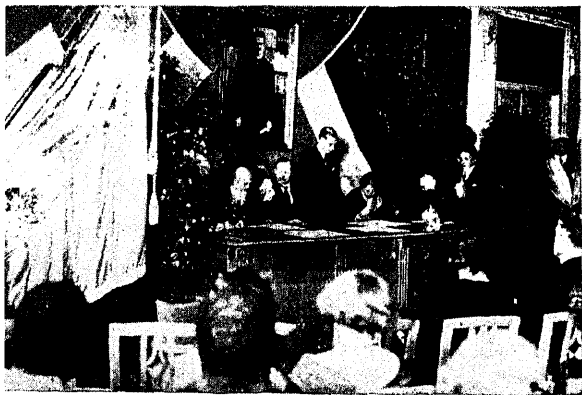
Jõudnud tagasi Helsingisse, algas pärast lühikest puhkust ja einet kell 13,30 pidulik aktus osakonna 25. a. juubeli puhul. Avamäng klaveril. Kuraatori päevakohased avasõnad. Siis osakonna inspektori peokõne juubilaril üldistest ülesannetest ja saavutistest. Sellele järgnes osakonna uue lipu õnnistamine. Edasi sisustati aktust osakonna ajaloo esitamisega, tervitustega ja lõpuks auaadresside üleandmisega Eesti esindajailt.

HANNES SALOVIUS

Pärja asetamine Aleksis Kivi hauale sõpruslepingu allakirjutamise puhul 1930. a.

Sõpruslepingu allakirjutamine Eteläsuomalainen Osakunta'ga 1930. a.

Sõpruslepinglastele külla 1932. a. suvel.

Kohvik „Torni” kõrgeimal korral, Helsingis, 1933. a. suvel

Sõpruslepingute allakirjutamisele asuti alles pärast lühikest vaheaega. Osakonna kuraatori sissejuhataivate tervitussõnade järgi kirjutati esimesena sõprusleping alla Osakonna ja Eesti Naisüliõpilaste Seltsi esindajate vahel. Soomlaste poolt kinnitasid lepinguvahekorda oma allkirjadega kuraator Lauri Aho ja liikmed Sirkku Vaara ja Liisa Suomela, eesti esindajatenä aga vil! Viirman-Kanemägi ja ksv!! T. Bollmann ja Ilves. Meiega sõlmitava sõpruslepingu allakirjutajana aga ridastusid osakonna esindajaina L. Aho, Eero Norros ja Sirkku Vaara ning meie poolt vil! Rich. Övel, ksv!! Aug. Hin-

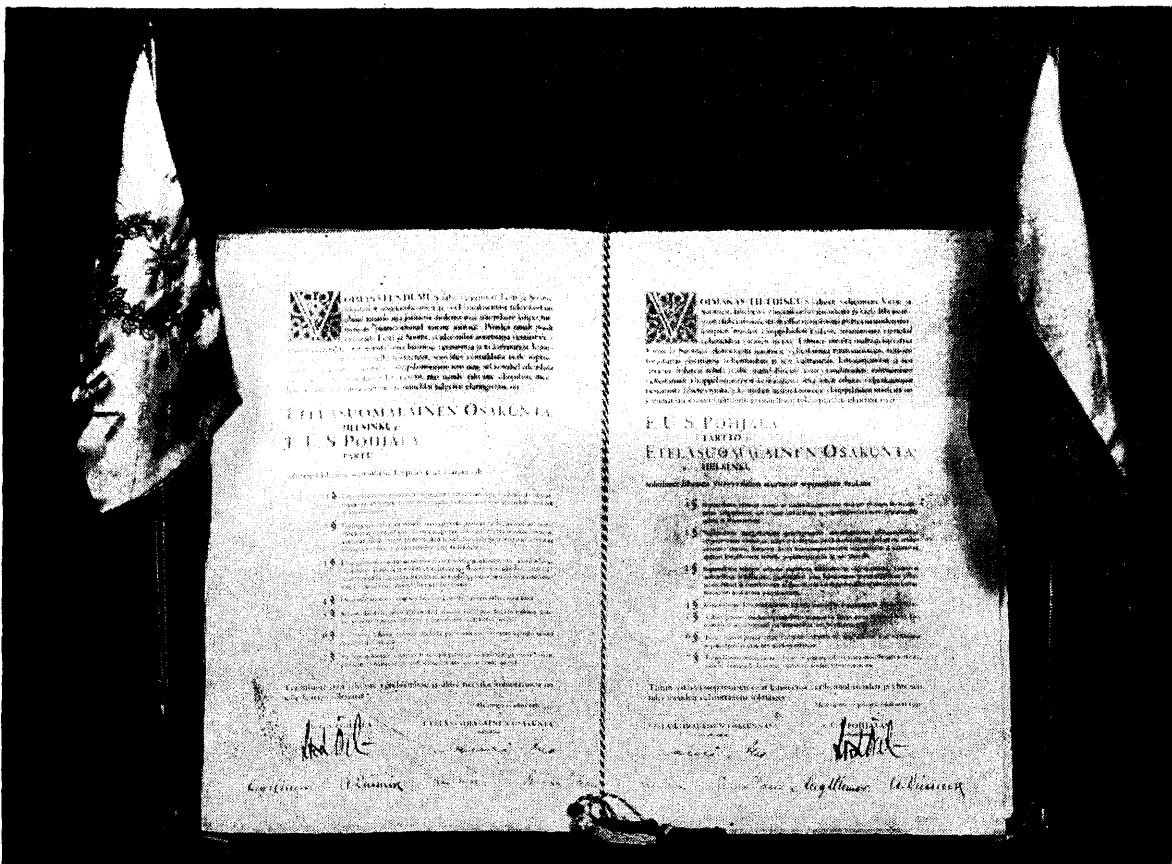
nov ja A. Vesserik. Pärast allakirjutamist ütles lõpusõna vil! Rich. Övel, kinnitades ühtlasi sõprusmärgina Osakonna vastse lipu vardasse meie lipu embleemi — hõbedase põhjatähe.

Sama päeva õhtul oli korraldatud vanas üliõpilasmajas pidusöök, kus lõbusas keskustelus ja arvukaid pidukõnesid kuulates viibiti kuni hilisööni. Neist pidukõnedest eriti meelestus prof. Kaarle Krohni ettekanne, millisest suur osa kanti ette nn. „hõimukeeles“. Pidusöögile järgnes sealsamas ball, mis kestis kuni varahommikuni“.

See mõnelauseline akt, mis fikseeriti vaevalt aastat neli tagasi,

on kujunenud võimsaks ühendavaks sidemeks kahe vennasmaa akadeemilise pere organisatsiooni vahel. Ta pole jäänud ainult deklaratiivseks fraasideridamiseks, pole muutunud hõimuromantika paberlikuks sünnitiseks, pigemini on täitnud enese väärika sisuga ja loonud tugeva aluse vennasmaade tõusva juhtkonna lähendamiseks. Tarvitseb vaid loetella neid arvukaid Eesti sõpru eteläsuomalaste hulgas ja neid tuliseid hõimuvelliseid põhjalaste peres — ja sõpruslepingu üllas ja kauge eesmärk näib järjest lähenevat. Neid ühendavaid sõlmi pingutatakse kõvemaks veel äsjaalgavail pidupäevilgi.

**Sõprusleping
Eteläsuomalainen
Osakunta ja
Seltsi vahel**

EVALD UUSTALU

Ksv! EVALD UUSTALU.

Tutvudes ligemalt Eesti ja Soome üliõpilaskondade vahekorraga kui ka nende poolt harastatava hõimutööga, ei pääse mööda muljest, et selles teotsemises ollakse teataval määral joostud ummikusse. Tõsi küll, ükski hõimuliikumise ärkamisajut loodud sõprusliitudest ja organisatsioonidest pole ju lagunenud ja lootuse järgi ei sünni ka midagi sellist, aga küsides, kas on nad andnud seda, mida neist loodeti, või õigemini, kas annavad nad seda, mida neist lootma peaks, tuleb meil küll enne lõpliku vastuse andmist pisut järgi mõelda.

Arvatavasti sisaldab iga Eesti ja Soome üliõpilasorganisatsioonivaheline sõprusleping paragrahvi, mis kõneleb sõpruslepinglaste vastastikusest tutvustamisest oma maa kultuuriga, Kui palju on meil aga tehtud selle sihi täitmiseks? Kardan, et liigagi vähe. Meie sõpruslepingud on loonud küll mõlemate maade üliõpilaste elava kokku-

HÕIMUTÖÖ REORGANISEERIMISVÕIMALUSI*)

puutevõimaluse, kuid kui palju nende puhul on toimunud aga tõsist vastastikust tutvustamistööd, on vägagi küsitav. Meie sõpruslepingud on algusest peale rajatud romantilisele alusele ja selles pole kuni tänapäevani pea midagi muutunud.

Tõsi küll, nii hõimupäevad kui ka mõlemate maade hõimuklubide koosviibimised on tihti suuri hulki kokku meelitanud. On seal aga avaldatud selliseid mõtteid, mis oleks hõimuaate teenistusse toonud ka laiemat tegelaskonda ja kasvatanud vastastikust rahva iseloomust, hingeelust ja tõekspidamisest arusaamist? Peab kartma, et mitte, sest esiteks — teotsev pere sel põllul on aastate jooksul jäänud sekssamaks ja suurenemist näidanud vaid minimaalsel määral. Teiseks on viimaseil aastail Eesti ja Soome üliõpilaste kui ka nende organisatsioonide vahel esinenud juhtumeid, rääkimata vahest täiesti juhuslikku laadi kandvaist, mis kaugeltki pole aidanud kaasa mõlemate hõimude lähendamisele. Nende puhul ei pääse mööda muljest, et sealjuures suurt osa on mänginud sõpruslepinglaste maa olu-

kordade ja neid moodustavate tõekspidamiste ja meeleolude tundmatus. Ollakse teineteisele liialt võõrad, et saada aru poolte tõekspidamisist ja neid õigustavaist aluseist.

On selge, et selline olund ei või kesta kauem, kui just ei soovita vahekordade lõplikku rikumist.

Siit leiame sõpruslepingutele ülesande, mis nende varempüstitatud sihte laiendab. Kultuuri tutvustamise kõrval peame asuma tutvustama ka kummagi maa olundit, vaimlisi ja poliitilisi arengusuundi ja valgustama aluseid, millele need tuginevad. Lühidalt: peame asuma looma vastastikust arusaamist. Viimane tekib aga harva vaikides, palju sagedamini juba vaieldes. Ülesseatud sihti võivad saavutada aga ainult pikemad, avameelsemad kõnelused. Selleks tuleb jätta kõrvale senine juhuslik, ainult üliõpilaskondade välispoliitikajuhtide vaheline küsimuse selgitamine ja viia te-

*) Kirjutises võetakse vaatluse alla ainult Eesti-Soome vahelise hõimutöö probleem, kuna see kahtlemata aktuaalsem ja esijoones nõuab korraldamist.

gevus üliõpilaste massi kindlal süstemaatilisel alusel, sest ainult siis võime loota edu. Selles mõttes oleks esitatud ka need ettepanekud, mis ei kujuta kaugeltki veel viimast sõna sel alal, mida me hõimutöö süvendamisel võiksime üritada, siiski taotlevad need mõtted anda aimu, kuidas hõimuasjandust oleks võimalik korraldada olelevast paremini.

Kaaludes mitmesuguseid võimalusi hõimutöö reorganiseerimisel, peame kahtlemata tähelepanu pühendama hõimuklubidele ja Eesti-Soome üliõpilasorganisatsioonide vahelistele sõpruslepingutele. Nende tegevust tuleb kindlasti edaspidi süvendada ja laiendada. Kogu asjast huvitatute jõud tuleb rakendada tööle Tartu Akadeemilise Hõimuklubi tegevuse intensiivistamiseks. Esijoonel peame asuma täie innuga tema liikmeskonna suurendamisele. Teiseks täht-

Eteläsuomalainen Osakunta segakoor — külastas Seltsi 1933. a.

samaks ülesandeks jääks juba sõlmitud sõpruslepingutele ergutada lisanduma uusi, niikaua kui on veel Soomes Osakondi ja Eestis seltse ja korporatsioone, keda ei seo sõprussidemed mõne vennasrahva üliõpilasorganisatsiooniga.

Ja edasi: nagu öeldud, käesolev kirjutis iseenesest ei sisal-

da midagi uut, pigemini küll kava, kuidas hakata täitma juba varem püstitatud sõpruslepingute ülesannet, tutvustama vastastikku oma maa kultuuriga, ajaloo, oleleva olukorraga, mõtteviisiga ja ideoloogiaga.

Nende esitamise tõhusaimaks viisiks pean mitmesuguseil kaalutlusil suusõnalist esitamiski

Nalja põhjalastest

Hommiikuti rōkkas ikka seltsi ruum Riks Indreko kõlavast tenorist. Kord oli aga mees vagusi sisse tulnud ja leiti teine õige rusuvas meeleolus saalis nurgadiivanil. Päriti, mis viga. Ei taha rääkidagi. Lõppeks siiski selgub põhjus: rebib kuue väliskülje taskust lahtise viiekroonise, et „näe, mis pean ma sellega peale hakkama? Poodnikule võlg tasutud, pere naisele samuti — mis teha ülejäägiga?“

Kurvaks võttis mehe. Ega pole kerge olla rikas.

*

Kas Albert Orule vähe muret on teinud tema ärid, aga

kas on keegi Orgu näinud kurvas meeleolus? Ikka on tal varuks värskem anekdoot, ikka oskab ta ka teistel tuska peletada.

Kord tekkis Orul mulje, et pankades nagu eelistatakse juute eestlastele. Oligi jälle asja pangas presidendi juurde ja ta las kis enesest teatada „Albert Orgstein“.

Kolmandal päeval olevat president taibanud seda nalja ja hakanud naerma.

*

Kunstimuuseumi direktor Peeter Tauk tegi kord reisu Lääne-Euroopasse ja külastas muuseas ka Pariisi. Ei tea, mis sellel Orul Tauki vastu on, kuid ta armastab sageli Peetrit märklauaks teha oma naljades. Nii ka nüüd: Tauk olevat Louv-

re'is nõudnud Mona Lisa reproduktsiooni profiilis.

Pealinn naeris kaua seda nalja.

*

Vabadussõja ajal kiitles Arnold Susi tihti oma kannus-tega. Pidid teised olema eht Saveljevi kannused, hõbedase kõlaga, häälestatud tertsis ja jumal teab kõik veel mis.

Kord oli Övel Susit küllastades needsamad kuulsad kannused omale saabaste külge kinnitanud. Näitab siis Susile, et näe-kuule, mul ka päris kenakesed kannused. „Mis, need ka kellegi kannused?“ arvas Susi. „Vaata mul ikka on kannused, helisevad kui kellukesed, aga mis need — tammepakust tahutud.“

Övel provotseeris sageli Susit

ka suuremale kogule vastuvõetavas vormis, seega kõnedena. Meil ei ole üliõpilasingkonnis vist siiani kunagi mingi küsimuse valgustamise eesmärgil tulnud ega mindud üle lahe. Kõik seni peetud kõnede esitajad on viibinud kohal mõne teise ülesandega ja nii muu seas esinenud ka siin ja seal sõnalise ettekandega. See kindlasti pole jätnud mõjustamata kõne sisu ja teemade juhuslikkust, kuna esijoones käsitlemist leiavad ikka alad, milles kõnealolev isik enim kompetentne. Et sel viisil saadud informatsioon võib kujuneda küllaltki ühekülgseks, on selge. Kõige selle parandamiseks oleks aeg hakata korraldama matku üle lahe ainult kõnelemise eesmärgil. Sel teel kahtlemata aitame kaasa nii teemade põhjalikumale esitamisele kui ka aktuaalsusele, kui seame sisse sellise tava, et kuuldasoovitavad teemad esitatakse selle

ringkonna poolt, kus need ettekandmisele tulevad, ja alles siis teine pool vastavalt teemadele leiab nende käsitlejad. Selliste kõneretkede mõju suurendame kindlasti veel sellega, kui ühe kõneleja asemel läkitame kolm kuni viis ja ühe kõne asemel peame neid mitu. Küllaltki põnevaist kui ka huvitavaist teemadest ei ole esialgu puudust. Ka keeleküsimus ei peaks siinjuures moodustama olulist takistust, kuna meil mõlemal maal juba küllaltki arvukas venasrahva keeleoskajate pere, mis hõimutöö hoogustudes kindlasti senisest kiiremini hakkab kasvama. Kui keeleküsimus vahest siiski läbirääkimistel raskusi peaks tegema, siis on ju alati võimalik tarvitada ka tõlgi abi.

Kõige suurema probleemi selliste hulgaliste kõneretkede puhul moodustab kindlasti majanduslik külg. Tõenäoselt peab

sel puhul kõrvale jääma meil seni käitatav võrdlemisi kallikminev vastuvõtumoodus. Palju sobivam ja vahest ka ainuke õige lahendus on see, kui nii sõit kui ka ülalpidu sünniks tulija kulul ja vastuvõtjal jääks hoolitseda vaid ruumide ja reklaami eest, sest ka hõimutöö vajab ju reklaamimist. Esialgsete arvestuste järgi ei moodusta sellisele kõneretkele majanduslik külg ülepääsmatut takistust.

See on asja juures enam tehniline küsimus. Peasjaks jääb ikka see, et leiaks pinda veendumus selliste vastastikuste selgitusretkede tarvilikkusest ja teineteisest arusaamispuüded küsimuste arutamisel, millede puhul arvamusel vast erinevad. Et luua aga selleks sobivat õhkkonda, ei tohi need retked kujuneda jällegi puhtomavaheliseks jutlemiseks, vaid nad peavad andma vastastikku aimu neist kultuurilisist ja aja-

oma kannuseid teotama. Sõbrad teadsid aga kõik, et need Susi enda kuulsad kannused olidki.

*

Kohtuvad Johannes Part ja A. Schipai kord Nevski prospektil mingil suuremal rongikäigu-demonstratsioonil.

„Kui õige tutvustaks sind pisut massipsühholoogiaga“, lausub Part sõbrale ja astubki juba ise rahva sekka. Karjatab siis sõjamehele omase valju häälega käskluse: „Minu järel!“ ja ise jooksmas.

Oli tuhandeid, kes kaasa jooksid, terve rongikäik.

„Näis, kaugele nad ledivad,“ arvas algataja ise ja astus rahulikult trotuaarile.

*

Oli kord Põhjala rahvas karskuskõnedega eesti asundustes.

Kõneles V o l l i S i m t m a n, kuivõrd kahjulik on alkohol inimese organismile: kiduraks tegevat, haigusi toovad kaela ja palju, palju igasugust muud pahandust. Tõuseb siis üles aastat kuuekümnene talumees ja seletab, et olevat terve eluaeg teinud omad kõvad napsid, aga ei tohtivat tervise üle kurta ühtigi. „Ja, aga kuidas mõjub see teie järeltulevale soole,“ arvas Simtman. Mees tõstab oma kõrvalt üles enesest peajagu pikema priske punapõselise mehemüraka, et „siin on mu pojuke, ei ole sellelgi häda midagi ja omad tropid viskab temagi.“

*

K s v ! E n d e l N a m s i n g on osav žonglöö. Kord ühes naisorganisatsioonis külas olles hakkab ta pealtnäha hajameelselt

mängima lauvalt võetud väärtusliku vaasiga. Üha hädaohtlikumaks muutub vaasi olemasolu. Pererahvas juba närvitseb, hoiatada aga nagu ka ei sobiks. Ja äkki — eks kukubki! Kiljatus. Kuid rahulikult haarab Namsing vaasi vaevalt toll maad põrandast.

Närviliseks teeb säärane nali.

Või jälle tema uusim trikk ühelt seltsi koosviibimiselt: asetab piljardikepi otsa piljardikuulide kolmnurga, balansseerib sellele veeklaasi ja tõstab kogu ehitise ehtsa artistina ninale. Ja siis ta tantsib meeleoluka muusika saatel seltsi saalis.

Agaga peale selle õpib siiski ka majandusteadust.

*

S a i S a m u e l S o m m e r oma juubeliks sõbradelt Tallin-

loolisist aluseist, millele ju tuginevad iga ajajärgu väärtused ja vahekorrad.

Selle asemel, et üldse selliseid ettevõtteid loobuda, on kindlasti parem korraldada kõneretki vähemates jõukudes, või koguni üksikut isikut lähetales. Viimane moodus kerkib esile eriti väljaspoolt organisatsioonide kõnelemisülesandega üle lahe saadetud isiku puhul, mingi erilist asjatundlikkust nõudva teema käsitlemiseks, mille puhul kulud vast tavalise määra mõnevõrra ületavad. Selliste juhtude puhul ei ole sugugi ka võitmatuid raskusi tekitav, — vähemalt Eesti poolt mitte, — raadio kasustamine. Sel puhul tuleksid kõne alla enam üldised teemad ja juba kindlasti esitatult vastavas keeles.

Asjale tuleb aina kasuks, kui vastastikuste kõneretketega ei piirduks mitte ainult ühe osakonna ega ka lõpuks mitte ainult üliõpilasperega. Siiski ai-

tame kindlasti kõige selle järjekindlamaks ning püsivamaks muutmiseks ja hoogustamiseks kaasa, kui ka edaspidi jääks sõprusliitlastele organisatsioonidele lasuma kohustus esijoonel kanda hoolt oma liitlasorganisatsioonis toimuva hõimutöö eest. Seepärast on tarvilik ka energiline propaganda sõpruslepingute sõlmimise jätkamiseks. Vastav pinnas nii meil kui ka üle lahe kaugeltki ei puudu. Esialgu moodustavad ju intiimorganisatsioonid Tartu üliõpilaskonnas ainsad tõsised jõukeskused. Neil tuleb siis ka oma õlule võtta kogu ettevõtte teostamise raskus, mis küll mitmetigi kerge ei ole, kuid mida ometi nõuab meie hõimuvahetkordade areng ja tulevik.

Ja lõppeks: ühenduses sellega võiks rakendada hõimutööle võrdlemisi üldiseksaanud Eesti üliõpilasorganisatsioonide ettevõtteid. Nagu teada, peab suurem osa organisatsioonest

Hõimukülalisiga väljasõidul.

suvel oma suvepäevi. Tihti kujukunevad nad lihtsalt lõbusaiks koosviibimiseks, mõnel pool on neil aga siiski oma kindel päevakord. Sõpruslepinguid omavate organisatsioonide suvepäevil viibib tavaliselt ka soome kaasvõitlejaid. Kas ei peaks ka väiksemgi osa suvepäevade päevakorrast pühendatama vastastikusele tutvustamisele ja nii needki ettevõtted kasutoovalt ühise töö teenistusse rakendama. Võimalusi selleks on igatahes küllalt.

nas kingituse: uhke piibu ja karbi head tubakat. Saadeti pakk Petserisse, kuid ei lähe Samuel pakile järele: eluaeg teistele vigurit mängides, arvab Samuel, et teda juba nii kergesti sisse ei vea, mine tea, mis prahti sõbrad Tallinnast saadavad.

Pakk seisis Petseris kuud kolm ja saadeti Tallinna tagasi. Siin alles riskis Samuel pakile järele tulla.

*

Veel kord langes Samuel oma vigurite ohvriks.

Elades alaliselt Petseris, on temal sagedase Tallinnas käimise pärast üks väike toake laenupanga majas. Viimase tu-

lekahju ajal põles maha ka Samueli tuba.

Schipai telefoneerib Petserisse Kangerile, et viigu see sõna tulekahjust Samuelile. Jaan tegi ka seda, aga või Samuel usub. „Schipai ja Kanger! Ei, armas sõber, mind sa nii kergesti sisse ei vea. Esimene aprill on ju alles homme. Kahju mul teist, et teie ka midagi väimukamat ei mõistnud välja mõtelda. Ei, ei. Nii lihtsate võtetega otsige lihtsamaid mehi.“

Kanger arvas siis ka flegmaatilisel, et ei, siis ei, ja tuli tulema.

Juhtusid parajasti olema suured pühad ja lehed ilmusid alles kolme-nelja päeva pärast. Tule-

kahju oli jõudnud tublisti jätuda, kui Samuel ükskord Tallinna jõudis.

*

Anton Strööm oli tubli põhjalane, kuid hädise tervisega. Ta oli pärit Kaukaasiast ja jäi ka sinna.

Vabadussõja ajal toob Viigand Mägi kurva teate, et vana Anton on surnud. Kahetseti väga, sest oli teine tubli mees ja hea sõber. Keegi kirjutas nekroloogi, kuid jäeti see siiski avaldamata kuni kindlamate teadete saamiseni.

Paar aastat hiljem saab keegi põhjalane Moskvast olles Ströömilt kirja: mees terveks saanud, abiellunud, kahe lapse õn-

Vii! REIN VEILER.

„Tere!“ „Tere, tere. Kuidas käsi käib?“ „Hästi. Ja sul? Pole sind tervel suvel enam näinud.“ Rõõmsad tervitused täidavad jaama. Igal pool tuttavad näod. Paistab, et põhjalased on okupeerinud vaksali. „Halloo, siia poisid!“ kõlab vaguni aknast. Terve vagun on reserveeritud meile. „Ärasõit!“ Ve-

nelik isa ja ei surmast juttugi. Küsitakse siis hiljem Mäelt, et kuidas need lood on selle Antoni surmaga?

„Aga kust mina seda võisin teada, et tema veel elab,“ naerab Mägi oma laia naeru.

*

1915. a. kevadel sammub kord Övel koos naiskaasvõitleja E.-ga üle Börsi silla Peetrilinnas. Keegi vastutulev maamees tuleb neilt mingit juhatust küsima. Mehikese kõnelusest tundub aga, et vene keele murdmine temale õige raskusi teeb.

„Olete vist küll eestlane?“ küsib Övel eesti keeles. Mehel lõövad silmad särava, et eks ikka jah. Övel arendab edasi murraku analüüsi: saarlast tundub. Küsib — ja eks olegi. Muhust pidada mees olema. „Muhust? Te siis tunnete vast

Meeleolupilte suvepäevilt

dur ähib ja raskelt veereb rong Tallinnast.

Kehra. Peremees vil! Allmann ühes perega ja varem saabunud põhjalastega jaamaesisel. Jälle rõõmsad tervitused ja mitmekümnepealine salk vallutab Kehra mõisa. Vaadatakse ümbrust, tutvutakse majaga, aetakse juttu laial mõisa trepel. „Poisid, tulge palli lööma!“ Juba on leitud ülespandud võrk rohuaias. Kuued lendavad, kraed järgi ja mäng läheb lahti.

„Palun sööma!“ kuulub perenaise hõiget maja juurest. Jah, juba õhtu käes. Mänguga ei märganudki, kuidas aeg kadus. Aga ega mäng taha sõna kuulda. Game alles

pooleli. Viimasena ronivad higist nõretavad kangelased tulvil söögituppa.

Pärast aetakse juttu ja läheneva ööga poevad kõik ühisesse öökorterrisse — suurde heinaküüni. Igaüks teeb pesa värskesse heina ja poeb sinna nagu eskimo magamiskotti. Räägitakse anekdoote. Varsti vaibuvad needki. Ainult sarvilised lendavad veel õhku, kui mõni hiline tulija pimedas sõbrale peale astub. Küüni nurgast kostub magusat norinat. Põllul saab rääk monotoonset: rääk, rääk... rääk, rääk...

Hommikul algab jooks jõe. Läbi aia, kuusetuka, piki põlluäärt ja olemegi kohal. Kehra jõgi ei saa

ka Luiskama Timut?“ (Timotheus Grünthal on pärit Muhust ja Luiskama talust). „Oi heldeke, miks ep tunne,“ ja mees kohe pikalt seletama, mida ta kõik Timust teab.

Kui arvestada, et Peetrilinnas oli sel ajal ligi 3 miljonit elanikku, siis pole sugugi imestada naiskaasvõitleja imestust, kuidas küsimusi esitati ja et neile küsimusile ka täpselt soovitud vastused saadi.

*

Schipai on visa inimesi tundma tänaval. Kord sammub sõbraga Raekoja ees. Sõber tervitab kedagi daami. Ka Schipai kergitab viisakalt kübarat.

Schipai: „Kes see kena daam oli?“

Sõber: „Kahjuks ei saa ma seda mitte ütelda, sest sa nimetasid ta nime väga segaselt,

kui eile teda minule tutvustasid.“

*

Tallinna koondise rahvas oli innukas basseini külastaja ja ka kõvad vihtlejad. Väljastpoolt oli aga kuulus selle poolest tuntud sportlane L.

Lamab kord L. jälle järjekordselt laval, olles välja kuumendanud kõik ristiinimesed mitte ainult lavalt, vaid ka alt. Kuumus kohutav, kuid koondise klubi otsustas siiski koraks vanameistriga jõudu katsuma. Saadeti tulde kangeim sangar K a n a s a a r, kuna sõbrad alt heitlust vaatlema jäid.

Astub Kanasaar rahulikult üles, seisab püsti laval ja pomiseb siis endamisi mõtiskledes, et „Viluvõitu siin täna.“

Lajatavad siis sõbrad leili juurde ühe kapatäie, teise ka

just hoobelda sügavusega, aga uju-da saab ja peletada öösist und sil-mist. Terve päev möödub jõe ääres. Ka seal on postid üles pandud. Vee ja palliplatsi vahel veedetakse aeg. Saeveski on oma palgid jõkke pai-gutanud. Kaldast kaldani nagu sild. See ahvatleb julgeid mehi üle mi-nema. Kerged poisid jooksevad ruttu üle jõe. Kõigil ei lähe see nii libedasti. Üks kukkuski jalgu-pidi palkide vahele. Kaldale ronides ilustas üht jalapoolt punane kindrali lampass. Ja õhtul linna sõites käis mees kange jalaga ning hoidis kramplikult püksisäärt eemal õhetavast jalast.

Nii möödus päev. Ilus, lõbus, mällujääv suvipäev. Õhtul hüvasti-jätud, käepigistused, ja rong viis jälle pealinna.

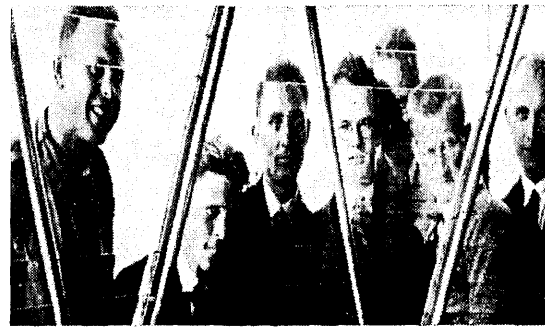

Teel Vormsi.

Purila mõis Harjumaal. Hagudi jaamast kilomeetrit 4. Jahuveski, kolmekordne valge mõisahooned, esiküljel silt: Purila karjatalituse kool. Siin veetsime suvipäeva 1932. aastal. Trepil tervitab lahke peremees, vana Virkus ise. Eht eesti tõugu. Lõbus ja turjakas.

On juba oma inimesi ees. Väljaga tuleb punase näoga. On see heast õllest või tulisest saunast? Kumbki vajaks leheküljelisi oode kiituseks. Peagi käivad kannud ringi ja poisid peavad lahinguid sauna järjekorra pärast. Varsti oli ka avastatud, et sildi — karjatalituse kool — taga peitub hulk nägusaid näitsikuid. Aga ega neil pole aega. Loomad talitada ja suures saalis laud katta.

Istuti lauda. Söök oli aus. Veel ausam koduõlu. Peremees ja perepojad saavad kiita. Kõlavad tudengilaulud ja peremees alustab isamaa kiituseks. Häält on mehel ja sõnadest ei tule puudu. Pimedas siirdu-takse rohuaeda. Järsku kuuldu sisin, siis pauk, ja õhku lendab roheline rakett. Vil! Lukk on hoolitsenud „veievärgi“ eest. Säde-meid pilduvad konnad hüppavad ringi ja veskid pöörlevad hirmsa kiirusega. Ega läbeta neid puu külge kinnitada. On julgeid mehi,

Suvipäevale Vormsi (Pakerordi tuletornist).

kes hoiavad käes. Kuigi teisel päeval märgati, et särk paistab läbi. Oleks nagu haavlipüssiga läbi lastud.

Uni oli hea ülejõe küünis. Kuid nii mõnelgi mehel oli see öö piinaks. Oli suuri mehi, kes armastavad jala käia ja kiita oma mahutamisvõimelisi kõhte, kes oigasid kogu öö. Sunnik võtaks seda koduõlut! Pole nagu vabriku oma, et joo lõp-mata.

Pühapäev algas suplusega ja pallimänguga. Siis viis peremees mõisa vaatama. Oli, mida vaadata. Äsja valminud karjalaut, mis maks-nud miljoneid. Maatõugu, madala kasvuga kari, kelle peast nii mõnigi mees tulemuseta sarvi otsis. Pull kui graniidist taotud. Puhast maa-

veel takka järgi. Kui Kanasaar ülevalt ka kolmandat täit viskama dirigeerib, siis oli võistlejal äkki tuline rutt teise ruumi minekuks.

*

Oli laupäeva õhtu. Jõulueelne aeg, väljas paarkümmend kraadi külma. Kolla Kaasik ja Övel otsustasid teha üks korralik saun. Ei hoolitud suurtest kuludest ja mindi numbrisauna.

Pargi tänava numbrisaun koosneb kolmest ruumist: vihtlemissaun, keskel pesuruum vanidega ja riitumisruum.

Övel mõnuleb kuumas vannis, sest temast ei ole suurt vihtlejat. Kaasik aga askeldab vihtlemissaunas, tahtes tõsta tempe-

ratuuri võimalikult kõrgele, et seda mõnusam oleks ihunuhtlus vihaga.

Kõik areneb kenasti, kuid korraka kostab kohutav pauk: ukсед paisatakse vastu seina, aknaklaasid purunevad, suitsu ja tahma kõik kohad täis. Övelil säärane mulje, et ega sõbergi maha jäänud, kui keris äkki maast lahti rebenes ja sauna laest läbi taeva poole ruttas. Aga ei. Kaasik tekib tervena uksele, ise tahmane kui murjan. Tema jälle Öveli pärast mures, sest aknad purunesid just keskmises toas.

Klaaside purunemine ei aidanud sugugi kaasa soojuse tõstmiseks. Peeti nõu ja Kaasik läks veel kord temperatuuri

timmima. Veel üks kavatäis ja jälle mürts. Needki aknaklaasid, mis enne järele jäid, kadusid „kõige liha teed“.

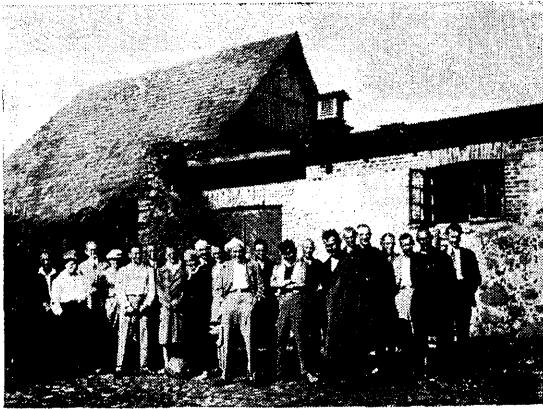
Külmas saunas polnud enam olla kuigi mugav ja katsuti, et koju saadi. Kaasikul oli pealegi tükk tööd ees, sest nõgi on visa ihult lahkuma.

Leiliviskamisel on omad väikesed tehnilised konksud: nüüd teab ka Kaasik, et kuumale kerisele ei tohi külma vett pilduda.

*

Andres Punschun on suur optimist: tema teadvat kahte asja päris kindlasti — 1. ta elab kuni oma surmani ja 2. maakeralt ei suuda teda keegi ära tõugata.

(Järg lhk. 395.)

Suvipäeval Kehras.

Dir. V. Pätsu suvilas, Lagedil.

tõugu hobused. Ilusad ümmargused ja tugevad. Linnameestel jälle imestada. Vaadati suuri rukkipoelde ja uhkeid heinamaid.

Nii möödus seegi suvipäev. Tuldi kokku, aeti juttu aegadest, mil pole üksteist nähtud, tunti end ühise perena ja lahkuti parimate mälestustega.

*

1933. a. Lagedi, Tallinna külje all. Dir. V. Päts andis lahkelt kasutada oma suvila. Sel ajal, kui pealinlased Lagedil suvipäeva veet- sid, sõitis Tartu pere külla apteeker vil! Tinnile Lepasaarde. Ka Soomest oli saabunud sõpruslepinglasi.

Neil olid ikka veel keeluseaduse kriukad külge jäänud. Mees ilma viskipudelita pole õige mees. Oskasime sellest lugu pidada.

Seekord üllatas vil! Lukk jälle. Mitte oma „tulevärgiga“, vaid uue mänguga. Uhke näoga seadis ta märklaua üles ja hakkas paari meetri pealt märki viskama. Uudne asi tõmbas. Koostati meeskondi ja visati võidu. Oli see halvasti valitud koha süü või viskaja süü, aga järgmisel mehel oli alati liiga palju põõsastes otsimist.

Ka teisel päeval omas vil! Luku märklaud tõmbejõudu. Aga ega kõik korraga viskama mahtunud. Ja kä-

Purila suvipäevale — „ratsamees läks ratsa...“

Suvipäev Purila mõisas, 1934.

sipall sai jälle ausse. Samal ajal käis puude vilus kõva „potitamine“ ja „ristitamine“. Bridžitaud ajas oma idusid. Seal istusid vanemad härrad ja need, kes selleks saada tahtsid. Nagu advokaadi abid ja teised. Siis tegi üks tehnikumi mees, kes kunagi rahu ei saa, avastise, et jões kasvavad kalad. Paate oli mitu, lantisid, õngesid. Miks mitte õnne katsuda. Kahjuks olid mehed unustanud laupäeval turult kalad ostmata. Igäihel oma ratsu. Ksv! Kiivitel oli see fotoaparaat. Kunagi ei nähtud teda ilma selleta. Klõpsutas siin, klõpsutas seal. Ainult pilte pole veel keegi näinud.

Teel Hagudist Purilasse.

M. Mihkelson oma perekonnaga.

Räägitakse, ta võtvat tühja aparaadiga. Kes teab?

Möödus seegi unustamata päev sõprade keskel.

*

Lõbusalt lehvib sini-must-valge lipp kõrge masti otsas, kui 34. aastal astusime üle tammepärgadega ehitatud uue silla teiskordselt Purila mõisa õue. Majagi oli värvitud uuesti. Oli pidulik tundmus. Jälle oli köetud sauna ja pruulitud õlut. Võttis vastu neegriks põlenud vil! Reitel. Noorperemees oli Taaralinnas suvepraktikal ja vanaperemees linnas asju ajamas. Saabus pärast autoga. Imestati. Miks mitte rongiga? „Ah, mis mul see auto maksta on!“ Pärisperemehe asi. Tuli teisigi autoga. Hõimuvellid üle lahe. Saabusid lennukil, sõitsid autol Purilasse, teisel päeval samuti pealinna, õhtul jälle lennukil koju. Nii arenevad hõimusuhted.

Aeti peremehega laia juttu. Rüü-

bati kobrutavat õlut. Nuheldi saunas patust ihu. Oodati pikisilmi noore peremehe saabumist Tartust. Viimaks, mitu tundi pärast arvestatud aega: „Tulevad!“ Üle silla vuras õue autobus. Julgemad hüppasid ise maha, aramatele toodi redel. Nii kõrge oli sõiduriist. Sä-rava näoga väljus omanik juhirusmist. „Päralt tõi.“ Ja millise uhkusega see oli öeldud. Hilinemise põhjus oli lihtne: autobuse omanik õppis tee peal sõidu selgeks.

Tartu poiste saabumisega pääsis nagu pais valla. Vil! Luku „traditsiooniline“ märkiviskamis-mäng sai uut hoogu ja palliplatsil käis pall sagedamini üle võrgu. Ning pimedada tulekul lendasid jälle taeva poole värvilised tulekuulid. Seekord oldi ettevaatlikum. Ei söandanud enam keegi „tulevärki“ pihku võtta. Olgugi et eelmisel korral

Pakri suvipäevale.

Lõuna-Eesti suvipäeval, Lepasaares.

Kevadisi väljasõite.

kõige enam kannatanu oli mälestuseks sama särk-sõela selga tõmmanud.

Üllatuse valmistas aga pererahvas. Kui oli lõppenud rakettsadude loitsid pargis puude all suured tuled. Kümnest kohast kerkisid leegid puude vahelt taeva poole. Asuti laagrisse tuled ümber. Soo-

Teel Purilasse, Tüiril peatumas.

Purila mõisatrepil.

jendati üht poolt. Siis teist. Kastene rohi tegi külma. Tuju oli aga hea. Kogu aeg kostis laul. Kõige kiiremini käis ringi kesvamärjukes. Ja siin leidsid end kaks inimest. Hallipäine Karl Hellat ja vanapere-

keks, ühtegi minutit paigal ei püsi ja koledat häält teevad. Oli isegi äsjalõpetanud arstiteadlasi, kes öösi oma teadmisi täiendasid läbi küüni seina oraga oma sõbra silmi otsides. See „arstiteaduslik ekspe-

ja kabinetis mängiti vanaperemehega kuninglikku mängu — malet. Keskpäeval näitas päike oma armulist palet. Jälle lendasid Luku nooled märklauda. Võrkpall tõusis õhku. Põuaga ahtakeseks kuivanud

Väljasõit Jänesele 1. mai puhul.

jõgi meelitas ujujaid. Siin peeti kõva järjekorda. Et ei tekiks ummistust ega peksaks siniseks ainsas sügavas kohas oma sõbra küljekonte, lubati ainult kuus korraga vette.

Tartu meeskond asus varakult teele. Autobuseomanikul seisis teine õppetund ees ja õhtuks taheti

ometi Tartu jõuda. Vajus teisigi mehi salkade kaupa jaama poole. Pühapäeval läks mitu rongi linna. Metsaveerelt vaatad veel tagasi. Üle kollase rukkipõllu valendab mõisahooned ja kõrgel lehvib uhkelt sini-must-valge lipp.

Ilusad, ununemata päevad, need suvipäevad.

Tagasi pikalt paadimatkal.

Kodumaad tundma õppimas.

Soovitas Samuel Sommer oma sõbra, praeguse advokaadi A. suvitama ühe praosti perekonda maale, Lõuna-Eestisse.

Sõidab siis kord ise sõpra külastama. Teel kohtab tuttavaid lahkusulisi, need teda paluma, et jutlustagu Samuel neile midagi. „Ah, mis minust nüüd teile jutlustajat, ma alles ise hiljuti „ärgranud“, aga vaat, kirikumõisas on vend, kes tulnud salaja teie elu jälgima ja teie usku katsuma. Minge korraks tema palvele, küllap tema teile jutlustab. Kui teie aga hästi paluda oskate.“

Vennad ei lasknud seda mitu korda ütelda, vaid siirdusid kohe kiriklasse.

Et eneselt kahtlust kõrvaldada, luusis Samuel niisama ümbruskonnas ringi ja tuli sõbra juurde hiljem, nagu oleks ta alles järgmise rongiga päralt jõudnud.

Ehmunult viib sõber Samueli kohe kõrvale, et mis nüüd teha: tulnud siia salk hullumeelseid, et vend ja vend ja muud kui nõuavad jutlustamist. Alguses arvanud ka pererahvas, et siin on tegemist arusaamatusega, kuid kuuldes meeste veenvat ja hästiinformeeritud seletust, hakanud ka nemad imeliku pilguga oma külalist silmitsema: lahkusulistele ülemvend praosti külalisena kirikumõisas!

Samuel sõbra noomima, miks temale varemalt pole teatatud säärestest kahtlastest kalduvustest. Ei lase seletadagi, temale

olevat asi niigi selge. „Kuhu mina häbiga omad silmad panen: soovitan sind oma sõbrana praosti juurde majja ja sina mängid niisuguse tembu. Oleks mina hingest aimanud, et sina jne. Kui sa nüüd aumees tahad olla, siis sa tead, mis sul teha on: kauemaks sa siia jääda ei või ja järgmine rong läheb poole tunni pärast.“

Viis Samuel sõbra nii kaugele, et sõitiski A. ära, ilma pererahvaga jumalagajätmata.

Alles kaksikümmend aastat hiljem seletas Samuel sõbrale, et see tema nali oli. Ärgu sõber pahaks pangu.

Võrkpalli harrastamas.

Loodust nautimas.

Ksv! ADOLF LAHE

Tingituna ajavaimust ja võimaluste vähesusest ei saa möödunud sajandi Põhjalast tuua mingeid sportliku tegevuse avaldusi. Sajandi vahetus toob aga nii mõningaid pöörded: üksikud seltsi liikmed hakkavad tundma huvi spordi vastu, harjutama ja isegi võistleva: näiteks esineb 1914. a. Peterburi üliõpilaskonna esivõistlustel Alfred Terras silmapaistva jooksjana, tulles 1500 m lõppvõistlusel teisele kohale. Samuti näeme jalgpalli leviku algpäevil Eestis (alates 1909. a.) paljusid põhjalasi innukate mängijateks mitmes kodumaal nurgas: H. Laretei — Pärnus, kõik kolm vända Terrased Perjatsis ja R. Övel Narvas.

Peamiselt läheb aga sportlik tegevus hoogu alles seltsi asudes Tartusse, kus tegeletakse esialgu suvel peamiselt sõude- ja purjejahi spordiga (eriti H. Laretei, R. Övel jt.) ning talvel suusatamisega — korraldades suusaretki Elva R. Sinka poole ja ka mujale. Nendest võtab alati kenake kogu seltsi liikmeid osa.

Kuigi harrastatakse vahetevahel ka kergejõustikku — saab see suurema tõuke alles R. Öveli poolt 1924. a. annetatud rändauhinna — pronkskuju — väljapanemisega viie-

võistluse võitjale. Juba võistlusala valik kõneleb selgesti sihist, mida sellega taheti saavutada: tõsta huvi seltsi liikmetes kergejõustiku vastu ja anda võimalust võimalikult suuremal hulgal seltsi liikmetest võistlusist osa võtta, kuna teatavasti viievõistluse alad kuuluvad enamharrastatavate ja kergemini õpitavate alade hulka.

Eesmärk, milleks auhind oli annetatud — oli saavutatud: tõusis huvi kergejõustiku vastu — hakati tõsiselt harjutama, tõmmati kaasa spordile enne otse vaenuliselt suhtuvat elementi, kellest hiljem nii mõnigi spordi vaimustatud poolehoidjaks muutus.

Tallinna koondise asutades hakati nim. viievõistlusi pidama miniatüürsete „linnavõistlustena“ Tartu—Tallinna vahel, kus võidud vahelduva õnnega kord ühele — kord teisele poolele langesid.

Aastate jooksul on võitjate tabel kujunenud järgmisena:

1924. a. — üksikvõitja R. Itall-Rannik (Tallinna koondis veel ei võistelnud).

1925. a. — I. Treiberg — Tartu.

1926. a. — J. Jaakson, Tartu.

1927. a. — J. Jaakson, Tartu.

1928. a. — A. Nigol, Tartu.

1929. a. — A. Umverk, Tall.

1930. a. — E. Potman, Tallinn (Tartu ei võistelnud).

1931. a. — K. Lugus, Tartu.

1932. a. — K. Lugus, Tartu.

1933. a. — võistlusi ei korraldatud.

1934. a. üksikvõitja N. Jallas, Tartu (Tallinna koondis enam ei võistelnud).

Aastatel 1931 ja 1932 korraldati Tallinnas ka Põhjala tennisvõistlused Vil! kogu poolt annetatud rändauhinna. Esimesel võistlusel tuli võitjaks R. Övel, kuna teisel võistlusel finaali I. Rikandi ja V. Võntsso vahel jäi pidamata.

On peetud ka hulka ping-pongi, piljardi, koroonaj. turniire ja ka laskevõistlusi väikesekaliibrilisest sportpüssist.

Ei ole piirdunud ainult omavahealiste võistlustega, vaid on peetud neid ka teiste üliõpilasorganisatsioonidega.

Vil! R. Öveli poolt annetatud pronkskuju.

nega, peamiselt ÜL-i kuuluvate organisatsiooniga, kus E. Ü. S. Põhjala korduvalt edukalt on esinenud.

1931. aasta tähistab uut ajajärku seltsi tegevuses sportlikul alal. Nimelt astub tol aastal seltsi grupp Tallinna tuntumates „spordi“-kooles — Reaalkoolis ja J. Vestholmi gümnaasiumis — keskhariduse omandanud noori üliõpilasi. Uustulnukad olid, üks enam — teine vähem, läbiimunud sportlikust vaimust ja teotsemisihast.

Talve tulekuga tõusis esiplaanile peaaegjalikult saalisport ja eriti käsipall, ning peagi loodi seltsile endiste Tallinna keskkoolide juhtivate jõudude algatusel oma võrk- ja korvpalli meeskonnad, ühtlasi tekkis ka kavatsus võtta osa Üliõpilaskonna esivõistlustest.

Siinjuures peab tähendama, et kuigi läbiimunud sportlikust vaimust, ei olnud neist noortest — peale kahe-kolme erandi — tegev-mängijaina keegi suuresti kaasa löönud. Sellest tuligi, et vähese oskuse ja harjutuse tagajärjel esimesel avalikul võistlusel korp! Vironia vastu korvpalli mängides, — mida jälgis hinge kinni pidades pea terve Tartus viibib seltsi koosseis, — seltsi algmeeskonnast, kuhu kuulusid ksv! ksv! Albert, Virkus, Uustalu, Lugus ja Lahe — oli teisel poolajal väljale jäänud ainult üks

— kõik teised olid vigade tõttu langenud välja — ja pidid pealt vaatama, kuidas nende saavutatud punktide edu vahana sulas, kuna tuli mängu saata mehi, kellel palli käeshoidminegi valmistas äravõitmata raskusi — rääkimata korvivistest. Et suure õnnega see esimene mäng ühe silmaga võideti — oli enam kui ime.

See mäng oli vist kõigile osavõtjale suurimaks selletaoliseks elamuseks. Nende ridade kirjutajal pole olnud ühegi edaspidise käsipalli võidu puhul nii hea meel, sest see tähendas peale otsese võidu — võitu skeptikute üle ja alatud ettevõtte õigustamist.

Sellele esimesele korvpalli võidule järgnes samal aastal veel võite ja kaotusi — viimaseid küll rohkem — siiski aga platseerus E. Ü. S. Põhjala korvpallis sel aastal kolmandaks, jättes enese taha hulga vanemaid ja kogenenumaid meeskondi. Ei saa siin märkimata jätta ka alglooisimise suurt kasulikkust E. Ü. S. Põhjala meeskonnale.

Sama hästi ei käinud aga võrkpalli meeskonna käsi — kuigi lootused sellele olid asetatud suuremad. Meeskond jäi kohata — nagu ka järgnevatel aastail — kuna Põhjala „spetsiaalalaks“ kujunes korvpall.

Järgneval aastal mindi esivõistlustele juba teatava väikese enesetundega. Meeskonnas tuli mõningaid

Vil! ELMAR TREIBERG, Üliõpilaskonna innukamaid sporditegelasi.

muudatusi: tulid juure ksv! ksv! Petlem, Namsing, Aus ja Teiman. Meeskonna mängutase tõusis märgatavalt. Tingituna korralikust treeningust ja suurest ühistundest jõudis meeskond sellel aastal juba finaali, kus tal seisis ees raske kohtamine möödunud aasta meistri ja tol ajal ülivõimsaks peetud korp! Rotaliaga, keda tsükli jooksul Põhjalal ainsana siiski oli läinud korda võita ja seda õige ülekaalukalt. Kuna võistlused toimuvad aga kahe miinuse süsteemis — siis tuli finaa-

E. Ü. S. PÕHJALA MEESKOND.
Üliõpilaskonna meister korvpallis 1934. a.

Bruno Teiman, Adolf Vakker, Adolf Lahe, Voldemar Aus, Georg Petlem.

Harrastatakse ka „ratsasporti“.

SELTSI JA TALLINNA KOONDISE VAHELINE VIEVÕISTLUS.

Osavõtjad.

1500 m start.

lis võita korp! Rotalia teine kord, et omandada meistritiitlit. See aga ei õnnestunud. Korp! Rotalia võitis kahel korral, kuigi üle noatera.

Seea jäadi sel aastal t e i s e k s.

Kolmandal aastal oli tšenterfordi kohal ainsana algmeeskonnast nende ridade kirjutaja — ääreforvardiks olid ksv! ksv! Petlem ja Teiman — kuna kaitsemeeskonna moodustasid ksv! ksv! Aus ja Vakker, kelledest viimased alati suure väljapaistvusega mängides olid Põhjala võitudel üheks kindlamaks pan-diks.

Kuna mängutase 1933./34. aastal meeste korvpallis oli tublisti tõusnud ja võistlusist korvpallis võttis

osa üle kümne meeskonna, kelledest vähemalt neli-viis olid võime-telt pea võrdsed, siis kujunesid võistlused sellel aastal raskemaiks aga ühtlasi ka huvirohkemaiks kui kunagi varem.

Selles tugevas võistluses tuli iga mängu võtta väga tõsiselt, kuid siiski õnnestus Põhjalal ilma kaotusteta — kuue võiduga tulla Üliõpilaskonna meistriks korvpallis.

Siinjuures ei saa jätta märki-mata asjaolu, et meeskonna esine-misel on juhtmõtteks alati olnud „aus mäng“ — „fair play“, mida il-mekalt tõendab asjaolu, et terve

tsükli jooksul mitte ainuski mees-konna liige vigade tõttu meeskonnast välja ei langenud, mis nii tuge-vate võistluste juures haruldane nähe.

Et Põhjalas ka juubeliaastal on säilinud endine võistlus- ja võidu-tahe, selgus ka Üliõpilaskonna esi-võistluste tsükli alul 3. nov. s. a. peetud sõprusvõistlusest, kus Põh-jala uute mängijatega (puudusid möödunud aasta meeskonnast ksv! ksv! Lahe, Petlem ja Aus) suutis pineva mängu juures korvpallis hä-vitada kindlale võidule lootva ÜS. Liivika ja äsja alanud esivõistluste sarjas 10. nov. s. a. tulla võitjaks ka korp! Fraternitas Liviensise üle.

Jaan Riisalo

PÄÄSMAA

Mustjõgi ja laas jäid kõrge raba-rinna taha. Veel põiklemist laugaste vahel ja nad jõudsid soonetslikule heinamaale. Eemal tõusis mustast oöst üksikuid puid ja põõsaid. Kuul-dus tuule hundamist puude ladvult.

Juhan seisatus heinamaa serval. Märt, kes kandis haavatud isa, oli jäänud mõnikümmend sammu maha. Ta polnud suutnud pehmel rabal sammu pidada ruttava vennaga.

Tagasi vaadates nägi Juhan kogu õhtutaevast lõõmendamas tulikahis. Tuules rebenevate pilvedeni viskusid leegid. Näis, nagu ei põleks mitte ükski Tagalaane elamud, vaid tuli oli haaranud laias kaares ka laane.

Märt lähenes pikkade sammude-ga. Isa, vana Tagalaane Reinu,

käed langesid tal elutuna kaela üm-bert alla. Pää oli Reinul raskesti vajunud ta õlale.

— On sul halb, isa?

Vastust ei järgnenud. Juhan astus vennale mõne sammu vastu ja kordas küsimust.

— Isa ei kõnele enam, seletas Märt, ta ainult oigab. Nüüdsama küll veel ta ütles mõne sõna...

Heites kirve ja koti käest astus Juhan venna kõrvale. Rabale oli kadunud Reinu müts. Tuul sasis ta pikki juukseid ja habet. Juhan lük-kas juuksesalgad ta silmilt kõrvale ning surus talle oma kübara pähe. Seejuures ta märkas, et isa suust oli nõrrestunud verd venna kuuale.

— Peame kohe uuesti siduma haava. Side võib-olla on nihkunud paigalt.

Märt jaatas.

— Pimedas meie ei näe korrali-kult siduda, arutas edasi Juhan. — Kuuskede all on maa kindlam ja kõ-vem, teeme sinna tule.

— Aga nad näevad tuld?

— Üle rabarinna tuli ei paista.

— Kui aga nad on rabas?

Juhan heitis käega.

— Pimedas nad sääl laugaste va-hel ei saa astuda ühtki sammu.

See põhjendus paistis Märdile tõenäollik. Oleks sandarmid järgne-nud üle jõe rabale, siis tingimata vilguks rabal nende taskulampide tu-led. Kuid arvatavasti nad pöördusid tagasi, mil kaotasid tema, isa ja Ju-hani jäljed. Võib-olla on nad praegu kogunenud ümber põlevate hoo-nete.

Rein oigas paar korda tugevasti. Juhan võttis ta venna seljast oma sülle. Uskus, et isal on nii parem, kuna kukil kandes Märt raputaks teda igal sammul.

Samblalt haaras Märt koti ja kirve ning liikusid mustendavate puude suunas. Üle paari soonetse jõudes muutus maapind kindlamaks. Vett ei lirtsunud enam alatas jal-gade all. Näis algavat nõmm.

Ksv! ALEKSANDER EMMO

Vii! GEORG MARTINOFF

Vii! „UNN“ LENDER

Möödusid üksikuist puhmaist. Kohase paiga peatumiseks arvas Juhana nelja põlise kuuse all, mis moodustasid kolmnurga ja olid piiratud tihedasti kadakapõõsastega. Asetas Reinu kuuskede juurile kohendades ta pää mättale. Rein ei oiganud nüüd enam. Ta justkui magas. Kummardudes ta üle kuulis Juhana, et ta hingamine oli raske ja katkendlik.

Märt ruttas tooma vett, et niisutada isa huuli ja pesta ta haavu. Juhana heitis seljast püssid põõsasse. Hakkas murdma kadaka- ja kuusepõõsast kuivanud oksid tule süüteks. Oksad olid sitked ja painduvad. Murdusid alles mitmekordsel vänamisel.

Oksasülemi asetas alla tuult isa kõrvale. Otsis vestitaskust välguühikli ja põlvitades avas kuuehõlmad, et tuul ei kustutaks süüdet.

Praksudes võtsid oksad tuld. Leek hüppas oksalt oksale. Punakat valgust heitis põõsaile ja põliste kuuskede korbatanud tüvile. Suitus tõusis kuuseoksist üksikuid säde-meid, mis tugevas tuules kandusid kiiresti kaugusse.

Asetanud tulele ka üksikuid jämedamaid roikaid, astus ta isa juure. Märjad riided olid tugevasti kleepunud haavatu ihule. Kuue parempoolne hõlm mustas verest. Ka hall habe oli täis tarretanud verd.

Vaadates isa tundis Juhana esimest korda tõusmas viha sandarmite vastu. Põgenemisel ja tulevahetusel polnud ta neid vihanud. Oli ta näinud neis vaid inimesi, kes pidid pimespäi täitma käsku. Nüüd aga

virgus kihk maksta kätte sandarmele ja kõigile neile, kes põhjustasid põgenemise Tagalaanelt ja haavasid isa.

Ilmus veetoobiga Märt. Ta oli leidnud vett ühest lähikorras asuvast loigust. Vesi oli pruunikas, kuid paremat ja selgemat vett polnud ligikaudu leida.

Heitsid tulele uusi oksid ja roikaid. Leegi paisudes asusid isa kõrvale. Juhana tõstis ta pää, kuna Märt ulatas veetoobi huulile.

Haavatu rüüpas vett paar sõõmu. Kui Märt niisutas ta kuuma laupa ja püüdis pesta verd habemest, siis avas ta silmad.

Vaatas hetkeks segase pilguga oma ümber. Kohe aga mõistis ta olukorda.

— Oleme rabarinnast üle?

Ja olles ise selle üle selgusel, jätkas:

— Oleme siis nõmme veerel... Silmad olid vajunud kinni... Raputamine pistis rindu ja mattis hinge. Korraga ei tundnud enam midagi...

Vastuvaidlematult nõustus ta haavasideme uuendamisega. Püüdes tõusta istukile, langes ta oiates tagasi, kuna liigutus osatas haava.

Tardunud pilk jäi peatuma lõõmendaval õhtutaeval.

— Põleb ikka veel endiselt?

— Küll laut ja ait võtsid ka alltuule tuld, kinnitas Märt.

Poegade toetusel Rein tõusis uuesti istukile. Märt päästis tal kuuehõlmad, et vabastada teda üle jõe ujumisest läbimärjaks saanud rõivast.

Hakkasid kiirustama tal mõtted. Meelestus üksikasjalikult sündmuste viimane ring. Olid tulnud parajasti uudismaa loomiselt, kui sandarmid ilmusid õue. Pidid juhtuma väraval otse vastamisi. Poisid olid haaranud kambrist püssid ja läbi õunaiaia olid põgenenud kuulirahe all laande. Tal enesel oli jäänud pihku leivakott ja kirves, mida oli kandnud uudismaalt tulles. Juhana aga oli leidnud kõige selle juures veel mahti heita tuld tare õlgkatuse räästasse. Ei suutnud verise südamega jätta oma varandust ja käetööd nende vägivallameeste valdusse.

— Ime, et teid ei tabanud ka ükski kuul, sõnas ta poegadele, mõeldes ägedale tulevahetusele laanes.

— Sai lastud enam müdina päälle, jutustas Juhana, — kuid mõni neist jäi küll siruli. Oli kuulda sedamoodi kisa.

Reinu kõrvus ka veel halises haavatud sandarmide oiged.

— Olid sa, Märt, ka kohe saada-val?

— Olin samas kõrval... Nägin, et sa ei lasknud enam...

— Seni, kuni jõeni, ei olnud viiga, aga ujudes kadus nii jõud, et mitte kätt ega jalga ei suutnud enam liigutada.

Märt puhastas ta habemest viimseid tardunud veretükke.

— Küll nüüd kosud jälle, isa, saad terveks...

Tuulepuhang keerutas korraks suitsu meestele.

— Muidugi kosud, isa, väitis Märt kindlalt.

Reinu süda hardus. Vaadates poegade surmtõsiseile nägudele tundis enese poegade ees määratu süüdlasena.

— Mina olen vana, aga teie... Olite mul kohe juurika otsas kinni, kui suutsite vedada jalgu järel. Aga ainult niikauaks oligi meie tööd.

— Sa, isa, said üksi hakkama Tagalaane loomisega, miks siis meie kolmekesi ei tule Pääsmaal toime. Ja meie oleme noored.

Kui oma sõnade tõenduseks heitis Juhan jõuliselt pea selga.

Poegade lohutusest aga pigistas veelgi valusamini süda.

— See on kõik vaid minu süü... Oleks ma läinud Pääsmaale, poleks juhtunud midagi. Keegi poleks tülitanud meid.

— Ei, isa, rahustas teda Märt, — sina oled kõige vähem süüdi. Mis said sinä parata, et nad ei jätnud meid rahule.

— Oleksin ma aga kohe läinud Pääsmaale, siis oleks olnud alati kindlustatud teie puutumatus... Kuid kui tulin sõjast, olin kui inimese vari. Ei suutnud tõsta õieti haavatud kätt ja vintsutusist seisin vaevalt veel jalul. Toomas, kadunu, lubas ka ühes minuga tulla Pääsmaale, kui olin pühendanud talle oma saladuse.

Aigas korraks käega üle näo.

— See on mul praegu veel elavalt silmis. Seisin auvahina päratu trepi ülemisel astmel. Oli kange külm taliõhtu. Suured puud lossi ümber kiirgasid elektrituled paistel. Oli säääl niisugune püha tundmus seista alatise lahingmõllu asemel. Auto auto järele sõitis trepi ette. Külalised saabusid kiirgavais vormes. Tema oli viimseist. Käidis valget karusnahkset mantlit ja samast kübarat. Kui valge liblikas lendas ta üles trepist. Minu kohal seisatas ja vaatas mulle hetkeks otsa. Ta silmad olid rohelised ja avarad kui meri. Pole tundnud ma varem ega hiljem sarnast õndsust kui siis. Oleks ma tohtinud, ma oleksin laskunud põlvili ja oleksin tänanud jumalat, et ta lasi mind näha sarnast naist.

Polnud poegadele see jutt uudne. Ta oli sellest juba siis kõnele- nud neile, mil nad veel väikseina ei suutnud mõista isa kõnelust. Olid nad kuulanud seda kui ilusat muinasjuttu. Hiljem aga olid pärinud nad täiendavalt isalt selle kohta üht ja teist. Alati oli olnud esitada mõningaid uusi küsimusi, sest see jutt oli kasvanud neil samuti hinge nagu isal.

Rein surus huuled korraks kramplikult kokku ja katkestas kõ-

neluse. Poisid vaatasid pea ehmununa üksteisele otsa. Nad mõistsid, et olid ta käsi kuuekäiseist vabastades osatanud haava.

Märt tahtis ulatada veetoobi.

— Ah, tõrjus Rein, — see läheb kohe üle. Lõi niisama korraks rinna elusat tuld täis.

Kobas hetke sõnade järele ja algas siis hõõguval häälel:

— Ja silmist ta mul enam ei läinudki. Nagu valge ingel seisis ta mul alati nägemuses. Lahingumõllus istus ta mul püssikirbul ja vaenlase traattõkkel. Istus säääl ja vaatas mulle otsa. Palusin jumalat, et see naine saaks mu naiseks. Aga mõistes, et ma, haisev sõdur, ei väärin teda, ei julgenud sellele enam mõelda. Tundsin, et see on patt, tahta teda enese, viletsa sõduri, kõrvale. Ning siis valdas kogu mu olemist kihk, et ma saaksin temalt poja. Sonisin ka unes sellest. Tema laps pidi omama ta kuju ja silmad. Iga päev vandusin ristikäsi last üles kasvatada mehena, kes kunagi ei tohi tunda sellist alandust ja piina kui mina. Tema poeg pidi jääma alati vabaks meheks ja ei kunagi pimedas käsutäitmises käsitama relva. Tema ja minu laps pidi jääma alati väljaspoole kasarmu seinu. Meie lapsest pidi kasvama inimene, kes vaid arvestab oma vaba tahtega.

Märt oli laskunud isa kõrvale ja toetas teda pihast. Ta keelas Juhanit, kes tahtis päästa isal vestinõõpe, sest kartis uuesti haava osatamist.

Esimene härduse hoog Reinul taandus. Südames ei pigistanud enam nii teravalt kui varem.

— Ja kui kõnelesin sellest Toomale, siis valmines meil kindel kavatus püssi alt vabanedes kaduda Pääsmaale.

Peatus nagu mälestusisise süvenemiseks.

— Toomas teadis teed Pääsmaale. Vanaisa oli Toomale kõnele- nud, et laane ja Mustjõe taga seitsme päeva teekonna kaugusel asub Pääsmaa. Tulevat minna üle mitme päratu raba ja põliste metsade. Õige ammu oli keegi säääl kord käinud.

Ta hääle muutus katkendlikuks so- sinaks ja kustus.

Juhan päästis vestinõõbid hooli- mata Märdi keelavast pilgust. Tõstis tal üles märja ja verise särgi. Side oli nihkunud oma kohalt. Pa- remal pool rinnas immitse peenest kuulihaavast verd.

Kuna Märt hoidis verise särgi haavalt eemal, harutas Juhan ette- vaatlikult lahti vana sideme. Heitis selle verest raske nartsu eemale ka- dakapõõsasse. Valas toobist vett haavale ja pesi haava ümbruse puh- taks tarretanud verest,

— Kui otsiks haavale pehmet vaiku, arutas Märt.

— Kuulihaavale ei ole vaik hää, väitis Rein, — kuulihaav tahab hingamist.

Juhan rebis oma mürjast särgist laia riba haava sidumiseks.

— Küll elame Pääsmaal varsti niisama hästi kui Tagalaanel, lohu- tas Märt isa, puudutades tasa ta pal- geid. — Enne külmata tulekut on meil säääl saun juba üleval.

— Oleksin läinud ju kohe pääle sõda Pääsmaale, aga ei suutnud. Tõesti ei suutnud. Ja Toomas kadus viimaseis lahinguis...

Südametunnistus hakkas pigista- ma endise hooga. Tahtis jätkata jälle oma kõnelust. Teadis, et sel- les pole poiste midagi uut, kuid see oli kui vabandus nende ees.

— Kui kosusin sõjast tulles ko- gu talve Eeva pool, siis kevadel pääle lumeminekut algasime teekon- da. Kolmepäevase rännaku järele jõudsimme Tagalaanele. Ma jäin hai- gekse. Ligi nädalapäevad heitlesin kuusejuurel surmaga. Ja paranedes polnudki enam tahtmist minna eda- si. Vastu lõunat nõlvaklik metsa- alune oli väga soodne asumiseks. Ja jahiloomi oli rohkesti. Külla sai ligi sada kilomeetrit ja polnud ar- vata, et sääält kunagi tullakse sega- ma meid.

Ta jälgis mõne hetke, kuis poi- sid lõpetasid sideme uuendamist. Viipas neile käega.

— Ega teie ei süüdistate mind?

— Isa, ära mõtle üldse nii, pa- lus Märt. Seejuures ta kuivas isal paar habemesse veerevat pisarat. — Kui olid haige, kus sa said siis jätkata teekonda. Ja järgmisel ke- vadel juba sündisime meie.

— Ma teadsin, et teie ei sünni Eeva lihast ja verest... Teadsin, et sünnite oma kauge ema lastena. Ma ei tundnud, et Eeva oleks lebanud ühtki ööd mu kõrval, vaid kinnisil- mi tundsin alati Tema lähiolu.

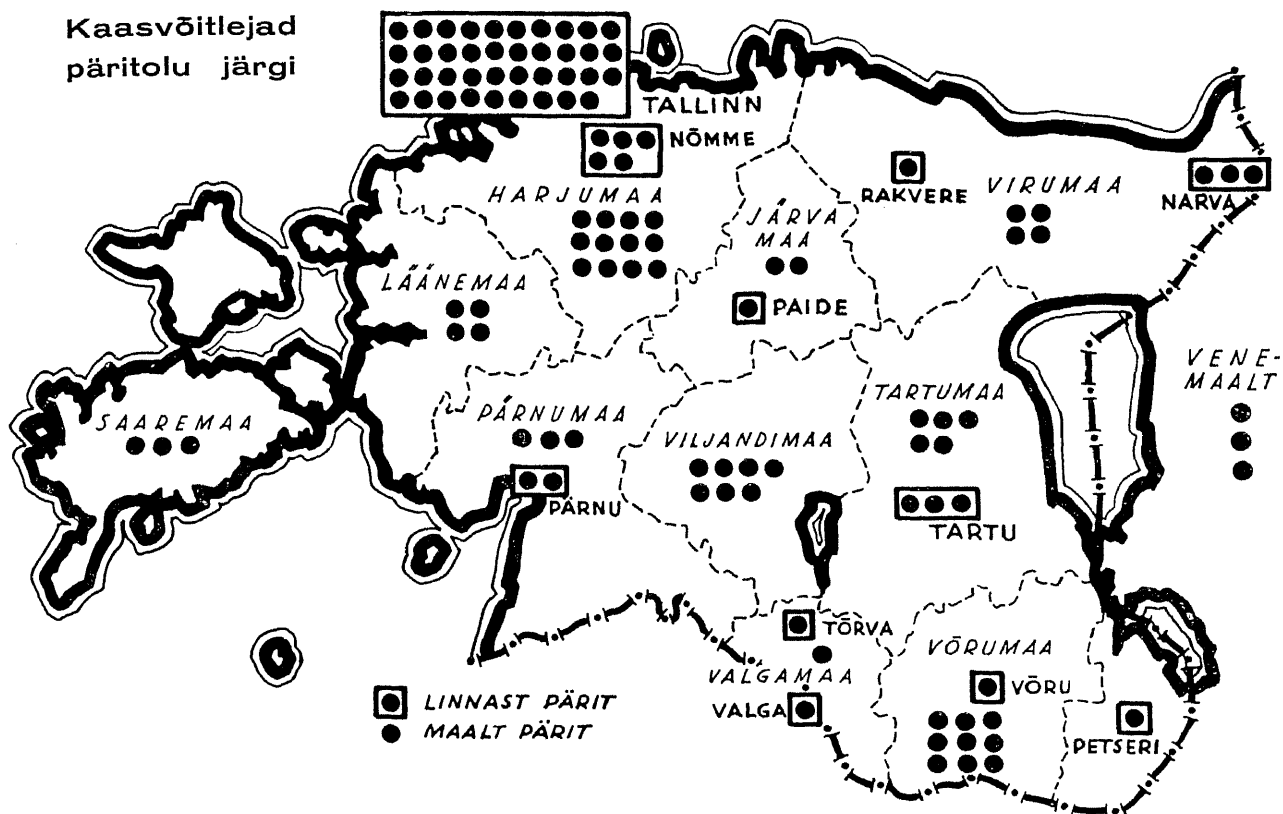
Juhan oli haava sidumast tõus- nud ja korraldas tuld. Värsked ok- sad ja roikad võtsid ragisedes tuld.

— Ja kui sündisite, siis nägin, et jumal oli tõesti täitnud mu palve. Ta oli mulle andnud korraga kaks last Tema lihast ja verest. Teie silmad olid täis merede avarust na- gu temal. Kõik tuletas teis elavalt meele teda. Nüüd tahtsin jätkata teekonda. Tahtsin minna ikkagi Pääsmaale, sest säääl oli kindlam. Kuid Eeva jäi sünnitamisest haigla- seks ja kahju oli ka temast. Ja teie olite kui maimud... nii jäi...

— Jäta kord muretsemine, isa, tähendas Juhan tule juurest. — Ole- me tänulikud sulle, et oled säästnud meie vabaduse. Sina, isa, ju tahtsid minna Pääsmaale, kui vahemees tõi

Uno Sofvelman

Statistikat Põhjalast

meile esimese komisjoni käsu. Meie ise ju Märdiga olime vastu.

Rein vaevalt näis märkavat ta sõnu.

— Ja sarnased olite, nii et ma isegi ei suutnud eraldada teid. Ja mida suuremaks kasvasite, seda sarnasemaks muutusite Temale.

Justkui oma sõnade tõenduseks ta heitis pilgu poegadele. Nende sihvakad kogud ja peened näojooned ei tuletanud millegagi meele jändriku Eevat ja veel vähem teda ennast.

— Ja ega teie poleks mahtunud ka kasarmu hallide seinte vahele. Teie hing ei suuda taluda elavat orjust. Teie ei painduks nagu mina, vaid murduksite.

— Isa, hõikas tule kohendamist jätkates Juhan, — mis sa arvad, kui läheksin nüüdsama Tagalaanele ja toaksin koplisi Miira. Hobust läheb ju Pääsmaal meil otsekohe vaja. Pimedas ei märka keegi mind Tagalaanel ja enne valget olen jälle ta-

gasi. Sandarmid nüüd kas magavad tule ümber või on nad sõitnud kogu ära.

— Ei loom rabele nüüd rabadest läbi. Kui tuleb külm, küll toome siis hobused ja karja Eevaga järele. Seniks läheb Eeva loomadega üles külla.

— Ega nad ei tohi võtta Eevalt loomi?

— Ei tohi... Röövida nad siiski ei tohi.

Märt puudutas isa käsivatrest.

— Kas ka Pääsmaal on teistele ruumi?

— Ei keegi tea Pääsmaa teispoole ulatuvaid piire.

— Siis võiks ju Pääsmaale tulla kõik need, kes ei taha kanda püssi... kes ei taha sõdida.

Reinu silmad löid kergesti õhetama.

— Seda olen minagi mõelnud, seletas ta pinges all. — Tõuseks ja kasvaks sääl uus maailm, kus keegi

kedagi teist ei sunni tapma. Ja alandust... ega orjust ei ole sääl.

— Aga miks keegi varem pole läinud Pääsmaale? päris Juhan.

Rein ei osanud sellele küsimusele otsekohe midagi kosta.

— Aga nad tahaksid, isa?

— Küll teised ka siis tulevad, kui meie oleme sääl, kostis Märt isa asemel.

Rein tundis südames läiklust ja ta langes kogu oma raskusega teda tugevale Märdile.

— Too vett, tähendas Märt Juhanile.

Kuna veetoo osutus tühjaks, kadus Juhan toobiga kuuskede taha otsima vett.

Värin raputas Reinu õlgu.

— On külm, isa?

— Kuum on... õhust nagu on puudus.

Ta hingamine kiirenes ja näole ilmusid higinired.

— Märt?

Kaasvõitlejad koolide järgi.

<i>J. Vestholmi erahum. gümn.</i>	●●●●●● ●●●●●● ●●●●●● ●●●●●● ●●
<i>Tallinna reaalgümn.</i>	●●●●●● ●●●●●● ●●●●●● ●●●●●●
<i>Tln. linna ühisgümn.</i>	●●●●●
<i>Tallinna Kolledž</i>	●●●●●
<i>H. Treffneri gümn.</i>	●●●●●
<i>Rakvere õpet. seminar</i>	●●●●●
<i>Paide ühisgümn.</i>	●●●●●
<i>Võru poegl. gümn.</i>	●●●●
<i>Viljandi l. ühiskomm. gümn.</i>	●●●●
<i>Tln. poegl. hum. gümn.</i>	●●●●
<i>Saaremaa ühisgümn.</i>	●●●●
<i>Tln. õhtukeskkool</i>	●●
<i>H. Kubu ühisgümn.</i>	●●
<i>Tartu tehnikagümn.</i>	●●
<i>Narva linna ühisgümn.</i>	●●
<i>Tõrova ühisgümn.</i>	●●
<i>Otepää ühisgümn.</i>	●●
<i>Rüпина ühisgümn.</i>	●●
<i>Viljandi maakonna-gümn.</i>	●●
<i>Vändra põllumaj. gümn.</i>	●●
<i>Tln. Kaarli gümn.</i>	●
<i>Tallinna Tehnikum</i>	●
<i>Tln. riigitehnikum</i>	●
<i>Tln. õpet. seminar</i>	●
<i>Tartu õhtukeskkool</i>	●
<i>Petseri ühisgümn.</i>	●
<i>Prantsuse lütseum</i>	●
<i>Pärnu poegl. gümn.</i>	●
<i>Põltsamaa ühisgümn.</i>	●
<i>K. Ü. Ö. Sõjakool</i>	●
<i>Valga poegl. gümn.</i>	●
<i>Teistest koolidest</i>	●●●●●● ●●●●●●

Kokku Tallinna koolidest — 67
mujalt — 46

— Kuulen, isa!

Rein neelatas mõne korra.

— Kui oleksin päris pikali, võib-olla oleks õhku siis rohkem.

Tasa lasi Märt teda vajuda mät-tale. Silmad vajusid kinni. Tal näis täielikult kadunud olevat jõud.

Kaasvõitlejad teadus-kondade järgi.

<i>Rer. oec.</i>	●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ○●○●○●○●○●○●○
<i>Jur.</i>	●●●●●●●●●● ●●●●○●○●○●○●○
<i>Med.</i>	●●●●●●●●●● ●●○●○
<i>Ing.</i>	●●●●●●●●●● ●
<i>Techn.</i>	●●●○●○●○●○●○
<i>Math.</i>	●●●●●○●
<i>Phil.</i>	●●●○●○
<i>Agr.</i>	●●●○
<i>Rer. for.</i>	●●●●
<i>Pharm.</i>	●●●●
<i>Med. vet.</i>	●●●●
<i>Theol.</i>	●○
<i>Arch.</i>	●●
<i>Chem.</i>	●

● Tegevliige

○ Noorliige

Märt tõi orkide otsa laotatud aurava kuue ja heitis selle ta rin-nale. Tundes aurava kuue soojust, avas Rein uuesti silmad.

— Ka Tema tuleb Pääsmaale... Mõtlen, et Ta tuleb kindlasti.

Kuna Märt otsekohe ei vasta-nud, siis otsis ta pilk Juhanit.

— Juhan läks vett tooma, tähendas Märt.

— Kas sul pole hää meel, kui näed oma ema?

Ta vaatas seejuures Märdile otse silma.

— Ka Juhanil on hää meel... Kõige enam aga rõõmustab Tema, nähes oma lapsi esmakordselt õits-vate noormeestena. Tal on väga hää meel...

Juhan ilmus veetoobiga tagasi. Kiirest käigust loksus tal vett üle toobi ääre.

— Võtke, kuub, hingeldas Rein.

— Rinnad vajuvad sisse... Rebis kuuube hõlmast. Ahmis aivati õhu järele ja korises.

Põlvitas Juhan Märdi vastu isa kõrval ja niisutas haavatu huuli ja laupa.

— Kas oled sina, Juhan?

Ta vaatas segase ja mõistmatu pilguga poegadele otsa.

— Mina, isa.

— Ja ka sina, Märt, oled siin... Hää, et olete mõlemad mu ligi.

Järsult tõusis ta istukile. Pais-tis, nagu tahtis tõusta jalule. Siis haaras Märdi käsivarre ja tähendas teise käega lõunasse:

Vilistlased teadus-kondade järgi.

<i>Õigustead-lasi</i>	●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●●
<i>Insenere</i>	●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●●
<i>Majandus-tead-lasi</i>	●●●●●●●●●● ●●●●●●●●●●
<i>Arstitead-lasi</i>	●●●●●●●●●● ●
<i>Agronoom</i>	●●●●●●●●●●
<i>Filosophia-teadusk.</i>	●●●●●●●●●●
<i>Loodustead-lasi</i>	●●●●●●●
<i>Matemaat.</i>	●●●●●●
<i>Arhitekte</i>	●●●●●●●
<i>Keemikuid</i>	●●
<i>Teolooge</i>	●
<i>Rohutead-lasi</i>	●
<i>Metsatead-lasi</i>	●

— Kas näete Pääsmaad? Näete, valge elamu... Nagu valge loss sellest taliõhtust. Aga vähem on... Trepp ei ole nii kõrge...

Tõmbas hetkeks hinge. Poisid vaatasid ahastaval pilgul talle otsa.

— Näete, ta on trepil, tähendas kihkuval häälele. Näete, ta naeratab... Ta ootab teid ja mind... Näed, Märt?

— Tal on seljas sama karus-nahkne mantel ja kübar. Ta on nii-sama noor... Ta pole sugugi muu-tunud. Tunnete, kuis ta merine vaade paneb kõrvus kohisema mere? Tegi käega viipe.

— Ta läheb trepist alla parki. Ruske kõnnitee pärnade all... Vir-vendab järv... Luiged ujuvad talle vastu...

Üle järve lokkavad vilja-põllud... palju avaramad kui Taga-laanel. Kas pole ilus Pääsmaa? Ja see kõik on meie...

— On ilus, kinnitasid talle.

— Ta seisatas... Luiged puudu-tavad Temal käsi... Nüüd pöörab ja vaatab siia...

Tugeva hooga tõusis Rein põl-vile.

— Läheme, ometi! Läheme rut-tu, kuulete, Ta kutsub Pääsmaale... kutsub ja naerab...

Mag. RICHARD INDREKO

Pronksiaja asulaleid Asvas

Pronksiaeg Eestis on esindatud õige puudulikult. Sest ajast on meil vaid 20 pronksriista 16 eri leiukohast, mis kuuluvad vastavasse ajajärku. Peale pronksriistade on veel rida pronksajale iseloomulikke kivikastkalme kaetud kivikuhilatega, kuid neistki lahtikaevatuist arvukas osa on andnud panustena luust ja tulekivist riistu. Pronksi toormaterjali keskused asusid meist kaugel lõunas, kust seda oli raske kätte saada, see tegi pronksriistad kalliks, arvestades neid väga tavalisi vahetusaineid, mida siinsel põhjarahval oli vastu pakuda. Palju muidki põhjusi, mida siin loetlema ei hakka, olid takistuseks pronksi vabale tungile põhja. Seepärast püsis siin endine kiviaja kultuur väga aktiivsel kujul veel rauaaja alguseni. Terve pronksiaja keskes tungisid Eestisse ainult mõned üksikud pronksiaja pronksriistad, suhteliselt lõunapoolsete alade ja Skandinaaviaga, alles vanema pronksiaja lõpul ja keskmisel pronksiajal. Samal perioodil hääbub kiviaja kultuur. Endised ilusad kiviaja luuriistade tüüpilised vormid muutuvad kõik kohmakateks. Savinõud muutuvad ilustistelt maitsetuks, õige paksuseinalisteks, valmistatud väga jämedast liivasegasest savist, mis tegi nõud rabedaks.

Tolleaja riistadest annab väga ilmeke pildi Saaremaal Põide khk. Asva kl. Tumma tl.

maal n. n. „Linnamäe põllul“ asuv asulaleid, kust käesoleval aastal saadi hulga mitmesuguseid riistu ja savinõu katkendeid. See on ainuke seni avastatud pronksiaegne asula Eestis. Ka mujal Euroopas on neid vastavast ajajärgust teada ainult üksikud. Selles mõttes võiks Asva leiu üksikasjalisem vaatlus olla huvitav.

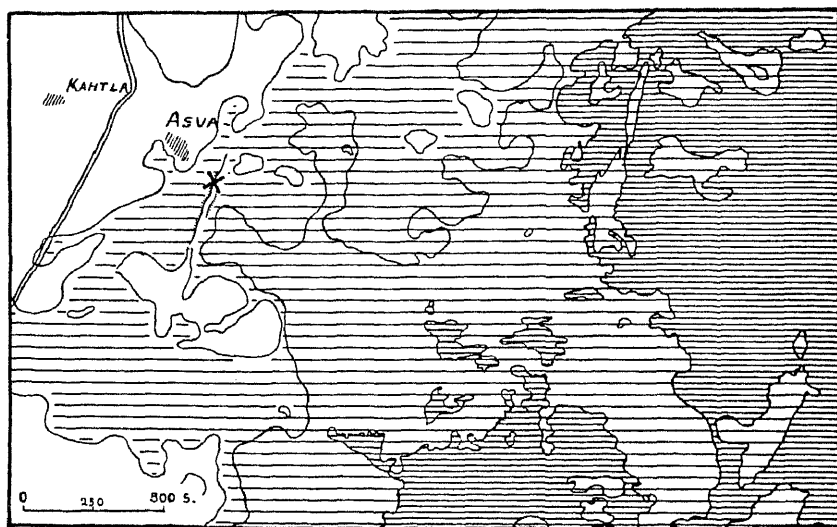
1930. ja 1931. a. leidis üliõp. Orest Reis Asva kl. külje all asuvast nn. „Linnamäe põllul“ 2 luunaasklit, ühe põdrasarvest teraviku ja mõningaid savinõu katkendeid, millest teatas Ülik. Arkeoloogia Kabinetile ning hiljem ka leiud samasse ära andis. Kohapeal leiukohaga tutvunedes selgus, et on tegemist pronksiaja asulaga, mis käesoleval aastal 54 m² ulatuses lahti kaeveti. See väike ala oli tihedalt täis leide, mille numbrite arv ulatub kokku 1930. ja 31. a. leidudega 340-ni, mis hoitakse alal Tartu Ülikooli Arkeoloogia kabinetis (Ak.) nr. 2787:1—15 ja 3307:1—325 all.

Leiukoht asub Põide khk. lõunaosas, mere lähedal, selle rannast Viltina kl. suunas otsejoones 2 km kaugusel, mis on märgitud ristiga (joon. 1). Leiukoht asub järsul astangul või otsmoreen seljakul, mis tõuseb ümbruskonnast 4,5 m kõrgemale (joon. 2), ja merepinnast üheverstalise kaardi järgi umb. 8—9 m kõrgusele. Kõnesolev seljak on umb. 100—150 m laiune maariba, alates Asva kl.

VII! RICHARD INDREKO

kirde otsast, suunides $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ km pikkuselt lõunasse, piiratud mõlemilt poolt soodega. Kaevamispiirkond ulatub ühe otsaga peaaegu soo ääreni ning teisega põllule 6 m ulatuses. Nii nõlvakul kui ka põllul on pealmiseks tavaline mullakiht, allpool 40—50 sm paksune, kuid nõlvakust selle harja poole muutub see veidi paksemaks 50—60 sm, mis samapaksuna jätkub ka põllul (joonis 2). Nõlvaku ülemisselt-äärelt alates seljaku harja suunas on mullakihi all 30—60 sm paksune pealmisest mustem mullakiht, mis on tahmaga segatud ning milles asub just enamik leide. Viimase kihi all tuleb vastu puhas kruusakiht, ainult nõlvaku harja kohal 1,75 m sügaval leidub 10—12 sm paksune tuhakiht, mille all 5 sm paksune nõe kiht. Viimane kattis 5 m paksust tuhakihti, mis vahetult lasub kruusa kihil. Ilmselt on siin tegemist tuleasemega või tule jäänustega, kuigi mitte kividest koostatud leasemega (joon. 2). Nii näeme, et varem s. t. kõnesoleva koha asustamise ajal oli sama seljak selle äärel 1,5—2 m madalam ja ida suunas, kus asub praegu põld umb. 0,75—1 m madalam. Suurem osa leide asus nõe- või tahma-

Joon. 1. Asva pronksiaegse asula leiukoha ümbruskonna kaart. + — asula leiukoht; = — Asva asulaegne meri; — — nüüdisaegne meri.

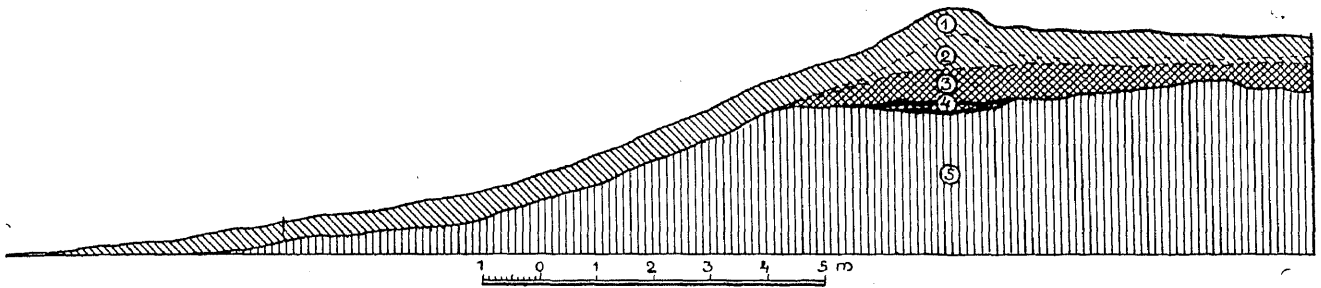
segases kihis ja selle ülemisest piirist 10—15 sm kõrgemal, kuid nõlvakul, kus viimane kiht puudub, leidub vaid üksikuid savinõu kilde, mis on asustamise ajal sinna juhuslikult varisenud. Üksikud leiud asuvad ka kõrgemal s. t. tavalises mullakihis, mis võib olla on põlluharimisega segamini aetud ja koos mullaga kõrgemale tõusnud. Lahtisest mullast leiti ka üks putkega rauast nooleots ja üks teravik. Üliõp. O. Reis teadis kinnitada, et varem on seal põllult kündes (pealmisest mullakihist) välja tulnud üksikuid pronksriistu, millest mõned tema kirjelduse järgi vastaks hoburaudsõlgedele. On täiesti võimalik, et nooremal rauaajal on sinna kaotatud mõned esemed ja savinõu kildud. Sügavamal asuvad leiud, savinõu katkendid, kivikirve katkend, lihvimiskivi katkendid, luuriistad ja nende katkendid, merivaik ümbertöötamata kujul ja peale selle määratu hulka ümbertöötama purukstaotud ja osalt puretud luud on sinna läbisegi maha pillutud ja kaotatud. Peale purustatud luude, mis annavad tunnistust söögijäänustest ja riistade valmistamise toormaterjalist, leidis seal pe-

sadena kalasoomust ja pähklikoori. Kõik loetletud leiud ja leiusuhted annavad selge pildi omaaegsest tolle ala tihedast asustamisest.

Leidude juurde asudes võiks kõige esiti nimetada kivikirve katkendit, ühe varreauguga kirve kannaga osa, mille tüübiomadused pole kuigi selgelt markeeritud (joon. 3:1). See on kuidagi mahakäinud vorm, millel on olnud kord oma algtüüp, kuid nüüd on selle iseloomujooni veel vaevalt märgata. See on päris tavaline näht just kivi-aja lõpu ja eriti pronksiaja lõpu vormide juures.

Luust riistu ühes katkenditega leiti üldse arvult 57. Suurem osa on neist päris tavalisi naaskleid või luuteravikke mitmesugustest luudest (joon. 4:1,2, 5,8) ja sea hammastest (joon. 4:9). Iseäranis ilusad eksemplid on paar nõela. Ühel neist on rohkem rombikujuline pea või silm (joon. 4:4) ja teisel nelinurkne silm, mis kahjuks osalt murdunud (joon. 4:3). Edasi on mingi talvataolise otsaga riist, mille kindel otstarbe selgusetu, kuid seda võidi ka tarvitada puukoorest valmistatavate esemete juures (joon. 5:2),

mida tol ajal praktiseeriti vist kaunis palju mitmesuguste märs-side, võib olla jalanõude jne. näol, mille kohta annab tunnistust üks puukoorest põimitud eseme katkend kõnesolevas leius (joon. 4:10). Suurematest tööriistadest nimetatagu sarvkiirvest, mis kahjuks on murdunud ja ka joon. vastavalt rekonstrueeritud (joon. 3:2). Leidus ka põdrasarve tükke, kui tooresmaterjali sarvkiirveste ja teiste riistade valmistamiseks, mille küljest on oksi maha raiutud ja voolitud (Ak. 3307:114), mitmesuguseid sarve oksi tõmbi otstega või väga hoolitult teravaks voolitud.) Üksikute sarv- ja luu-toormaterjali kõrval raiumise ja voolimise jälgedega on leiukohas säilind veel sarvmaterjali küljest raiutud laaste (joon. 6:3), pakkudes elavat pilti tolleaaja tööstusest, mis toimus tavaliselt elamu läheduses, kus peeti sööminguid, mille jäänused sinnasamasse maha pilluti ning sinna jäidki, ka purunenud savinõud ja muud kõlbmatud või kaotatud tarbeasjad ja tallati sinna läbisegi. Nii tekkis ajajooksul paks kultuurkiht, millest kord juba juttu oli. (vrld. joon. 2). Kalastus- ja jahiriistadest on tähelepanndavad mõned ahingid ja nooleotsad (joon. 5:1,3,4). Eriti ilus ja tüüpiline eksemplar ahingeist on (joon. 5:1), ühe suure kisuga, mille ots on päris tõmp. Ahingi saba ühe ääre sees on suur väljaaste nõõri kinnitamiseks, mis ühendab seda varrega. Pinnalt on see riist väga hoolikalt lihvitud. Niisugune tõmp-jäme, kuidagi kohmakas vorm ja selle juures silmatorkavalt ilusa lihvi- ja riistad on väga tüüpilised hiliskivi- ja pronksiajale üldse, kuid samal ajal leidub nende kõrval ka teisi väga korraldult välja raiutud, mõnest kohast vähe silutud riistu, ilma mingi lihvi- ja riistadega, nagu Asvast leitud teine ahing (Ak. 3307:121), luues kujuka pildi kirjeldatud kahest vastandist.

Joon. 2. Läbilõige kaevamisalast Asvas, moreenseljaku, mis asub järsakuga küla ja kaevamisala vahelisele soole või endisele väiksele merelahele. 1 — tavaline mullakiht; 2 — kruusasegane muld; 3 — must tahmasegane mullakiht; 4 — tuhakiht; 5 — kruus.

(viimasel on teravik murdunud). Samal eksemplaril on huvitav tähele panna puuritud auku kisu õõnsuses, mis on lihtne tehniline võte kiiremaks kisu väljatöötamiseks. Samalaadne tehniline võte on tuntud mujaltki. Nimetada võiks Venemaal Volosovost ühte pooleldi väljatöötatud õngekonksu luust. Iseloomulikud riistad on veel kaks nooleotsa (joon. 5:3,4), millest eriti puhta väljatöötamisega on kahekisuline. Tähtsaks tööriistaks tuleb pidada veel õhukest kõverat luuriista (joon. 6:1), mida arvatakse linaharja või -raatsu piiks. Niisuguseid riistu on mujaltki pärit, nagu kujutab joonis 6:2 Robenhauseist Helveetsias³⁾, kus neid oli mitu tükki kokku-seotud, moodustades nii terava äärtega kammitaolise riista nagu umb. praegugi maal tarvitusel metallist. Väga huvitavad on veel kaks luuriista, mis meil Eestis seni pole leitud. Üks neist kujutab mingit saekujulist hammastega riista (joon. 7:2) ja teine on ilma hammas-teta ja terava äärega (joon. 7:1), mõlemad valmistatud põdra abaluust. Nimetatud hammastega riist on võrdlemisi hästi välja töötatud, auguga seljapool ääres. Hambad on ümmarikud ja täiesti nüridad ning tõenäolikt töötamisest muutunud pinnalt libedaks või lihvituks. Teine hambuta ning terava äärega riist on samuti tarvitamise tagajärjel omandanud terale lihvitud pinna, nagu joonisel näha. Viima-

se — kujulisi riistu on peetud tavalisteks liharaiumise nuga-deks, kuna hambulisi riistu on nimetatud ka õnarluudeks (Falz-beine). E. Lehman, kes Kesk-Saksamaalt leitud samakujuliste riistade üle kirjutanud, arvab neid lina ümbertöötamise (ropsimise või kammimise) riistadeks⁴⁾, mis iseendast on vägagi tõenäolikt, kuna mõnda teist sarnast tööala ei tea, mis nõuaks niisugust riista ja mis pika tarvitamise järgi annaks riistale õrna lihvitud pinna. Ka etnograafilistele linaharjadele on nad kujult kaunis lähedased.

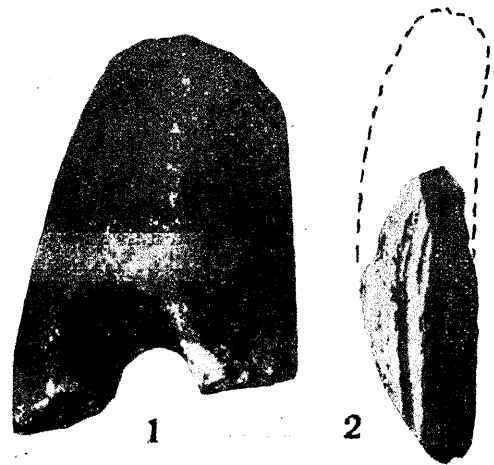
Luuriistadest oleks nimetada veel üks rinnanõel, mis oli ühtlasi ka ehteasjaks (joon. 4:6), väga puhtalt ja hästi välja töötatud, mis kahtlemata jäljendab pronksist vastava aja nõelu, kuigi seda on vahest vähe omapäraseks tehtud ja seetõttu oma ornamendilt ei paku tüüpilist vormi (nõelal on teravus murdunud, mis joonisele on juurde rekonstrueeritud).

Metallriistadest on üks nooleots putkega ja nõela või muu teraviku katkend, mõlemad rauast.

Kuigi pronks oli ainult importeeritav metall, mida meil kodumaal looduses pole, on siin vaatamata sellele kohapeal valmistatud nimetatud metallist esemeid, kas sissetoodud toor-materjalist või jälle ümber valatud katkimurdunud esemed mõneks uueks riistaks või ehteks. Sellest annab tunnistust rida valemisi osi kaelavõrude va-

lamiseks, võib olla on nende hulgas paar väiksema läbimõõduga katkendit käevõrude valamiseks, mis siiski pole päris kindel. Valemid on valmistatud puhtast põletamata savist, mustjashallikat värvi; on vaid paar katkendit, mis värvilt punased, tõenäolikt seesuguseks muutunud kuumuse käes. Üks külj, millele valemid asetati selle tarvitamise ajal, on lame ja täiesti sile, välise kumera ääre sees on soon, võib olla selle kinnikõit-miseks vedela metalli sissevalemise ajal. Seesmine õõs 6,7—7 sm läbimõõduga on ümmargune ning sileda pinnaga (joon. 8) tavaliste ilustisteta kaelavõrude jaoks, nagu üks seesugune on leitud ühest Läti kivi-kastkalmust Vaidavas, Valmiera maak.⁵⁾. Asvast leitud valemisi osade järgi võiks kaelavõrud olla seesmiselt läbimõõdult umb. 13,6—15,5 sm. Ühel neist on seesmine läbimõõt rekonstrueeritult vaid 7,5 sm, mis saaks olla ainult käevõru valem.

Eriti kirju pildi annab leitud keraamika katkendid, (savinõu osad). Suur protsent savinõu katkendeid on jämedamalt või peenemalt riibitud pinnaga ühte või teist pidi, nii seest kui väljast (üksikutel juhtudel ainult väljast), mis on tavaliselt lame-dapõhjalistelt savinõudelt, kuna põhja väline äär on mõnel juhul sõrmedega vajutatud vähe laineliseks (joon. 9:4). Sage on veel soomusekujuliselt ilustatud keraamika (joon. 10:1) ja tekstiil-

Joon. 3. Leide Asva asulast. 1 — varreauguga kivi kirve kannaos (Ak. 3307:147); 2 — sarvkirve teraos (Ak. 3307:254). 1 — umb. $\frac{7}{8}$ ja 2 — $\frac{3}{7}$ loomul. suurust).

keraamika (joon. 10:2,3). Viimaseks nimetatud keraamikal on mõnel juhul ka üksikute lõngade keerud küllalt selgelt märgatavad. Tekstiilkeraamika on saanud oma nimetuse savinõu pinnasse pressitud tekstiili jälgedest. Need savinõud valmistatakse tavaliselt teise nõu sisse, kuhu mingi riie vahele pannakse, mille abil on hüljem toorest savist nõu kerge vormist välja tõsta. Seestpolt siluti savinõu pulga või laiema pilpaga, mille ümber oli mähitud lõng või nõör⁶⁾. See tehniline võte on kaunis tüüpiline ka Asva savinõude juures, näit. ühe katkendi sisekülg (joon. 10:5). Savinõude väljavõtmisel vormist muljuti veel toorena mitmes kohas sissepressunud tekstiili muster pinnast välja, nagu näha Asva katkendil (joon. 10:2). Üks osa keraamikast on sileda (joon. 9:1,3), või päris läikiva pinnaga (Ak. 3307:267). Savinõude ülemise ääre osad on illustatud kas lihtsalt suuremate või väiksemate augu ridadega (joon. 9:1,2), vahest profiileeritud (joon. 9:2,5,6). Teinekord on ümber savinõu ääre vajutatud rida sõrmeotsa jälgi (joon. 9:3), või piirab savinõu äärt kõrgem rant, kuhu sõrmeotsaga või küünega jäljed sisse vajutatud

(joon. 9:5). On ka üksikuid osi, mille ülemist äärt või sellest vähe allapoole ilustavad horisontaalsed ringjooned (Ak. 3307:222). Savinõude vorme pole võimalik kätte saada, kuna paljud osad puuduvad nende kokkulaapimiseks. Enamik neist, ja võib öelda kaunis kindlasti kõik nad omavad lameda põhja vähe märgatava uurdega (joon. 9:4). Ainult üksikutel puudub uure, moodustades õige väikese kumerusega põhja (joon. 11). Üksikud savinõud on olnud küllalt mahukad, kui arvesse võtta (40—45 sm) rekordilist läbimõõtu katkendil tagasi paenutatud äärega (Ak. 3307:74). Tavalisem suurus on siiski läbimõõdu 20 sm ümber. On ka terve rida väikseid umb. tassi suurusi, madalaid savinõusid (Ak. 3307:252). Huvitav vorm on veel järsu nurga all sissepoole pöörduva kaelaga õhukeste, punakat värvi seintega savinõu (joon. 11), mis meil vähe teissugusel kujul väga sagedane vorm oli veel rooma rauaaajal. Savinõude materjal valdaval osal on jämeda liiva ja savi segu, kuhu hulka on sattunud võrdlemisi suuri kvartsi-teri, mille tõttu nad on väga haprad, kuid samal ajal on teisi väga tihedast savimaterjalist, kõvad ja peaaegu läikiva pinnaga. Värv on neil väga erinev, domineeriv on kollakas-hall, punakas ja must.

Luu- ja kivi riistade silumiseks ja lihvimiseks tarvitati lihvimiskive tavalisest liivakivist, mis antud juhul kujutab endast neljakandilist tükki libedaks ihutud tahkudega (Ak. 3307:315).

Nimetamist väärrib veel kivi munak (Ak. 3307:270) ihutud tahkudega, mida võidi tarvitada mitmesugusteks töödeks. Neist tõenäolisem on siiski viljaterade hõõrumine (jahvatamine), mis toimus tavaliselt ühe suurema aluskivi peal.

Teiste leidude hulgas oli väga sage merivaik ümbertöötata

mata kujul suuremates või väiksemates tükkides (joon. 4:7), paar kvartsi tükki, millest valmistati väikesi köövitsaid tulekivi puudusel ja üks ümmardatud väike puutükk, mille otsarvet raske määrata.

Asvale võrdseid kultuurnähteid leidub mujaltki kaunis sagedasti, eriti keraamika suhtes. Mis asula üldiseloomu puutub, siis võib Asvale väga palju sarnasust leida gorodištše kultuuris. (gorodištše kultuuri all mõistetakse kindlustatud asulaid või linnusasulaid, mille levinguala on peasjalikult Ida- ja Kesk-Venemaal ning siit ulatuvad nad Lätisse, ka Kievi ümbruses leidub neid⁷⁾). Gorodištšetel on samuti kui Asvaski kultuurikiht õige tugev, ulatudes vahest kuni 2 m paksuseni, milles leidub massiliselt purustatud luid söögijääustena, savinõu katkendeid ja muid leide. Eriti rikkad purustatud luudest on Ida-Venemaal leiduvad nn. „kostenosnõja“ gorodištšed, mille nimi tõlgitakse just luude rohkest. Gorodištšetel on kultuurikiht tahma- ja tuhasegane mustmuld, vahest astuvad esile puhatud tuhakihid kultuurikihi alumises osas. Leiud on paisatud läbisegi, luutükid, keraamika, kivi riistad, luuriistad ja metallriistad või ehted. Enamasti on gorodištšetel mitu kihti leidude vanuse järgi, kus alumise kihi riistad ulatuvad sagedasti ajaliselt pronksiaja lõppu ja eelrooma rauaaega⁸⁾. Asvas sellevastu on üks teatud aega kuuluv kultuurikiht. Kirjeldatu ei tähenda veel, et gorodištšed oleksid ainukesed Asvale sarnanevad asulad, vaid kirjeldatud asulate iseloomu esineb mitmel pool mujalgi Euroopas pronksiajal eriti selle lõpuosas ja rauaaaja alguses. Näitena võiks nimetada Ida-Saksamaalt pronksiaja lõput ja rauaaaja algult pärit asulat Schlossbergi, Burgi juures, kus tuha- ja sütesegane kultuurikiht on vahest $1\frac{1}{2} \times 2$ m paks ja veelgi tüsedam, värvilt mustjas, isegi

vähe rasvakas, kus leiduvad savinõu katkendid, mitmesugused riistad ja tavalised purustatud looma luud läbiseigi⁹⁾. See on tavaline pikemaajalise asustusala pilt, nagu Asvaski, kus aastate jooksul kultuurikiht kasvas, küll mahavisatud söögijäänustest, küll purunenud ja kaotatud asjadest, mis tallati mulla sisse ühes tuleasemetest tekkinud tahma, tuha ja sütega. Muidugi mängis kihi paksuse tekkimisel suurt osa ka loodus, aga samal ajal nihutas ka inimene mullakihte ühest kohast teise rajades uusi asulaid või kohendades sama asula ümbrust jne.

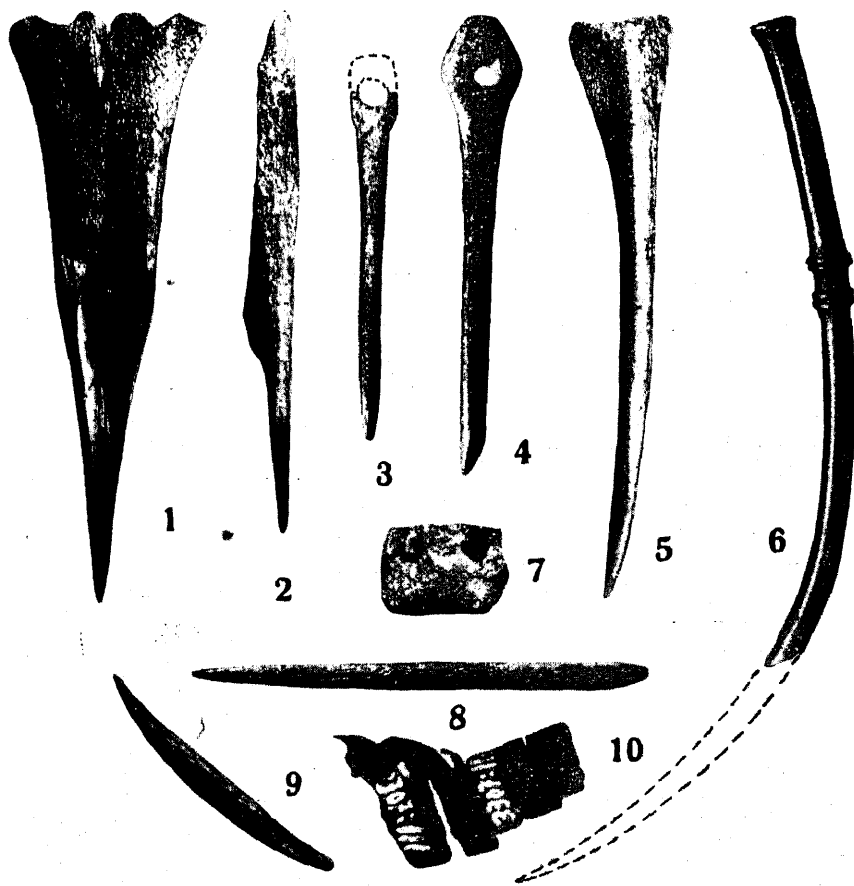
Lähemalt pilku heites Asva leidudele, eriti keraamikale, mille küllus pakub mitmekesist pildi ornamentikas ja ka vormides, mida on aga raske kätte saada, sest savinõu katkendid on asustamisajal laiali sattunud ja mõned vahepeal päris hävinenud. Osa savinõusid on sileda-pinnalised, kas aukilustistega äärtel (joon. 9:1,2) või näpuotsa (joon. 9:3), vahest küüne, jälgedega (joon. 9:5). Kaunis suur osa keraamikast on tõenäolikt päris tavalised vähe kumera seintega püstakad potid riibitud välis-, kui ka siseküljelt (joon. 10:4,5), vahest ainult välisküljelt või vastupidi. Riipimist on tehtud mõnikord jämedamate, vahest peenemate joontena (joon. 10:4,5), osal neist vast vähe märgatavalt (j. 9:4), mille tõttu on selle ilustamis- või silumisviisile tekkinud mitmesuguseid nimetusi [Besenstrichkeramik¹⁰⁾ ja Binsenkeramik¹¹⁾]. Juba nooremal kiviajal on seda savinõude ilustamisviisi praktiseeritud, näit. Soomes, Kiukainen Kotinmägit¹²⁾ ja Poolast Jacowicyst Lipewiecki maak.¹³⁾. Pronksiajal ja hiljem on see ilustamisviis juba väga sagedane ning ka teatud määral üldisem. Väga tihti esineb riipimismotiiv koos tekstiilkeraamikaga nagu Asvaski. Asvas esitatud tekstiilkeraamika (joon. 10:2,3) ulatub samuti oma aren-

guga tagasi kiviaega, esinedes siis juba Venemaal Jefanovost Muromi lähedal¹⁴⁾, siis Soomes, Põhja-Rootsis ja Põhja-Norras, Tšehhoslovakkia alal, Itaalias, Siberis, Jaapanis ja koguni Ameerikas enne Kolumbuse aega¹⁵⁾. Eriti sage on tekstiilkeraamika Venemaal pronksi ajal ja gorodištše kultuuris, kust O. Bahder tunneb 60 asulakohta tekstiilkeraamikaga¹⁶⁾. Ka soomuse kujuline pinnailustamine (joon. 10:1) ei puudu gorodištše kultuuris¹⁷⁾.

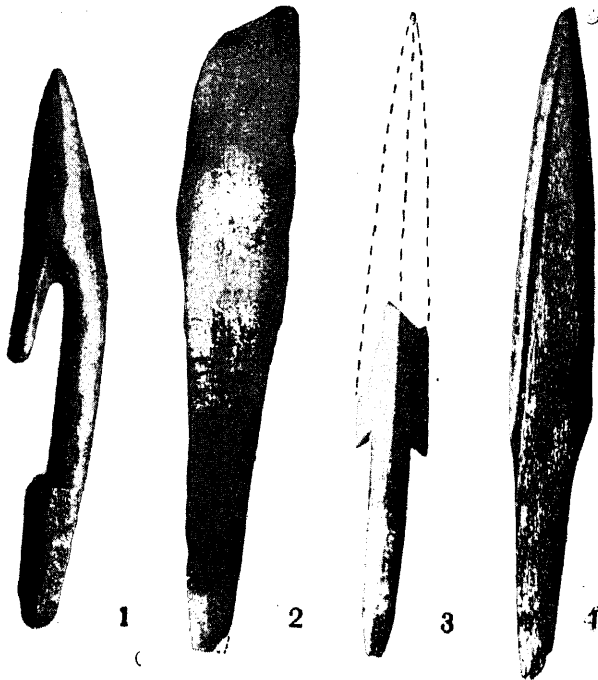
Asvas esinev sõrmeotste ja küüne jäljed, mis ilustavad ainult ühe kõrgema võõna savinõu suud, on võõras Venemaale. Lätis on sõrmeotsaga ilustamisviis väga levinud linnusasulatel, ainult seal on savinõud peaaegu

üle terve pinna kaetud sarnase ornamendiga, mis on Ida-Preisi vaiehituste keraamikale väga lähedane¹⁸⁾ ja Asvas sel kujul täiesti tundmatu.

Jääb üle veel üks lamedapõhjaline, vähe ümmariku äärjoonega ja ülespoole kumeralt laieneva ning järsult sissepoole koomale tõmbuva suuga savinõu (joon. 11), missugune vorm on idapool meist Asvale vastaval ajal tundmatu. Eestis on see esimeine vanuselt, kuigi on rooma rauaajal meil umbes sarnaseid, suuremalt osalt uuretega ja püstakama kujuga näiteks Nõo, Jaagupi tl. kalmust (Ak. 3236:259) ja Kambjast (Ak. 3235:188), Lätistki, näiteks Kapsedast¹⁹⁾. Vormilt ja seinte ehituselt umbes sarnane Asva savinõule on

Joon. 4. Leide Asva asulast. 1, 2, 5, 8, 9 — luunaasklid (Ak. 3307:188, 292, 299, 280, 189); 3, 4 — luunõelad (Ak. 3307:142, 230); 6 — rinnanõel, luust (Ak. 3307:304); 7 — merivaik (Ak. 3307:162); 10 — puukoorest põimitud eseme katkend (Ak. 3307:111). (1, 2, 5, 10 — $\frac{15}{16}$; 3, 4, 8, 9 — $\frac{5}{6}$; 6 — umb. $\frac{6}{7}$ ja 7 — $\frac{1}{2}$ loomul. suurust).

Joon. 5. Luuriistu Asva asulast. 1 — ahing (Ak. 3307:298); 2 — talvakujulise teraga luuriist (Ak. 3307:136); 3, 4 — nooleotsad (Ak. 3307:296, 125). (Kõik $\frac{7}{10}$ loomul. suurust).

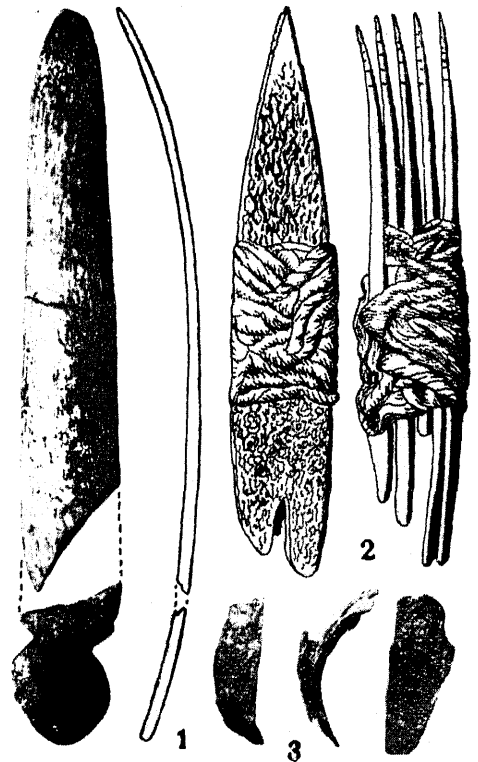
Lätist Talzi maakonnas Mušinas asuvast laevakujulisest kivikalimest (viimasel on järsu painde kohal kaarekujulised ilustised, mida Asva savinõul pole), mille šturms dateerib V pronksiaja perioodi²⁰), s. o. (950—750 a. e. Kr.). Lätist pärit savinõu võrdleb E. Šturms Mecklenburgist pärit savinõuga, mis on R. Belzi järgi eriti sage ja levinud vorm üle terve lausitzerkultuuriala²¹). Näitena võib nimetada veel ühte sarnast lausitzer-kultuuri kuuluvat savinõu Poolast, mille W. Antoniewicz paigutab IV p. (1100—950 a. e. Kr.)²²). Umbes sarnaseid savinõusid võib leida, veelgi lõuna pool, näit. Saale ja Weisser Elsteri vahelisel alal Lõuna-Saksamaal Latēne ajast²³).

Mis puutub Asva luuriistadesse, siis on pronksiajast ja vanemast rauaajast vastavaid naaskli- ja nõeltevorme (joon. 4:1, 2, 5, 8, ahingeid, nooleotsi ja muid riistu (joon. 5) võrdlusmaterjalina nii gorodištše kultuuris Venemaal²⁴), ja Lä-

tis²⁵), vaiehitistes²⁶) kui ka tavalistes pronksiaja lõpu ja eelrooma rauaaja asulates²⁷). On üldiselt märgata, et hästi väljatöötatud nõelad, rombiline või nelinurkse silmaga on lõuapoolsetes pronksiaja asulates ja vaiehitistes sagedasemad kui gorodištše kultuuris.

Huvitava levinguga on hambulised luuriistad, mida nimetasin lina kammiks (joon. 7:2) ja linaropsimise mõõgakaks (joon. 7:1), missugused riistad kui ainult praktilised tööriistad on kahtlemata seotud ka lina levinguga Euroopas. Lina tuli Euroopasse tõenäolikt Keskmere kaudu (kas Mesopotaamiast või Egiptusest) ja oli nooremal kiviajal juba Kesk-Euroopas ning pronksiajal levis põhja poole²⁸). Umbes sama teed näitavad oma levikuga lina kammid ja mõõgakad, nimetades neid Turkestani alalt Mervist, Itaaliast ja kiviaegsest vaiehitusest Edela-Saksamaal Michelsbergist Bruchsale lähedal²⁹). Edasi on neid terve rida Thüringeni ja Sachseni

ümbruses³⁰). Üks hambuline riist ja pideme osa nimetatult leiti Quedlinburgist Altenburgi maak. ühest asulast, kus on leitud ka walternienburgi keramikat, kuid samas leidus veel hilisemaid nooleotsi ja keramikat, mis on võõras walternienburgi kultuurile³¹). 3 hambulist luuriista leiti ühest august Erfurt-Nordist, koos 6 luuriista, kedervärtna, savinõu katkendi ja kivi kirve teraosaga. Edasi on üksikleiuuna üks riist samast Erfurti ümbrusest, 2 eksempl. Gispersleben - Vitist Erfurti maak., 7 tükki Bornhögest Nängelstedti lähedal Langensalza maak. ühest asulast, N. Niklassoni järgi Bernburger I ja II keramikaga koos³²), (mis vastaks kiviaja lõpule), üks hambu-

Joon. 6. Leide Asva asulast ja Robenhausenist Helveetsias. 1 — luuriist (arvatav linaharja või — raatsu pii) Asvast (Ak. 3307:153); 2 — nõoriga ühendatud luust piid (arvatav linaharja või — raatsu osa Robenhausenist, F. Keller'i järgi; 3 — laastud sarvmaterjali küljest, Asvast (Ak. 3307:317). (1 — $\frac{5}{7}$; 2 — $\frac{9}{11}$ ja 3 — $\frac{7}{13}$ loomul. suurust).

line luuriist on pärit Kõlledast Eckartsberga maak., liivaugust, mille leiusuhted lähemalt teadmata: Sittichenbachist Querfurti maak. üks luuriist ilma

Joon. 8. Kaelavõru valemi katkend Asva asulast (Ak. 3307:217). (Loomulik suurus).

hammasteta, nagu joonis 7:1, leitud hauast koos Bernburger ja nöörikeramika segavormi savinõuga; üks hammasteta teraga riist on leitud Wimmelburgist Mansfelder Seekreisi maak. Bernburger kultuuri kuuluvast asulast ja samast maak. Helmsdorfist üks hambuline riist üksikleiuuna. Kõiki ettetoodud kõnesolevaid riistu Thüringeni ja Sachseni ümbruses peab E. Lehmann kiviaegseteks³³). Viimane dateerimine pole küllalt põhjendatud ning suurem osa neist kuulub kahtlemata pronksiaja lõppu ja mõned vahest rauaaja algusse, mille üle siin pikem arutelu pole võimalik, ega ka paratamatult tarvilik. Peale Asva on põhjapoolseim leiukoht Gross-Dunsum Föhris Schleswigi loode piiril, asulakohast, mille vanem osa ulatub eelrooma rauaega³⁴). Kesk-Saksamaale, s. t. samasse Thüringeni ja Sachseni ümbrusse viib meid jällegi kaelavõru valemi leiud, nagu kujutab joon. 8. Ühest pronksiaja lõpu asulast, nn. Schlossbergist Burgi juures Spreewaldis on leitud samakujuline liivakast savist kaelavõru valemi katkend, ühelt küljelt lame, millel see pidi seisma selle tarvitamise ajal, keskel 7 mm läbimõdulise õõnega, kuna välisküljes on ekvatoriaalne soon, kuhu arvatavasti tõmmati nööri või mõni muu side valamise

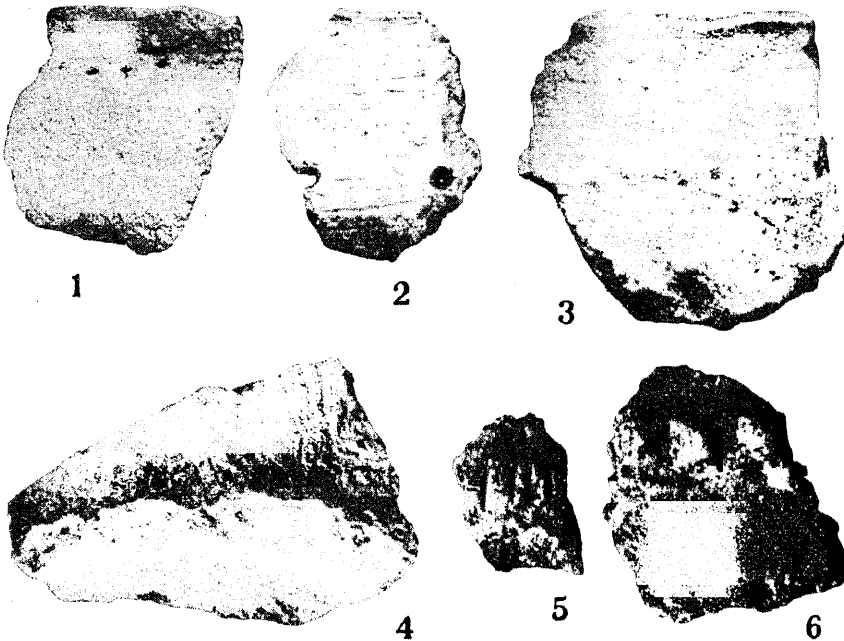
ajaks. Ühte sellist, kuid mitte enam Saksamaa alalt, tunneb A. Götze veel Gleisbergist Graitscheni juures lõuna Weimari alal, pärit ühest Hallstatti kultuuri kuuluvast asulast³⁵). Valemiosad on lihtsad, mille õõnes puuduvad ilustised. Alal hoidunud väikeste osade järgi võiks arvata, et need on määratud lihtsate kaelavõrude jaoks, nagu üks sarnane leiti Vaidava kivikastkalmest Lätis³⁶). Rauast nooleots ja mingi teravik, mis kaevamistel leiti lahtisest mullast, on samuti hallstatti kultuuri produktid, mille omandas lausitzer-kultuur. Täpselt samasuguseid rauast nooleotsi on

ka Poolas leitud sealvalitseva lausitzer-kultuuri alal³⁷), kuna viimane oli oma lõpposas halltatti kultuurist tugevasti mõjutatud ja levitas selle äsjatekkitud kultuurkeskuse tooteid mitmele poole naaberladele³⁸). Samadest allikatest on pärit kahtlemata ka Asva nooleots, mille kohalejõudmise ajaline suhe ei võinud kuigi palju erinev olla kui lähematel naaberladel.

Jääb üle veel väga ilusasti välja töötatud rinnanõela kuju (joon. 4:6), millele täpselt vastavat vormi ei leidu. Kahtlemata jälgendab see pronksist rinnanõela pronksiaja lõpust.

Joon. 7. Luuriistu Asva asulast. 1 — sileda teraga luuriist (Ak. 3307:305); 2 — hambuline luuriist (Ak. 3307:291). (Mõlemad $\frac{2}{3}$ loomul. suurus).

Joon. 9. Savinõu katkendeid Asva asulast. 1, 2, 3, 5, 6 — savinõude ülemise ääre osad (Ak. 3307:247, 101, 164, 211, 246); 4 — savinõu põhja osa (Ak. 3307:197). (1, 2, 3, 4 — umb. $\frac{1}{2}$ ja 5, 6 — $\frac{5}{6}$ loom. suurust).

Ka eelrooma rauaajal ja rooma rauaajal leidub rida sellelaadseid rinnanõelu nii pronksist kui ka luust, kuid nende ilustamine pole enam nii tugeva profileeringuga, või kui on, siis on nende pea kuju ja ornament võõras. Umbes sarnane Asva nõelale, siiski palju suurem, teissuguse peaehitusega ja laiemalt paigutatud profileeringuga ja toorelt välja töötatud sarvest nõel leidub Sipp-lingeneni vaihituste nooremast kihist Bodenseel, mis ka ajaliselt pole Asva leiust palju vanem³⁹⁾.

Asva leiu vanuse küsimus on üks raskemaid selle ebamäärase leiumaterjali tõttu, mis juba võrdlevas osas silma torkas. Puuduvad täiesti kindlad tüübid dateerimiseks. Suur osa leiu tüüpe alates keraamikaga ja kivi- kirve katkend, kui ka kaaluv osa luuriistu algavad oma arengut juba kiviajast ja kestavad roomarauaajani (varem nimetatud savinõu katkendid Kambja ja Nõo kalmetest) mõnel määral isegi keskmise rauaajani, nagu keraamika Lista keskmise raua-

aja asulatest Norras⁴⁰⁾. Tähelepanu võiks pöörata Asvas esinevale ehtsale tekstiilkeraamikale (joon. 10:2, 3), mis rauaajal üldiselt on harvem nähtus kui pronksiajal, kuigi see esineb veel eelrooma ja roomarauaajal näit. Kambja Paali kivi-kalmes (Ak. 3235). Soomusekujulist tekstiilkeraamikat (joon. 10:1) on ka Läti alalt pronksiaja lõpu ja eelrooma rauaaja algusest pärit olevatest kivikuhikutega kaetud kivi-kalmetest⁴¹⁾. Ebamäärased on ka hambulised luuriistad või linakammid ja mõõgad vanuse küsimuses, mis juba öeldu järgi ilmusid Euroopasse kiviaja lõpul, elasid läbi pronksiaja ja Gross-Dunsumis, ei saa neid ebamääraste leiusuhete tõttu kindlalt dateerida, kus on nii eelrooma kui ka roomarauaaja asulakihid olemas.

Rinnanõela (joon. 4:6) võrdluseks tõin Sipp-lingenist vaihitusest suure sarvest nõela, selle nooremast asulakihist, mis lõpeb aastates umb. 800 e. Kr. Kuid nagu ülalpool nimetatud, on Sipp-lingerini nõela peaehitus

vähe teissugune ega paku Asva nõelale kuigi kindlat võrdlusmaterjali.

Selgemat pilti vanuse küsimuses pakuvad valemis osad (joon. 8), millele leidis võrdlusmaterjali Burgi ja Graitscheni lähedalt. Viimane on leitud Götze järgi ühest hallstatti kultuuri kuuluvast asulakohast, mis siis ajaliselt peaks kuuluma ka sama kultuuri vahemikku. Schlossbergi leiu dateerib Götze umb. samasse hallstatti aega või pronksiaja lõppu, kuna sellest asulast ei ole leide enam latène ajast⁴²⁾. Lätis Vaidavast kääbas-kivikastkalmest leitud kaela-võru on küll kaunis hävinenud ja katkendiline, kuid on tõenäolik, et see vorm sobib Asvast leitud valemiga. Kuigi sarnaste haudade inventar on seni väga puudulik, kuuluvad need kõigi tunnuste järgi pronksiaja lõppu, võib olla osalt eelrooma rauaaja algusse⁴³⁾, mis sobib samuti valemite vanusega Schlossbergist ja Gleisbergist. Kaunis kindla dateeringu annab kõhu- kas ja järsult kokkutõmbuva kaelaga savinõu (joon. 11), mis on võrdlemisi tüüpiline lausitzer-kultuuri vorm ja millele leidis umb. sarnane vorm ka varem tähendatud Läti pronksiaja lõpu laevakujulistest kivi-kalmes ja lõpuks rauast nooleots, millele leidis võrdlusi Hallstatti aegsele noolele Poolas. Ettetoodud võrdlusist ja kaalutlusist lähtudes, arvatavasti sattusid Asva tüüpilisemad võrreldavad leiud ühte hallstatti ajaga (mis valitses suurtes joontes 800—500 a. e. Kr.) ja Lausitzer kultuuri lõpuga (mille iga kestis umb. 1300—500 a. e. Kr.) samuti pronksiaja lõpu kalmetega Lätis. Ka Asva asula üldine iseloom kogu inventariga rõhutab tugevasti pronksiaja lõpu iseloomu, kuhu see kahtlemata kuulub. Asula maksimaalse piiri määrab maastik, mis oli omaaegne rana- na moodustis siselaele Asva kü-

la ja „Linnamäe“ põllu vahel. Leiukoha kõrgus asub umb. 40% kõrgusel litorina maksimumist, see vastaks umb. 900—1000 a. e. Kr., kuid siis oli see ala tõenäoliselt vähemalt osaliselt mere all. Kui arvesse võtta asustuskoha alumisi tuhakihte, mis leitudsid kuni 2 m sügavamal praegusest pinnast (vrld. joon. 2) ja juurde tekkinud kiht, s. t. 2 m sügavuseni maha arvata, siis oleks kõige soodsamaks asustamise ajaks 33—34% litornina maksimumist, mis vastaks aastates umbes 650—700 e. Kr., mis võib täiel määral sobida asustamise algusega, kui tulevikus uus materjal ei too juurde vasturääkivaid tõestusi.

Ilmastus sündis antud momendil pööre subboreaalsest kuivast ja soojust subatlantiliseks niiskeks ja külmaks. Tamme segamets tõmbub juba vähemaks, samuti kuusk, mis oma maksimaalse levingu on saavutanud subboreaalse aja lõpul, hakkab juba tagasi tõmbuma, kuid uuesti hakkab levima lepp. Muidugi esines tol ajal kask ja teised lehtpuud, mis on üldiselt ilmetud ajajärgu iseloomustamiseks taimegeoloogiliselt⁴⁴). Öeldust selgub, et ilmastu ei pakkunud mingisuguseid soodustusi Asvaägsetele elanikudele, kes olid kahtlemata rannaelanikud ja intensiivsed kalurid, hankides sellega endale peatoidust, kuna saared nii praegu, kui ka tol ajal ei võinud olla väga rikkad metsloomadest juba väikest ala arvesse võttes ja keeva maapinda, kus ei kasvanud suuri metsi peale üksikute sisesaarel asuvate kohtade, mis oleks pakkunud metsloomadele küllaldast elamisvõimalust. Seepärast ei mänginud jahipidamine kuigi tähtsat osa teiste ülespidamisviiside kõrval, nagu selgub metsloomade protsentuaalse vähesuse järgi leius suhteliselt teiste luudega.

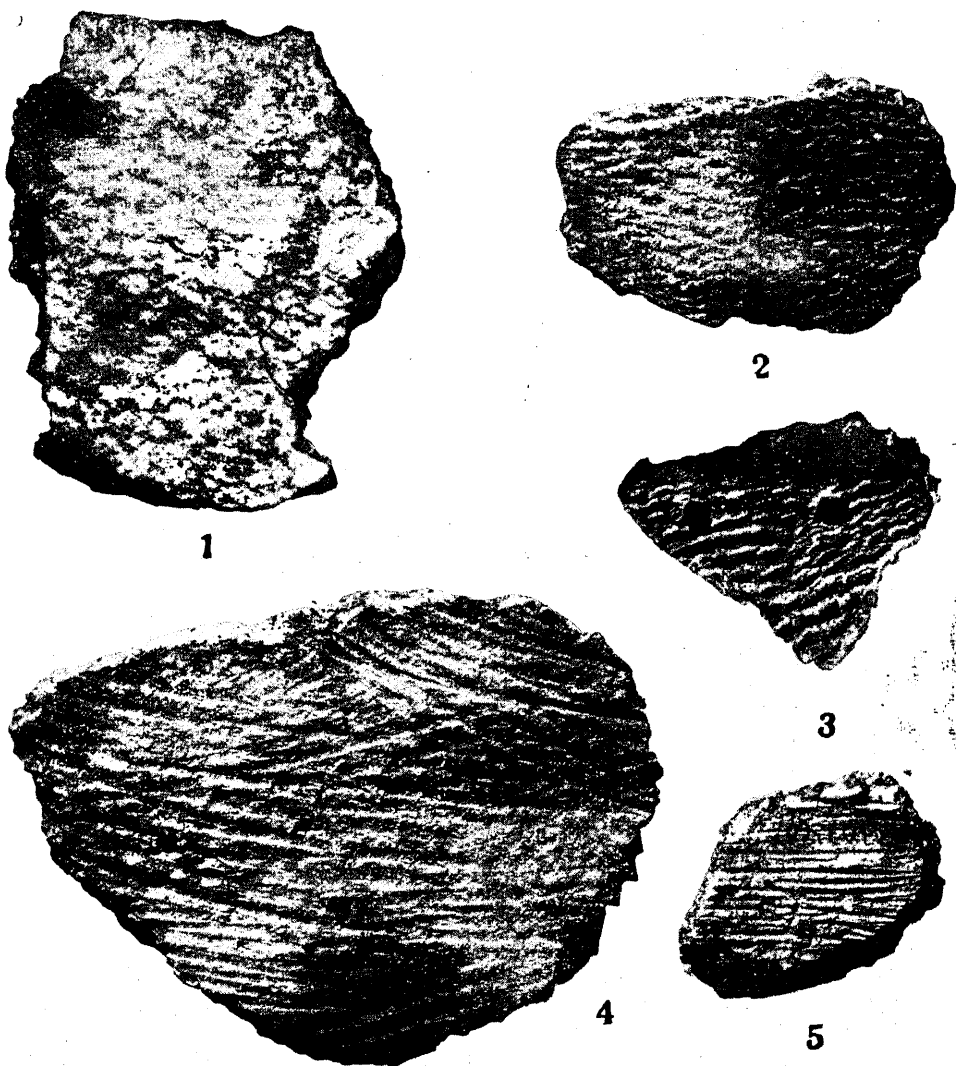
Metsloomadest on esikohal põder, kelle sarvedest on tarberii-

tade toormaterjali jäänuseid, siis veel metskits ja väljasurnud loomadest kobras, kes esineb Saaremaal esimest korda ja võib olla on mandrilt jahisaagina sinna viidud, nagu tähedas mag. J. Lepiksaar, kes lahkesti määras kõik Asva luumaterjali.

Peale metsloomade jahiti mitmesuguseid linde, nagu kalakajakat, parti, sõtkast või ristilindu. Suurt rõhku pandi siiski kalastusele ja hülgepüügile, kellede luud on suhteliselt palju, nimetades siin hallhüljest, tavalist

hüljest, viigerhüljest ja kaladest säinast, ahvenast, haugi, vimma ja tuura.

Jahipidamise ja kalastuse kõrval oli neil juba tugevasti arenenud koduloomade kasvatamine, millest said peatülespidamist. Koduloomade luude hulk on suures ülekaalus kõigist teistest, eriti palju kitse- ja lambaluid, siis veiseluid, siga esineb juba vähem. Teiste hulgas on ka hobuse luud, sama väikest tõugu, mis praegugi tüüpiline Saaremaal, esinedes Asvas varaseima

Joon. 10. Savinõu katkendeid Asva asulast. 1 — soomusekujuliselt ilustatud pinnaga (Ak. 3307:223); 2, 3 — tavalise tekstiili toimega (Ak. 3307:318, 172); 4 — välisküljelt riibitud pinnaga (Ak. 3307:161); 5 — riibitud pind savinõu siseküljelt (Ak. 3307:207). (1 — $\frac{1}{2}$ l; 2, 3, 4, 5 — umb. $\frac{5}{6}$ loomul. suurust).

leiuna. Karjakasvatajatele väga kasulikuks loomaks oli veel koer, ühe lõualuu järgi otsustades väikest tõugu, keda võib võrrelda umb. praegustegi karjakoertega. Taimetoiduks on kogutud pähkleid, mille koored mitu korda leiukihtides ette tulid.

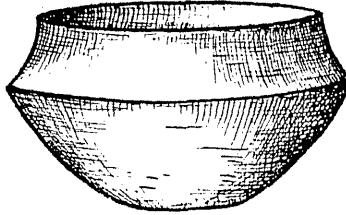
Kuid kahtlemata teotsesid nad ka põlluharimisega, kuigi vastavad tööriistad seni leius puuduvad ega tõenda otseselt selle tööharu tundmist. Sellevastu saame kaudselt selle jälile, kui tuletame meelde luuriistu linaharimiseks alates linaharjaga, -kammiga ja -möögaga. Need riistad annavad tunnistust juba põhjalikust linaharimise oskusest. Kuigi lina peeti üheks hiliseks kultuurinähteks soomesugu rahvaste juures, pakub Asva leid uudseid andmeid selle kohta juba pronksiaja lõpust, millal lina väljatöötamine oli tuntud juba samal kujul nagu praegugi; alguses kuperdati raatsu abil, mille üks pii Asvas leiti (joon. 6:1), leotades mõnda aega, peale kuivatamist lõugutades, kuigi viimasest Asvas jäljed puuduvad, pidi see tõenäolikkult olema.

Üks sarnane puust lõuguti osa leiti Robenhausenist Helveetsias.

Peale lõugutamist kisti lina varred harjaga kiudeks, millele järgnes möögaga ropsimine (joon. 7:1) ja lõpuks kammimine (joon. 7:2). Kedervärtnad ja kudumisriistad puuduvad seniste leidude hulgas, kuigi need kahtlemata olemas olid, sest riide olemasolu selgitab tekstiilkeraamika (joon. 10:1—3), mille muster või ilustis on otsene riide negatiiv. Teiseks tingis koduloomade kasvatamine ja pidamine iseendast põllunduse algeid.

Asva leiu massiivsem osa või põhielement on kohapealne kultuurinähtus, mis on seotud meist idapõlse kultuurialaga. Nii on luuriistade ja keraamika üldpilt

umb. sama, mis valitses tol ajal Venemaa alal. Asva tekstiilkeraamika ilustatud juba ununenud kummkeraamika motiividel üksikute lohkude ridadega savinõu nõrgalt kõverdatud kaela ümbruses, tõenäolikuks side on

Joon. 11. Rekonstrueeritud savinõu Asva asulast leitud katkendite järgi (Ak. 3307:279, 290). (1/4 loomul. suurust).

Venemaal massiliselt leiduva tekstiilkeraamikaga, mis arenes seal alates juba kiviajast ning oli täiel määral valitsemas veel Asva ajal. Kesk-Euroopa tekstiilkeraamika ei suutnud tõenäoliselt siia välja tungida. Viimaseks öeldust ei või siiski arvamus tekkida, et Asva elanikkudel puudus ühendus lõunapoolsete rahvastega ja naabritega. Kaubandus kahtlemata ei võinud olla tol ajal kuigi elav või vähemalt polnud küllalt edukas, sest muidu oleks asulakohas leitud mõnel määral metallriistu ja ehteid, millest kogu Eesti on vaene just kõnesoleval ajajärgul. Vähesel määral pidi metalli seal siiski olema, mida kinnitavad rida valemisi osi mitme eri kaelavõru ja käevõru (?) jaoks (joon. 8), pakkudes meile kujutlust teatud tasemeni arenenud Asva elanikkude sepa- või metallitööstusest. Rida merivaigu leide toormaterjalina, mis Eesti alal täielikult puudub, on ilmingimata kaubanduslik produkt tõenäolikkult Ida-Preisi rikkalikudest merivaigu kaevandustest. Ida-Preisi kaudu on muudki võõrad elemendid sisse toodud, nagu seda on keraamikas savinõude kaela ümber erinev kõrgem sälkudega ilustatud rant

(joon. 9:6), järsult sissepoole paenutatud kaelaga savinõu (joon. 11) j. t.; rinnanõel luust (joon. 4:6) ja linatööstuse riistad (joon. 7:1 ja 2), koos linaga ja selle ümbertöötamise oskusega. Linamöögake ja -kammide leving ja nende riistade iseloom kui ka üldkuju on võrreldatutega Saksamaa alalt niivõrd lähedased, et neil ei või olla suurt aja- ja kultuurivahemikku. Veel enam, võiks tähele panna, et toormaterjal, millest neid tehti, on kõigil mõne suurema looma (Asvas põdra) jala labidas või abaluu.

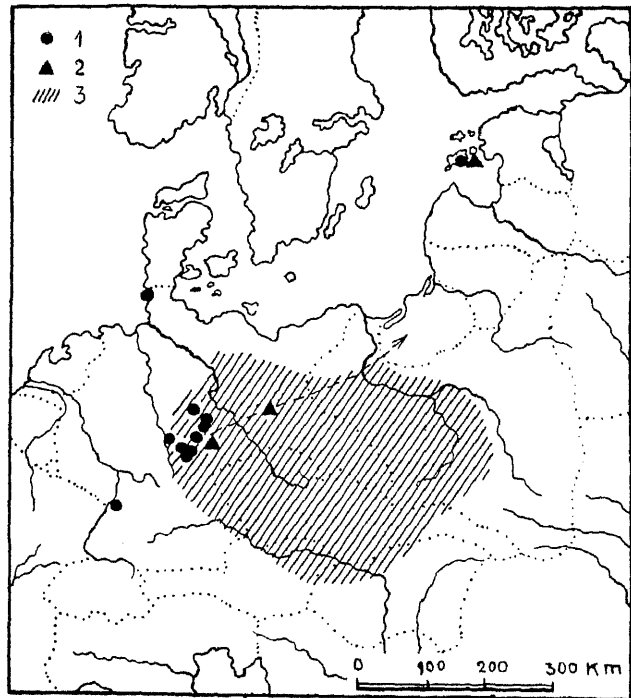
Tekib küsimus, kas Asva elanikud olid otseses ühenduses Schleswigi alaga või koguni Kesk-Saksamaa alaga, et hankida endale linakasvatamise ja selle ümbertöötamise oskust. Ühes vastavate riistadega (vt. levimiskaart joon. 12). Kahtlane on küll kujutella pikemaid mereretki tol ajal, kuigi laevandus mängis juba teatud osa rikkamate rahvaste juures, kellel oli külluses metallriiste ja abinõusid ning materjale suuremate laevade ehitamiseks. Schleswigi ei või siin arvesse võtta juba sel põhjusel, et tol ajal seal asunud germaanlaste suguharud ise laenasid samadest allikatest ja samal ajal linatavitamise oskuse⁴⁶⁾.

Kesk-Euroopas umb. samal ajal, kus leidis hulgaliselt hambulisi luuriistu ja juba tuttavat kaelavõru valemisi osad, asub umb. 1300 a. e. Kr. kuni rauaaja alguseni n. n. lausitzer-kultuur (nimetatud nii Elbe ja Oderi vahelise maa-alala järgi Kagu-Saksamaal), võttes enda alla Schlesia, Lääne-Poola, Lõuna Brandenburgi, Sachseni maa-alad ulatades vähe üle Elbe ja Saale, Tšehhoslovakkia, Põhja-Austria ja osa Ungari piire. Kies selle kultuuri kandjad võisid olla, on seni selgusetu. Mõned arvavad põhja illüürlasteks, teised traakialasteks, küll slaavlasteks ja isegi germaanlasteks⁴⁸⁾ (vii-

mased nad ei saa kuidagi olla). Lausitzer-kultuur tõuseb suure jõuga, paneb maksma oma kultuuri, avaldades suurt mõju kogu noorema pronksiaja kestvusel, toimetades edasi mitmeid kultuurivorme ja saavutusi nende poolt lõunapoolsetest kultuurpiirkondadest ärälõigatud põhjapoolsetele rahvastele. Nagu varem märgitud, ulatus lausitzer-kultuur Lääne-Poola alale, kust põhjapoolse jäänused Indo-Euroopa rahvastest juba Balti rahvad preislased, leedulased, lätlased vastas olid esijoonel umb. praeguse Ida-Preisi alal, tõenäolikkult endiste preislaste hõimud, kellest kõige suurem lausitzer-kultuuri mõju on tunda nn. Lääne-Masuuria grupil, vähemal määral ka teistel hõimudel⁴⁹). Edasi ulatus see kultuurimõju Lätisse, kui võrrelda Nogale ja Mušina laevakujulistest kivilakmetest pärit keramikast⁵⁰), mis on suurelt osalt lausitzer-kultuuri produkt⁵¹). Balti rahvaste otseseks naabriteks olid omakorda soomesugu rahvad.

Suurtes joontes antud üldpilt tolleaegselt kultuurpiirkondade rühmitustest ja rahvaste paigunemisest selgitab paljugi Asvas nähtud võraste elementide tekkimist, kultuurimõjude ammutamist ja kaubandust, mis sündis kõigepealt naaberrahvaste kaudu, kes omakorda olid ühenduses lausitzer-kultuuri piirkonnaga. Viimase kaudu rändasid linatöötamise riistad ja oskus, kaelavõru valemid ja nooleots koos nõela katkendiga hallstatti kultuurist (vrdl. levimiskaart joon. 12, kus nende riistade leving satub lausitzer-kultuuri piirkonda) ja naabritelt toodi merivaik kaubaartiklina Asvasse. Samal ajal levis lina ja selle tarvitamise oskus teisteed Schleswigi ja Skandinaaviasse.

Nüüd kerkib „lina“ kui laensõna päritolu küsimus, mille suhtes keeleteadlased pole veel

Joon. 12. Kaart hambuliste luuriistade —, kaelavõru valemite — ja lausitzer-kultuuri leviku kohta. 1 — suure looma abaluust valmistatud hambulised riistad; 2 — Asvakujulised kaelavõru valemid; 3 — lausitzer-kultuur.

jõudnud kindlale otsusele. Ühed arvavad, et see on germaani, teised slaavi või balti laensõnaks. Selle sõna päritolu lahendus peab jäämangi keeleteadlastele, kuid Asva leid annab kaunis häid ja tõenäolikke juhiseid „lina“ päritolu selgitamiseks. Esijoonel tuleks panna tähele Balti rahvaid, kelle kaudu meil oli tihe kultuursaavutiste tee lõunasse ja ka läände. Kõige usutavam on siiski „lina“ Balti laensõnana nagu väidab V. Thomsen⁵²). Võiks ju juttu olla ka lausitzer-kultuuri kandjatest, mis siiski on tume küsimus⁵³). Samuti tekib raskusi „lina“ vanuse küsimuses, mida peetakse üldiselt võrdlemisi nooreks laenuks. Prof. J. Mark tunnustab seda kui „a“ lõpulist laenu üheks vanemaks, mida võib isegi Asva ajani tagasi viia. Ei taha mingit erilist seisukohta selles suhtes võtta, ainult keeleteadlastes võiks see küsimus küllaltki huvi äratada ja

võib olla uusi perspektiive ning materjale pakkuda.

Kirjeldatust nähtub, et kuigi kaubandus polnud pronksi ajal kuigi edukas või tagajärjekas, peeti sellegipärast naabritega tihedat kultuurisidet, mis ilmneb just tegeliku elu edasiarendamises elunõuete arenemise kohaselt põllumajanduse ja teiste praktilise eluga seotud küsimustes. Sarnane elu tempo üleskrüvimine algab juba kiviaja lõpuga Eesti alal, kus kõik senine elu orienteerub, et end kähku ümber korraldada uutesse oludesse ja vastu valmistada oma laokile jäänud elu uutesse raamidesse. Näib, nagu oleks sellesse uude ümberpaigunemisse tekkinud uut või õigemini värsket jõudu ja elu. Siin on muidugi teguriks ka ülalpidamisküsimused, mis nõudsid uut lahendust, kuna jahisaak võis järk-järgult kehvemaks muutuda, ikka tiheneva elanikkonna tõttu.

KIRJANDUS

- 1) Moora, H., Saaremaa muinas-aeg. Eesti. Maateaduslik, maajanduslik ja ajalooline kirjeldus VI, Tartus 1934, lk. 248, joon. 93:5.
- 2) Уваровъ, А. С., Археология России, каменный период II, Москва 1881, lk. 124, tab. 21:4089.
- 3) Keller, F., Pfahlbauten. Mitteilungen der Antiquarischen Gesellschaft in Zürich VI, Zürich 1866, lk. 319, tab. I:7.
- 4) Lehmann, E., Gezahnte Knochenwerkzeuge aus Mitteldeutschland. Jahresschrift für die Vorgeschichte der sächsisch-thüringischen Länder XIX, Halle 1931, lk. 42, joon. 1—2 ja tab. IV:1—3.
- 5) Moora, H., Die Eisenzeit in Lettland. Õpetatud Eesti Seltsi Toimetused XXV, Tartu 1929 (= Moora, Die Eisenz. in Lettland), lk. 185, tab. I:4.
- 6) Pälsi, S., Tekstiilikeraamika. Suomen Museo XXIII, 1916, Helsinki, 1916, lk. 66 j. j., joon. 11, 12.
- 7) Moora, Die Eisenz. in Lettland, lk. 24 j. j., kus on ka kirjandust gorodistšete kohta.
- 8) Tallgren, A. M., L'époque dite d'Ananino dans la Russie orientale. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja XXXI, Helsinki 1919, lk. 81 j. j.
- 9) Götze, A., Der Schlossberg bei Burg im Spreewald. [Praehistorische Zeitschrift (=PZ)] IV 1912, lk. 286—287.
- 10) Šturms, E., Die bronzezeitlichen Funde in Lettland. [Congressus secundus archaeologorum Balti-corum Rigae, 19.—23. VIII 1930. Acta Universitatis Lat-viensis Philologorum et Philo-sophorum ordinis series I:1, Rigae 1931 (=Congressus sec. Rigae 1930)], lk. 130, tab. IV:2.
- 11) Schneider, M., Die Binsen-Keramik, eine neue steinzeitliche Gattung. PZ XV 1924, lk. 75—77, joon. a—i.
- 12) Europaeus-Äyräpää, A., Die relative Chronologie der Steinzeitlichen Keramik in Finnland II. Acta Archaeologica I:3, København 1930, lk. 205, joon. 99. Samas on toodud rida võrdlusi Venemaal.
- 13) Bydłowski, A., Mogily w Jacowicy. Swiatowit VI — 1905, Warszawa 1905, lk. 22, tab. V.
- 14) Bahder, O., Zur Erforschung der neolithischen Wohnplätze im Okatale. Eurasia Septentrionalis Antiqua IV, Helsinki 1929, lk. 90—101, joon. 8.
- 15) Europaeus, A., Textileramik. Ebert, M., Reallexikon der Vorgeschichte XIII, Berlin 1929, lk. 266.
- 16) Bahder, O., op. cit., lk. 101.
- 17) Каменский, В. И. и Спицынъ, А. А., Раскопки Н. А. Смирнова въ Клинскомъ у. [Записки Отдѣления Русской и Славянской Археологии Императорскаго Русскаго Археологическаго Общества (=ЗРОАО)] V:1, С. Петербургъ 1903, lk. 239 j. j., tab. XLIV. Городцовъ, В. А., Русская доисторическая керамика. Труды XI. Археологическаго Съезда въ Кіевѣ 1899, I, Москва 1901, lk. 617, tab. XI:1.
- 18) Moora, Die Eisenz. in Lettland, lk. 26, tab. III:1, 2, 5.
- 19) Moora, op. cit., tab. XL:2, 9.
- 20) Šturms, E., op. cit., lk. 113 ja 130, tab. V:1.
- 21) Belz, R., Die vorgeschichtlichen Altertümer des Gross-herzogtums Mecklenburg-Schwerin. Schwerin i. M. 1910, lk. 257, joon. 3.
- 22) Antoniewicz, W., Archeologia Polski, Warszawa, lk. 94, tab. XIX:13.
- 23) Kropf-Jena, P., Latènezeitliche Funde an der keltisch-germanischen Völkergrenze zwischen Saale und Weisser Elster. Forschungen zur Früh- und Vorgeschichte Europas 2. Würzburg 1911, lk. 29, joon. 43.
- 24) Спицынъ, А. А., Археологическія розысканія о древнѣйшихъ обитателяхъ Вятской губерніи. Материалы по археологии восточныхъ губерній Россіи I, Москва 1893, tab. II—VI, XI. Bulitchov, N., Les rives de l'Oka, Москва 1900, tab. III.
- 25) Katalog der Ausstellung zur Konferenz Baltischer Archäologen in Riga 1930, Riga 1930, tab. 9.
- 26) Rossius, K. O., Die sogenannte Pfahlbauten Ostpreussens. PZ XXIV 1933, lk. 65, joon. 15, 17.
- 27) Behn, F., Ausgrabungen am Kjökkenmödding von Gross-Dunsum auf Föhr. PZ IV 1912, lk. 121—126, joon. 3.
- 28) Götze, A., Flachs. Ebert, M., Reallexikon der Vorgeschichte III, lk. 385.
- 29) Behn, F., op. cit., lk. 124.
- 30) Lehmann, E., op. cit., lk. 37—43, joon. 1—2, tab. IV.
- 31) Niklasson, N., Studien für die Walternienburg-Bernburger Kultur I. Jahresschrift für die Vorgeschichte der sächsisch-thüringischen Länder XIII, Halle 1925, lk. 26.
- 32) Niklasson, N., op. cit., lk. 39.
- 33) Lehmann, E., op. cit., lk. 41—43.
- 34) Behn, F., op. cit., lk. 122, joon. 4.
- 35) Götze, A., Der Schlossberg bei Burg im Spreewald. PZ IV 1912, lk. 324, joon. 9, 10.
- 36) Moora, Die Eisenz. in Lettland, lk. 185, tab. I:4.
- 37) Kostrzewski, J., Wielkopolska w czasach przedhistorycznych. Poznan 1923, lk. 126, joon. 432.
- 38) Kostrzewski, J., op. cit., lk. 92 j. j.
- 39) Reinerth, H., Das Pfahldorf Sipplingen. Führer zur Urgeschichte 10. Mit Beiträgen von K. Bertsch, D. Geyer, E. Neuweiler, G. Schneider, R. Vogel, H. Weinert, Leipzig 1932, lk. 90, tab. 27:1.
- 40) Grieg, S., Jernaldershus på Lista. Institutet for Sammenlignende Kulturforskning. Serie B, XXVII, Oslo 1934, lk. 63 j. j., tab. XXI—XXVI. (Siin on nagu Läti linnusaulateski keramika kaetud üle terve pinna näpuotstega torgitud või näpistatud ornamendiga).
- 41) Ginters, V., Die Steinkistenhügelgräber von Bullu muizā. Congressus sec. Rigae 1930, lk. 435—436, tab. VIII:6.
- 42) Götze, A., Der Schlossberg bei Burg im Spreewald. PZ IV 1912, lk. 324, 325.
- 43) Moora, Die Eisenz. in Lettland, lk. 14.
- 44) Thomson, W. P., Die regionale Entwicklungsgeschichte der Wälder Estlands. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis) A XVII. 2., Dorpat 1929, lk. 59 j. j.
- 45) Götze, A., Flachs. Ebert, M., Reallexikon der Vorgeschichte III, lk. 385.
- 46) Müller, S., Nordische Altertumskunde (Deutsche Ausgabe) I, Strassburg 1897, lk. 459.
- 47) Seger, H., Lausitzer Kultur. Ebert, M., Reallexikon der Vorgeschichte VII, lk. 251. Antoniewicz, W., op. cit., lk. 85 j. j., joon. 22. Engel, C., Bilder aus der Vorzeit an der mittleren Elbe II, Burg b. M. 1930, lk. 274 j. j., joon. 173.
- 48) Engel, C., Bilder aus der Vorzeit an der mittleren Elbe, Burg b. M. 1930, lk. 288.
- 49) Engel, C., Die Bevölkerung Ostpreussens in vorgeschichtlicher Zeit. Schrift des Kreisvereins für Heimatforschung Darkehmer. Gumbinnen 1932, lk. 9—11, kaart. 1.

BRONZE AGE FINDING IN ASVA

BY

R. INDREKO, M. A.

It is well known that the Bronze Age is very feebly represented in Estonia. We must remember, however, that bronze was not only difficult to obtain in these northern countries, but was also a costly metal. Therefore, instead of metal implements, substitutes of the Stone Age culture, of stone, wood, and bone were utilized. It cannot be argued, that the settlements of the Bronze Age were few; on the contrary, they were even dense. The excavations near the village of Asva, in the parish of Põide, on the Island of Saaremaa, are a typical example. In fifty-four square metres of excavations there was found a collection of 340 objects, an enormous quantity of broken bones or the remains of food, fish scales and nutshells. The spot is situated about $4\frac{1}{2}$ to 5 metres above the surrounding country with an approximate breadth of 100 to 150 metres on the ridge of the end-moraine. The ridge is bounded by marshy places (fig. 1). The gravelly layer of soil, situated on the border of the ledge, is about 1.75 to 2 metres deep and lies about 1 to $1\frac{1}{2}$ metres from the rim (fig. 2). Over the gravel is a black layer, like a mixture of soot (fig. 2, 2), in which was found the greater part of the collection especially on the top, about 10 to 15 cm. above the gravel. Over the gravel is earth, in which only single objects were found (fig. 2:1). On the border of the ledge there was found a layer of ashes and soot, the remains of a fire-place.

The findings are stone and bone tools and pottery. There is only one

stone implement of an uncertain type — half a stone hatchet with a hole (fig. 3:1), and a couple of fragments of a whetstone [Tartu Archaeological Cabinet, (= AK) 3307: 202 & 315]. Most of the bone implements are awls (fig. 4:1, 2, 5, 8, 9) two needles (fig. 4:3, 4) two forks, of which one is very nicely made, although the form is clumsy, and the other somewhat primitively hewn out (AK 3307:121), some tool with a wedge-like end (fig. 5:2), arrow-heads (fig. 5:3, 4), a fragment of horn axe (fig. 3:2), and a couple of thin, broad tools with sharp ends (fig. 6:1) similar to the Kokenhausen finds, probably parts of a scutcher for flax (fig. 6:2). The sharp-edged tools made from the shoulder-blades of deer are very interesting. The objects have been worn smooth from long use (fig. 7:1). There is another toothed tool, the surface of which is shiny from wear, with a hole on the edge of the back. It is also made from the shoulder-blade of a deer (fig. 7:2). In Central Germany a whole series of such tools is known. They are supposed by E. Lehmann, with great probability, to be tools for the working of flax, as they are very similar in shape to ethnographic objects used for the same purpose. A bone pin (fig. 4:6) is very cleanly and accurately cut out. Besides the implements of bone already named, there were found not only the remains of a deer's horn with the tines cut off, but also the splinters of bone from the cuts and the tines themselves with blunt or rudely sharpened ends.

Although no bronze tools were found, the settlers of Asva did, in fact, use the metal, which is proved by a number of broken parts of moulds for neck-rings, see fig. 8. A. Götze knows of corresponding forms of the Hallstadt culture from the settlement in South Weimar from Gleisberg near Graitschen, and from the settlement, dating from the end of the Bronze Age, at Spreewald in Schlossberg near Burg. A quantity of amber, which was probably brought here from East Prussia, was found in a raw state (fig. 4:7). In figures 4:10 there can be seen a couple of objects plaited from the bark of trees.

The fragments of pottery vary greatly, especially in the method of decoration (fig. 9:1, 2, 3, 5, 6). Most of the clay utensils are shallow-bottomed with little noticeable notches in which there are faint traces of finger impressions (fig. 9:4). There are, nevertheless, single clay vessels without notches, the walls running to the shallow bottom in a gentle slope, but with an abruptly pulled-up neck, which is the usual form of the Lausitzer culture. The greater part of the pottery has thick walls made of a mixture of clay and coarse sand. The vessels are, therefore, very brittle. The surface is sometimes smooth without ornamentation (fig. 9:3), sometimes ribbed both outside (fig. 10:4) and inside (fig. 10:5). Frequently the textile pottery has a scale-like pattern (fig. 10:1) or the usual pattern of the material (fig. 10:2, 3).

The general character of the Asva settlement with its compact layers of culture in which the finds are scattered pell-mell — remains of fires, relics of food, etc. — corresponds to that of various settlements from the end of the Bronze Age to the beginning of the Iron Age, for example the settlements of Gorodischy culture in Russia, the Schlossberg settlement in Germany, etc. To the East of us, in Russia and in the Gorodischy culture, textile pottery, which began to develop from the end to the Stone Age, is very widely distributed. Probably, the basic elements of the Asva pottery and textile pottery are related to the widely-known textile and ribbed pottery in Russia, although the latter appears everywhere in the Bronze and Old Iron Ages. The textile pottery of Central Europe did not come so far north, although the methods of decoration at Asva, e. g., the high rib with notches, or finger-tip impressions round the neck of the vessel (fig. 9:6) and lines of holes (fig. 9:1), which are foreign to the eastern parts, came from the South. Clay vessels with abruptly curved necks (fig. 11) were also foreign to Russia.

The types of bone implements show in many respects a similarity to the Gorodischy ones, but among them are also tools, which have

50) Šturms, E., op. cit., lk. 111 j. j., joon. 10:c, d, tab. IV:2, V:2.

51) Engel, C., Bilder aus der Vorzeit an der mittleren Elbe, Burg b. M. 1930, joon. 166:t. Belz, R., op. cit., lk. 257, joon. 3, ja lk. 262, joon. 38.

52) Thomsen, V., Samlede afhandlinger IV, København 1931, lk. 338 (196).

53) Kui oletada, et Lausitzer kultuuri kandjad oleks slaavlast, nagu väidab Kostrzewski, siis võiks „lina“ sõna slaavi algupära küsimusse tulla.

wandered here from Central Germany, like the toothed and smooth-edged tools (fig. 7:1, 2) already described. Besides being known in Central Germany and Asva, they are also known in Turkestan, Italy, in the neolithic bile-buildings of Michesburg near Bruchsal, and in the remains of the Pre-Roman Iron Age from Gross-Dunzum in Föhr near the north-western frontier of Schleswig, which F. Behn cannot date as the circumstances, in which the artifacts were discovered are enough known — see distribution map, fig. 12. In this map the locations of the artifacts already described are marked with circles, the locations of the neck-ring moulds with triangles and the areas, over which the Lausitzer culture predominated with sloping lines.

As the typical metal instruments are missing in the Asva finds, it is exceedingly difficult to estimate the age of the latter. As stated above, the Asva pottery goes back very far, even to the Stone Age. The only typical clay vessel, which makes a comparatively frequent appearance at the end of the Lausitzer period, is here reconstructed (fig. 11). A clay vessel of about the same form was found in a Latvian ship-shaped stone burial-place in Mushinas, in the province of Talsi, where there were also found other variants of the Lausitzer culture of the Bronze Age. E. Sturms dates all these from the V. M. P. of the Bronze Age. As already mentioned, there was found in the settlement at Schlossberg, belonging to the end of the Bronze Age, a similar mould of a neck-ring; another one was also found in a settlement belonging to the Hallstadt culture. There is also one broken neck-ring, which might correspond to the mould which was found in the stone burial-place at Vaidava. The form of the breast-pin is not typical enough, but such things with little ornaments in profile also come at the end of the Bronze Age and at the beginning of the Iron Age. According to their sporadic appearances, which nevertheless occur both in the one place as also in the other at the end of the Bronze Age, they could really be put down to the time of the Asva settlements which belong to the end of the Bronze Age.

The landscape, which was the contemporary shore-formation, marks the maximal frontier of the settlement, containing 40% of the Litorina maximum, corresponding to about 900 or 1,000 years B. C.

But if the thickness of the strata and other facts are taken into consideration, then the most suitable time for the settlements would be 33—34% of the Litorina maximum, that is, approximately, the years 650—700 B. C., which could fully agree with the beginnings of the settlement, unless new material in the future bring forward contradictory facts.

The Asva colonists, as shore-dwellers, were undoubtedly great fishermen and seal-hunters. Among the bones of fish and seals there were those of the grey seal, the common seal, the *phoca phoetida annelata*, the white fish, the perch, the pike, the *Abramis vimba*, and the sturgeon. Hunting was actively indulged in as is proved by the bones of deer, wild goat, and beaver as well as by the remains of ducks and sea-gulls.

The great quantity of bones found, either as relics of food or as raw material for the manufacture of implements, bears witness to the fact that the breeding of domestic animals was already developed to a high degree. Cattle, pig, goat, sheep, the dog, and the small breed of Saaremaa horse are all represented. At the same time they had other sources of maintenance. Agriculture occupied a fairly important place as is evident from the implements, used for the working of flax. Besides other handicrafts, metal-working was also developed, although the metal was both expensive and hard to obtain.

Their commercial relations with other nations confirm the above suppositions. The foreign elements in the pottery, the fragments of the neck-ring moulds, the amber, the breast-pin, and the instruments for the working of flax are all signs of

the closest cultural ties with the neighbouring peoples.

At the time of the Asva settlements, the Lausitzer culture predominated in Central Europe (fig. 12, the hatched part). The boundary of this culture reached to the Baltic, the people of which were strongly influenced by it. The Lausitzer not only gave ceramic forms to Eastern Prussia, but also, as stated earlier, to Latvia as well as Asva. It gave them, among other things, neck-ring moulds, iron arrow-heads of Hallstadt make, and also flax-working implements, as well as the flax itself, its methods of cultivation and the technique of preparing it through the present East Prussia, Lithuania and Latvia. This means, through the agency of the Baltic nations, who in turn were the nearest neighbours of the Finnish tribes. About this same time, the Lausitzer culture gave flax and the instruments for working it by another way through Schleswig or the delta of the Oder to Scandinavia, where peoples of Germanic blood had settled.

The Danish philologist Thomsen says, that the word "lina" is a Baltic loan. The Asva findings seem to confirm this statement. The bearers of the Lausitzer culture might be considered in this connection, but doubtfully, as it has not yet been cleared up who were the real bearers of this culture. At this same time there arises the question of the age of this word. It is generally considered to be comparatively young, but, in view of the evidence, it ought to be referred back to the end of the Bronze Age. Professor J. Mark agrees, that this word is a very old loan, the origin of which we might possibly trace back to the period of the Asva settlements.

E. Ü. S. Põhjala isiklik koosseis

VILISTLASED.

- 1 Aarmann, Jaan, ing.
 Armann, Oskar, ing.
 Ahven, Hans, ing., Vil! kogu juhatuse liige.
 Allmann, Rudolf, rer. nat. et agr.
 5 Antson, Elsa, dent.
 Antson, Eugen, theol. et archeol.
 Arak, Viktor, math.
 Arder, Aleksander, hist.
 Armann, Harald, arch.
 10 Dolf, Evald, jur.
 Eek, Erich, jur.
 Ehaste, Oskar, rer. merc.
 Ehvert, August, ing.
 Epmann, Karl, rer. merc.
 15 Etruk, Bernhard, phil.
 Etruk, Paul, ing.
 Grünthal, Timotheus, jur.
 Gustavson, Herbert, arch.
 Hansen, Artur, rer. for.
 20 Hellat, Aleksander, jur.
 Hellat, Georg, arch.
 Hellat, Karl, jur.
 Hinnov, Paul, hist.
 Hinnov, Verner, agr.
 25 Hinto, Oskar, ing.
 Hirsch, Karl, ing.
 Häidkind, Richard, agr.
 Ilves, Richard, jur.
 Indreko, Richard, archeol.
 30 Jallajas, Gustav, ing.
 Kaasik, Nikolai, jur.
 Kaljot, Philipp, rer. oec.
 Kampmann, Leopold, chem.
 Kanasaar, Eduard, ing.
 35 Kand, Martin, math.
 Kanger, Jaan, jur.
 Kangro, Jaan, rer. merc.
 Kangur, Johannes, rer. merc.
 Kapper, Karl, jur.
 40 Kask, Aleksander, rer. merc.
 Kedis, Aleksander, chem.
 Kereman, Adolf, agr.
 Keskküla, August, agr.
 Kink, Aleksander, ing.
 45 Kogel, Franz, ing.
 Kreekmann, Aleks, ing.
 Kromel, Gustav, jur.
 Käärrik, Theodor, jur.
 Laretei, Heinrich, rer. merc.
 50 Lasberg, Emma, med.
 Leisman, Nikolai, theol.
 Lender, Uno, jur., Vil! kogu laekahoidja.
 Lender, Voldemar, ing.
 Leopas, Viktor, rer. merc.
 55 Lepik, Martin, rer. merc.
 Luiga, Leo, ing. chem.
 Lukk, Gerhard, ing.
 Lukk, Johan, jur.
 Lusik, Arseni, jur.
 60 Länson, Arnold, med.
 Lüüs, Edgar, jur.
 Maandi, Helmut, jur., Vil! kogu sekretär.

- Maasik, Ernst, ing.
 Maddison, Ottomar, rer. pol. ing.
 65 Mahlapuu, Johan, ing.
 Martinoff, Georg, med.
 Meerits, August, jur.
 Mihkelson, Helmi, rer. nat.
 Mihkelson, Mihkel, jur.
 70 Moormann, Hilda, dent.
 Männik, Gustav, ing.
 Mölder, Johan, ing.
 Müürsepp, Rudolf, med.
 Norak, Karl, ing.
 75 Nurm, Ernst, phil.
 Nuut, Jüri, math.
 Oja, Juhan, ing.
 Oja, Verner, jur.
 Oll, Nikolai, ing.
 80 Org, Albert, rer. oec.
 Otloot, Hendrik, arch.
 Ots, August, jur.
 Ottenson, Rudolf, rer. merc.
 Parsmann, Anton, ing.
 85 Peet, August, jur.
 Pihlak, Artur, ing.
 Piigert, Jaan, jur.
 Piik, Vassili, rer. merc.
 Piip, Ants, jur.
 90 Piiper, Johan, rer. nat.
 Poom, Oskar, agr.
 Potman, Evald, ing.
 Puhk, Voldemar, jur.
 Pung, Ernst, jur.
 95 Pung, Mihkel, jur.
 Punschun, Andres, jur.
 Purga, Jaan, rer. merc.
 Puskar, Harald, jur.
 Puumann, Ottomar, arch.
 100 Ratassepp, August, ing.
 Rehepõld, Jaan, jur.
 Reinhold, Johan, jur.
 Reisberg, Edgar, jur.
 Reitel, Johannes, agr.
 105 Rikand, Ilmar, jur.
 Rikken, Aleksander, math.
 Roost, Valter, rer. merc.
 Rostfeld, Bernhard, rer. nat. et agr.
 Saareste, Ernst, med.
 110 Saarm, Alfred, ing.
 Saks, Johannes, med.
 Schiffer, Ernst, ing.
 Schipai, Aleksander, rer. oec., Vil! kogu esimees.
 Seljamaa, Julius, jur.
 115 Sibul, Karl, ing.
 Simtmann, Johannes, rer. nat.
 Sinka, Robert, med.
 Solba, Friedrich, rer. merc.
 Sommer, Edgar, ing.
 120 Sommer, Samuel, jur.
 Steinberg, Arnold, math.
 Steinhaus, Heinrich, agr.
 Steinmann, Julie, rer. merc.
 Steinmann, Konstantin, ing.
 125 Suija, Johannes, rer. oec.
 Susi, Arnold, jur., Vil! kogu sekretär.
 Susi, Ella, phil.
 Talu, Olinde, rer. merc.
 Tammark, Artur, med.
 130 Tauk, August, ing.
 Tauk, Peeter, ing.
 Tedder, Artur, ing.
 Tedre, Mihkel, phil.
 Teiman, Johannes, ing.
 135 Tepaks, Andronik, jur.
 Tepaks, Leo, ing.
 Terras, Alfred, jur.
 Terras, Artur, jur.
 Terras, Karl, jur.
 140 Thomassov, Aleksander, math.
 Tigane, Otto, agr.
 Tiltson, Karl, ing.
 Tinni, August, pharm.
 Tombach, Aleksander, phil.
 145 Tombach, Harald, ing.
 Trass, Richard, rer. nat.
 Treiberg, Elmar, med.
 Ulk, Jaan, ing.
 Vehterstein, Endel, rer. merc.
 150 Veiler, Rein, rer. merc.
 Veisserik, Artur, ing.
 Vellner, August, ing.
 Vernik, Karl, jur.
 Verus, Johan, ing.
 155 Verus, Olga, phil.
 Vihalem, Hugo, jur.
 Visnapuu, Hermann, jur.
 Vuht, Oskar, ing.
 Väljataga, Paul, jur. et agr.
 160 Väärsi, Albert, jur.
 Övel, Richard, jur., Vil! kogu abiesimees.
 162 Zube, Friedrich, jur.

TEGEVLIKMED.

- 1 Albert, Armand, agr.
 Allan, Arnold, rer. merc.
 Allik, Arnold, med.
 Aus, Voldemar, med.
 5 Bartels, Valdemar, rer. merc.
 Emmo, Aleksander, math.
 Evrest, Karl, jur.
 Floss, Viktor, rer. merc.
 Gross-Haavisto, Mart, jur.
 10 Haava, Voldemar, ing.
 Hellat, Aleksander, med.
 Hellat, Artur, arch.
 Hinnov, August, rer. merc.
 Ilves, Bruno, techn.
 15 Jaakson, Johan, rer. merc.
 Jalajas, Erich, jur.
 Jallajas, Nikolai, techn.
 Kark, Hans, ing.
 Kask, Richard, rer. for.
 20 Keel, Evald, pharm.
 Kiivit, Jaan, jur.
 Kiristaja, Valter, rer. merc.
 Kogel, Georg, jur.
 Konsap, Johannes, agr.

- 25 Konsap, Otto, med. vet.
Koort, Raa, rer. merc.
Kopperman, Gunnar, med. vet.
Kopperman, Valter, theol.
Kotkas, Manfred, ing.
- 30 Kuk, Julius, med.
Kunnos, Vladimir, ing.
Kuslap, Juhan, jur.
Laar, Valentin, jur.
Lahe, Adolf, rer. merc.
- 35 Laretei, Axel, med.
Laurberg, Heinrich, math.
Liigand, Edgar, rer. merc.
Liima, Edgar, chem.
Liivak, Eduard, jur.
- 40 Lindeman, Viktor, ing.
Lond, Elmar, rer. merc.
Lugus, Konstantin, med.
Mits, Heino, phil.
Nadel, Alfred, jur.
- 45 Namsing, Endel, rer. merc.
Norviit, Lembit, med.
Nõmm, Valentin, ing.
Oert, Oskar, rer. merc.
Oras, Leo, med.
- 50 Ots, Jaan, phil.
Ott, Elmar, ing.
Peet, Ilmar, jur.
Peterson, Jüri, pharm.
Petlem, Georg, rer. merc.
- 55 Petlem, Heinrich, med.

- Ploompuu, Endel, ing.
Rasmann, Richard, rer. merc.
Rebane, Eduard, math.
Reinberg, Endel, rer. merc.
- 60 Riisalo, Jaan.
Riit, Aleksei, techn.
Ritsland, Valter, rer. for.
Roost, Ernst, rer. merc.
Rosenberg, Helmut, med.
- 65 Rüütelman, Leopold, ing.
Sarmo, Adolf, pharm.
Schmidt, Edmund, jur.
Soop, Jaan, math.
Sultson, Harald, arch.
- 70 Sidlovski, Nikolai, rer. merc.
Teiman, Bruno, jur.
Tohvelman, Uno, rer. merc.
Tolberg, Artur, med.
Treiman, Aleksander, med. vet.
- 75 Tuuling, Paul, jur.
Ulk, Eugen, ing.
Uustalu, Evald, phil.
Vakker, Adolf, rer. for.
Vassil, August, jur.
- 80 Vendelin, Edmund, rer. merc.
Veski, Arnold, ing.
Villemson, Georg, math.
Virkus, Mihkel, agr.
Võntso, Valfrid, med.
- 85 Üksti, Herman, rer. merc.

NOORLIKMED.

- 1 Diivin, Leonid, jur.
Dolf, Erik, rer. merc.
Hagar, Helmut, phil.
Hakker, Gert, techn.
- 5 Jagomägi, Eduard, rer. merc.
Janson, Nikolai, techn.
Keerd, Alfred, rer. merc.
Kukk, Eugen, rer. merc.
Kukk, Udo, techn.
- 10 Kõrge, Kuno, med.
Laul, Heinrich, techn.
Lints, Alfred, jur.
Maasik, Voldemar, math.
Martinoff, Harry, jur.
- 15 Nihtig, Hanjo, rer. merc.
Niiler, Boris, rer. merc.
Nurk, Arnold, phil.
Pool, Mart, agr.
Pärjel, Ants, techn.
- 20 Põllupüü, Bruno, jur.
Rebane, Aleksander, rer. merc.
Ruus, Vladimir, theol.
Saarniit, Richard, jur.
Siirman, Elmar, med.
- 25 Suur, Julius, rer. merc.
Teller, Paul, rer. merc.
Tiltsen, Aleksander, techn.
Uesson, Herman, jur.
- 29 Vanker, Eino, rer. merc.

E. Ü. S. Põhjala organid

Vill kogu organid

JUHATUS.

- Esimees — Aleksander Schipai,
rer. oec.
Abiesimees — Richard Övel, jur.
Sekretärid — Arnold Susi, jur.
Helmut Maandi, jur.
Laekur — Uno Lender, jur.
Juhatuseliige — Hans Ahven, ing.

KOHUS.

- Esimees — August Peet, jur.
Abiesimees — Erich Eek, jur.

- Liikmed — Gustav Kromel, jur.,
Voldemar Puhk, jur.
Mihkel Pung, jur.
Karl Terras, jur.

REVISJONITOIMKOND.

- Artur Tedder, ing.
Karl Vernik, jur.
Aleksander Kask, rer. merc.

ESINDJAD

- ÜVL-i NÕUKOGUS.
Aleksander Schipai, rer. oec.,

- August Peet, jur.,
Richard, Övel, jur.,
Timotheus Grünthal, jur.,
Nikolai Kaasik, jur.

ÜVL-i JUHATUSES

- Timotheus Grünthal, jur.

ÜVL-i TALLINNA KLUBI
JUHATUSES.

- Aug. Peet, jur.,
Richard Övel, jur.

Seltsi organid

JUHATUS.

- Esimees — August Vassil, jur.
Abiesimees — Adolf Lahe, rer. merc.
Kirjatoimetaja — Mart Gross-Haavisto, jur.
Laekur — Herman Üksti, rer. merc.
Sisetoimkonna juhataja — Mihkel Virkus, agr.
Laiendatud juhatusse kuuluvad veel:
Välisetoimkonna juhataja abi — Valter Kopperman, theol.
Kirjatoimetaja abi — Uno Tohvelman, rer. merc.
Sisetoimkonna juhataja abi — Valentin Laar, jur.

- VANAMEES — Jüri Peterson,
pharm.

- ARHIVAR — Uno Tohvelman,
rer. merc.

SISETOIMKOND.

- Juhataja — Mihkel Virkus, agr.
Magister cantandi — Endel Reinberg, rer. merc.
Spordivanem — Raa Koort, rer. merc.
Referaatide korraldaja — Aleksander Hellat, med.
Majavanem — Adolf Vakker, rer. for.

KOHUS.

- Esimees — Ilmar Peet, jur.
Liikmed — Valter Ritsland, rer. for.
Valfrid Võntso, med.

REVISJONITOIMKOND.

- Esimees — Alfred Nadel, jur.
Liikmed — Endel Namsing, rer. merc., Leo Tepaks, ing.

SELTSI ESINDAJAD:

- Üliõpilaskonna Edustuses — August Vassil, jur.
Ü. L.-i juhatuses — Mart Gross-Haavisto, jur.
Ü. L.-i kohtus — Jüri Peterson, pharm., Ilmar Peet, jur.

AKADEEMILISI TEATEID

REKTOR PROF. J. KÖPP
60-NE AASTANE.

9. nov. pühitses Tartu Ülikool rektor J. Köpu 60-aastast sünnipäeva. Juubilarile saabus palju õnnitlusi ja kingitusi. Õnnitlustelegramme saabus paljudelt riigi- ja kultuurtegelasilt. Juubilaril käisid tervitamas õppejõud, üliõpilased ja mitmesuguste organisatsioonide esindajad. Üliõpilaskonna juhatusel nimel käisid juubilaril tervitamas üliõpilaskonna abiesimees E. Sitska, L. Silbergleich ja E. Ott. Kell 8 õhtul korraldati juubilaril auks aktus EÜS-is, kus esines muuseumi kõnega seltsi vilistlane prof. H. Kruus. Prof. H. Kruus oma kõnes kriipsutas alla juubilaril suuri teeneid teadusmehena ja hariduselu juhina. Seltsi meeskoor kandis ette paar laulu. Seltsi vilistlaskogu poolt anti juubilarile auaadress. Aktusel lõpul ütles juubilaril tänu kõikidele õnnitluste puhul ja tähendas kokkuvõtet, et kõigis töis ja toiminguis meid ühendagu armastus meie rahva ja kodumaa vastu!

Juubeli puhul valiti prof. J. Köpp filosoofia audoktoriks.

ÜLIKOOI LÕPETASID:

USUTEADUSK.: Curt Glück,

ÕIGUST.: Emil Vellner, Volde-
demar Jaaku, Olaf Kuldvere,
Richard Laur, Karl Pallotter,
Jüri Reial.

MAJANDUSTEADUSE OSA-
KONNAS: Hilda Korkmann,
Alma Tagaväli.

FILOSOOFIATEADUSK.: Ly-
dia Haas, Marta Palisu, Linda
Rebane, Louise Schober.

ARSTIT.: Karl Mürsepp.

PÕLLUMAJ.-T. METSAOSA-
KONNAS: Eduard Eslas.

UUSI MAGISTREID.

Geograafia magistri astmes kin-
nitati Jakob Kents (magistritöö:
„Kooligeograafia olemus, sisu ja
meetodid“).

Farmaatsia magistri astme oman-
das Alfred Aniline (magistritöö:
„Aloekstraktide võrdlev uurimus“).

Sama kinnitati farmatseutilise kee-
mia laboratooriumi vanemaks assis-
tendiks.

KINNITAMISI.

Füsioloogia instituuti kinnitati
aj. abijõududena üliõpil. Ed. Toot-
son ja L. Oras assistent J. Si-
bul'a välismaal viibimise ajaks.

Loomaarstiteaduskonna patoloogi-
lise anatoomia kabinetti kinnitati
ajutiste abijõududena üliõpilased
August Kriisa ja Artur Põld.

Riigivanem kinnitas ametisse:

1) slavi filoloogia erakorraliseks
professoriks dr. phil. P. Arumaa;

2) anatoomia erakorralise prof:ii
E. Veinberg'i korraliseks profes-
soriks;

3) piimanduse dots. M. Gross'i
samasse ametisse ilma tähtajata.

Aj. ülemääraline abiõppejõud
mag. jur. H. Kristal saab edasi
Rockefeller Foundation'i stipendiu-
mi üheks astaks, töötamiseks krimi-
naalõiguse alal Austrias ja Itaalias.

Majandusgeograafia seminari aj.
abijõuks kinnitati R. Nõmmeots;
õppe- ja katsemetskonna van. ass. k.
t. E. Kohh kinnitati vanemaks as-
sistendiks; Taimehaiguste kabineti
noor. ass. k. t. R. Tomson noor-
remaks assistendiks.

Bioloogiajaama juhatajaks kinni-
tati edasi prof. J. Piiper.

Diploomitud edasiõppijaks etno-
graafia alal kinnitati mag. phil. G.
Ränk; pedagoogika alal kinnitati
edasi mag. phil. A. Kurvits; rii-
giõiguse alal samuti V. Kurt-
shinski.

VABASTAMISI.

Riigivanem vabastas ametist
omal palvel: 1) süstemaatilise usu-
teaduse korr. prof. H. B. Rahamäe,
arv. 1. jaan. 1935; 2) klassi-
lise, eriti ladina filoloogia korr.
prof. V. Süs's'i, arv. 1. juulist 1934;
3) haiguse tõttu hobuserutamise
ja kabjahaiguste dotsendi A. Rän-
gel'i, arv. 1. jaan. 1935.

Ametist vabastati omal soovil:
majandusgeograafia seminari aj. abi-
jõud E. G r e p p, kes jääb sama asu-

tise vabatahtlikuks assistendiks, asu-
kohaga Tallinnas; I haavakliiniku
noor. ass. pr. A. Joa-Stein-
feldt; vaimu- ja närvihaiguste
kliiniku noor. ass. G. Kull.

UUSI PROFESSUURE JA DOTSENTUURE.

Matemaatika-loodusteaduskond on
teinud ettepaneku asutada käesole-
val poolaastal veemajanduse
ja vesiehitiste professuuri ja hiljemalt järgneval poolaas-
tal teedeehituse profes-
suuri ning puu-, massiiv- ja
raudbetoon - konstruktsi-
oonide dotsentuuri täitmi-
sele. Tartu Ülikooli tehnikateadus-
konna ellukutsumise määruse koha-
selt asutatakse need kohad peale 1.
sept. 1935. a. ja nende täitmisele
asumiseks on vaja HSM luba. Üli-
kooli Valitsus otsustas nõutada se-
da luba, kuna täitmise toiming nõuab
pikemat aega ja vajadus vastavate
õppejõudude järele tekib kohe tule-
val sügissemestril.

TÄIENDUSKURSUSED.

Loomaarstiteaduskonna juures
korraldatakse eeloleval jõuluvahe-
ajal täienduskursused jaoskonna
loomaarstidele.

ÕPPERAHAST VABASTAMISI JA STIPENDIUME.

Viimasel Ülikooli Valitsuse koos-
olekul toimetati õppemaksust vabas-
tamisi ja stipendiumide määramisi.
Kogusummas vabastatakse käesole-
val poolaastal 440 üliõpilase õppe-
maksu ulatuses (tegelikult on va-
bastamisest osasaajate arv suurem,
kuna paljusid vabastatakse poolest
õppemaksust). Stipendiume ülikoo-
li summadest saab 128 üliõpilast
35—75 kr. ulatuses poolaastas.

ÜLIÖPILASTE LAUL.

Ülikooli muusikaõpetaja korral-
dab üliõpilastele ühislaulu harjutusi
ja uute laulude õpetamist, milleks
lubati kasutada aulat teisipäeviti ja
reedeti kella 19—20.

SKANDINAAVIA ORIENTATSIOONI KÜSIMUSI.

(Kokkuvõte prof. G. Suits'u kõnest Eesti Kultuuri Sõprade koosolekul.)

Tänapäeva Lääne-Euroopa suurimate ja juhtivamate kultuurkondate iselaadi ja mõjustussuhete valgustamise kõrval ei tohi meie kultuurilise välisorientatsiooni küsimustega teadlikult tegelev ringkond vaikides mööduda meie geograafiliselt lähemate Skandinaavia rahvaste kultuurilise osatähtsuse vaagimistest.

Kui pidada kultuuriliste lähene-mispüüete üheks tähtsamaks eelduseks normaalseid poliitilisi vahekordi, siis Rootsiga oleme sellepoolet kõige paremas olukorras. Eesti ja Rootsi poliitilist vahekorda ei tumesta miski taoline viistar, nagu on soomlastel näit. Ahvenamaa küsimus või Helsingi ülikooli keeleküsimus. Rootsi sümpaatiad on oma endiste, Põhja sõja aegu kaotatud Balti provintside nüüdiste pärisperemeeste kohta kõige otsekohesemad ja ilma igasuguse taasvallutamise tagamõtteta. Rootsi ajab nüüdisajal kõige sirgjoonelisemat rahupoliitikat; viimane joon on tunnuslik kõigile Skandinaavia riikidele, nagu neile on ühine ka väga tugev demokratlik meelsus. Rootsi poliitilises ja tuluduslikus välisorientatsioonis on maksvusel samad sümpaatiad, mis meilgi — Prantsusmaa ja Inglismaa sõprus on seal nüüdisajal rohkem hinnatav kui enne maailmasõda. Neile häile eeldustele lähenemispüüete alal võiks takistavaks kujuneda ainult mõne võõrvõimu või -kultuuri ainuvalitsevaks saamine Eestis, nagu alles hiljuti oli meilgi puht saksa sõiduvees.

Kultuuriiliste suhete elustamise alal ei tule silmas pidada ainult „vana hea Rootsi aja“ pärimusi, vaid sellele on tõuget andmas mitmed tegurid kõige värskemast tänapäevast. Tartu ülikooli juures töötab Akadeemiline Rootsi-Eesti Ühing, kelle äsjailmunud aastaraamat sisaldab aktuaalseidki päeva-probleeme. Eesti ülikool on ainuke välisülikool, mida toetab Rootsi valitsus krediitide andmise-ga rootsi keele ja kirjanduse profes-suuri ülevõlpidamiseks. Rida rootsi teadlasi on aidanud oma tööga rajada ülikooli õppetööd iseseisvas Eestis. Balti instituut Stokholmis on võimaldanud oma stipendiumide-ga mitmele eesti teadlasele tutvumist rootsi teadusliku tööga. Väljas-pool akadeemilisi ringe tähistab lähenemispüüdeid äsjane Rootsi tarbe-kunsti näitus Tartus ja Tallinnas.

Ent need lähedase kontakti vajadused ei piirdu ainult Rootsiga.

E. Ü. S. PÕHJALA 50. A. JUUBELIPIDUSTUSTE KAVA:

Laupäeval, 17. novembril 1934. a.

Kell 16.00 —

VILISTLASTE JA TEGEVLIIKMETE ÜHINE KOOSOLEK.

Kell 18.00 —

PIDULIK JUMALATEENISTUS ÜLIKOOLI KIRIKUS.

Kell 22.00 —

JUUBELIBALL „VANEMUISES“.

Pühapäeval, 18. novembril 1934. a.

Kell 11.30 —

PIDULIK AKTUS „VANEMUISES“.

Kell 17.00—19.00 —

VASTUVÕTT SELTSIS.

Kell 21.00 —

OMAVAHELINE KOOSVIIBIMINE SÄÄLSAMAS.

Esmaspäeval, 19. novembril 1934. a.

Kell 21.00 —

TEISE POOLSAJANDI AVAÕHTU SELTSIS.

Eeskujumaaks tähistab üks ühistegeliline väljaanne väikest Taanit. Ühistegevuse ja põllunduskultuuri alal on meil Taanilt veel praegugi palju õppida ja agronoomiliste ringide poolt kasustatakse selleks kõiki võimalusi. Kopenhaagenis korraldatavat taani kodukultuuri kursused välismaalasil on leidnud igal suvel osavõtjaid Eestist.

Eraldi tuleks mainida kirjanduslikke kokkupuuteid Skandinaavia maadega. „Noor-Eesti“ kirjanikerühma huvid olid pea võrdselt suunatud nii prantsuse kui skandinaavia kirjandusele lähenemisele. Eriti on Georg Brandes oma tulise sõnaga ergutanud akende avamisele lääne-euroopa vabamaile vaimuvooludele ka Baltikumi tagamaal. Huvi skandinaavia kirjanduse vastu pole väibunud hilisemalgi ajal, sest seda hoiavad üleval rida üle-euroopalise tähtsusega nimesid, nagu Ibsen, Björnson, Undset, Strindberg jt. Kirjastuste andmeil on tõlkes skandinaavia kirjandusest saanud meil suhteliselt kõige parema menu osaliseks.

Ülalesitatust nähtub, et skandinaavia kultuurielu elemendid meie lähenemispüüete ergutamiseks on õige mitmekesised ja skandinaavia orientatsiooni tuleks meil aina süvendada, eeskätt järgmistel aladel:

1) Tuleks meie ülikooli noorsoos kasvatada elavamalt huvi skandinaavia keelte ja kirjanduse harrastusele. Rootsi suured raamatuannetused Tartu ülikoolile peaks leidma rohkem kasutamist. Pealegi ühe skandinaavia keele põhjalikum os-

kus võimaldab kerge vaevaga omandada ka teisi keeli.

2) Rootsi keele õpetus peaks saama esinduse vabatahtliku ainena ka meie keskkoolide õppekavas. Haapsalu gümnaasiumi rootsikeelne paralleelharu tuleks välja arendada kogu ulatuses. Tuleks asutada Prantsuse lütseumi eeskujul samatüübiline Rootsi lütseum.

3) Kõikide Skandinaavia riikide kohta tuleks avaldada eeskujulikud tutvustusteosed, mida võiks levitada kõigisse koolide ja avalikesse raamatukogudesse. Taani kohta on tänava vastav lühike teos ilmunud, Rootsi kohta kuuldavasti olevat see koostamisel, aga ka Norrat ei tuleks unustada. Hiljemini tuleks avaldada tutvustusteoseid eri kultuuri alade kohta. Ajakirjandus andku rohkem ruumi Skandinaavia küsimustele.

4) Ka Eesti edusamme riiklikel ja kultuurilistel tegevusaladel tuleks tutvustada senisest rohkemal määral Skandinaavia üldsusele nii artiklite kaudu ajakirjanduses kui ka vastavate tutvustusteoste abil.

Järgnevail läbirääkimistel sõelutakse veel elavalt üksikuid võimalusi kultuurilise lähenemise alal. „Elava Teaduse“ toimetaja mag. A. Anni teatab muu seas, et nimetatud seerias on ette nähtud esialgu vähemalt kahe tutvustusteose avaldamine Rootsi kohta, kui ainult autoreid leidub, kes käsikirja koostaksid. G. Suits teatab, et ka mõned Rootsi kirjasused on huvi tundnud eesti kirjanduse tõlkimise kohta ja et Tammsaare „Kõrboja peremehe“ tõlkimine olevat juba teoksil.

SISUJARJESTU.

AUGUST VASSIL — Sirgunud võõrrahva...	291
ALEKSANDER SCHIPAI — Non scholae, sed vitae discimus...	292
VILHO SUOMI — EÜS Põhjala viietässa...	293
LAURI AHO — Eräät parhaimmista...	294
PAUL HINNOV — Ülevaade EÜS Põhjala ajaloost	295
KARL HELLAT — Väljavõte kirjast EÜS-le	296
— Auvil! Hans Erjapea mälestuseks...	315
KARL TERRAS — Johannes Part	316
ANTS PIIP — J. Part'i põrmu koju toomas	318
NIKOLAI LEISMAN — Põhjala koit	326
ALEKSANDER TOMBACH — Mälestusi	327
— Vil! Karl Kark'i mälestuseks...	329
— Vil! Piiskop Plato mälestuseks...	331
— Väsimatu töömees — Amandus Adamson	332
JULIUS SELJAMAA — Iga rahva olemasolu...	333
RICHARD ÖVEL — Kandvaid ideid Põhjalas	335
AUGUST PEET — Põhjala sihiks on...	337
KARL TERRAS — Ühenduses on jõud	340
ANTS PIIP — Töö ja talent	341
TIMOTHEUS GRÜNTAL — Eesti intelligentsi ülesanded	342
BERNHARD ROSTFELD — Hetkeks peatume...	344
VOLDEMAR PUHK — Rohkem tähelepanu majanduslikkude väärtuste loomisele	346
ALEKSANDER HELLAT — Quidquid agas, optime agas!	347
NIKOLAI KAASIK — Vaimne töö üliõpilasorganisatsioonis	348
SAMUEL SOMMER — Põhjala rahvuslik töö eestlaste hulgas, kes lahutatud kodumaast	351
HELMUT MAANDI — Üliõpilane ja rahvas	353
AUGUST VASSIL — Üliõpilaskonna rahvuslik töö loodava kultuurtoimkonna ülesandena	357
JUHAN KUSLAP — Põhjala välismärgid	361
HEINRICH LARETEI — Põhjala ja teised Tartu üliõpilasorganisatsioonid	364
JAAN OTS — Üliõpilasorganisatsioonide osa akadeemilises ja avalikus elus	366
EVALD POTMAN — EÜS Põhjala Tallinna koondis 1924.—1934. a.	369
HUGO VIHALEM — Põhjala meesseltsiks muutumine	372
TIMOTHEUS GRÜNTAL — Põhjala Tallinna osakond 1918. a.	374
ARNOLD SUSI — Kui loodi Üliõpilaskond	375
MART GROSS-HAAVISTO — Põhjala välistegevuse sihtjooni	378
ELLA SUSI — Kuidas meie raamatukogu toodi Eestisse	382
VALTER KOPPERMANN — Mälestusvisandeid sõpruslepingu allkirjutamisest Eteläsuomalainen Osakunta'ga	384
EVALD UUSTALU — Hõimutöö reorganiseerimisvajadus	386
* * * Nalja põhjalastest	387
REIN VEILER — Meeleolupilte suvepäevilt	390
ADOLF LAHE — Spordist Põhjalas	396
JAAN RIISALO — Pääsmaa	398
UNO TOHVELMAN — Statistikat Põhjalast	401
RICHARD INDREKO — Pronksiaja asulaleid Asvas	403
R. INDREKO, M. A. — Bronze Age Finding in Asva	415
EÜS Põhjala isiklik koosseis	417
Akadeemilisi teateid	419
Juubelipidustuste kava	420

E. Ü. S. PÕHJALA ERINUMBRI TOIMETUS:

Vil! RICHARD ÖVEL, ksv! JAAN OTS, ksv! AUGUST VASSIL.

Ilmub 13 korda aastas. Tellimishind 3 krooni aastas, 1¹/₂ krooni semestris.

Vastutav ja peatoimetaja: Karl Päril. Tegevtoimetaja: Jaan Ots. Toimetuse liikmed: V. Hanson, H. Pello.
Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

Tarvitajate omatööstuse võidukäik

Tarvitajate omatööstus Eestis, mis senini võrdlemisi vähe arenenud oli, näitab viimastel aastatel hoogsat tõusu. See kasvutendents eriti selgesti ilmneb tarvitajate omatööstuse kantsi — ETK juures. Nii müüs ETK oma tehastes valmistatud tooteid 1932. a. Kr. 800.000 eest, 1933. a. Kr. 1.550.000.— eest ja 1934. a. tõuseb see summa üle 2.500.000.

Uue haruna tarvitajate omatööstuses nii Eestis kui ka kogu Baltimail tuleb nimetada ETK tubakavabrikut. Aastate kestel kuulus tarvitajaskonnas nurinat tubakatoode halv kvaliteedi üle, mille parandamist nõudsid suitsetajad korduvalt. Siin tahtis ETK tulla abiks suitsetajatele. Pikeemate eeltööde järgi asus ETK tubakavabrik tegevusse juunikuus 1933. a. Kuna tubakakauba hinnad on määratud kindlaks aktsiisimäärustega, siis on võistluse võimalus vabrikute vahel ainult kvaliteedi kaudu. Püsivalt ühtlase hädusega kauba tootmine seati ETK tubakavabriku juhtnööriks. Toortubaka ostude ja segude koostamine sünnib põhjaliku kontrolli all, töötamiseks on ajakohased masinad ja seadeldised ning avarad ja õhurikkad ruumid. Kõik see tagab ETK tubakatoodetele kõrgeima kvaliteedi, mis rahuldab suitsetajaid täiel määral — nii kasvab nõudmine ETK tubakatoode järgi järjekindlalt. Lühikese tegevusaja järgi on ETK tubakavabrik tõusnud oma toodangu suuruselt teisele kohale Eestis, rahuldades umbes $\frac{1}{3}$ kogu suitsetajate tarvidusest. Eraldi tubakatehases töötab paberossikestatehas, mis saadab müügile soome ja prantsuse kestopabereist valmistatud paberossikesti, mis on varustatud vatiga ja on eriti pikad ning tugevad.

Põltsamaal omab ETK eeskujuliku aianduse ja veinitehase. Põltsamaa majapidamise alla kuuluva maa-ala suurus on üle 70 hektaari, millest viljapuude ja marjapõõsaste all on üle 10 hektaari. Veinid valmistatakse oma aiast saadud marjadest ja puuviljast, ilma aseainete lisanduseta. 1934. a. hakati valmistama ka vahuveini. Müügile lastakse veinid alles täiesti valminult, pärast kolmeaastase seismise. ETK Põltsamaa puukoolis kasvatatakse ja müüakse igasuguseid sordiehtsaid marjapõõsaste ja viljapuude istikuid.

ETK jahuveski on arenenud korralikult. Valmistatakse valitud kodumaa viljadest rukki-, saia-,

sepikujahu, tangu, kruupe ja mannat. ETK jahude hädust kontrollitakse alaliselt vastavais kodu- ja välismaa laboratooriumes. Käesoleva aasta toodang on umbes 25% suurem eelmise aasta omast.

Vanemaid omatööstusi ETK-l on kohvitehas, kus kohv valmistatakse puhtast kodumaa viljast ja sigureist, lisades vastavalt sordile juure välismaa kohviube. Kohvitehases on viidud läbi mitmed täiendused ja uuendused, mis mõjuvad tõstvalt kohvi toiteväärtusele ja maitse hädusele. Eriti tuleb nimetada uut kohvikõrvetajat, oakohvi sorteerimisemasinat ja täiendatud viljapesijat.

ETK metallitehases valmistatakse naelu, kette, okastraati, ehitusetraati, plekknõusid jne. Naelatehasele muretseti 1933. a. moodsad masinad, mis kohapeal asjatundjate poolt veel uute leiutistega täiendati. Rootsis, kus metallitööstus on arenenud kõrgele tasemele, on juba aastate eest võetud tarvitusele õnespinnalised ehitusenaelad, kuid nende valmistamiskunsti hoidsid nad suures saladuses. Pikemate uurimuste ja katsete järgi õnnestus ETK metallitööstuse juhtidel konstrueerida aparaat rootsitiitüüpi õnespinnaliste ehitusenaelte valmistamiseks, mis näib toovat täielise murrangu naelatööstuse alal, kuna teaduslikult on tõendatud, et uued naelad omavad mitmed paremused. Nii on nad tugevamad, ei kõverdu, hoiavad puud kõvemini koos, kuna nende välispind on tublisti suurem ning lõpuks on kergemad, millega neid mahub kasti umbes 10% rohkem. ETK naelatehas rahuldab üle 50% kogu kodumaa naeltevõetusest, olles oma toodanguga Eestis esikohal.

1931. aastal alustati ETK keemiatehase organiseerimisega. Järk-järgult on siingi arend sündinud edu tähe all. Praegu valmistatakse ETK keemiatehases üle 20 eriliigi artikleid, tähtsamad neist on: vankrimääre, tavott, saapakreem, seep, pesusooda, tint jne. Lisaks elemistele ETK omab veel kalakonservitööstuse, karbitööstuse ja maitseainete pakkimise-koja.

Üldiselt on ETK kui tarvitajate omatööstuse toodete müük viimastel aastatel kasvanud kiiresti. Nende suur levik kohustab ETK-d arvestama piinliku hoolega tarvitajate nõudmisi ja soove ja tarvitajaskonna poolt ETK tooteile osutatud poolehoidule omalt poolt vastama kauba kõrge hädusega ja õiglase hinnaga.

Vaba Maa toob nagu peo peal terve maailma. Kõik sündmused, juhtumid ja teated leiavad vastukaja selgelt ja erapooletult. Täiuslikum siseriigi sõnumite nurk, mille eest hoolitsevad paljud kirja- saatjad. Parima Eesti karikaturisti Gori pilkepildid. „Vaba Maa“ seisib meie iseseisvuse hälli juures ja on sest saadik võidelnud sihikindlalt meie riigi hüvangu eest. Toetas teda, andis nõu ja laitis — kui vaja. Tellimishind 3 kuuks 3 kr. 70 s., üheks kuuks 1 kr. 50 senti. Mak- suta kaasandeks nädalleht „Esmaspäev“ ja kuue kuu tellijaile ajakiri „Perekonnaleht“.

Rahvaleht on elav, huvitav, uudne ja erakordne. Ta näeb elust kõike ja serveerib sellest ainult parima. „Rahvaleht“ hoolitsedes oma uudiste värskuse eest ilmub hommikuti ja on ainsam leht, mis saadetakse kätte oma lugejaile varahommikuste rongidega. Spordinurk on leidnud üldist tun- nustamist. Head ülevaated moest nii daamidele kui härradele. Pildirohkem ajaleht. Ilmub kolm korda nädalas. Tellijail lehes kuulutamine mak- suta. Tellides 3 kuuks 2 kr., üheks kuuks 75 senti.

Perekonnaleht on jutusõp- rade lemmik. Ilmub alati värvi- rükis paljude piltidega. Mit- mekümnest välismaa ajalehest ja -kirjast vali- takse ainult parimad jutud. Samuti kaalutakse hoolikalt iga uue romaani avaldamist. Seega pakub „Perekonnaleht“ oma lugejaile juttude ja romaanide alalt ainult head. Romaanid ja jutud on illustreeritud, sisult mitmekesised, et tabada iga maitset. Bridshinurk asjatundja toimetusel. Palju nalja. Üksiknumber ainult 10 senti, postiga 3 kuuks 1 kr. 30 senti.

O-ü „VABA MAA“
TALLINN, PIKK TÄNAV 54-58

Maa Hääl on odavam maarahva aja- leht. Ta kirjeldab era- pooltult ja iseseisvalt kodu- ja välismaa sünd- musi. Toob kõike, mis maal vajalik. Dr. med. Liin ja dr. vet. Arras kirjutavad õpetusi ini- mese tervise ravimiseks ja loomade tohterda- miseks. Asjatundjad annavad nõu õiguse nõud- miseks. Oma perenaiste nurk. Põllumehele õpetusi igapäevaseks tööks ja toiminguks põl- lumajanduse soodustamiseks. Suurima tellijate arvuga ajaleht Eestis. Ilmub kolm korda nä- dalas. Tellimishind 50 senti kuus, 3 kuu tellijaile „Perekonnaleht“ poole hinnaga.

Esmaspäev Esimene Eesti nä- dallehtede seas. Tal on tekkinud palju järeleaimajaid, kuid ükski pole kütündinud „Esmaspäeva“ kõrge tasemeni. Ta näeb kõik, kuuleb kõik, teab kõik. Sisu on mitmekesine ja huvitav. Toob populaar- teaduslikku arusaadaval kujul. Igas numbris möödunud nädala kroonika. Asjatundja poolt toimetatud bridshinurk. Male. Hulk pilte laias- maailmast. Nädala parim jutt. Tellimishind 6 kuuks 1 kr. 50 senti, 3 kuuks 75 senti.

Ajude Gümnaastika — pea- murdja- te maiuspala. Täiuslikum mõistatuste ja üles- annete ajakiri. „Ajude Gümnaastika“ toob igat liiki ülesandeid. Kergeid algajaile ja raskemaid vanadele lahendajaile. Erilist poolehoidu on leidnud mitmekesised väikemõistatused. Tuhandete viisi saabuvad lahendused tõendavad, et „Ajude Gümnaastika“ lugejad on temaga rahul. Lahendajaid ootab alati palju auhindu. Ilmub kord nädalas heal paberil vähemalt 16 lehekülge. Üksiknumber 15 senti, tellides 50 senti kuus.

Alandatud hind kuni 25. detsembrini 1934

Prof. J. Kõpp

*Tartu ülikooli rektor, usuleaduse
professor, Laiuse õpetaja 1909. a.
kuni 1922. aastani.*

Esimene suurteos Eesti kihelkondade tundmaõpp. alalt!

Laiuse kihelkonna ajalugu

**Umbes 700 lehekülge suures kaustas,
rohked illustratsioonid kriitpaberil.**

Kõigis kultuurmaades on kohalik ajalugu — linnade, maakondade ja kihelkondade ulatuses — leidnud viimastel aastakümnetel aina suurenevat tähelepanu. Meie ajaloo maaeluline struktuur nõuab suurema rõhu panemist just laialiste rahvahulkade olukorra tundmaõppimisele, ning seetõttu tuleb meie teadlaste üksmeelse veendumuse järgi kõige otstarbekohasemalt uuritavaks maa-alaliseks ühikuks tunnistada kihelkond.

Esimene põhjalikuma teosena kihelkonna mineviku alalt on valminud PROF. J. KÕPULT «LAIUSE KIHELKONNA AJALUGU», mis on pikema, üle 15 aasta kestnud uurimistöö vili. Selles on käsitletud ühe meie kodumaa **suurema kihelkonna sisu- ja sündmusrikast minevikku**, eriti aga tema rahvastiku elu esiajaloolisest ajast peale.

Metoodiliselt küps, sisult põhjalik ja käsitlusviisilt paeluv — selline on käsikirja läbi vaadanud ajalooeadlaste arvamine selle teose kohta.

Kuna käsikiri on valmis, siis läheb raamat trükki kohe 1935. a. alul ja ilmub ka samal aastal. Et trükkida raamatut ainult vajalikul eksemplaride arvul, on avatud raamatule

ETTETELLIMINE SOODUSTATUD TINGIMUSTEL:

1. Raamatu hind pärast selle ilmumist trükist on **8 kr. 50 s.** brošeeritud ja **10 kr. 50 s.** nahkköites eksemplari eest.
2. Sellekohasel planketil (mida saab Eesti Kirjanduse Seltsilt) antud ettetellimisel ilma sissemaksuta on raamatu hind **6 kr. 50 s.** brošeeritud ja **8 kr. 50 s.** nahkköites eksemplari eest, mis tasutakse ühes raamatu saatekuludega posti lunamaksuna pärast raamatu ilmumist.
3. Ettetellimise juures **2 krooni sisse makstes** on raamatu hind **5 kr. 50 s.** brošeeritud ja **7 krooni** nahkköites eksemplarilt. Ülejääk tasutakse ühes raamatu saatekuludega posti lunamaksuna raamatu vastuvõtmisel.
4. Ettetellimise juures kõik ära makstes (posti jooksvale arvele nr. 20-36) on raamatu hind ainult **5 kr.** brošeeritud ja **6 kr. 50 s.** nahkköites eksempl. Tellija saab raamatu selle ilmumisel posti kaudu ilma saatekuludeta.

Valigu igaüks omale kõige vastavam ettetellimise moodus ja teatagu sellest

EESTI KIRJANDUSE SELTSILE

Tartus, Suurturg nr. 12. Telefon 6-01. — Posti jooksev arve 20-36.

Tehtke seda kohe, sest soodustatud tingimused maksavad ainult 25. detsembrini 1934.

KEEMIA TEHAS

EESTI DESTILLAAT

USALDUSUHING

TÖÖSTUSE SAADUSED:

ÄÄDIKAS	KASEPUUTÕRV
METÜÜLALKOHOL	KASEPUUPIGI
METÜÜLATSETAAT	KASEPUUSÜSI IGASUGUSES
ETÜÜLATSETAAT	SUURUSES
N.-PROPÜÜLALKOHOL	ATSETÜÜLTSELLULOOSI LA-
PROPÜÜLATSETAAT	KID PUDELITE KATTEKS
ISO-BUTÜÜLALKOHOL	MITMESUGUSTE LAKKIDE
BUTÜÜLATSETAAT	LAHJENDAJA
ISO-AMÜÜLALKOHOL	RAUALAKK
AMÜÜLATSETAAT	DENATURANT
ATSETOON	LAHUSTAJA
FORMALDEHÜÜD	IGASUGUSEID KEEMIKAALE
ÄÄDIKAHAPULUBI JA TEL-	PARKIMISEKS JA TEKSTIIL-
SED ÄÄDIKASOOLAD	TÖÖSTUSELE
KASETOHUTÖKAT	

JUHATUS JA LADU

TALLINN, VALLI 10

TELEF.: 438-95
438-82

TEHAS

TALLINN, KOPLI, BÖCKERI 74

TELEF.: 428-49
31

Majaomanike Krediitpank

Tallinn
Valli tän. 10

Pank toimetab kõiki pangaoperatsioone

Panga juures Kinnitus A.-S. EESTI LLOYDI agentuur

Telefon: 426-69

Pank avatud
kella 9—2 ja 5—6

F-a Schwarz

Nais- ja meesüliriiete ateljee

Kullasepa 9, telef. 443-03

Oma ja tellija materjalist. Eriala frakk ja smoking. Kvalifitseeritud töö.
Elegantne joon. Soodsad maksutingimused.

MOODSAID JA
ELEGANTSEID

JALANÕUSID

OSTATE

B. GOLDBERG'I

JALANÕUDE ÄRIST

TARTU, RÕÜTLI TÄNAV 12.

„ESTONIA“

end. Hackenschmidt'i

villakraasimise, värvimise ja
riidekudumise VABRIK

Tartus, Lodja 10-a, tel. 10-05 ja Kivi 1, tel. 58.

Valmistab tellimiste pääle igasugust
villast lõnga ja riidet.

Müüb oma rikkalikust laost villastrilet,
villastlõnga käsitöö ja vaipade kudumiseks.

Peale selle suures valikus sokke, sukki ja kindaid.

RIIGI TURBATÖÖSTUS

Tallinn. Tatari nr. 1
Telefon 456-62

KODUMAA KÕIGE VANEM NING SUUREMAID KINDLUSTUSSELTSE

EEKS-MAJA

Tule, elu, noorte, murdvarguse, klaasi ja
kodulooma kindlustused

Peakontor: Tallinn, Lai 1

Kontor: Tallinn, Harju 29

Osakonnad: Tartus, Suurturg 7

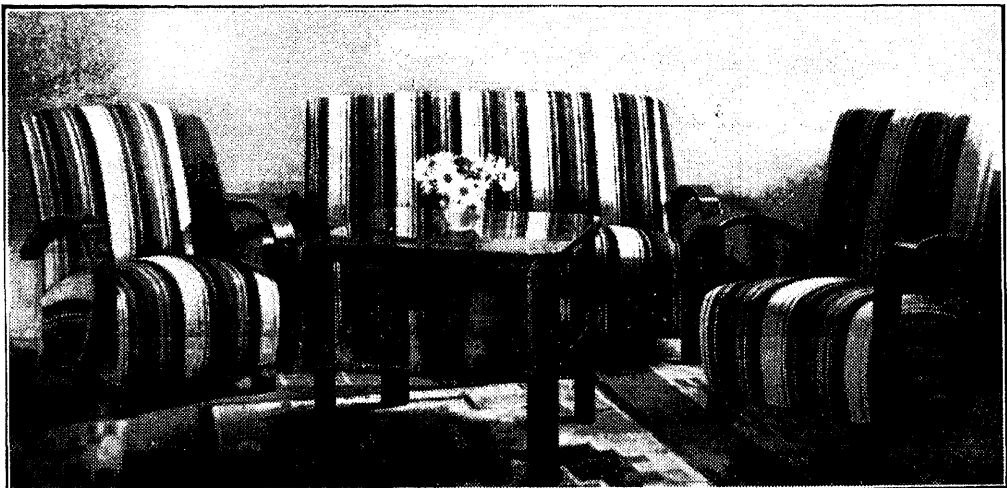
Rakveres, Viljandis, Valgas, Petseris

Selle piletiga võib võita igäüks

15.000 krooni

Maitsekas kodusisustus on kodukultuuri alus!

Seda võimaldab soodsail maksutingimusil

MOOBLITEHAS

A/s MASSOPRODUKT

TALLINN, Suur-Tartu mnt. 73 · Telefon 308-96

Külastage meie suurendatud

näitusruume!

Eelarved ja erikavandid

ÜHISPANK TARTU EESTI LAENU- & HOIU ÜHISUS

Tartus, Suurturg nr. 14, omas majas.
Telefonid 700 ja 177. Postkast 238. Telegrammi aadress „ELHÜ“.

Asutatud 1902. **Esimene Eesti Ühispank.** Asutatud 1902.

Võtab raha hoiuks ja annab laenusid. Kodumaal
ühendused kõigis kohtades teiste krediitasutustega.
Kõik pangaoperatsioonid. Uuemate nõuete järele
kindel varakamber. Koduseks rahakogumiseks
===== ilusad hoiuksid. =====

AGENTUURID: Kindlustusselts „Eesti“. Esimene Eesti Kinnituse Selts „Eeks“.

**Konditriäri
Kõju!**

HELISTAGE 9-46 JA
TEIE SOOVID TÄIDETAKSE
10 MIN. JOOKSUL

J. Lill Püha 11

Püsiv headus
Peen maitse
Allati uudised

Parim ja soodsaim ostukoht
üliõpilasorganisatsioonidele

1934. a. kevadine toodang:

Dr. J. Luiga: Päevamured I . . .	Hind kr. 5.25	Wl. St. Reymont: Talupojad III	Hind kr. 6.25
Kunstiühing Pallas 1918—1933	" " 2.50	E. Ståhlberg: Päikese tõusu poole	" " 4.75
O. Luts: Ladina köök. Mälestused VI	" " 3.—	A. Swan: Tottisalme pärija . .	" " 3.—
R. Roht: Punane liblikas	" " 2.—	J. Spyri: Väike Heidi II	" " 2.—
J. Jaik: Pombi ja esivanemate kuld	" " 3.75	J. Kärner: Usutaganeja	" " 2.20
Ed. Visnapuu: Loomade talu . . .	" " 1.25	A. Taar: Kes on süüdi?	" " 1.80
		H. Raudsepp: Demobiliseeritud perekonnaisa	" " 2.75

Ilmusid sügisese hooaja alguseks:

Juhan Liiv: Elu sügavusest . . .	Hind kr. 1.25	Dr. J. Luiga: Päevamured II, Esseed.	Hind kr. 5.—
Johannes Semper: Prantsuse vaim	" " 3.—	Ed. Visnapuu: Südamete veski. Luuletused	" " 2.80
W. St. Reymont: Talupojad IV	" " 5.50	Joh. Schütz: Südasuvi. Luuletused	" " 2.75
E. Nurm: Ladina keele grammatika	" " 1.90	H. C. Andersen; Muinasjutud II	" " 1.25
A. H. Tammsaare: Elu ja armastus. Romaan	" " 6.—	G. Šumakov: G. Suitsu luuletused venekeelses tõlkes . .	" " 1.—
Ed. Hubel: Ümera jõel. Romaan	" " 5.75	Ajakiri Noor-Eesti 1910—1911 komplekt	" " 10.—
O. Luts: Vaikne nurgake. Jutustus	" " 2.75	Türgi muinasjutte	" " 1.75
Jaan Kärner: Soodoma kroonika. Romaan	" " 4.50	A. Elango: Kasvatusteadus . . .	" " 2.—
A. Jakobson: Vallutajad. Romaan	" " 5.—	Elu korraldaja 1935. a.	" " 1.25

Ilmuvad käesoleval hooajal:

Joh. Semper: Armukadedus. Romaan.	Jaan Vahtra: Minu noorusmaalt. Mälestused.
R. Roht: Väikesed rändurid. Lastejutud.	H. Visnapuu: Üle kodumäe. Luuletused.
J. Jaik: Pombi ja siukuningas.	H. Raudsepp: Roosad prillid. Komöödia.
" Kuutõrvajad. Noorsoojutt.	F. Molnár: Paal tänava poisid. Tõlk. prof. J. Mark.
" Lastejutud. Hädastvere poiste ninamees.	J. Ainelo: Keeleline teadmik. II trükk.
H. Laagus: Eesti ajaloo karneval.	J. Aavik: Õigekeelsuse õpik ja grammatika.
H. Heine: Valik luuletusi.	

MEIE RAAMATUKAUPLUSES

RUUTLI TÄN. 11

on saadaval kirjutusmaterjalid ja kõik Eestis müügil olevad õpperaamatud ning ilukirjanduslikud teosed. Soodsaim ostukoht üliõpilastele!

MEIE KÕITEKODA

GUSTAV ADOLFI TÄN. 11

võtab vastu tellimisi igasuguste köitetööde peale (raamatukogukõited hinnaga 10—38 senti raamat), kusjuures meie kõited vaatamata odavale hinnale on tehtud kõige paremast materjalist ja on märksa pikemaajalised kui tavalised kõited.

O.-Ü. „NOOR-EESTI“ KIRJASTUS

TARTUS, GUSTAV ADOLFI TÄN. 11

Telefon 2-66. Posti jooksev arve 2232.

— „Tere hommikut hr. Pummel... Mis Teiega on juhtunud? Olete vist eksamitest und näinud?!“

— „Ei, aga mulle tuli äkki meele, et pole veel ostnud **Muuseumiühingu** loterii piletit ja lõpploosimine on juba 30. novembril.“

Sitke ja nõtkke keha

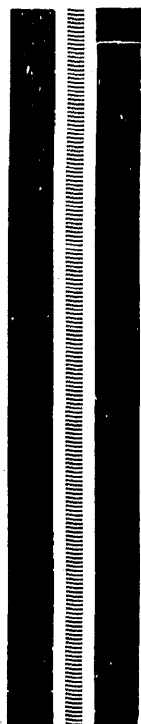
on õige toitlustuse ja treeningu tulemus. Hommikuti üks taldrik

kaerahelbeid

J. PUHK & POJAD

Ühisus „Võhma Eksporttapamaja“

Pääkontor & tehased:

Võhmas — Viljandimaal

Telef. 42 ja 27

Tallinna laod, kül-
hoone ja jäätehas:

V.-Karja 1

Telef. 441-69

ESINDUSKONTOR:

V.-Karja tän., tel. 441-68

Viljandi lihakauplus:

Posti tn. 18

Telefon 3-15

Võhma Eksporttapamaja vorstitehas ja suitsutushoone on varustatud kõige täiuslikuma ja moodsama sisseseadega, sellepärast meie vorstid, singid ja muud lihakauba vormid on alati kõrges kvaliteedis. Tallinnas, jäätehasest on saada koju kättesaatmisega jääd filtreeritud veest, 11—12 kg senti 50 ja ise ära viies senti 40.

Ühisus „Võhma Eksporttapamaja“
Võhmas, Viljandimaal

*Kes oma aega hindab,
kes edasi püüab,
kes ilmaegset tööd ei tee,
tarvitab majapidamises*

GAASI

Gaasiga keetmine toob perenaise ametisse rõõmu *Gaasiga keetmine on odav, puhas, kiire, kerge, hügieeniline ja ratsionaalne*

Gaasi-vanniahjud

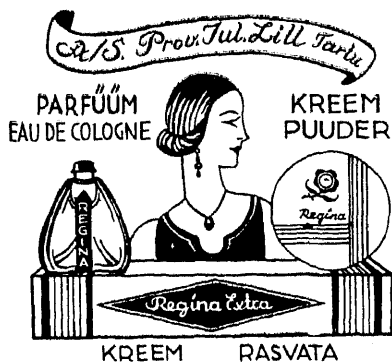
annavad imekiirelt sooja vett, — nad võimaldavad väsinud keha silmapilkselt värskendada ja karastada

Kui Teie kahtlete, kas gaasi tarvitamine on kasulik majapidamises — pöörake seletuste saamiseks meie

NÕUANDE-BÜROO

poole. Aadress Vana-Vaekoda, telefon 466-77

Samas saadaval ka mitmesugused gaasiaparaadid

Soovitame kõrgeäärtuslikke iluravi vahendeid:

Regina-kreem
rasvata

Regina-puuder

Regina-lõhnaõli

UUDIS!

Regina Eau de Cologne

A/S. PROV. JULIUS LILL

Rüütli tän. 10.

Narva tän. 6.

Napsi- ja likööri- ja

**NATURAAL
VEINITEHAS**

A-S. „Tartu Aiavilja Ühisus”

**Tartus, Puu tänav
nr. 2, Telefon 113.**

Saadused müügil igas likööri- ja veinikaupluses ja paremas restoranis

FOTOARI

ARMIN LOMP

ÜLIKOOLI TÄNAV NR. 3. TELEF. 2-53.

Teeb igasuguseid fototöid:
suurendusi, grüpiülesvõt-
teid igas suuruses.

**KOHVI- JA SIGURIVABRIK
„VIKTORIA”**

PÄRNUS,
Brackmanni 17.
Telefon 5-39

KOHVIARMATAJATELE
soovitame tuntud headuses oakohvi „Extra”,
kakaokohvi, viljakohvi „Kuba” ja „Java”.

**PABEROSSEKISTATEHAS
„LINDA”**

Pärnus, Riia 66
Telefon 1-49

SUITSETAJATELE
soovitame võistlemata headuses pikki pa-
berossikesti, mis on varustatud vatiga.

MEIE ETTEVÖTETE SAADUSED ON
MÜÜGIL KÕIGIS PAREMAIS ARIDES

ÖÖLOKAAL

Sinimandria

SUURTURG 13 — TELEFON 127

PARIM RESTORAN TARTUS

PÜHAPÄEVITIKELLA-5-TEE

Värsked shokoladi kompekid
Martsipan

Marmelaad

Mikaado torte

soovitavad suures valikus

V. Verner ja poeg

Ülikooli 15

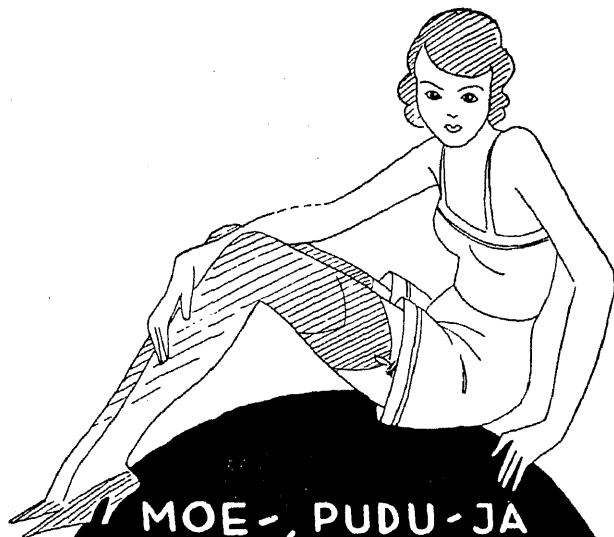
KALATÖÖSTUS

„Kalaprodukt“

Pärnu, Loosi all,
Brackmanni t.
Telef. 4-01

Suitsukala
Kalamarinaadid

Eriala:
Suitsulõhe ja Lõhemari

MOE-, PUDU- JA
PESUÄRI

Wendad
Lepp

KAUBAHOOV 2
TEL. 4-81

Tartus

Rikkalik valik hooaja kaupadest

Sügiskaabud

Hinnad mõõdukad

JOH. LORUP' I KLAASIVABRIK

valmistab kõrge kvaliteedilist klaasist järgmisi artikleid:

a) **Pudeleid** valgest ja värvilisest klaasist igasuguseks otstarbeks; kaanega salvipurke, materjali ja apteegipudeleid lihvitud korgiga ja ilma.

b) **Majapidamistarbeid**, nagu: tee- ja napsiklaase lihvitud ja liht, karafine, suhkru-, või ja soolatoose, pressitud taldrikuid ja kausse salati ja puuvilja tarvis, koorekanne, morsikanne, taarikruuse, valgeid purke kaanega ja ilma, piimakausse, lapseklaase,

PEAKONTOR: Tallinn, Viru 11, telef. 447-01

trehtreid, lambiklaase igasuguses suuruses, tormilaternaklaase, lambi-õlitoose, lillevaase jne.

c) **Tehnikatarbeid**, nagu: elementpurke, telefoni- ja telegraafisolaatoreid, elektritamp. kupleid jne.

d) **Mitmesuguseks otstarbeks**: mööduslindreid viina- ja õllefabrikute jaoks kui ka muudeks otstarv., kalamarja haudumisapar. veduriklaase jne.

Tellimiste täitmise kiire ja korralik

VABRIK: Koplis, Bekkeri nr. 84

GRAND HOTELL

Vallikraav 10, Tartus, telef. 323

Peale juurde- ja ümber-
ehituse sobivam pea-
tuskoht reisijal. Tartus

Uus mugav söögisaal

Viisakas teenimine
Hinnad võistl. odavad

A U S T U S E G A
O M A N I K

Soovitan oma laost igasuguseid

joonistustarbeid

reisshine kolmnurki,
tsirklikarpe, tušše, joo-
nistusepabereid

Firma KARL UNGER

Tartus, Ülikooli 26. Telef. 5-57.

CENTRAL

Neljapäevast 15. nov. alates.

Kuulus BRIGITTE HELM kütkestavas filmis, tulvil rikkust, hasarti, silmapaistvat ilu ja naudingujanu.

Vürst Vorontsovi saladus

Filmitud Margot v. Simpson'i samanimelise romaani järele.

Kaastegevad: ALBRECHT SCHÖNHALS,
FRITZ ODEMAR, JAKOB TIEDTKE.

Järgmine eeskava:

KARL LUDWIG DIEHL ja BRIGITTE HURNEY
Ufa kõmurikkas seiklussuurfilmis

Mees, kes tahab kodumaale

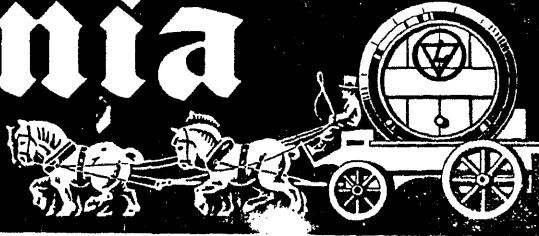
Paul Wegener'i suurlavastus.

I järgu söögisaal

„Koit“

Tartu, Suurturg 2,
tel. 8-51

Livonia õlu

EKSPORT PILSEN JA PILSEN ÕLU

KEEDETUD MÕDU, SELTERS,
PUUVILJA JOOK

NING KARASTAVAD JOOGID

MESI-SEKT
SOLO-SEKT
SAVOY-SEKT
KARAMEL
LIMONAADID

on eranditult kvaliteet joogid. Juues veendute.

ÕLLE- JA KARASTAVATE JOOKIDE TEHAS „LIVONIA“

NAELATEHAS

„LÕVI“

PARNUS

Hommiku tän. 2

KOMPVEKITÖÖSTUS

„UNION“

Gustav Adolff 14, tel. 86

Omanikud

K.-m. S. Gordin & Vennad

PARNUS, JANESELJA TÄN. 9, TELEFON 1-52

Soovitame: kauplusest kõiksuguseid linna- ja maarahva tarbeid, naelatehasest igasugus. ehitusnaelu; kompvekitööstusest kompveki-, šokolaadi- ja biskviidisaadusi. Mütük en gros ja en detail.

L. GOLDBERG

TARTUS, KÜÜNI TÄN. 6

MOE- JA PUDUKAUBAD,
TRIIK- JA ÕPESU,
PLÜÜSH- JA VILTKAABUD
LAUA-VAHARIIE, HOM-
MIKUKINGAD

Alati saadaval

maitserikkad
tordid,
koogid,
küpsised,
kohvisaiad,
pirukad jne.

Tellimised täidetakse
kiirelt ja korralikult.

AUGUST UNIVER

Tartus, Rüütli tän. 16, telef. 10-69.

Lugupeetud
akadeemiline pere!

Avan 14. nov. kell 8 hommikul uuesti
oma nimel

RIIDEÄRI

KAUBAHOOV 35

kust soovitan akadeemilisele perele kõige
paremaid kodumaa ja välismaa riidekaupu,
nagu ülikonna-, smokingi-, palitu- ja mantli-
riided.

Hinnad võistlemata odavad.

KARL ABEL'i riideäri

TARTUS · KAUBAHOOV 35

Minu
Singer
ja mina

Pitaajalised
järelnaksu
tingimused
- Soodsad -
Luumaksud

Singer õmblusmasinate Ühisus
Oma kauplused igal pool

Ostjatele õpetatakse maksuta
juurelõikust,
nõelumist
ja tikandust.

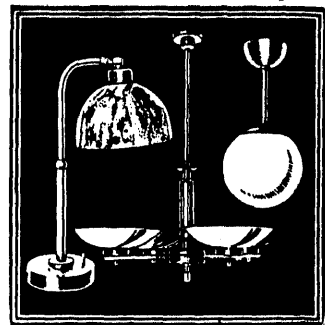

EDUARD UUSEN
RÄISEPA ÄRI TARTUS

PROMENADI 4
TELEF. 11-70

ELEKTROTEHNIKA ÄRI JA TÖÖSTUS
„JÕUD & VALGUS“

Tartus, Rütli tän 11. Telef. 4-48

Valmistab moodsaid ja maitsekaid

elektri lae- ja seinarmatuure
laua- ja õlalaualampe

Äri ladu esitab rikkaliku valiku

EESTI
PABERI
A K T S I A S E L T S

ESINDAB JÄRGMISI
PABERIVABRIKUID:

- PÕHJA PABERI- JA PUUPAPIVABRIKU A/ÜH. TALLINNAS
- A/S. TALLINNA PABERIVABRIK E. J. JOHANSON, TALLINNAS
- A/S. TÜRİ PABERI- JA PUUPAPIVABRIK, TÜRIL
- A/S. PABERIVABRIK „K O I L“, KOHILAS

Ü. K. **Eesti**
Rahvapank

TALLINNAS, SUUR-KARJA 19
TELEFON NR. 425-55

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Kinnisvaraomanikkude
Ühispank

TALLINNAS, HARJU 48, TELEF. 444-44

TOIMETAB KÕIKI
PANGAOPERATSIOONE

A./S.

TEKILA

PEAKONTOR: TALLINN, SUURKARJA 13/15
TELEFON 448-18

	RIIDEÄRID:	TALLINN, S KARJA 15,	TEL. 445-23
		TALLINN, VALLI 10	„ 468-02
		HAAPSALU, EHTE 2	„ 1-57
		KURESAARE, KAUBA 2-a,	„ 72
		MUSTVEE, TARTU 15	„ 62
		NARVA, PEETRI PL. 8	„ 2-38
		PETSERI, RIIA 1	„ 1-17
		PÄRNU, JÄNESELJA 5-a	„ 1-10
		RAKVERE, TURUPLATS	„ 2-85
		VALGA, KESK 11	„ 26
		VILJANDI, TARTU 6-a	„ 2-40
	VÖRU, JÜRI 5-a	„ 1-26	

MÜÜGIL KINDLATE HINDADEGA JÄRGMISTE KODUMAA VABRIKUTE KAUBAD:

**Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O-Ü.
Balti Puuvilla Keträm. ja Kudumise vabriku A-S.
Sindi Tekstiilvabrikute Ühisus.
Eesti Niidivabriku Ühisus.**

TARVITADES VÄLISMAA KAUPA, VOOLAB
MEIE RAHA ÜLE PIIRI, SUURENEB TÖÖTUTE
ARV, JÄÄB VAESEKS MAA JA RAHVAS!

Ostes kodumaa kaupa, vähendame tööpuudust

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

JUHATUS JA MÜÜGIBÜROO:

Tallinn, Valli tän. 4.
Telegr. aadress: „Peapõlevkivi“.
Telefonid: 450-85 ja 450-62.

KAEVANDUSED JA ÕLI- JA BEN- SIINIVABRIK:

Kohtla-Järvel ja Kukrusel.
Õliladu Tallinna sadamas. Bensiini auto-
maadid Tallinnas ja Kohtla-Järvel.

RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUSE

SAADUSED:

PÕLEVKIVI; TOORÕLI; KÜTTEÕLI; BENSIIN; MOOTORPET-
ROOLEUM; MOOTORNAFTA; RASKED ÕLID; BITUMEN
(Estobitumen); ASFALTEMULSION; TOLMUÕLI; IMMUTUS-
AINED „FENOLAAT“ ja „ESTOKARBOLINEUM“; VILJAPUU-
KARBOLINEUM R. P. T. 33; putkamürk „PUTTOX“; KATUSE-
LAKK (katusetõrv); RAUALAKK (asfalt-lakk) ja ASFALT-MASTIKS.

ILMUSID

T R Ü K I S T:

- 1. Kaitsevæe Kriminaalsea-
dustik** ühes seletuskirj. hind 50 s.
- 2. Kriminaalseadustiku
maksmapanemise seadus**
ühes seletuskirjaga 75 senti.
- 3. Kriminaal kohtupidamise
seadustik** ühes seletuskirj. 75 s.
- 4. Maksukaristuste seadustik**
ühes seletuskirjaga 75 senti.

P E A L A D U
RIIGI TRÜKIKODA
SAADAVAL PAREMATES RMTKPL.

EESTI AKTSIA-SELTS
JOHN NURMINEN

TALLINN, VÄIKE KARJA 12

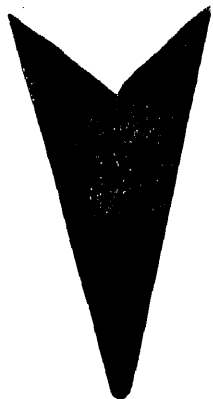
SPETITSIOON & TOLLITALITUS
INKASSO & KINNITAMISED

Telegrammi address: **JOHNURMINEN**

Telefonid: 445-95 || 458-32 tolliametis
445-97 || 445-96 juhatus

POSTKAST NR. 12

VEENDUGE SELLES, ET
KÕIGE PAREMAID JA
MOODSAMAIHOOAJA
UUDISEID VALMISTAB

A K T S I A S E L T S

RAUANIIT

T A L L I N N A S

NÕUDKE KÕIKJAL MEIE
VABRIKU SAADUSI,
SEST NAD ON ODAVAD,
KÕRGEVÄÄRTUSLIKUD.

AKTSIASELTS EESTI

KUNSTSARVE

VABRIK

O. KERSON & K^o

TALLINN, TULIKATÄN. 7

K-Ü.

RAHVAÜLIKOO

RAAMATU JA

KIRJUTUSMATERJALI

SUURKAUPLUSED TALLINNAS

Harju tän. 48, omas majas. Telef. 444-39, 444-37.

Jaani tän. 6, panga majas. Telef. 446-67.

Ilu-, teaduslik- ja koolikirjandus

Kontori-, kantseleitarbed

Kirjutusmaterjalid

Paberikaubad, papid

Koolitarbed

Kõitmismaterjalid jne. jne.

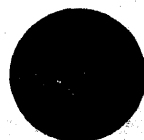
Meie ladudes, Harju tän, Jaani tän. ja sadamas, on üle 3000 artikli. See mitmekesidus võimaldab igat soovi täita täpselt ja igas hulgas. Tellimised täidetakse nende saabumise päeval kiirelt, korralikult ja asjatundlikult. Ka telefoni teel võetakse vastu tellimisi. Maksutingimused on soodsad. Suure läbimüügi tõttu hinnad odavad. Teenimine vastutulelik ja kiire.

Hola kokku — osta meilt!

Hola kokku — osta meilt!

Hola kokku — osta meilt!

Hola kokku — osta meilt!

Tallinna Majaomanikkude Pank

Telefon 443-67

Harju uul. 29

Kodune keskjaam 427-49

Hoiusummad ja laenud

Linnamaksude ja tulumaksu vastuvõtmine

Tarvitage majapidamises

SIDOL

metallipuhastajat

SIGELLA

poonimisvaha

SOLIID

jõuluküünlaid

LODIX

kingakreemi

SIRAX

küürimispulbrit

SOPAL

plekkide eemaldamise
vedelikku

Pole paremat!

Valmistaja:

A-S. SIDOL COMPANY

Tallinn, Soo tän. 29

Tallinn, Soo tän. 29

ASUTANUD C. R. JAKOBSON 1878. AAST.

Sakala

**Vanem teenäitaja Eesti avalikus elus
ja julge võitleja rahvuslikul politikaväljal.
Erapooletu informatsioon.**

**KÕIGE ROHKEM LEVINENUD
PROVINTSILEHT EESTIS**

OMA TRÜKIKODA

KONTOR: VILJANDIS, LOSSI TÄN. 22
TELLIMISI VÕTAVAD VASTU KÕIK POSTIASUTISED

Karl Vichmanni

vabrik

PÄRNUS, JÄNESSELJA 7
TELEFON NR. 2-45

**Riidekudumine, värvimine,
villatööstus ja keemiline
puhastus.**

KA KÕRGEMA HARIDUSEGA INIMESELE EI TEE HÄBI
VICHMANNI VABRIKU RIJET KANDA, SEST SEE ON
N Ä G U S J A V A S T U P I D A V

Pärnu Majanduse Ühisus

ON SUURIM JA VA-
RANDUSLIKULT KIND-
LAM ÜHISTEGELINE
OSIUMÜÜGIÜHISUS **EESTIS**

Osakonnad ja ladud:

Pärnus, Tõstamaal, Pärnu - Jakobis, Vändras, Suurejõel, Vigalas, To-
ris ja Viluveres.

Ühispank **Pärnu Eesti Laenu-Hoiu Ühisus**

RÜÜTLI TN. 40 * ASUT. 1904 * TELEFON 3-44

VANEM JA SUUREM
RAHAASUTUS PÄRNUS

TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE
JUHATUS

METALLITÖÖSTUS A/S. **M. SELLER**

Pärnus, Rääma tän., telefon 2-68

Valmistab: **Rootsi patendi järel gaasi-generaatoreid**
traktorite ja automobiilide plahvatusmootoritele.

Diiselmootoreid 25 kuni 120 hobusejõudu.

Petrol.-mootoreid 2 " 60 "

Rehepeksumasinaid 20—30" trumli lausega.

Tuuleturbiine kuni 20 hobusejõudu.

Auto- ja käsipritse tuletõrjele.

**Masinate ja
autode parandamine.
Elektri sveisimine.**

„MAALEHT“ on kõige kohasem maarahva ajaleht.

„Maaleht“ ilmub 3 korda nädalas ja maksab tellides 50 senti kuus.

Peatoimetaja JAKOB LOOSALU.

Kohalikud 3 korda nädalas ilmuvad ajalehed, tellides 50 senti kuus:

„Tartu Maaleht“
„Tapa Sõnumed“

„Võru Maaleht“
„Viru Maaleht“

Uudisleht

on suur, moodsalt toimetatud erapooletu ajaleht. Ilmub 4 korda nädalas. Tellides 85 senti kuus.

Jutuleht

toob huvitavaid jutte ja põnevaid romaane. Ilmub kord nädalas. Tellides 45 senti kuus.

Ajakiri Romaan

on kaunim ja huviküllasem illustreeritud perekonna-ajakiri. Ilmub 2 korda kuus, tellides 50 senti kuus.

Eesti Mõistatusleht

toob huvitavaid mõistatusi ja kõrgeväärtuslikke auhindu. Ilmub kord nädalas, tellides 50 senti kuus.

Toimetus ja talitus Tallinnas, Rataskaevu 9.

KINDLUSTUSE AKTSIA SELTS EESTI LLOID

ASUTATUD 1919. A.

JUHATUS TALLINNAS, PIKK TÄN. 11, OMAS MAJAS · TELEFONID 430-08 JA 448-94

Toimetab:

elu-,
tule-,
õnnetusjuhtude-,
murdvarguse- ja
klaasikindlustusi

Seltsi poolt on seni välja makstud
kahjutasusid üle

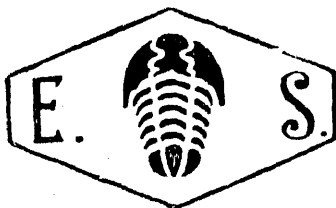
Kr. 2.800.000.—

See on parim tõendus kindlustamise
määratust tähtsusest.

ESTI KIVIÕLI A.-Ü.

SUURIM ÕLITÖÖSTUS EESTIS

JUHATUS JA MÜÜGIOSAK.
TALLINN, VENE TÄN. 7
KÖNETRAAT: 464-05, 464-50, 465-56

KAUBA MÄRK

TEHASED JA KAEVANDUS:
KIVIÕLI JAAM
KÖNETRAAT: SONDA 15

SAADUSED:

Kõrgeväärtuslik kütteõli — tööstus- ja keskkütteseadete kütteks.

Immutusõli — puukonstruktsioonide immutamiseks.

„Kresolaat“ (Fenolaat) ja „Karbostoleum“ — puuosade kaitsmiseks mädanemise eest pealekandmise teel.

Katuselakk „Kivitõrv-Ekstra“ — kõrgeväärtuslik Rootsi katuselaki ja Eesti põlevkivitõrva koostis.

Dubas põlevkivi-katuselakk — esmajärguline aine papp- ja muude katuste tõrvamiseks.

Bituumen — bituumensõidu- ja kõnniteede ehitamiseks ja katmiseks ning asfaltpõrandate tegemiseks; ühtlasi ka katuse- ja isoleerpapi valmistamiseks.

Tolmuõli „Estolmit“ — kõnni- ja sõiduteede tolmu sidumiseks.

Mootornafta — hõõgpea- ja diiselmootorite kütteks.

Duurimisõli — puurimise, freesimise ja teiste rauatööde jaoks.

Viljapuu-karbolineum „Estoleum“ — viljapuuaedade kahjulikkude pisilaste hävitamiseks puude piserdamise kaudu kevadel.

Auto- ja aviobensiin „Estolin“ — kõrge kvaliteediga, segamata kodumaa bensiin lennukitele ja mootorsõidukitele.

Tarvitage ja nõudke kõikjalt Eesti Kiviõli A. Ü. saadusi

UNION
UNION

JALANÕUD

ON

ELEGANTSED,
MUGAVAD JA
VALMISTATUD
PAINDUVAST
N A H A S T.

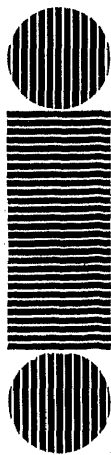
UNION
JALANÕUD
EI KÄOTA
KUNAGI OMA
V O R M I

MÜÜGIL

PEALE VABRIKU OMA KAUP-
LUSTE, KÕIGIS KODUMAA
SUURIMAS KAUPLUSIS

Eesti Rahva Ajalugu

on raamat igale rahvuslikult mõtlevale üliõpil. ja vilistlasele

„EESTI RAHVA AJALUGU“ haarab meie rahva sündmusrikka mineviku ürgajast tänapäevani.

„EESTI RAHVA AJALUGU“ on meie Eesti ülikooli ajalooteadlaste aastatepikkuse uurimustöö liidetud tulemus.

„EESTI RAHVA AJALOOS“ pole üksnes mitte ümber hinnatud senised balti ajaloolaste halvaks panevad otsused meie esivanemate kohta, vaid selles on esmakordselt tehtud meie minevik nähtavaks sadandete uute ühe- ja mitmevärviliste piltidega.

„EESTI RAHVA AJALUGU“ on seni ilmunud 2 köidet (10 vihku), kokku 1186 lehekülge teksti, 82 ühe- ja mitmevärvilist eritahvlit ja üle 540 pildi tekstis.

„EESTI RAHVA AJALUGU“ ilmub kokku 15 vihkus, mis moodustavad 3 köidet. Teose hind on ette tellides 27 kr. kogu teose eest, vihkudekaupa tasudes à Kr. 2.— vihu eest.

K.Ü. „LOODUSE“ posti jooksev arve nr. 2055.

K./Ü. „LOODUS“, Tartus.

Simplex

A/S.

«KINDAVABRIK SIMPLEX»

TALLINN, PRII TÄN. NR. 3. TELEFON 448-19

Valmistab parimas headuses
igasuguseid daamide ja härrade

kindaid

siidist (Bemberg), niidist ja naha
imitatsioonist.

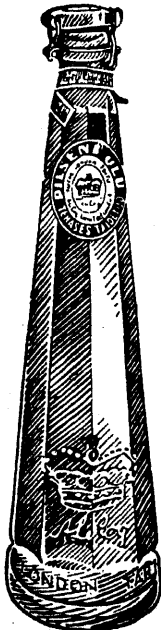
SAADUSED ON MÜÜGIL PAREMATES ARIDES ÜLE MA

AKTSAIASELTS

A. LE COQ

ÖLLETEHAS TARTUS

**ÖLLETA !
PUUDUB !
MUGAVUS !**

AKG

POSTIMEES

TARTUS, ÜLIKOOLI 21/23, TEL. 65 JA 80

TALLINNA KONTOR: RAEKOJA PLATS 9

(VANAS VAEKOJAS)

EESTI KÕIGE VANEM JA MÕJUVAM PÄEVALEHT

POSTIMEES

ILMUB 7 KORDA NÄDALAS

(78. AASTAKÄIK) ON ÜLERIIKLIK, VÄRSKESISULISEM, TUUMAKAM JA LOETAVAM PÄEVALEHT, MIS KÄSITAB OBJEKTIIVSELT KÕIKI POLITILISI, MAJANDUSPOLITILISI, HARIDUSE JA SOTSIAALELU KÜSIMUSI.

TELLIGE, LUGE GE JA LEVITAGE «POSTIMEEST»

siis kuulete kõigest, mis sünnib huvitavat kodu- ja välismaal. ● Laialdase lugejaskonna tõttu on kuulutustel «Postimehes» suur mõju — kuulutage «Postimehes»

POSTIMEHE

TRÜKIKODA
KÖITEKODA
TSINKOGRAAFIA

MAAMEES

(ilmub 2 korda nädalas) on kõige odavam päevauudiste ja nõuandeleht maarahvale.

rahuldavad asjatundlikult kõikide tellijate soove töö korral ja kiire täitmise ning odavuse poolest.

Töösturitele, äriteestele ja kõigile teistele töötellijatele vajalikkude kirjaplaankide, kviitungiraamatute aruannete, prospektide, reklaamplakatite, nimekaartide, laululehtede jne kõige soodsam tellimiskoht

POSTIMEHE

R A A M A T U K A U P L U S

TARTUS, SUURTURG 16. TELEFON 2-50. Suurim ja täielikum raamatuladu kõigilt aladelt. Suures valikus kooli-, büroo- ja kontoritarbeid, trükitud planketid, kviitungiraamatud, märkmikud jne. Tehke oma raamatute ja kirjutusmaterjalide ostud Eesti vanemast raamatu- ja kirjutusmaterjali kauplusest.

Punkt, mille ümber kõik keerleb,

on hind riietusküsimuses, seepärast ainult omamaa kaupa!

TARVITAGE

kodumaa riiet

mis on odav ja hea.

AKTSIASELTS

«KREENBALT»

Järgmiste kodumaa Tekstiilvabrikute
müügikeskkoht ja pealadu:

- BALTI PUUVILLA KETRAMISE JA KUDUMISE
VABRIKU A.-S.
- KREENHOLMI PUUVILLASAADUSTE MANUFAK-
TUURI O.-Ü.
- SINDI TEKSTIILVABRIKUTE ÜHISUS, end. Vöör-
mann & Poeg.
- EESTI NIIDI VABRIKU ÜHISUS

Moodi alaliselt jälgides

ja välismoeilmaga ühenduses olles, on minul võimalus pakkuda oma suurest laost

Daamidele

JÄRGMISI UUDISEID MOODSAIS VÄRVITOONES:

villaseid kleidiriideid:

Piqué-diagonal, frotté-épouge, frisette, crêpe-de-laine, tweed-ottomane.

kirjusid siide: Crêpe-de-Chine, Crêpe-Georgette, Panama-Georgette jne.

uudis. mantli- ja kostüümiriidetest:

Boucklé-diagonal, panama-boucklé, velour-diagonal; Acetat-siidi complet-riided: Ottomane-Traver ja Ottomane-Lmaé.

SUURES VALIKUS DAAMIDE MOODSAID VALMISRIIDEID

Härradele

HUVITAVAD ERIUUDISEID PALITU-,
ÜLIKONNA- JA PÜKSIRIIEDEST

Suures valikus valmisülikondi,
palituid ja pükse. Igasug. tellimiste vastuvõtmine
igal ajal ja iga valit. moe järele.

HINNAD JA VALIK VÕISTLUSETAL

M. JÄNES'E SUURÄRI

TARTUS, KAUBAHOOV 9, 10, 11, 12. KÖNETRAAT 5-91. ASUTATUD 1899